

חוזר לקוחות לשנת המס 2016

שנת המס מגיעה לסיומה וכמדי שנה גם השנה אנו שמחים לערוך עבורכם "חוזר לקוחות" הכולל מכלול נושאים בתחומי המס השונים ודיני עבודה לסיומה של שנת המס 2016.

בתחום תכנון המס -

שפע של מידע על ההיערכות לקראת תכנון הדיווח לסוף שנת המס. המידע מעודכן לפי השינויים שנעשו ברפורמות במס. בין הנושאים החשובים, כרגיל: איסוף מסמכים, תיאומים עם רשויות המס, ספירת מלאי, החזקת כלי רכב, הוצאות עודפות, נסיעות לחו"ל, מתנות ללקוחות, קופות גמל, ועוד כיוצאים באלה.

בתחום הביטוח הלאומי -

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לקראת סוף שנת 2016, שיעורי דמי ביטוח מעצמאים, שיעורי דמי ביטוח משכירים וסוגי מבוטחים אחרים, התיישנות, חובות מעסיקים ועוד.

בתחום העבודה -

סקירת שינויים ופסיקות הנוגעים בשכר ובתעסוקה.

החומר בחוזר הלקוחות הוא תמציתי, ומטרתו לסייע לעוסקים ולמעסיקים במידע כללי במיסוי ובעבודה. אין חומר זה מהווה תחליף לייעוץ אישי.

אנו עומדים לרשותכם להשלמות ולמתן תשובות על שאלות.

בכבוד
רב,

זיו, שיפר ושות' – רואי חשבון
ת"א – חיפה – טבריה

תוכן עניינים

מסים

היערכות לקראת סוף שנת המס 2016

9	דו"ח עו"ד אריאל דרייפוס
9	הגשת דוח שנתי לרשויות מס הכנסה
10	דיווח ביוזמת הנישום
10	הכנה להצהרת הון
11	ביקורת פנקסי החשבונות
11	חובת הגשת דוח שנתי
11	סעיף 131 לפקודה
12	סעיף 134 לפקודה - סמכות לפטור מהגשת דין וחשבון
12	תקנה 2 לתקנות פטור מהגשת דוח
12	חובת הגשת דוח של יחיד באופן מקוון
13	הודעה על תחילת התעסקות
13	מעבר לשיטה הכפולה בניהול פנקסי חשבונות
13	ניהול חשבונות במטבע חוץ
13	מחזור
13	א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה
14	ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים
14	ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה
14	ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן
14	ה. קביעת מקדמות על פי מחזור
15	ו. כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות
15	פיקדונות
15	סגירת פנקסי החשבונות
15	השלמת רישומים ותיאומים
16	הספירה של מלאי והערכתו
17	מכירת נכסים
18	ניכוי מס במקור
18	ריבית להלוואות
18	הלוואות על פי סעיף 3(ט) לפקודה
18	סעיף 3(י) לפקודה
19	תקנות קביעת שיעור הריבית לענין סעיף 3(י)
19	שיעור הריבית החדש
19	הלוואות צמודות מטבע
19	ניכויים

20		חישוב נפרד לבני זוג
20		דיווח למס ערך מוסף
21		שמירת מערכת החשבונות
22		דחיית הדיווח על הכנסות או הקטנת שיעור המס עליהן
22		הכנסות פטורות ממס
22		עיתוי ההכנסות
23		מכירות
23		הקדמת מכירות
23		הקלות במיסוי מקרקעין
24		הכנסות שכירות - היבטי מיסוי
26		הכנסות בני זוג מרכוש
26		הכנסות מדיווידנד - השלכות מס
27		הכנסות ריבית
27		הקלות במיסוי ריבית
		ניכוי ופטור מריבית על פיקדונות ותוכניות חיסכון למעוטי הכנסה
27		וגיל פרישה
28		הכנסות מניירות ערך
28		אופציות לעובדים
29		הגדלת הוצאות או הקדמת הוצאות
29		הגדלת הוצאות
29		הקדמת הוצאות
29		ניכוי הוצאות להתאמת מושכר
30		פחת
30		שיחלוף - החלפת ציוד
30		הכרה בהוצאות רכב
30		כללי הניכוי
31		שווי השימוש ברכב
31		שווי רכב צמוד בשנת המס 2016 שיטת חישוב ישנה לפי קבוצות
32		שווי שימוש ברכב צמוד - שיטת חישוב חדשה המודל הלינארי
32		רכב - קיזוז מס תשומות
33		ניכוי הוצאות לפינוי דייר מוגן
34		הפסדים
34		סדר קיזוז הפסדים
35		הכרה בחובות אבודים
36		התחייבויות תלויות
37		תושבי חוץ
37		מתנות ללקוחות

37	 אש"ל לעובדים
37	 מס על שכר
38	 החזקת כלי רכב
39	 הכרה בהוצאות נסיעה לחו"ל
40	 סכומי התרת הוצאות נסיעה לחו"ל 1.1.2016
40	 ניכוי הוצאות כיבוד
40	 ניכוי הוצאות לינה וארוחת בוקר בארץ
41	 הוצאות סוציאליות
41	 ניכוי בשל דמי ביטוח לאומי
41	 קופות גמל לפיצויים
41	 הפרשה על הכנסה משכר המהווה בסיס לפנסיה
42	 קופות גמל
43	 הפקדות בקופות גמל לקצבה (קופה משלמת/לא משלמת) ניכויים וזיכויים
43	 ניכוי בגין הפקדה בקופות גמל
44	 זיכוי בגין הפקדה בקופת גמל - סעיף 45א
45	 זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח חיים ובעד ביטוח שאירים
45	 ביטוח מפני אובדן כושר עבודה
46	 הפרשות לקרנות השתלמות
46	 קרן השתלמות לעצמאי
47	 קרן השתלמות לעובד
47	 קרן השתלמות לבעל שליטה
48	 זיכויים ונקודות זיכוי
48	 זיכוי בעד הוצאות להחזקת קרוב נטול יכולת
48	 זיכוי בעד נטול יכולת - תקרות ההכנסה המאפשרות קבלת הזיכוי
48	 נקודות זיכוי לתושב חוזר
49	 נקודות זיכוי בגין ילדים
49	 זיכוי על תרומות למוסד ציבורי מאושר
50	 תשלומי מס
50	 הקטנת מקדמות
50	 תשלום מקדמה על חשבון רווח הון
50	 תשלום יתרת המס לשנת המס השוטפת
51	 טבלאות שיעורי מס וסכומים מתואמים בשנת המס 2016
	שיעורי המס ממשכורת חודשית ושנתית על הכנסה מיגיעה אישית
51	 החל מינואר 2016
51	 שיעורי מס על הכנסה שאינה מיגיעה אישית לשנת 2016
51	 סכומים מתואמים בשנת המס 2016

ביטוח לאומי

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לשנת 2016

56	 ר"ח אורנה צח (גלרט)
56	 שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2009 עד 2016
56	 שיעורי דמי ביטוח למבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה שאינם בעלי שליטה
56	 שיעורי דמי ביטוח באחוזים לבעלי שליטה (טור 2 בטופס 102)
56	 נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח
57	 מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח
57	 סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה
59	 מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי
59	 עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"
60	 מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח
60	 ידועים בציבור
60	 פנסיה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך
61	 בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי)
62	 גמלה חוסמת
63	 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים
63	 תיקון מקדמות דמי ביטוח
64	 דמי לידה לעובדת עצמאית
64	 העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח
65	 התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס
65	 פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח
65	 תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס
67	 הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים
67	 החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק
67	 הכנסה הונית
67	 הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל
68	 דמי אבטלה בהקשר של עובד עצמאי
68	 בחינת מעמדם של מבוטחים המדווחים כשכירים ב"חברות חשבונית"
69	 חישוב דמי ביטוח מרביים
	המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון
69	 בחוק ההתייעלות הכלכלית
	תיקוני חקיקה ופסיקה בעניין תקנות הביטוח הלאומי
70	 בדבר הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

71	 אופן חישוב דמי הביטוח לעצמאי שהוא גם שכיר בו זמנית
	הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח
71	 על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי
72	 השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות
73	 חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג
74	 תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה
74	 סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון
75	 קיצוז הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח
75	 קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר
75	 דרישת אסמכתאות ממייצגים
76	 הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח
76	 הכנסות נכים שפטורות ממס אינן בהכרח פטורות מדמי ביטוח לאומי
76	 פטור מתשלום דמי הביטוח הלאומי מותנה בקבלת קצבה בפועל
76	 החזר דמי ביטוח
77	 סוגיות הקשורות למעסיקים
77	 מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי
78	 תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות
80	 הפרשי גמלה
81	 הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות
81	 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים
82	 חובת דיווח חודשית
82	 דיווח רבעוני
82	 תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)
83	 העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)
84	 העסקת עובדים זרים שלא כדין
85	 אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח
86	 ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי
86	 טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום
87	 טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל בחודש יולי 2016
	טופס בל/100 – פירוט שנתי של השכר
87	 וניכוי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות לעובד ולמעסיק
88	 תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד
91	 תיאום דמי ביטוח בשל הכנסה שעולה על ההכנסה המרבית
92	 תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008

92	 מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים
96	 עסקים משפחתיים ובעלי שליטה
96	 מבחנים בהעסקת בעל שליטה בחברה שבשליטתו
97	 שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי
97	 המועד שבו נבחן בעל השליטה לעניין זכאותו לגמלאות
98	 מבחנים בהעסקת בן משפחה
99	 בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)
100	 תיקונים בסעיף 66 בפקודת מס הכנסה משנת 2014
102	 רציפות הביטוח בישראל
103	 חיוב בדמי ביטוח של הכנסות מחו"ל
103	 החזרה לארץ
104	 תגמולי מילואים
105	 ביטוח נכות כללית (תיקון לרון)
107	 התיישנות חובות והתיישנות החזרי דמי ביטוח במוסד לביטוח לאומי
108	 סעיפי החוק הרלוונטיים לסעיף 363א לחוק הביטוח הלאומי
108	 התיישנות על גביית חובות בדמי ביטוח - סעיף 363א לחוק הביטוח הלאומי
	חוזרי הביטוח הלאומי בדבר התיישנות חוב בדמי ביטוח
109	 החל מיום 1.7.2016 והחזר יתרת זכות
110	 מיצוי זכויות לקצבת זקנה

עבודה

- 112 פרילנסר? לא בטוח ששווה לתבוע הכרה בדיעבד כעובד שכיר **עו"ד ארנה שר**
- 113 כוונות טובות בדרך לגיהנום: החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה ממוטט עסקים
עו"ד יצחק איתן (פרנדלס) ועו"ד ארתור בלאייר
- 114 נציגי הציבור פסקו נגד דעת השופטת - ודחו תביעה לפיצוי בשל פיטורים בהיריון
איתן אגמון
- 116 שעות טיסה לא הוכרו כשעות עבודה כמו כל נסיעה מהבית לעבודה **עו"ד דנה להב**
- 118 החמרה בענישה על עבירות מס חמורות - האם תפתור את הבעיה והאם תרתיע מעלימי מס?
יועץ מס שמואל (סמי) מזון
- 121 נטל ההוכחה לעניין חופשה שנתית עבור מי שהוכר בדיעבד כעובד **עו"ד עמוס הלפרין**
- 122 שתי זכויות חדשות בחוק לעובד האב החדש - ושתיהן מיותרות **איתן אגמון**
- 123 תקנות עובדים זרים (פיקדון לעובדים זרים), התשע"ו – 2016 **עו"ד דנה להב**
- 126 עובדת שאולצה לעבוד בעמידה במשך תקופה של חודשיים זכתה בפיצוי כספי
עו"ד מורן טימן-גוגול
- 127 הפסקות עישון במהלך שעות העבודה **עו"ד עמוס הלפרין**
- 128 מוגבלותו של עובד אינה מהווה שיקול לגיטימי בפיטורי צמצום **עו"ד עמוס הלפרין**
- 130 355 אלף ש"ח פיצוי לעובדת שפוטרה על רקע גילה **עו"ד יוסף עזרא**
- 132 בית הדין הארצי דחה ערעור בנוגע להכרה ביחסי עובד-מעסיק בין מתנ"ס
לבין שחקני קבוצת כדורגל **פס"ד**
- 133 חיוב המוסד לביטוח לאומי בהחזר דמי ביטוח רטרואקטיביים לאישה שלא
הוכרה כעובדת **חיים חיטמן ורו"ח (משפטן) ישי כהן**
- 134 הסכמים קיבוציים **עו"ד אסף ברנזון**
- 135 אי הפקדה לגמל ואי מסירת תלושי שכר - הרעה מוחשית המצדיקה
התפטרות ללא התראה **פס"ד**
- 137 סקירה מקצועית - העסקת עובדים זרים **עו"ד דנה להב**

מסים

היערכות לקראת סוף שנת המס 2016

תכנון מס איננו עבירה. במציאות הכלכלית שלנו תופסת שאלת המיסוי חלק נכבד מכל פעילות עסקית, ולכן טוב יעשה כל נישום אם יתכנן ויבדוק את חבות המס שלו על כל צדדיה. תכנון חבות מס פירושו בחירה מתוך כמה חלופות עסקיות ומשפטיות. כל נישום רשאי וזכאי לברור לעצמו את החלופה שעל פיה תהיה חבות המס שלו הנמוכה ביותר

| ר"ח עו"ד אריאל דרייפוס |

לפיכך, הבאנו לפני הקורא, לקראת תום שנת המס 2016, אוסף נרחב של עצות לתכנון מס בתחומים שונים ומגוונים. מטבע הדברים רוב העצות מיועדות למי שהרוויח בשנת המס.

לא נכללו כאן עצות המתאימות למספר קטן של נישומים, וכן כל הפרטים והסייגים לתכנון המס. חשוב לעיין בהפניות להשלמת הנאמר בתמצית במאמר זה, וכן יש לבדוק מחדש את העצה, שכן אין המחבר והמערכת אחראים לאי דיוקים ולטעויות. כדאי להתייעץ עם מומחה למסים, כדי לבחון את היישום לגבי מכלול הפעילות. אם, למרות הכול, קיים חשש וספק בעניין פעולה מסוימת, מוצע לציין זאת בדוח למס הכנסה, כדי שהפעולה לא תיכלל בתחום הפלילי.

אפשר להיעזר בהחלטה מקדמית, שהיא החלטה מראש, אשר נותנת רשויות המסים בקשר להיבטי מס הכרוכים בעסקה מסוימת שהנישום עומד לבצע, או שנמצאת בתהליך של ביצוע, ואשר המשכה תלוי בין השאר בהחלטה המקדמית.

הגשת דוח שנתי לרשויות מס הכנסה

המועד האחרון להגשת הדוח על ההכנסות של נישום עצמאי, אשר מנהל את פנקסי חשבוניותיו בשיטה חד-צידית, או של נישום שכיר, או של מי שאין לו הכנסות מעסק - הוא עד 30.4. המועד האחרון האמור של העצמאי שמנהל את פנקסי חשבוניותיו בשיטת החשבונאות הכפולה, של חברה ולהגשת דוח מקוון - עד 31.5. רשות המסים בישראל נוהגת לאשר ארכות להגשת הדוח האמור, בתנאים מסוימים.

באופן רגיל, אין מטילים סנקציה בדרך כלל על מי שאיחר עד חודש בהגשת הדוח. לאחר מכן מוטל קנס על מי שבלי סיבה מספקת לא הגיש את הדוח במועד.

לכן רצוי להיערך בהקדם להכנת הדוח. לשם כך כדאי לזכור כי הגשת הדוח כוללת עריכת דוח וספירת מלאי, מזומנים, שיקים, שטרות וכו'. כדי להקל את הספירה ואת התאמת היתרות מומלץ להפקיד בבנק עד ליום 31 בדצמבר את כל היתרה הנמצאת בקופה. יש להכין רשימה של השיקים הדחויים והשטרות שיימצאו בקופה.

דוח שנתי המצביע על הכנסה הגבוהה משנים קודמות משמש עילה להגדלת המקדמות במהלך שנת המס. מועד הגשת הדוח ישפיע במקרים רבים על שיעור המקדמות במשך השנה הבאה.

הגשת דוח על ההכנסות עד 31 בדצמבר של השנה העוקבת (כפוף לארכות) - מומלצת, משום שלפקיד השומה יש סמכות להוציא שומות עד 3 שנים מתום שנת המס שבה הוגש הדוח, ובסמכות הנציב להוסיף עוד שנה.

מי שחסרים בידיו מסמכים יכול להיעזר בהלכת "אפרת רונן" (ה"פ 1054/00), ולפיה הסכימה רשות המסים (ואף פורסם טופס מתאים) למסור לשכירים מידע בנוגע להכנסותיהם ובנוגע לניכויי המס מהכנסותיהם, ובנוגע לניכויים ולזיכויים משכרם של השכירים, על פי המידע שדיווחו מעבידיהם בטופס 126 לרשויות מס הכנסה.

המידע האמור לעיל יומצא לשכירים ו/או למייצגיהם, בקשר למעבידים ולשנות המס. את אלה יפרטו השכירים בבקשה בכתב, שתוגש לממונה על חופש המידע אצל המערכת.

השכירים יצהירו בבקשתם כי המידע הנדרש אינו מצוי בידיהם. המידע שיימסר יוכל להיחשב תחליף לטופס 106, לצורך הגשת בקשה להחזר מס, בעבור אותם מעבידים ושנות המס שפורטו בבקשת השכיר.

המידע יימסר לשכירים ו/או למיצגיהם אשר אינם חייבים להגיש את הדוח, ואשר אליהם פקיד השומה לא פנה בדרישה להגיש את הדוח לפני פנייתם אל פקיד השומה, לשם קבלת המידע האמור.

דיווח ביוזמת הנישום

כדאי להגיש דוח לרשויות מס הכנסה ביוזמת נישום שכיר ולקבל החזר מס במצבים אלה:

- א. עבודה אצל מעסיקים אחדים, והמס הכללי שנוכה גבוה מהמס המתחייב.
- ב. עבודה שלא בכל שנת המס, וללא עריכת תיאום מס על בסיס שנתי.
- ג. אם מגיעים לנישום זיכויים, כגון בעניינים אלה: הפקדות נוספות בקופת גמל, תשלומי ביטוח חיים, תרומות למוסד ציבורי והוצאות החזקת קרוב משפחה במוסד.
- ד. אם יש עבודה חלקית שהיא נוספת על העבודה העיקרית, אשר נוכה מהשכר ששולם בעדה מס בשיעור גבוה מהמס השולי של הנישום.
- ה. עצמאי בעבר שהיה לו הפסד מעסק, או שנתבקש לשלם דמי ביטוח לאומי בעבור העבר.
- ו. עבודה אצל מעסיק אחד תמורת משכורות בלתי שוות במשך השנה, ללא תיאום מס.
- ז. בכל עת שקיימת עילה לקבלת נקודת זיכוי לשנה שלמה והעילה נוצרה רק בחלק ממנה, כגון: זיכוי לתושב ישראל, זיכוי לעולה, זיכוי בעד נסיעה למקום העבודה, זיכוי בעד אישה שאינה עובדת או זיכוי לאישה עובדת בעד בעל שאינו עובד, זיכוי בעד אישה עוזרת לבעלה, זיכוי בעד ילדים, זיכוי לגרוש שנשא אישה אחרת ומשלם מזונות לאשתו לשעבר.

הכנה להצהרת הון

לקראת סוף שנת המס, רשות המסים בישראל נוהגת לדרוש הצהרות הון מנישומים, כדי לבדוק את סבירות הדוחות שהוגשו. בדיקת הסבירות מתבצעת מתוך: לקיחת הון בראשית התקופה, הוספת רווחים חייבים במס ורווחים פטורים. לאחר מכן, גריעת המסים והצריכה (הוצאות מחיה). והתוצאה המתקבלת היא: ההון לסוף התקופה. הנתונים לחישוב זה, פרט לצריכה, נלקחים מהדוחות השנתיים על ההכנסות.

מוטב להכין בעוד מועד את הנתונים ואת המסמכים לסוף השנה, כדי שאם תידרש הצהרת הון, יהיה קל להכינה. רצוי להתרכז במסגרת הדוחות השנתיים גם בהכנסות פטורות ממס. מידע על הכנסות כאלה נדרש בדוח השנתי, אף כי אינו רלוונטי לקביעת ההכנסה בשנת המס המדווחת. למידע זה חשיבות רבה במסגרת השוואת הצהרות הון, ולכן כדאי לכלול פרטים אלה במסגרת הדוח השנתי.

לנישומים המקבלים החזרי מס הכנסה כדאי לשמור על הספחים שבהם נקובים החזרי המס. החזרים אלה פטורים ממס, לרבות ריבית והפרשי הצמדה שנצברו בגינם. ההחזרים מהווים מקור כספי בידי הנישום, והם משמשים הסבר לגידול הון. שמירת הספח חשובה, בייחוד כאשר ההחזר הוא בסכום גדול וניכר, אולם גם כאשר הסכום קטן חשוב לשמור על הספח. אם הספח חסר, אפשר להיעזר ב"מצב חשבון" שניתן לקבלו מפקיד השומה.

נישומים המקבלים מדי פעם מתנות של סכומי כסף מחו"ל, רצוי שיעשו זאת על ידי העברה בנקאית מחשבון הנותן לחשבון המקבל. על העברה כזו אפשר לקבל מהבנק מסמך, שבו נקוב הסכום המועבר ושמות נותן הכסף ומקבלו. הצגת המסמך לפני פקיד השומה תסביר את גידול ההון בעת בדיקת הצהרת הון.

בנייה לצורך פרטי מהווה הוצאה פרטית, ואין צורך בשמירת מסמכים בעניין הזה. אולם רצוי לשמור את המסמכים העשויים לעזור להצהרת הון, וכן לעזור לחישוב מס שבח, אם יתחייב תשלומם בעת מכירת הבית.

חשוב לזכור כי להתנהלות עם פקיד השומה בדיוני השומות, במקרה של "גידול הון", יש חשיבות רבה במקרה שההכרעה בוויכוח בין פקיד השומה לבין הנישום עוברת לבית המשפט.

עוד חשוב לדעת כי לייחוס גידול ההון לשנים סגורות יש חשיבות, ויש להצטייד בהוכחות לייחוס ההון לשנים סגורות.

ביקורת פנקסי החשבונות

אחת לכמה שנים נוהג פקיד השומה לבקר את פנקסי החשבונות לשם ביסוס הדוחות שהוגשו. נוסף על כך הוא גם מבקר במקום העיסוק של הנישום.

לנישום יש את הזכות לדעת מה יודעים עליו שלטונות המס, וזה מקל במידה רבה את ההכנות לביקורת פנקסי החשבונות. יש כאן מעין הדדיות.

חובת הגשת דוח שנתי

בישראל, בניגוד להלך המחשבה המקובל, קיימת חובת דיווח כללית לאור הוראות סעיף 131 לפקודה. ברם, סעיף 134א לפקודה מעניק סמכות להתקנת תקנות לפטור מהגשת דוח שנתי.

להלן ננסה לסכם את הנושא ולהבחין בין מי שחייב בהגשת דוח לבין מי שפטור מהגשתו.

סעיף 131 לפקודה

סעיף 131 לפקודה מפרט מי חייב בהגשת דוח:

1. יחיד תושב ישראל, שבתחילת שנת המס מלאו לו 18 שנים; בן זוג רשום רשאי שלא לכלול את הכנסות בן זוגו, אם הגיש בן הזוג דוח נפרד על הכנסותיו, או אם בן הזוג הרשום צירף לדוח שלו הצהרה חתומה בידי בן זוגו, שכן הזוג ידווח על הכנסותיו בנפרד.
2. בן זוג שאיננו בן זוג רשום, שהצהיר כאמור בפסקה (1) כי ידווח על הכנסותיו בנפרד.
3. יחיד תושב ישראל שבתחילת שנת המס טרם מלאו לו 18 שנה, אם הייתה לו באותה שנה הכנסה חייבת בסכום שאינו פחות מהסכום הקבוע בסעיף.
4. יחיד תושב חוץ שהייתה לו הכנסה חייבת בשנת המס.
5. חבר בני אדם שהייתה לו הכנסה בשנת המס.
6. אדם שבשנת המס מכר זכות במקרקעין או עשה פעולה באיגוד, כהגדרתן בחוק מס שבח מקרקעין, שאינן פטורות ממס לפי חוק זה, ולא שילם מס שבח בשיעור המרבי החל לפי חוק מיסוי מקרקעין על השבח הריאלי הנובע מהמכירה או מהפעולה לפי העניין.
7. לעניין נאמנויות, כל אחד מאלה:
 - (1) נאמן בנאמנות תושבי ישראל או נאמן בנאמנות לפי צוואה שנחשבת תושבת ישראל לפי סעיף 75יב(ג)(1) לפקודה, ובלבד שהיוצר לא בחר להיות בר השומה ובר החיוב לפי הוראות סעיפים 75ז(ח) או 75יב(ה) לפקודה, ושלא נחשב יוצר מייצג או נהנה מייצג לפי הוראות סעיף 175 לפקודה, לפי העניין.
 - (2) נאמן שהיו לו בישראל הכנסה או נכס, אם הוא תושב ישראל ואם לאו.
 - (3) יוצר או נהנה, לפי העניין, שבחר להיות בר השומה ובר החיוב לפי הוראות סעיף 75ז(ז) או (ח), או סעיף 75יב(ה) או (ו).
 - (4) יוצר או נהנה, לפי העניין, שבחר להיות בר השומה ובר החיוב לפי הוראות סעיף 175 לפקודה.
 - (5) נהנה שקיבל חלוקה מנאמן, גם אם אינה חייבת במס בישראל; הוראות פסקה זו לא יחולו על חלוקה של נכס שמקורו אינו בישראל לנהנה בנאמנות תושבי חוץ, לנהנה בנאמנות נהנה תושב חוץ או לנהנה בנאמנות לפי צוואה שכל הנהנים בה הם תושבי חוץ.
 - (6) נאמן בנאמנות נהנה תושב ישראל שסעיף 75ח(ד)(3) חל עליה לכל מונח בפסקה זו תהיה המשמעות הנובעת לו בסעיף 75 או 175 לפקודה, לפי העניין.
8. בעל שליטה בחברה נשלטת זרה כהגדרתה בסעיף 75 לפקודה, ובחברת משלח יד זרה כהגדרתה בסעיף 5 לפקודה.
9. אדם שעשה פעולה שנקבעה לפי סעיף קטן (ז) כתכנון מס החייב בדיווח.

10. כל אדם שפקיד השומה דרש זאת ממנו, ואפילו אינו חייב בהגשת דוח לפי פסקאות 1-5.

לפי הוראות סעיף 131(ב2) לפקודה, יחיד החייב בהגשת דוח כאמור (למעט נאמנויות), ויש לו הכנסה שמקור החיוב שלה הוא סעיף 12(1), (2) או (8) לפקודה, יגיש את הדוח לפי הוראות הסעיף באופן מקוון, כפי שיורה המנהל, בצירוף הצהרה בטופס שקבע המנהל שלפיה הפרטים והידיעות שמסר בדוח הם נכונים ומלאים, וכן פלט חתום בידיו של הדוח האמור.

הדוח המקוון בתחולה על דוחות לשנת המס 2008 ואילך.

סעיף 134א לפקודה - סמכות לפטור מהגשת דין וחשבון

בעוד סעיף 131 לפקודה מטיל חובה בהגשת הדוח על כל האוכלוסייה כמעט, סעיף 134א לפקודה מעניק לשר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, את הסמכות לפטור מחובת הגשת דין וחשבון את המפורטים להלן:

1. מי שעיקר הכנסתו היא הכנסת עבודה, קצבה או הכנסה ששילם עליה מס לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסה מהשכרת דירת מגורים ומסלול מיסוי בשיעור 10%).
2. מי שהכנסותיו אינן מעבודה, מעסק או ממשלח יד, והן לא עלו על סכום שהוא פי שלושה מסכום נקודות הזיכוי שעל פי סעיפים 34-36 לפקודה.
3. תושב חוץ.
4. מי שקיבל הכנסה שנוכה ממנה מס במקור כדין, או שחל לגביה פטור ממס, וללא הכנסה זו היה פטור מחובת הגשת דין וחשבון.
5. נאמן, אם הוא תושב ישראל ואם לאו, שהיו לו בישראל רק הכנסה הפטורה ממס או שנוכה ממנה מלוא המס כדין, או נכס שההכנסות ממנו פטורות ממס.

תקנה 2 לתקנות - פטור מהגשת דוח

- א. יחיד תושב ישראל, שכל הכנסתו בשנת המס הייתה הכנסה ממשכורת או הכנסה מדמי שכירות, או שהייתה הכנסת חוץ, הכנסה מקצבת חוץ, הכנסה מריבית, הכנסה מנייר ערך או הכנסה נוספת, או צירוף של כולן או חלקן, יהא פטור מהגשת דין וחשבון לפי סעיף 131 לפקודה.
- ב. בני זוג הזכאים לחישוב נפרד של המס על הכנסותיהם מיגיעה אישית, יחולו התקרות הקבועות בהגדרת "משכורת", "הכנסה מדמי שכירות", "הכנסת חוץ" או "הכנסה מקצבת חוץ" שבתקנה 1 לגבי כל אחד מבני הזוג על הכנסתו מיגיעה אישית.

חובת הגשת דוח של יחיד באופן מקוון

במסגרת תיקון 161 לפקודת מס הכנסה נדרש כל יחיד החייב בהגשת דוח שנתי למס הכנסה שהייתה לו במהלך אותה שנה הכנסה מעסק, ממשכורת או מחקלאות, **להגיש את הדוח השנתי באופן מקוון**.

דוח שנתי ייחשב כדוח מקוון אם שודר באמצעות האינטרנט או שודר באמצעות מערכת המחשב של רשות המסים (שע"מ) על ידי מייצגים (רואי חשבון, יועצי מס או עורכי דין) המחברים למחשב שע"מ.

היישום להגשת דוחות מקוונים מופיע באתר רשות המסים www.mof.gov.il/taxes תחת הכותרת **"שידור נתוני דוח שנתי למס הכנסה ליחיד"**.

במסגרת היישום מתבקש היחיד למלא את נתוני הדוח (טופס 1301) "דין וחשבון על הכנסות בארץ ובחו"ל בשנת המס 2016" באופן מקוון. המערכת ידידותית למשתמש ומאפשרת למלא את הדוח תוך הסתייעות באשפים המספקים הדרכה דינמית.

בסיום תהליך השידור יש **להדפיס** את טופס הדוח שמולא, והופק מהיישום, **לחתום, לצרף** את כל הנספחים והמסמכים הרלבנטיים **ולהגיש** למשרד השומה.

יחיד שימלא דוח באמצעות היישום ולא יגיש אותו חתום עם כל הצרופות והמסמכים הרלבנטיים למשרד השומה, **ייחשב כיחיד שלא הגיש דוח שנתי!**

ביום 16 ביוני 2010 אישרה ועדת הכספים של הכנסת את תקנות מס הכנסה המאפשרות פטור מהגשת דוח מקוון ליחיד שהכנסתו השנתית (קרי מחזור עסקי או משכורת) וגם הכנסת בן זוגו מעסק, מחקלאות, ממשלח יד, ומעבודה שאינה עולה על 80,520 ש"ח בשנת המס 2015 לגבי כל אחד מהם, ובתנאי שההכנסה החייבת השנתית של היחיד אינה עולה על 80,520 ש"ח ואם היה לו בן זוג - סך כל הכנסתם החייבת אינה עולה על 161,030 ש"ח.

בנוסף נקבע בתקנות פטור מחובת דווח מקוון ליחיד שהוא ובן זוגו הגיעו לגיל פרישה.

ההקלות הללו לא יחולו על מי שהוא או בן זוגו בעל שליטה בחברה על פי הגדרתו בפקודת מס הכנסה וכן הן לא יחולו על מי שהגיש תביעה לקבלת מענק "מס הכנסה שלילי".

יודגש כי ההקלה האמורה פוטרת את האוכלוסיות שנקבעו מחובת הגשת דוח באופן מקוון אך אינה פוטרת מחובת הגשת הדוח השנתי על פי הוראות פקודת מס הכנסה.

הודעה על תחילת התעסקות

אדם שפתח עסק או שהחל לעסוק במשלח-יד, ששינה את מקום עסקו או ששינה את סוג עסקו, חייב להודיע לפקיד השומה על כך בכתב לא יאוחר מיום פתיחת העסק או תחילת העיסוק או ביצוע השינוי. אי קיום הוראה זו מהווה עבירה פלילית, שהעונש עליה הוא מאסר שנה או קנס כספי.

עבירה זו כלולה ברשימת העבירות המנויות בחוק העבירות המנהליות. העובר את העבירה צפוי לקנס מינהלי.

לפני התיקון בחוק - ניתן היה להודיע לפקיד השומה בתוך 90 יום.

לעומת זאת, לעניין מע"מ - על החייב במס להירשם לא מאוחר מן היום שבו החל בעסקו או בפעילותו.

אי רישום במועד גם ימנע את ניכוי התשומות שרכש האדם.

מעבר לשיטה הכפולה בניהול פנקסי חשבונות

הגדלת המחזור הכספי בעסק עלולה לאלץ את העסק, לפי הוראות ניהול פנקסי חשבונות, לעבור מניהול בשיטה החד-צידית לניהול בשיטה הכפולה. גלישה בלתי מכוונת בתחום הזה עלולה להיות בלתי הפיכה, ולא תמיד זה משתלם לנישום.

ניהול חשבונות במטבע חוץ

מכוח הפקודה הותקנו תקנות ("התקנות הדולריות"), אשר קובעות מתי יהיה ניתן לבצע ניהול פנקסי חשבונות במט"ח ואת חישוב הכנסתו החייבת של תאגיד, אשר בחר בניהול פנקסי החשבונות על פי הוראותיהן. על נישום החושב כי תחולת התקנות עשויה להיות רלוונטית לגביו לפנות לייעוץ מתאים כדי לבחון את החלופות השונות

מחזור

למחזור יש השפעה על ארבעת הגורמים האלה:

א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה.

ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים.

ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה.

ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן.

ולהלן פירוט ארבעת הגורמים הללו:

א. טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה

בהתאם להוראות ניהול פנקסי חשבונות לצורכי מס הכנסה ומע"מ - נקבעו קריטריונים המבוססים בעיקר על מחזור עסקי ומספר מועסקים, הקובעים את טיב ניהול החשבונות שיידרש בשנה הבאה. לעתים, שינוי קל

במחזור בשנה המסוימת יגרום לבעל עסק לנהל את פנקסי חשבונותיו בשנה שאחריה בשיטה אחרת מהשיטה שלפיה ניהל אותם בשנה המסוימת.

המחזור מוגדר בהוראות מס הכנסה (ניהול פנקסי חשבונות), התשל"ג-1973, בין היתר, במילים אלה: "סכום המכירות וסכום התמורה בעד שירותים - לרבות מסים עקיפים, בשנת המס הקודמת או בשנת המס האחרונה שלגביה נערכת שומה סופית (להלן - 'השנה הקובעת'), והכל לפי הסכום הגבוה, כשהוא מוכפל ב-12 ומחולק למספר חודשי פעילות העסק בשנת המס הקודמת או בשנה הקובעת, לפי העניין."

מומלץ לכל בעל עסק ללמוד מבעוד מועד את הקריטריונים הרלוונטיים לסוג הענף שבו הוא עוסק, ולבחון באיזו מידה שינוי כלשהו השנה יגרום בשנה הבאה לשינוי מהותי באופן ניהול פנקסי חשבונותיו - דבר שיוסיף, כמובן, עלויות לניהול החשבונות.

ינואר של שנת המס השוטפת הוא המועד לעדכון התקרות של המחזור השנתי, המשמשות לסיווגם של נישומים לקבוצות השונות לעניין ניהול פנקסי חשבונותיו לצורכי מס, וכן לעדכון סכומים אחרים שבהוראות ניהול פנקסי חשבונות.

ב. ניכוי מס במקור מנכסים או משירותים

חובת הניכוי מוטלת על:

- א. מי שמחזור עסקיו עולה על הסכומים שנקבעו.
 - ב. גופים מסוימים ללא קשר לסך המחזור.
 - ג. מי שחייב בניהול פנקסי חשבונות לפי שיטת החשבונאות הכפולה, על פי ההוראות לניהול פנקסי חשבונות (גם אם אינו חייב בניכוי המס לפי סך מחזור).
- עם זאת, יש לשים לב באשר להקלה הפוטרת מחובת ניכוי המס במקור, כאשר לא הייתה חובה לנהל פנקסי חשבונות לפי שיטת החשבונאות הכפולה בשנים קודמות.

ג. שיעור המקדמות לשנה הבאה

שיעור המקדמות נקבע כיחס בין הרווח לבין המחזור.

שיעור המקדמות נקבע בהתאם ליחס רווח נקי לפני מס חלקי המחזור העסקי. לפיכך, ככל שהמחזור העסקי הולך וגדל, כך שיעור המקדמות לשנה הבאה הולך וקטן.

ד. מקדמות של נישומים המדווחים בשיטת המזומן

להקטנת מחזור יש השפעה גם על מקדמות של נישומים.

רצוי לעקוב אחרי היקף מחזור המכירות ולהשוותו לסכום המחזור, שמעליו חלה חובה לנהל פנקסי חשבונות בשנת המס הבאה בשיטה הכפולה. זאת, כדי לבדוק את האפשרות לשלוט בגודל המחזור (כאשר מחזור השנה הקודמת מהווה קריטריון מכריע לשיטת ניהול פנקסי החשבונות בשנת המס הבאה, והוא גובר בכך על קריטריונים של מספר מועסקים וכו').

עד לסוף השנה אפשר לתכנן את הגדלת המחזור על ידי מבצעי מכירות, או הקטנתו על ידי הימנעות ממכירות.

לאחר שנסתיימה השנה רצוי לבדוק את השפעת המחזור על הנושאים שהוזכרו, ואם יש לכך השפעה, יש להיערך לכך מבעוד מועד.

ה. קביעת מקדמות על פי מחזור

באוגוסט 2004 פורסמו תקנות מס הכנסה (קביעת מקדמות על פי מחזור) (תיקון), התשס"ד-2004.

- הן יחולו על אדם הנדרש לתשלום מקדמות בהתאם לתקנות המקוריות, על פי הודעה, וכן על מי שחייב בהגשת דוח.

- מעתה, קיימת הפניה להגדרת "מחזור עסקאות" כפי שנקבע בתקנות מס הכנסה (כללי קביעת עסקאות, הכנסות, או מכירות לעניין מקדמות), התשס"ד-2004 - ראו להלן. יובהר כי מההגדרה כאמור יופחתו "הכנסות מיוחדות", אשר נקבעו כהכנסות מדמי שכירות מחוץ לארץ, הכנסה מהימורים, מהגרלות או מפרסים, דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון שאינם מעסק ורווח הון במכירת נייר ערך נסחר בבורסה מחוץ לישראל.

1. כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות

באוגוסט 2004 פורסמו תקנות מס הכנסה (כללי קביעת עסקאות, הכנסות או מכירות לעניין מקדמות), התשס"ד-2004.

במסגרת התקנות נקבע כי "מחזור עסקאות" יראו ככולל גם כל הכנסה לפי סעיפים 2 או 3 לפקודה, לרבות הכנסה שנצמחה מחוץ לישראל, וכן כל תמורה כהגדרתה בסעיף 88 לפקודה במכירת נייר ערך, נייר ערך זר או עסקה עתידית הנסחרים בבורסה, ולרבות יחידה כמשמעותה בחוק השקעות משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994.

על אף האמור לעיל, לא יראו כעסקה כל אחד מאלה:

- הכנסה לפי סעיף 3(ב) לפקודה - מחילת חובות.
- תמורה במכירת נייר ערך, אם נוכה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.
- ריבית שחלות עליה הוראות סעיף 125(ב) עד (ד) לפקודה, אם נוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.
- הכנסה לפי סעיף 2(2) לפקודה - הכנסת עבודה, שהופקה מחוץ לישראל או שהופקה בישראל, אם נוכה ממנה מלוא המס החל לפי הוראות הפקודה.

פיקדונות

עורכי דין ונישומים אחרים, המנהלים חשבונות בגין פיקדונות והוצאות לקוח, טוב יעשו אם יבדקו את הרכב יתרת הפיקדונות והוצאות הלקוח לפני תום שנת המס. זאת, כדי שיוכלו, בשעת הצורך, להוציא חשבוניות מס/קבלה בגין העודפים שנוצרו בפיקדונות ובהוצאות ללקוח והמהווים שכר טרחה בידם.

בדיקה מבעוד מועד מאפשרת גילוי טעויות ותיקון מבעוד מועד, באמצעות הגשת דוחות מתקנים; כך מונעים תשלום קנסות וריבית פיגורים.

סגירת פנקסי החשבונות

השלמת רישומים ותיאומים

על הנישומים לעדכן רישומים בפנקסי החשבונות ולהתאימם עם גורמי חוץ; לאסוף אישורי יתרות מלקוחות, ספקים, בנקים וכו'; ולהכין רשימות מלאי לסוף השנה. עליהם לאסוף אישורים שנתיים או זמניים מלקוחות על מס שניכו במקור במהלך שנת המס (טופס 857); וכן רשימת שיקים דחויים, רשימת חייבים וזכאים לעסק; להכין רשימת כלי-רכב של העסק, ששימשו אותם עד לסוף השנה, וכן קריאת מונה הקילומטרים ברכב עד ליום זה; ויש להכין אישורים על משכורות בעל העסק או בת-זוגו. עליהם לדאוג לאישורים על תשלום לקופות גמל ולביטוח חיים, ולאישורים על השקעות בסרטים, בחיפושי נפט, במחקר ובפיתוח.

יש להשלים את רישומי המשכורות ולערוך ריכוז שנתי של המשכורות והניכויים (טופס 126), ולהתאימם לרשום בפנקסי החשבונות, לרכז את טופסי ניכוי המס במקור שלא משכר. כן, יש להכין מאזן בוחן ולהשלימו לאחר התאמות ולאסוף אישורים ומסמכים על תשלום לקופות גמל, לביטוח חיים, לביטוח לאומי, למס הכנסה על ניכוי מס במקור וכו'.

יש צורך בתיאום מלא ושוטף בין הרישומים בפנקסי החשבונות לבין הדוחות השונים לרשויות המס, כמו: דוח על מחזור לעניין מקדמות ולעניין מע"מ; דוח על ניכוי במקור מעובדים ומאחרים; תשלום ודוח על מקדמות בשל "הוצאות עודפות", ועוד כיוצא באלה.

לעתים, נערך דוח תקופתי על פי סיכום מסמכים, ועוד לפני השלמת הרישומים בפנקסי החשבונות. במקרים כמו זה, ייתכן חוסר דיוק בדוחות. במהלך השנה נוצרים לעתים גם הפרשים הנובעים מתיקוני חשבוניות, מהחזרים ומביטולים, מהבדלים בעיתוי הרישום, וכד'. אם ההפרש אינו מהותי, ניתן לתקנו במסגרת הדוח לתקופה הבאה. הפרש ניכר מחייב בדרך כלל הגשת דוח מתקן לתקופה הרלוונטית. התאמות בין הרישומים ובין הדוחות צריך לבצע באופן שוטף ולא להמתין עד לסוף שנת המס. האיחור במשלוח הדוח המתקן עלול לגרום, במקרים מסוימים, להטלת קנסות בידי רשויות המס, וזאת נוסף על חיוב בריבית ובהפרשי הצמדה.

יש להשלים את כל הפרטים הדרושים לצורכי ניהול פנקסי החשבונות והדיווח, ובעיקר להשלים ולעדכן את פרטי הזיהוי המלאים של מקבלי התשלומים, לרבות עובדים, ספקים ונותני השירותים, ושל המשלמים לעסק.

אם נוכח מס במקור, רצוי לרשום בפנקסי החשבונות, בחשבון נפרד, את הסכום שנוכה. את המשלם יש לזכות בתשלום ברוטו, דהיינו: כולל המס שנוכה.

יש לבדוק את הדוחות בדבר "הוצאות עודפות", ולהתאימם לדיני המס בנדון. חשוב מאוד כי הדוח במהלך השנה בדבר הוצאות עודפות יתאים לסכום "ההוצאות העודפות" שיופיע בסוף השנה בדוח התאמה לצורכי מס.

חשוב גם לבדוק אם קיזוז מס התשומות לעניין מע"מ בוצע אך ורק על פי "חשבוניות מס" תקינות.

יש לערוך את השוואת המחזורים המדווחים לרשויות מס הכנסה לעניין מקדמות אל המחזורים המדווחים לרשויות מע"מ. אם מתגלית אי התאמה, ניתן להגיש דוח מתקן או לערוך את ההתאמות הדרושות בחודש דצמבר.

הספירה של המלאי והערכתו

יש לספור את המלאי שבעסק ביום 31.12. עם זאת, אפשר לערוך, ללא אישור, את הספירה בתוך 10 ימים לפני או אחרי תאריך זה, ולבצע את ההתאמות הדרושות, כדי להגיע למצב המלאי בתאריך הקובע. אפשר אף לערוך את הספירה בתוך 30 יום לפני או אחרי תאריך זה, בהודעה בכתב ומראש לפקיד השומה, ולערוך את ההתאמות. רשימות המלאי יכללו את כל הסחורות המצויות בבעלות העסק או ברשותו. סחורות המצויות במקום, ושייכות לאחר, יירשמו בנפרד. כן יש לערוך רשימה לסחורות השייכות לעסק ומצויות בידי אחרים.

אין חובה לסגור את העסק במועד המפקד. כדי להקל את המפקד ולצמצם את הזמן הדרוש לעריכתו, אפשר להכין מראש את גיליונות הספירה בציון סוגי הטובין המצויים בעסק ובזמן המפקד להשלים רק את רישום הכמות. ניתן גם לספור ספירה מוקדמת את תוכנם של ארגזים ואריזות או מדפים ומחסנים מסוימים ולציון על גביהם את הכמויות שנפקדו. ביום המפקד ניתן לרשום את הכמות על פי הספירה המוקדמת כאמור.

המפקד צריך לכלול את כל הטובין השייכים לעסק (לרבות טובין שנמכרו אך טרם נשלחו ללקוח). יש לרשום גם אותם, אך בנפרד ובציון שם הבעלים. מובן שטובין השייכים לאחרים לא ייכללו בחישוב שווי המלאי.

לפני תחילת המפקד רצוי לרשום את פרטי המשלוח האחרון שנשלח מהעסק לפני תחילת הספירה (מספר תעודת המשלוח או החשבונית) והמשלוח האחרון שהתקבל מהספקים.

גיליונות הספירה יהיו ממוספרים מראש במספר עוקב. חובה לרשום עליהם את תאריך המפקד ואת שמות הפוקדים, ועליהם לחתום על כל גיליון. ברשימות הללו יצוין מקום אחסון הטובין (אם יש מקומות אחדים כאלה) ופרטים המספיקים לזיהויים. יירשמו הכמות ויחידת המדידה. אין צורך לרשום מיד מחיר או שווי. חישוב השווי ייעשה כעבור זמן. טובין פגומים או מיושנים יירשמו בציון מצבם.

ניתוח כלכלי נכון של העסק יכול להועיל רבות בתכנון מס. אחד הנושאים הוא המלאי. סביב הערכת מלאי קם ונופל הרווח לצורכי מס. לשם כך יש להוכיח קיום "מלאי מת" או "מלאי גוסס". אפשר לעשות זאת על ידי מכירות סוף שנה. אם יימכרו פריטים אלה, ימומש ההפסד. "מלאי מת" הוא מלאי של פריטים שאין בהם שימוש, כמו רכיבים להרכבת טלפון חוגה או למחשבים מלפני 10 שנים, או כל מלאי שההוצאות למכירתו עולות על מחיר המכירה הצפויה.

בעלי מלאי עסקי יכולים להקטין את הכנסתם החייבת השנה, אם ימכרו בפועל פריטים שמחירם ירד ויממשו את ההפסד. אמנם ניתן להעריך פריטים אלה במחיר המימוש המשווער, אם הם ייוותרו במלאי, אך קל יותר יהיה להוכיח הפסדים שמומשו בפועל.

כך אפשר להוכיח שהמלאי נמכר בערך נמוך או לא נמכר כלל, ולכן אין לו כל ערך. מוטב שלא להשאיר "מלאי מת", שכן עצם קיומו פותח פתח לדיונים על אמיתותו.

מומלץ לרכוש מלאי חדש במחירים נמוכים. ערך המלאי ייקבע על פי מחירו בשוק, וחשבונית המעידה על ערך נמוך תעיד כי זהו ערכו בשוק.

כספים פנויים המושקעים באמצעים פיננסיים המניבים תשואה ריאלית יגרמו להגדלת ההכנסה החייבת בשנת המס. אם החברה תשקיע כספים פנויים במלאי או במקדמות לספקים, לא תיווצר תוספת להכנסה החייבת. זאת, מאחר שעליות ערכם של פריטים אלה מתחייבת במס רק בעת המימוש.

במקביל יש לשקול דחיית קבלת מקדמות מלקוחות; שכן, קבלתן יוצרת בדרך כלל הכנסות מימון חייבות במס, ללא מתן הגנה אינפלציונית עליהן.

עם תום שנת המס, ובמסגרת העבודה השוטפת, יערכו משרדי השומה בדיקות של שווי המלאי במספר מצומצם של עסקים, באמצעות ביצוע ספירות מלאי מלאות - בתיקים שייבחרו בתוכנית העבודה השוטפת - בידי אנשי השומה וכוח העזר. יש לציין כי הבדיקה נעשית בפריסה ארצית גדולה.

לנישומים המדווחים על בסיס מצטבר - מוזכר בזה כי אין כל טעם לרכוש מלאי עסקי נוסף לקראת סוף השנה, מאחר שמלאי של טובין שלא יימכרו יקטין ממילא את ההוצאה השוטפת וינטרל בכך את הרכישה הנוספת. נישומים בעלי מלאי עסקי יכולים עדיין להקטין את הכנסתם לפני סיום השנה ולהקטין את ערך המלאי של הפריטים ששוויים פחת. אמנם אפשר יהיה להעריכם במחיר השוק, אם הוא נמוך מהעלות גם אם יישארו במלאי, אך קל יותר להוכיח הפסדים שמומשו בפועל.

מכירת נכסים

יש לבחון עיתוי מכירת נכסים המתחייבים במס רווחי הון - לצורך ניצול הפסדי הון מועברים, ולצורך ניצול האפשרות לקבלת ניכוי בגין חילוף נכסים והאפשרות לדחות את רווח ההון בגין החלפת נכס בר-פחת.

הוצאות עודפות

עריכת החשבון הסופי של סעיף ההוצאות העודפות אפשרית רק בסוף השנה, לאחר התאמת הוצאות הרכב והתאמת הוצאות אחרות, כגון כיבודים, מתנות ונסיעות לחו"ל, עם הסכומים המותרים לניכוי וכו'.

את ההוצאות מהסוגים המחויבים במקדמות ניתן לחלק לשתי קבוצות: הוצאות שיש להן אופי אישי, שניתן ליחסן כהטבה לעובד פלוני; והוצאות שאינן ליחוס שכזה. כך למשל, ניתן ליחס לעובד את עלותה של נסיעה לחו"ל (החלק הבלתי מוכר), החזקת רכב צמוד, אש"ל, מתנות, החזקת טלפון בבית, וכד'. כל תשלום אשר נושא אופי אישי, המתווסף למשכורתו של המקבל לצורכי חישוב מס, הופך לתוספת לשכרו - וההוצאה מותרת לניכוי בידי המשלם.

מאחר שאין לקזז מס תשלומים מרכיבי השכר השונים, יש להוסיף את התשלום העודף לשכר כשהוא כולל מע"מ, אם המס שולם.

פקיד שומה ניכויים נוהג להשוות את ההוצאות השנתיות הלא-מוכרות, שהן בגדר הוצאות עודפות לפי סעיף 181ב לפקודה, להוצאות שהותאמו כהוצאות לא-מוכרות.

רצוי לערוך חישוב סופי להוצאות העודפות ולדווח לרשויות מס הכנסה לפני תום שנת המס, כדי להימנע מהטלת קנסות. יש לדווח לרשויות מס הכנסה על חוסר בתשלום. מאידך, אם משלמים יותר יש לזכור כי הסכום העודף, גם שהוא מנוכה מהמקדמות, אינו מוחזר לעולם, ויש רק אפשרות לצרפו לתשלומי המס אם יש רווח.

אפשר להשלים הפרשים או לתקן דוחות קודמים עד 15 בינואר - במסגרת התשלומים בעבור חודש דצמבר. מצוין בזה כי אם בדוח השנתי יעלה סכום ההוצאות העודפות על אלה שבגין שולמו מקדמות, יוטלו על ההפרש, באופן אוטומטי, קנסות, ריבית והפרשי הצמדה. מכאן - חשיבותן של בדיקה עצמית מקדימה ושל עריכת תיאום מלא ומדויק של הדוחות עוד במסגרת שנת המס הנוכחית.

מקדמות בשל הוצאות עודפות, ששולמו ביתר בטעות, יוחזרו לנישום. יש להתאים את הדוח על "הוצאות עודפות" עם ההוצאות שנרשמו בפנקסי החשבונות ולהשלים את החסר בעניין תכנון המס.

ניכוי מס במקור

מוצע להעביר ניכוי מס במקור במועד החוקי, ולבדוק אם הסכומים שנוכו במקור מספקים תואמים את האישורים שנתקבלו מהם, ולתקנם במידת הצורך.

ריבית להלוואות

הלוואות על פי סעיף 3(ט) לפקודה

לקראת תום השנה יש לזקוף למס "שווי הכנסה רעיונית", הנובע מיתרות חובה על הלוואות שניתנו ללא ריבית או בריבית נמוכה מזו שקבע שר האוצר, לעובדים, לספקי שירותים ולבעלי שליטה, אשר אי חיובם לפי סעיף 3(ט) לפקודה יגרום לעסק חיוב במס.

להלוואות עד 7,680 ש"ח (לשנת 2016), שניתנו לעובד שאינו בעל שליטה - שיעור הריבית הוא שיעור עליית המדד. להלוואות לנותני שירותים, לבעלי שליטה, ולעובדים העולות על הסכום האמור לעיל - שיעור הריבית לשנת 2016 הוא 3.41% (ללא הצמדה למדד), כאשר הם מוכפלים במספר ימי ההלוואה ומחולקים ב-365. יש לבדוק אם כדאי להעניק הלוואות בריבית זו, כאשר הכסף יוצא מן החברה. אולי כדאי למשוך דיווידנד ולקזז הפסד הון מניירות ערך באותה השנה.

בהערת אגב מצוין בזה כי רצוי לעגן, בהסכמים בכתב, הלוואות לעובדים והלוואות בין גופים הקשורים ביניהם. על פי הוראות חוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975, חייבת הריבית בתשלום מע"מ על בסיס מזומן. עם זאת, על פי הוראות פנימיות של רשויות מע"מ - יש לזקוף מע"מ בכל סוף שנה בגין הלוואה שלא נקבע לה מועד פדיון. בהלוואות בין גופים קשורים ובין עוסקים מורשים, רצוי, בסוף כל שנה, לבדוק את מצבת ההלוואות, ולהוציא חשבוניות מס בגין הריבית.

סעיף 3(י) לפקודה

סעיף זה מסדיר את אופן המיסוי של מתן הלוואות "מוזלות". כך נקבע בו כי אדם שנתן הלוואה שנרשמה בפנקסי חשבונות שנוהלו בקשר להכנסה שבנוגע אליה הייתה חובה לנהל פנקסים לפי שיטת החשבונות הכפולה, או חבר בני אדם שנתן הלוואה, וההלוואה היא בלא ריבית או בריבית נמוכה מהשיעור שנקבע בתקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)), יראו את הפרש הריבית כהכנסה לפי סעיף 4(2) לפקודה בידי נותן ההלוואה.

ביום 11.8.2011 פורסם ברשומות תיקון 185 לפקודה אשר שינה את הסעיף באופן מהותי

בתיקון נקבע כי הוראות הסעיף יחולו רק במקרה שבו מתקיימים "יחסים מיוחדים" בין נותן ההלוואה לבין מקבל ההלוואה. "יחסים מיוחדים" הוגדרו בתיקון לרבות יחסים שבין אדם לקרובו (כהגדרתו בסעיף 76(ד) לפקודה), וכן החזקה, במישרין או בעקיפין, ב-5% או יותר, באחד או יותר מאמצעי השליטה (כהגדרתם בסעיף 88 לפקודה), ביום אחד לפחות בשנת המס של צד אחד להלוואה במשנהו, או החזקה, במישרין או בעקיפין, ב-5% או יותר, באחד או יותר מאמצעי השליטה (כהגדרתם בסעיף 88 לפקודה), ביום אחד לפחות בשנת המס של אדם אחד בצדדים להלוואה, במישרין או בעקיפין, לבד או עם אחר (כהגדרתו בסעיף 88 לפקודה).

לאור העובדה כי לאחר התיקון חל הסעיף רק בהתקיימם של יחסים מיוחדים, הרי טכנית אין צורך למעט יותר מגדר "הלוואה" שעליה חל הסעיף "הלוואות" שהיה צורך למעט קודם לכן, ולכן חריגים אלו שאין בהם צורך יותר נמחקו.

נזכיר שסעיף 3(י) אינו חל על הלוואות שחלות עליהם הוראות סעיף 85 לפקודה לאור תיקונים קודמים שהיו בסעיף בעבר.

לאחר התיקון סעיף 3(י) לא יחול על שטרי הון ואגרות חוב שהנפיק חבר בני אדם אחר, בתנאים הקבועים בפסקה (5) שבהגדרה "נכסים קבועים" שבתוספת ב' לחוק התיאומים עד יום 5 במארס 2008, שהיו נכס קבוע בידי נותן ההלוואה, לפי חוק התיאומים ביום 31 בדצמבר 2007, או שהיו נכס קבוע בידי נותן ההלוואה במועד החל בתקופה שמיום 1 בינואר 2008 עד יום 5 במארס 2008, אילו היו הוראות חוק תיאומים בשל אינפלציה חלות לגבי אותה

תקופה (תיקון זה יחול רטרואקטיבית מיום 1 בינואר 2008 ואילך), וכן לא יחול הסעיף על הלוואה שנתן אדם עד יום 31 בדצמבר 2007 שנרשמה בפנקסי חשבונות שנוהלו בנוגע להכנסה שבנוגע אליה לא היו חייבים לנהל פנקסים לפי שיטת החשבונאות הכפולה, והוראות פרק ב' לחוק תיאומים בשל אינפלציה לא חלו בקביעתה

תקנות קביעת שיעור הריבית לעניין סעיף 3(י)

ביום 17 בספטמבר 2009 פורסמו תקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)) (תיקון), התשס"ט-2009 (להלן: "התקנות החדשות"). תקנות אלה משנות את המצב המשפטי שהיה נהוג לפי תקנות מס הכנסה (קביעת שיעור ריבית לעניין סעיף 3(י)), התשמ"ו-1986 (להלן: "התקנות").

על פי התקנות, הייתה הבחנה בין מקבלי הלוואה - בין אלה שחלו עליהם הוראות חוק התיאומים ונקבע לגביהם כי ריבית הנמוכה משיעור עליית המדד היא ריבית מוטבת, ובין אלה שהוראות פרק ב' לחוק התיאומים לא חלו עליהם, ולגביהם נקבע שריבית הנמוכה משיעור 4% בתוספת הצמדה היא ריבית מוטבת.

תקנה 4 לתקנות דנה במלווה שמימן את הלוואה שהלווה בהלוואה שהוא עצמו נטל, ואותן הלוואות שנטל ונתן צמודות לדולר במלואן. במצב כזה במקום הצמדה יקראו שיעור עליית המטבע, תוך הבחנה בין מקרה שחלות על המקבל הוראות פרק ב' לחוק התיאומים לבין מקרה שלא חלות עליו ההוראות.

שיעור הריבית החדש

שיעור הריבית מתעדכן מדי שנה, ונקבע לשיעור של 2.56 לשנת 2016. היה והנישום נתן הלוואה, ובסמוך לנתינתה קיבל הלוואה שאינה מקרוב (כהגדרת "קרוב" בסעיף 88 לפקודה), בסכום שאינו נמוך מהסכום שנתן כהלוואה, ותנאי הלוואה זהים (מועדי סילוק של קרן וריבית, שיעור הריבית), אזי שיעור הריבית לעניין הלוואה שנתן יהיה כשיעור המס על הלוואה שקיבל.

אפשרות לחרוג מריבית בשיעור שנקבע היא מכוח סעיף 5א לתקנות החדשות, שלפיו היה שיעור העלות הכוללת הממוצעת לאשראי הלא צמוד הניתן לציבור על ידי הבנקים, שמפרסם בנק ישראל לפי ההגדרה "שיעור עלות האשראי המרבי" בסעיף 5 לחוק הסדרת הלוואות חוץ בנקאיות, התשנ"ג-1993, שפורסם לאחרונה לפני חודש דצמבר בשנה פלונית, שונה מ-4.4%, יהיה שיעור הריבית לעניין זה, שיעור הריבית שפורסם כאמור, כשהוא מוכפל ב-75%.

הלוואות צמודות מטבע

על פי התקנות החדשות, בהגדרת "מטבע חוץ" מתווספים לדולר של ארה"ב גם דולר קנדי ואוסטרלי, אירו, לירה שטרלינג, פרנק שוויצרי, רנד דרום אפריקני וין יפני.

לעניין הלוואות צמודות מטבע שציינו לעיל, מתווספים לשינוי בשיעור המטבע עוד 3%.

אפשר לחרוג מריבית של 3% בתוספת שינוי בשער המטבע אם יוכח שנותן הלוואה קיבל הלוואה בסמוך, שאינה מקרוב, בסכום שאינו נמוך מסכום הלוואה שנתן, וההלוואות שנתן וקיבל הן באותו סוג מטבע, ומועדי הסילוק של הקרן והריבית זהים, ושיעור הריבית זהה, אזי שיעור הריבית לעניין סעיף 3(י) לפקודה יהיה שיעור הריבית שבו הוא חייב על הלוואה שקיבל.

במקרה זה אין חריג של תקנה 5א לתקנות החדשות. דהיינו, שיעור הריבית יהיה 3% בתוספת שינוי בשער מטבע או שיעור הריבית בהלוואה המממנת.

ניכויים

החל משנת 2016 מחויבים מעסיקים בשלושה דיווחים במהלך השנה ישירות למוסד לביטוח לאומי, בדומה (ובנוסף) לדיווח השנתי המוגש למס הכנסה בגין העסקת עובדים. המוסד לביטוח לאומי פרסם הנחיות מתאימות כיצד יעשה הדיווח בפועל.

חישוב נפרד לבני זוג

עד תום שנת 2013 בני זוג לא היו זכאים לחישוב נפרד, כאשר הכנסת בן הזוג באה מחברה או משותפות אשר בה יש לשני בני הזוג או לבן הזוג השני: בחברה - זכות בהנהלה או 10% מזכויות ההצבעה; בשותפות - 10% לפחות מהונה או מהזכות לרווחיה; אלא אם כן לבן הזוג שמקבל את ההכנסה הייתה הכנסה מחברה או משותפות זמן סביר ולא פחות משנה לפני הנישואין או חמש שנים לפני שלבן הזוג השני הייתה זכות כלשהי.

בחוק לתיקון פקודת מס הכנסה מס' 106 נקבע שהזכות לחישוב נפרד תהיה גם מהכנסה מ"דמי שכירות" שמקבל "אדם" מהשכרת נכס, שבמשך עשר שנים לפחות לפני תחילת השכרתו, שימש להפקת הכנסה מיגיעה אישית, מעסק או ממשלח יד. לעניין זה, "אדם" - לרבות מי שהיה בן-זוגו ערב פטירתו.

למרות זאת שני בני זוג העובדים ביחד בעסקים המשותף, היו זכאים, כל אחד מהם, לחישוב מס הכנסה נפרד, אך תחת מגבלות בכדי למנוע רישום פיקטיבי של בן זוג כעובד בעסק המשותף. נקבעו תנאים מגבילים אחדים:

א. החישוב הנפרד לא יותר אם לבני הזוג יש מקור הכנסה נוסף מיגיעה אישית או ממשכורת.

ב. הודעה על התביעה לחישוב נפרד של המס נמסרה לפקיד השומה חודש לפחות לפני תחילתה של התקופה שבעדה נתבע החישוב הנפרד של המס. אולם, אם שוכנע פקיד השומה שלא ניתן היה למסור את ההודעה במועד, ניתן למסרה במועד אחר.

ג. תוקפה של הודעה על תביעה לחישוב נפרד היא לשלוש שנות מס, החל מתחילת שנת המס הראשונה שלגביה נדרש החישוב הנפרד; וכמובן, כל עוד מתקיימים בבני הזוג התנאים הנדרשים המזכירים בחישוב נפרד.

ד. החישוב הנפרד יותר לבני הזוג בתנאי שכל אחד מהם עובד 36 שעות לפחות בשבוע בעסק המשותף, במשך 10 חודשים או יותר בשנת המס; ועוד תנאים בעניין.

ה. בני זוג רשאים לתבוע כי יעשה חישוב נפרד של המס על הכנסתם כמפורט לעיל עד סכום של 49,680 ש"ח בשנת המס 2013 (שהיא השנה האחרונה שבה חל הסדר זה).

לאור ההלכה שנקבעה בבית המשפט העליון בעניין מלכיאלי, אשר קבעה באופן סופי כי בני זוג העובדים בעסק שבבעלותו של אחד מהם לא יהיו זכאים לחישוב נפרד גם אם יוכיחו את נחיצות עבודת בן הזוג בעסק ואת סבירות השכר, האפשרות היחידה לחישוב נפרד נותרה לפי סעיף 66(ה).

החל בשנת 2014 תוקן החוק, ובני זוג זכאים לחישוב נפרד אם התקיימו כל אלה:

(א) יגיעתו האישית של כל אחד מבני הזוג נדרשת לייצור ההכנסה ממקור ההכנסה המשותף;

(ב) כל אחד מבני הזוג מקבל הכנסה התואמת את תרומתו לייצור ההכנסה ממקור ההכנסה המשותף ועומדת ביחס ישיר לתרומתו לייצור ההכנסה כאמור;

(ג) אם ההכנסה מופקת בבית המגורים של בני הזוג – בית המגורים משמש, דרך קבע, את מקור ההכנסה המשותף ומרבית פעילות מקור ההכנסה האמור נעשית בבית המגורים;

דיווח למס ערך מוסף

שיטת הדיווח למע"מ עברה בשנים האחרונות בהדרגה לדיווח מקוון.

חובת הדיווח המפורט למע"מ חלה נכון להיום על עוסקים, מלכ"רים ומוסדות כספיים, כמפורט להלן:

עוסק אשר מחזור עסקאותיו עולה על 1,500,000 שקלים חדשים, ואשר חייב לפי כל דין בהכנת מאזן, וכן במינוי רואה חשבון מבקר או מבקר אחר כאמור בסעיף 20 לפקודת האגודות השיתופיות.

כאשר מדובר בשותפות או באיחוד עוסקים, יחול האמור לעיל על דיווחי השותפות או האיחוד באם אחד השותפים או אחד העוסקים באיחוד מקיים את התנאים האמורים לעיל.

עוסק שלא מתקיים בו האמור לעיל ומחזור עסקאותיו עולה על 2,500,000 שקלים חדשים או שחלה עליו חובה לנהל פנקסי חשבונות לפי שיטת החשבונאות הכפולה מכוח הוראות ניהול פנקסי חשבונות.

מלכ"ר אשר מחזורו השנתי עולה על 20 מיליון שקלים חדשים.

מוסד כספי אשר מחזורו השנתי עולה על 4 מיליון שקלים חדשים.

יובהר כי חובת הדיווח המפורט אינה תלויה בקבלת הודעה מרשות המסים, ובהתאם, אין באי קבלת הודעה בכדי לפטור את חייבי הדיווח המפורט העונים לאחד מהקריטריונים דלעיל מחובה זו.

הדבר מאפשר לרשויות מע"מ לעקוב בזמן אמת אחרי כל חשבונית, וחשוב להפנים את המשמעויות.

כדאי להשוות את המחזור אשר רשום בפנקסי החשבונות למחזור אשר דווח לרשויות מע"מ, וכן את המחזור הרשום בפנקסי החשבונות למחזור שדווח לעניין מקדמות מס הכנסה. אם הבדיקה תגלה הפרשים, יש להגיש דוח מתקן לרשויות מע"מ. לא כדאי להמתין לביקורת של רשויות המס.

יש צורך להתאים את מס התשומות על רכב. כאשר השימוש ברכב הוא ברובו לצורכי העסק, מותר לנכות 2/3 ממס התשומות; וכאשר רובו פרטי, מותר לנכות 1/4 ממס זה. קביעת הסכום הנכון אפשרית רק בסוף שנת המס, כאשר מתבררים נתוני השימוש.

נפנה את תשומת הלב לעניין על-רד מעליות, שפתח לוויכוח את נוסחת ה-2/3 שמופיעה בתקנה 18 לתקנות מע"מ, התשל"ו-1976.

יש לבדוק השלכות מע"מ בשל ריבית שנתקבלה או ריבית רעיונית שלא נתקבלה על הלוואות לעובדים ולבעלי שליטה.

חברות קשורות מחייבות לעתים זו את זו בגין שירותים, השתתפות בהוצאות וכו'. יש להקפיד על הוצאת חשבונית מס בעבור שירותים והשתתפות בהוצאות כאמור, ו/או לבחון את השלכות תקנה 7 לתקנות מע"מ.

שמירת מערכת החשבונות

יש לשמור את מערכת החשבונות 7 שנים משנת המס שאליה היא מתייחסת, או 6 שנים מיום הגשת הדוח על ההכנסה לאותה שנה, לפי המאוחר.

מסמכים סטטיסטיים, הזמנות, רישומים פנימיים בין-מחלקתיים, חוזים ופרוטוקולים, פריטי תיעוד ופנקסים, שהנישום אינו חייב לנהל על פי הוראות ניהול פנקסי חשבונות, אך ניהל אותם מרצון או מכוח דין אחר, יש לשמור במשך 3 שנים לפחות מיום הגשת הדוח על ההכנסה לשנת המס שאליה הם מתייחסים.

בעמ"ה 112/97 חברת שיפודי הבירה נ' פקיד השומה ירושלים נקבע כי במקרה שבו התיעוד הנוסף משמש תזכורת חולפת, ולאחר מכן הוא מושמד, הרי אין בהשמדתו הפרה של חובת השמירה על מסמכים אחרים. חובת השמירה חלה אך ורק על "תיעוד ופנקסים אשר ... (עוסק) ... ניהלם ... מרצון ...". המילים "תיעוד" ו"ניהול" מצביעות על התייחסות למסמכים שיש בהם יסוד מסוים של יצירת מסמכי קבע הנשזרים בניהול העסק. פתקים ארעיים שהעסק רושם לעצמו כדי שיוזכר מה עליו לבצע, הנזרקים לאחר מכן, אינם חלק מתיעוד קבע הנשזר בניהול העסק, אלא הם אמצעי להעברת מסר המתכלה מאליו לאחר שהעסק ביצע פונקציה זו.

לעומת זאת, שיטת ניהול המקפידה על איסוף מסמכים אחרים כדי לעשות בהם "שימוש עזר" למטרות ביקורת, היא שיטה שיש בה תיעוד בעל יסוד קבוע יותר. היא יוצרת אמצעי ביקורת, והשימושים יכולים להיות גם למטרות אחרות.

סוג כזה של תיעוד איננו חובה, ואולם משנבחר לנהל עסק באופן הכולל בקרה נוספת, קמה חובה לשמירת התיעוד. כלומר, יש להבחין בין תיעוד חולף, שאותו אין חובה לשמור, לבין תיעוד שהעסק שומר לצורכי ניהול פנימיים, שאותו יש חובה לשמור.

האמור בסעיף זה הוא בדבר שמירת מסמכים לצורך בדיקתם בידי שלטונות המס בלבד. ייתכן שבענפים אחדים, או על פי דרישות חוקיות מסוימות, נדרשת שמירת מסמכים מסוימים לתקופות ארוכות מאלה.

רצוי לשמור דוחות שנתיים על עובדים לתקופה בלתי מוגבלת, משום שהם עלולים להתבקש למימוש זכויות בביטוח לאומי וכיוצ"ב.

דחיית הדיווח על הכנסות או הקטנת שיעור המס עליהן

הכנסות פטורות ממס

חלק מהכנסות הנישום פטורות ממס או ששיעור המס עליהן הוא אפס, לפי סעיפי פטור שונים בפקודה. יש ללמוד את הסעיפים האלה ולגרום שחלק מההכנסות ייכללו בהגדרת הכנסות פטורות ממס.

עיתוי ההכנסות

בסיס מזומן

בעבור המדווחים על בסיס מזומן מקטינה דחיית התקבול את ההכנסה החייבת בסכום התקבול שנדחה, אך גם זאת במסגרת הסבירות. תקבול בשיק מתועד אפשר ליחסו למועד פירעונו בתנאי שהוא לא הוסב לאחר.

דחיית גבייתן של הכנסות היא רלוונטית רק למדווחים בשיטת הדיווח על בסיס מזומן. דחיית הגבייה של הכנסות תיחשב לדחייה אשר אינה גובלת בפיקציה, כאשר לקראת סוף שנת המס הנישום אינו מוציא הודעת חיוב על שכר טרחה ללקוח בתמורה לשירות או למכר נכס, או שהוציא הודעת חיוב כזו, אך טרם קיבל את הכסף בגינה.

כל דחיית הכנסה למדווחים על בסיס מזומן משמעה דחיית גביית המס לשנה הבאה.

בסיס מצטבר

יש לבדוק אם כל ההכנסות הכלולות בחשבונות אכן גובשו והופקו כהכנסה עד תום שנת המס, ואם אינן כוללות הכנסות מראש או הכנסות שטרם מומשו.

אי רישום מכירה השנה יקטין את ההכנסה החייבת במס, בשיעור הרווח הגלום בעסקה בלבד ולא בסך התקבול כולו. למדווחים על בסיס מצטבר - דחיית הגבייה של ההכנסות פירושה עיכוב מתן השירות או מסירת הנכס לידי הרוכש או המזמין.

בשיטה מצטברת - עסקאות שגלום בהן רווח, אפשר לדחות לשנה הבאה את השלמתן ואת רישומן, וזאת בתנאי שהעסקה אמנם תצא לפועל בשנה הבאה.

כספים פנויים, המושקעים באמצעים פיננסיים נושאי ריבית או הפרשי הצמדה, יגרמו להגדלת ההכנסה החייבת בשנת המס. אם החברה תשקיע כספים פנויים במלאי או במקדמות לספקים, לא תיווצר תוספת להכנסה החייבת; וזאת, מכיוון שעליות ערכם, הריאלית והאינפלציונית, של פריטים אלה, מחויבת במס רק בעת המימוש.

כדאי לציין שבמקרים מסוימים, על פי פסיקת בתי המשפט, רשאית גם חברה בע"מ לדווח על בסיס מזומן. בסיס מזומן אינו פועל תמיד לטובתו של הנישום, ובמקרים מסוימים עדיף לבחור בבסיס מצטבר. כדאי לדעת שרשויות המס אינן מאפשרות מעבר מבסיס לבסיס מדי שנה, ובחירתו של הנישום בבסיס המסוים תחייב אותו גם לשנים הבאות.

לא תמיד כדאי לדחות הכנסה לשנה הבאה. כך למשל: עצמאי שפתח עסק חדש, ויש לו הכנסה קטנה כבר השנה, ישקול אם כדאי לדחותה לשנה הבאה. בשנה הבאה תצורף הכנסתו להכנסה גבוהה יחסית ותחייבו לשלם עליה שיעור מס שולי גבוה יחסית, תוך הפסד הניכויים והזיכויים האישיים בשנה העכשווית.

הפרשי הזמנים גורמים לא רק לדחיית גביית המס או להקדמתה, אלא לפעמים גם לשינוי שיעורו. וכך, מי שיש לו השנה הכנסה חייבת ובשנה הבאה צפוי לו הפסד, ישלם השנה את מלוא המס ולא יוכל לקזז את הפסדיו בעתיד אלא כנגד הכנסתו בשנים הבאות.

מכאן, שכדאי בדרך כלל להקדים מימוש הפסדים.

מכירות

אם נעשתה מכירה באשראי, שבה הופרדו מראש קרן המכירה והאשראי לשתי עסקאות נפרדות, ידווחו קרן המכירה וחלק האשראי השייך לשנת המס כהכנסה בשנה השוטפת, ואילו ההכנסה הגלומה באשראי שניתן לאחר שנת המס תדווח רק מהשנה העוקבת.

כללי החשבונאות הבין-לאומיים תומכים במקרים מסוימים בתכנון האמור.

כדאי גם לגמור התחשבוניות עם לקוחות, בייחוד כאשר צפויים מתן הנחות וביטול חיובים ללקוח, או קבלת הסחורה בחזרה, או כל פעולה אחרת המקטינה את המכירות.

צריך לדאוג כי בעת החזרת הסחורה או מתן הנחה וכד' יהיו המסמכים המקובלים חתומים בידי הצד שכנגד, כדי להפחית את החיוב במס ערך מוסף. כללי מע"מ קובעים, בנהלים מפורשים, באילו תנאים יכול המוכר להחזיר לעצמו את המע"מ שנכלל בחשבונית שבוטלה או שהופחת סכומה.

אגף המכס הוציא הוראות לעניין ניכוי מס עסקאות, כאשר חוב הלקוח (הכולל מע"מ) לא שולם.

הקדמת מכירות

אם העסק מפסיד, ואם יש מקרקעין המהווים השקעה בת-מימוש - מומלץ למכור את המקרקעין עד ל-31 בדצמבר ולקזז את שבח המקרקעין מההפסד העסקי.

מומלץ למכור מלאי שערך השוק שלו נמוך מעלותו (מלאי פגום וכד'), כדי שההכנסות ממכירות בהפסד יובאו בחישוב ההכנסה בשנת המס העכשווית. יש לבחון עיתוי מכירת נכסים המחויבים במס רווחי הון ואפשרות קיזוזם של הפסדי הון מועברים מרווחי הון, וכן אפשרות דחיית רווחי ההון בגין החלפת נכס בר-פחת (לפי סעיף 96 לפקודה).

ראוי לתת את הדעת כי יש להודיע לפקיד השומה, בתוך 30 יום מיום המכירה, על קיום רווח ואף הפסד הון. אם הפסדים משנים קודמות מקוזזים מרווח ההון, אין חובה לתשלום המקדמה בגין רווח ההון (אך בכל אופן ישנה חובת הודעה לפקיד השומה בתוך 30 יום). קיזוז הפסדי ההון השוטפים, המאוחרים ממועד מכירת הנכס שיצר רווח הון, אינו מהווה עילה, לפי עמדת רשויות מס הכנסה, לאי תשלום המקדמה; וזאת, אף אם הפסד ההון נוצר בתוך 30 יום מיום יצירת רווח ההון - עדיין אין הפסד ודאי, והוא יוכר למוכר עם תום השנה.

מוזכר בזה כי המקדמה בגין מס רווח הון אינה פוטרת מתשלום ריבית והפרשי הצמדה על כל יתרת המס ממועד המכירה ועד לתום שנת המס.

מקדמת מס רווח הון ששולמה ביתר תוחזר כשהיא צמודה למדד מיום תשלומה.

הקלות במיסוי מקרקעין

שכר דירה יכול להיחשב הכנסה מעסק לפי סעיף 12(1) לפקודה - "השתכרות או רווח מכל עסק או משלח-יד." הכנסה זו מאופיינת במושכרים אחדים ובניהול משרד לשם כך. על פי סעיף 12(6) לפקודה - "דמי שכירות, תמלוגים, דמי מפתח, פרמיות ורווחים אחרים שמקורם באחוזת בית או בקרקע בבנין תעשייתי" הם בדרך כלל מקור הכנסה מפעילות פסיבית וללא פעילות מיוחדת, והיא אופיינית למי שעיסוקו אחר אך יש לו נכס להשכרה.

יש חשיבות להבחנה אם ההכנסה היא לפי סעיף 12(1) לפקודה או לפי סעיף 12(6) לפקודה, הן מהיבט עיתוי ההכרה בהכנסה (בסיס מזומן) והן מהיבט שיעור המס, ועל כך להלן.

נוסף על כך, אם ההכנסה נובעת מגוף המוגדר "עסק", אפשר ליחסה לבן-הזוג שהכנסתו נמוכה מהכנסות בן-זוגו. הכנסה מפעילות פסיבית מיוחסת לבן-הזוג שהכנסתו גבוהה מהכנסות בן-זוגו. לנושא זה יש גם היבטים בביטוח הלאומי. יש לשלם דמי ביטוח לאומי אם ההכנסה היא מעסק. אם ההכנסה מהשכרה נמוכה מההכנסה מהפעילות האקטיבית, תהיה ההכנסה מההשכרה פטורה מדמי ביטוח לאומי, בתנאי שאינה עולה על כ-25 אש"ח. זאת, בעקבות תיקון 103 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995, שיידון בהמשך. לנושא זה יש גם משמעות בהכרה בהוצאות המימון. לקביעת ההכנסה ממקרקעין כהכנסה מ"עסק" ולא כהכנסה מ"אחוזת-בית" - יתרונות נוספים.

בסעיף 1 לפקודה נקבע כי שיעור נמוך של המס, כמו על יגיעה אישית, יחול גם על דמי שכירות מנכס ששימש לפני השכרתו, לפחות 10 שנים, להפקת הכנסה מיגיעה אישית, מעסק או ממשלח יד. בכך מתאפשרת מדרגת המס של 10% גם על בעל מונית, למשל, שפרש מעיסוקו אחרי 10 שנים ומשכיר את "המספר הירוק", או על בעל חנות מכולת שפרש מעיסוקו אחרי 10 שנים ומשכיר את עסקו. מאחר שהכנסתם של אלה דלעיל מדמי השכירות נמוכה יחסית, הם יוכלו ליהנות ממדרגת המס הנמוכה ביותר אף על פי שהכנסתם אינה מיגיעה אישית, גם אם פרשו מעיסוקם לפני גיל 60.

ניתכן אף התייחסות להכנסות השכירות, כאילו מדובר בקצבה. ראו בנושא את סעיף 9 לפקודה.

בנושא זה ראו את פסק הדין בעניין עמ"ה 143/91 דן מרדכי נגד פקיד שומה חיפה, שם נקבע כי ההכנסה מהשכרת הדירות לא הוכרה כהכנסה מעסק, כי אם כהכנסה מנכס בית.

סעיף 8 לפקודה קובע כי הכנסות מהשכרת מקרקעין שסעיף 62(6) או סעיף 72(7) לפקודה חלים עליהן - כלומר, הן אינן ממוסות כהכנסות מעסק - ייחשבו על בסיס מזומנים, אף על פי ששיטת המיסוי המצטברת היא השיטה הנאותה ביותר לעניין זה.

כל תקבול בגין שכר דירה שנתקבל בשנת המס, גם אם הוא בעבור שכר דירה מראש לשנים אחדות, יירשם כולו כהכנסה בשנה שבה נתקבל. לפיכך, למעוניינים לדחות גביית הכנסות, מוטב שימתינו לתחילת השנה הבאה לגביית שכר דירה. תקבול במזומן נחשב גם כשיפורים של המושכר, וכך נקבע בפסיקה. מועד התקבול, האם יהיה בסוף תקופה או בתחילתה, נשאר ללא הכרעה.

כדי להימנע ממיסוי מוקדם על הכנסה משכר דירה רצוי לקבל הכנסה משכר דירה בתוך שנת המס, ולא לקבל שכר דירה מראש.

אם יש לנישום רווח, והוא אינו מעוניין להגדילו בתקבולי שכר דירה, מוטב שידחה את קבלת התקבולים לשנה העוקבת. כאשר יש הפסד מעסק שאין ממשיכים בו, כדאי להקדים את רישום ההכנסה, משום שהפסד מעסק אפשר לקזז מכל רווח שהוא בשנת המס שבה הוא נוצר, ואין אפשרות לקזזו מהכנסה ממקור אחר, כגון: ממשכורת ומשכר דירה בשנות המס הבאות.

חלק מהמקרקעין מוחזקים בידי חברות, ולהם דין מיוחד בסעיף 64 לפקודה, הקובע כי חברת מעטים, כמשמעותה בסעיף 76 לפקודה, שכל רכושה ועסקיה הם החזקת בניינים, תיחשב הכנסתה, לפי בקשתה, להכנסתם של חברי החברה, וחלוקתה של אותה הכנסה, לעניין השומה, בין חברי החברה, כולם או מקצתם, תיעשה כפי שיוורה נציב מס הכנסה. הרואה עצמו מקופח מהוראת הנציב, רשאי לערער עליה לפני בית המשפט, כאמור בסעיפים 153-158 לפקודה.

בחוק נקבע כי נישום, בעניינו - "חברת בית", שאין לו הכנסה מעסק, דהיינו: השכרת נכס הבית אינה מגיעה לכדי עסק, ואינו דורש בחישוב הכנסתו החייבת הוצאות מימון, רשאי שלא ליישם את הוראות החוק הדנות בחברות.

הכנסות שכירות - היבטי מיסוי

להכנסות שכירות יש כמה היבטי מיסוי: יש התייחסות לעיתוי ההכרה בהכנסה; יש התייחסות לחישוב המס (יש לכך כמה חלופות); ויש התייחסות לחבות במע"מ ולחבות בדמי ביטוח. להלן נסקור את ההיבטים האלה.

אופי ההכנסה - הכנסה אקטיבית או פסיבית

לאופי ההכנסה, אם אקטיבית או פסיבית, יש חשיבות רבה והשלכות לגבי שיעור המס, לגבי אפשרות קיזוז ההפסדים ולגבי עיתוי ההכרה בהכנסה, כפי שנראה בהמשך.

עיתוי ההכרה בהכנסה

בעיקרון, מקור החיוב במס יהיה סעיף 12(1) לפקודה, אם מדובר בהכנסה מעסק, או סעיף 62(6) לפקודה, אם מדובר בהכנסה פסיבית.

סעיף 62(6) לפקודה קובע כדלהלן: "...דמי שכירות, תמלוגים, דמי מפתח, פרמיות ורווחים אחרים שמקורם באחוזה בית או בקרקע או בבנין תעשייתי..." מכאן שגם אם מכירת דירת מגורים בחו"ל אינה חייבת במס רווח הון, ניתן למסותה מכוח סעיף 62(6) לפקודה.

סעיף 8 לפקודה קובע את עיתוי ההכרזה בהכנסה במקרה שמקור ההכנסה הוא סעיף 2(6) לפקודה.

הסעיף האמור קובע מיסוי על בסיס מזומן במקרה שמדובר בהכנסת שכירות שמקורה בסעיף 2(6) לפקודה. הכנסה שמקור חיובה היה סעיף 12(1) לפקודה (הכנסה מעסק), המיסוי בגינה יהיה על בסיס צבירה.

עולה השאלה: האם הכנסת שכירות שמקור חיובה הוא סעיף 2(6) לפקודה, ומועד עיתוי חיובה נקבע לפי סעיף 8 לפקודה - האם דווקא על הכנסה בכסף או גם בשווה כסף? תשובה לכך תינתן בהמשך.

הוראה מעניינת שמופיעה בסעיף 8 לפקודה קובעת שאם ההכנסה משכירות, במידה שמקורה הוא סעיף 2(6) לפקודה, תמוסה על בסיס מזומן, נשאלת השאלה: מה דין ההוצאות שיוצאו בעתיד בגין אותה הכנסה?

סעיף 8 לפקודה קובע שההוצאות יותרו בניכוי מכל מקור בשנת המס שבה הוצאו.

בהוראה האמורה יש חידוש. סעיף 28 לפקודה (סעיף קיזוז ההפסדים) קובע בסעיף קטן (ח) כדלהלן: "הפסד שהיה לאדם מהשכרת בנין ניתן לקזזו כנגד הכנסתו מאותו בנין בשנים הבאות." בסעיף 8 לפקודה יש הוראה מטיבה לעומת סעיף 28(ח) לפקודה. בסעיף 8 לפקודה ניתן לקזז הוצאה שהוצאה בעתיד בגין הכנסה שמוסתה בעבר מכל מקור.

מסלולי המיסוי

נתמקד במיסוי כאשר המשכיר הוא יחיד. הדין כאשר המשכיר הוא חברה משפחתית יהיה אותו הדין כאילו יחיד המשכיר (ראו פסי"ד נטע עצמון).

כאשר חברה משכירה - ההכנסה תמוסה בשיעור הקבוע בסעיף 126 לפקודה.

כאשר יחיד משכיר - יש להבחין באיזה נכס מדובר: אם מדובר בדירת מגורים שמושכרת למגורים יהיו ארבעה מסלולי מיסוי; אם מדובר בנכס עסקי יהיו שני מסלולי מיסוי; אם מדובר בנכס בחו"ל יהיו שני מסלולי מיסוי.

א. השכרת דירת מגורים

יחיד משכיר דירת מגורים לצורך מגורים. השוכר הוא יחיד או חבר-בני-אדם (חבר-בני-אדם - באישור נציב מס הכנסה).

במקרה דגן ניתן להפעיל את חוק מס הכנסה (פטור ממס על הכנסה מהשכרת דירת מגורים), התש"ן-1990 (להלן בפרק זה: "חוק הפטור"), שלפיו יינתן פטור חודשי בתנאי שהכנסות השכירות החודשית לא עולות על 5,030 ש"ח בשנת המס 2016.

היה והכנסות השכירות עולות על הפטור לחודש, אזי יש להפחית מסכום הפטור (להלן: "התקרה") את הסכום שבו עולה הכנסת השכירות על סכום התקרה.

נראה כי יחיד שיש לו כמה דירות מגורים, שמושכרות למגורים, אינו יכול לבחור לשלם מס על דירה אחת לפי חוק הפטור, ועל הכנסות מדירה אחרת לשלם מס לפי מסלול מיסוי אחר, בלי שזה יפגע בתקרת הפטור.

בחוק הפטור רואים הכנסה של יחיד ככוללת גם הכנסה של בן זוג המתגורר עם היחיד, והכנסות ילדו שמתחת לגיל 18.

ב. מסלול 10%

הכנסה מהשכרת דירת מגורים למגורים - המשכיר משלם מס בשיעור 10% על כל ההכנסה. אין שום אפשרות לניכוי, קיזוז, זיכוי או פטור.

ג. פחת

לפי תקנות מס הכנסה (שיעור פחת לדירה מושכרת למגורים), התשמ"ט-1989, ניתן בעיקרון במסלול זה לנכות פחת לפי שיעור 2%, ובנוסף ממדדים את הפחת בדרך כלל מיום המכירה ועד יום תחילת שנת המס, ומחצית עליית המדד בשנת המס המדוברת.

במסלול הפחת, תקנה 2(ג) לתקנות האמורות קובעת כי נישום שבחר במסלול כאמור לא יהא זכאי לכל פחת אחר, לתוספת פחת, לניכוי ולהפחתה המגיעים לו על פי כל דין בשל הדירה האמורה. ועדיין, עמדת רשות המסים היא כי נישום כאמור זכאי לנכות הוצאות אחרות.

ניתן לנכות פחת מהחלק החייב במס אם בוחרים במסלול הפטור, ואת הפחת יש לחלק ליניארית בין הסכום החייב והפטור. שיעור המס שיחול על ההכנסה החייבת יהיה לפי שיעור המס שחל על יחיד מכוח סעיף 121 לפקודה, ויש לשים לב שבמקרים מסוימים לא תהיה תחולה למדרגות המס הנמוכות על הכנסה מיגיעה אישית.

השכרת נכס עסקי

בעיקרון, המיסוי יהיה לפי הוראות סעיף 121 לפקודה. ייתכן שהכנסה זו תמוסה כאילו מדובר בהכנסה מיגיעה אישית. אם הכנסה זו תיחשב הכנסה מיגיעה אישית, ניתן ליהנות כאן מהוראות סעיף 9(5) לפקודה.

הכנסות שכירות מחו"ל

קיים מנגנון המיסוי הרגיל מכוח סעיף 121 לפקודה. מסלול מיסוי נוסף מופיע בסעיף 122א לפקודה. ההכנסה החייבת תמוסה בשיעור 15%. במסלול זה ניתן לנכות רק פחת, ואין בו קיזוז, זיכוי או פטור. אין גם קיזוז בגין המס הזר שמופיע בסעיפים 196-210 לפקודה (בחלק י' פרק שלישי).

תנאי להפעלת סעיף 122א לפקודה הוא שאין מדובר בהכנסה מעסק. במיסוי הכנסות שכירות מחו"ל אין הבחנה בין דירות מגורים לבין נכס עסקי. הכנסה שתמוסה מכוח סעיף 122א לפקודה פטורה מדמי ביטוח.

ניכוי מס במקור

אם השוכר ירצה לדרוש בניכוי את הוצאות השכירות ולמשכיר תהיה הכנסה חייבת, יחולו הוראות צו מס הכנסה (קביעת דמי שכירות כהכנסה לעניין ניכוי במקור), התשנ"ח-1998, ותקנות מס הכנסה (ניכוי מתשלום דמי שכירות), התשנ"ח-1998. אי יישום הוראות ניכוי מס במקור יקים את הסנקציות שבסעיף 32א לפקודה. יש לשים לב שבמקרה ש"עובדים מהבית" ומדובר בדירה שכורה, אם רוצים לנכות חלק יחסי משכר הדירה כהוצאה - תחול חובת ניכוי מס במקור. לא בטוח כי המשכיר, שייתכן שמדווח על השכרת הדירה כהשכרה פטורה למגורים, ישמח להסדר כאמור.

הכנסות בני זוג מרכוש

נקבע כי ההכנסה מרכוש תיזקף לבן הזוג שהכנסותיו האחרות גבוהות מהכנסות בן זוגו.

סעיף 66(ב) לפקודה מאפשר לבני זוג לבקש, ולקבל, שהכנסות מרכוש, שהוא מהמקורות שיפורטו להלן, יתווספו לעניין חישוב המס להכנסות אותו בן זוג שהוא בעל הרכוש האמור.

הרכוש שאפשר לבקש, ולקבל, חישוב נפרד לגבי הכנסות הנובעות ממנו הוא:

א. רכוש שהיה בבעלות אחד מבני הזוג שנה לפחות לפני נישואיו.

ב. רכוש שנתקבל בירושה במהלך הנישואין אצל אחד מבני הזוג.

הכנסה מרכוש שיתבקש לגביה חישוב נפרד כאמור לעיל תיתוסף להכנסות האחרות של אותו בן זוג, וחישוב המס ייעשה על סך כל הכנסתו, והיא כוללת את ההכנסה הזו.

הכנסות מדיוידנד - השלכות מס

יחיד שמקבל דיוידנד ישלם עליו מס בשיעור 25%. אם מקבל הדיוידנד הוא יחיד שהוא "בעל מניות מהותי" - ישולם מס בשיעור 30% על הדיוידנד האמור.

"בעל מניות מהותי" הוא אדם שמחזיק, במישרין או בעקיפין, לבדו או יחד עם אחר, ב-10% לפחות באחד או יותר מסוג כלשהו של אמצעי שליטה בחבר-בני-אדם..

דיוידנד - היבט הביטוח הלאומי

החל משנת 2008, עקב תיקון 103 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, אין חבות על דיוידנד שמקבל יחיד (סעיף 350(א)(6) לחוק הביטוח הלאומי).

דיווידנד שמקבלת חברה

סעיף 126(ב) לפקודה מוציא מבסיס המס דיווידנד שקיבלה חברה תושבת ישראל שמקורו בהכנסות שהופקו או שנצמחו בישראל, שנתקבלו במישרין או בעקיפין מחבר-בני-אדם אחר החייב במס חברות.

סעיף 4 לפקודה קובע מבחנים למקום הפקת ההכנסה ולמקום צמיחת ההכנסה. בדרך כלל מקובל לבחון את המקום שבו מתקיימת הפעילות העסקית מניבת ההכנסה.

אם מדובר בדיווידנד שחולק מרווחים שנוצרו ונצמחו מחוץ לישראל, וכן מדיווידנד שמקורו מחוץ לישראל - יחול מס בשיעור 25%. אם מדובר במדינה שכרתה עם ישראל אמנת מס, אזי יכולה החברה שקיבלה את הדיווידנד מחו"ל ליהנות ממנגנון הזיכוי העקיף הקבוע בסעיף.

הכנסות ריבית

באופן כללי הכנסות ריבית חייבות במס בשיעור 25%, אלא אם כן הנכס אינו צמוד למדד ואז המס יהיה בשיעור 15%. לגבי תוכניות חיסכון ותיקויות ייתכנו כללי מעבר ויש לבחון כל מקרה לגופו.

סעיף 125ג(ד) לפקודה מונה את המקרים שבהם לא יחולו על הכנסות המימון שיעורי המס המוטבים :

1. הריבית היא הכנסה שמקור חיובה הוא סעיף 12(1) לפקודה, או שהיא רשומה בספרי חשבוניות, או שהיא חייבת ברישום כאמור ;
2. היחיד תבע ניכוי הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בשל הנכס שעליו משולמת הריבית ;
3. היחיד הוא בעל מניות מהותי בחבר בני האדם ששילם את הריבית ;
4. היחיד הוא עובד בחבר בני האדם ששילם את הריבית, או שהוא נותן לו שירותים או מוכר לו מוצרים, או שיש לו יחסים מיוחדים אחרים עמו, אלא אם כן הוכח להנחת דעתו של פקיד השומה כי שיעור הריבית נקבע בתום לב ובלי שהושפע מקיומם של יחסים כאמור בין היחיד לבין חבר בני האדם ;
5. הריבית שולמה מקרן השתלמות לפני שחלפו התקופות האמורות בסעיף 9(16א) לפקודה או (16ב), או ששולמה מקופת גמל לתגמולים וחלו עליה הוראות סעיף 3(ד) לפקודה

הקלות במיסוי ריבית

סעיף 125ד לפקודה מעניק ניכוי מהכנסות הריבית במקרה שהכנסות הנישום (ולא ההכנסה החייבת) לא עלו על תקרה מסוימת. כמו כן הניכוי כפוף לגיל הנישום.

סעיף 125ה לפקודה מעניק בתנאים מסוימים מיסוי הנהוג לעניין קצבה, קרי פטור בשיעור 35% מ"ריבית מזכה". התנאי לפטור הוא שאחד מבני הזוג הגיע לגיל פרישה.

אפשר לשלב את הניכוי שבסעיף 125ד לפקודה עם אפשרות הזיכוי שבסעיף 125ה לפקודה

ניכוי ופטור מריבית על פיקדונות ותוכניות חיסכון למעוטי הכנסה וגיל פרישה

הסעיף בפקודה		ינואר 2016
125ד(א) לפקודה	תקרה מוטבת	62,160 ש"ח לשנה
125ד(ב) לפקודה	ניכוי למעוטי הכנסה	9,720 ש"ח
125ד(ג)(1) לפקודה	ניכוי גיל פרישה ליחיד	13,320 ש"ח
125ד(ג)(2) לפקודה	ניכוי גיל פרישה לזוג	16,320 ש"ח
125ה לפקודה	פטור מרבי של 35%	35,196 ש"ח

הכנסות מניירות ערך

נייר הערך נחשב לנכס קבוע ממועד רכישתו ועד למועד מכירתו, כלומר: יש לבצע שינוי שלילי במועד רכישת נייר הערך. הכול עד תום שנת 2007.

בכל שנת מס יחושב "רווח ריאלי מניירות ערך" לגבי ניירות ערך שמומשו באותה שנת מס. הרווח כאמור חושב כסכום התמורה ממכירת כל ניירות הערך שנמכרו באותה שנה, בניכוי מחירם המקורי המתואם של אותם ניירות ערך. החישוב יתבצע בערכי תום שנת המס, כלומר: התמורה ממכירת ניירות ערך בשנת המס וכן מחירם המקורי יתואמו עד לתום שנת המכירה.

נפנה את תשומת הלב לאפשרות הקיזוז של הפסד הון מההכנסה מריבית או מדיווידנד מנייר ערך - תלוי בשיעור המס החל על הריבית או על הדיווידנד. הקיזוז הוא הפסד שוטף לעומת הכנסה שוטפת. ראו בהרחבה בפרק הדן בסדר קיזוז ההפסדים.

חברות שכל בעלי מניותיהן בשנת המס היו יחידים, שלא תבעו הוצאות מימון ושאיין להן הכנסות מעסק בשנת המס, יורשו לצאת על פי בקשתן מתחולת חוק התיאומים. זאת, גם אם היו להן ניירות ערך סחירים בשנת המס. אולם הן ימוסו על פי הוראות חלק ה' לפקודה..

אופציות לעובדים

סעיף 102 לפקודה דן במקרה שבו "עובד" או "נושא משרה" מקבלים אופציות/מניות במחיר נמוך ממחיר השוק. חשוב להדגיש שסעיף 102 לפקודה לא יחול אם המקבל הוא "בעל שליטה" כהגדרתו בסעיף 9(32) לפקודה.

סעיף 102 לפקודה מאפשר להקצות אופציות לעובדים בלי נאמן ועם נאמן. אם האופציה תוקצה ללא נאמן, "ההטבה" תמוסה כהכנסת עבודה בידי המקבל. אם מדובר באופציה לקבלת מניה כאשר האופציה אינה רשומה בבורסה, אירוע המס יהיה במועד המימוש.

אם הוקצתה אופציה שאינה נסחרת, אזי במסלול ללא נאמן, אירוע המס יהיה במועד ההקצאה, ובשלב המימוש יהיה אירוע הוני.

חשוב להדגיש כי עניין ההכרה בהוצאה במסלול של הקצאת אופציות שאינן סחירות שלא בידי נאמן (שיש אירוע פירותי לעובד בעת המימוש) לא הוסדר - לא לחיוב ולא לשלילה. יש צדדים לכאן ולכאן לעניין הכרה בהוצאה. באפשרויות האחרות של הקצאת אופציות שלא בידי נאמן יהיה אירוע (הוצאה) למנפיק במועד שבו יש הכרה בהכנסה למקבל (במועד ההקצאה). אפשרות נוספת שהוסדרה בסעיף 102 לפקודה היא האפשרות להקצות אופציות בידי נאמן. בהקצאה כזאת יש אפשרות שההכנסה בידי המקבל תהיה הכנסה הונית או הכנסה פירותית.

בהקצאה באמצעות נאמן, הנאמן אמור להחזיק את המניות בין 12 חודשים ועד 24 חודשים ממועד ההקצאה. משך ההחזקה תלוי במסלול המיסוי, במסלול פירותי 12 חודשים, ובמסלול הוני של 24 חודשים.

בחרה החברה במסלול נאמן והכנסת עבודה, תותר הוצאה לחברה - הכול באותו המועד של ההכרה בהכנסה.

במסלול נאמן ורווח הון, גם אם העובד אינו בעל שליטה, המיסוי יהיה בשיעור 25% ולחברה לא תותר הוצאה.

במסלול נאמן ורווח הון, גם אם הייתה הפרה, ולכן מסלול ההכנסה נהפך לפירותי, עדיין ההוצאה לא תותר לחברה.

מובן שבהוראות הסעיף ובתקנות שמכוחו יש הוראות נוספות, שעוסקות בדיווידנד ובהפיכת עובד לבעל שליטה בעקבות ההקצאה.

לעניין בעל שליטה, מסלול המיסוי שלו יהיה פירותי. מועד המיסוי אמור להיות בהקצאה ולדבר יש חריגים. לדוגמה, בחברה לא נסחרת מאחר שקיימת בעיה בקביעת השווי. הדבר מצריך פנייה לרשות המסים כדי לדחות את מועד אירוע המס.

הגדלת הוצאות או הקדמת הוצאות

הגדלת הוצאות

רכישת שירותים ומוצרים מסוימים, שאינם מלאי עסקי, תיחשב להוצאה גם אצל עסקים מסחריים וגם אצל המדווחים על בסיס מזומן. ההבדל ביניהם יהיה: מי שמדווח על בסיס מזומן חייב גם לשלם את התמורה בפועל עד סוף השנה. כל זאת, אם הרכישה היא בסכומים סבירים והיא נעשתה במהלך הרגיל של העסק. כל הפרזה בנדון עלולה לגרום לפסילת ההכרה בהוצאה לצורכי מס השנה וייחוסה לשנים הבאות.

ההוצאות לעניין זה הן בדרך כלל לפרסום, ליחסי ציבור, לתיקונים, לאחזקה, לשיפוצי מנועים לפי סעיף 17(3) לפקודה, לספרות, לייעוץ עסקי ומשפטי, לייעוץ שיווקי ולאנשי מקצוע אחרים הנותנים שירותים לעסק, לדמי חבר לארגונים מקצועיים, לנסיעות לחו"ל, להשתתפות בכנסים, בוועידות, בתערוכות וכו'.

הוצאות אלה אפשר להקדים לשלם לפני סוף השנה. כמו כן אפשר להקדים ולשלם מענקים, פיצויים לעובדים מכספי המעביד, פדיון חופשה, בונוסים ותמריצים לעובדים, שלפי המוסכם הם צריכים לקבלם בשנה הבאה.

הקדמת הוצאות

קיימת דילמה בכל הקשור להקדמת תשלומים תקופתיים, כגון: שכר דירה, דמי ביטוח. קיימת מחלוקת בין נציבות מס הכנסה לבין מומחי מס שונים בכל הקשור לתשלומים שכאלה מראש לתקופה ארוכה. אנשי מס הכנסה אינם רואים בתשלומים תקופתיים מראש לשנים אחדות הוצאה בייצור הכנסה, גם לאלה המדווחים על בסיס מזומנים. עם זאת, אנשי המס גמישים בדרך כלל עם תשלומים המשולמים בסוף השנה, לשנה אחת מראש, ובתנאי שמדובר במהלך עסקי קבוע מדי שנה בשנה.

ריבית הנובעת מניכיון שטרות ומניכיון שיקים של לקוחות היא הוצאה מוכרת למס באותה שנה שבה בוצע ניכיון השטרות או ניכיון השיקים.

מבחינת תכנון המס, מוצע לשקול אפשרות לבצע לקראת סוף השנה ניכיון שטרות או ניכיון שיקים כלעיל, כאמצעי חלופי לקבלת אשראי אחר, כפוף למחיר האשראי.

תשלום שכר עבודה בעבור חודש דצמבר, אם ישולם במועדי תשלום רגילים בתחילת ינואר, עלול להיחשב הוצאה לא מוכרת לשנת המס השוטפת למדווחים על בסיס מזומן. עם זאת חשוב לדעת כי בדרך כלל, ולפנים משורת הדין, מתירה נציבות מס הכנסה למעסיקים לכלול הוצאה כזו במסגרת הוצאות שכר בשנה שבעדה שולמו, שאם לא כן ייפגם גם מערך הדיווח המקובל על הכנסות העובד השכיר.

למי שאינו מוכן "לקחת סיכון" מוטב שישלם לעובדיו עד ליום 31 בדצמבר את משכורת חודש דצמבר עם התוספות הנלוות לה. לכן, בעסק המתנהל על בסיס מזומנים מומלץ לשלם לעובדים, למוסד לביטוח לאומי ולביטוחי הפנסיה את יתר ההוצאות עד סמוך לסוף השנה. הוצאות אפשריות כדאי להקדים ולשלם בתוך שנת המס.

מן התשלומים לתושבי חוץ יש להעביר ניכוי מס מהכנסה של תושב חוץ על פי סעיפים 164 או 170 לפקודה (כגון: ריבית, תמלוגים וכו').

תשלומים לתושב חוץ, שהם הכנסה חייבת לפי סעיף 18(ה) לפקודה, יותרו בניכוי רק אם שולמו לפני תום שנת המס, או שהמס עליהם נוכה לא מאוחר משלושה חודשים לאחר תום שנת המס, והועבר אל פקיד השומה בתוך שבעה ימים מיום הניכוי בתוספת ריבית והפרשי הצמדה.

ניכוי הוצאות להתאמת מושכר

לפי תקנות מס הכנסה (כללים בדבר ניכוי הוצאות להתאמת מושכר), התשנ"ח-1998, השוכר מקרקעין לתקופה הקצרה מ-25 שנים, שהוציא הוצאות להתאמת המושכר לצורכי ייצור הכנסתו, יוכל לנכות הוצאות אלו בשיעור 10% בכל שנה, החל משנת המס שבה הוצאו, אך לא לפני שנת המס שבה החל המושכר לשמש בייצור הכנסת השוכר; ושיעור ההפחתה לצורכי מס איננו כלל לתקופת השכירות בפועל (ארוכה/קצרה מ-10 שנים).

הוצאות לשיפוצים

במסגרת הוצאות אחזקה אפשר לכלול הוצאות לתיקונים ולשיפוצים שנתיים, אשר במהותם הם "שמירה שוטפת על הקיים". יש להיזהר מלהכליל בהוצאות האחזקה האמורות תשלומים מהותיים לשיפוצים ולשיפורים בנכס או במושכר או תשלומים אחרים, אשר במהותם הם בעלי אופי הוני.

תיקון מכונית או כל מכונה אחרת לאחר תאונה הוא הוצאה שוטפת לפי סעיף 31 לפקודה. כל תיקון מהווה למעשה השבחה, אך רק השבחה מעבר למצב המקורי החדש צריכה להיחשב השבחה, כגון: החלפת המנוע המקורי במכונית במנוע חזק ממנו, או ריצוף בשיש איטלקי במקום מרצפות סוג ב' שנתקבלו מקבלן.

פחת

ייתכנו מקרים שבהם נכסים יוגדרו בו-זמנית בקטגוריות שונות, המקנות שיעורי פחת שונים. במקרים כאלה עלולה להתעורר מחלוקת בין הנישום לבין פקיד השומה בקביעת שיעור הפחת הראוי אשר מותר בניכוי.

בבואנו לקבוע את סיווגו של נכס לצורך קביעת שיעור הפחת בו, המבחן הראשון העומד לפני הנישום הוא קביעת ייעוד הפעלתו של הנכס.

לאחר קביעת סיווגו של הנכס יש לבחון אם אפשר לפצל אותו ליחידות משנה, שיש להן קיום עצמאי, או שכל היחידות בו משרתות תכלית אחת כוללת. זהו מבחן "העצמאות התפעולית".

נפנה את תשומת הלב לתקנות הפחת המואץ, המאפשרות פחת בשיעור 50%.

שיחלוף - החלפת ציוד

אם רוצים למכור נכסים, אפשר להיזקק לסעיף 96 לפקודה, המאפשר לנישום שבבעלותו נכס בר פחת לרכוש נכס אחר במקום הנכס שמכר, בתוך תקופה של 4 חודשים לפני המכירה ועד 12 חודשים לאחריה, לחילוף הנכס שמכר במחיר העולה על מחירו המופחת.

הפעלת סעיף זה גורמת להקטנת הפחת של הנכס שנרכש. לכן בסעיף זה מוטב להשתמש לצורכי כלי רכב שמוגבלים בניכוי ההוצאות, ובכללן הפחת.

ציוד או מכוונות אשר יצאו מכלל שימוש, כדאי לממשם, כדי שאפשר יהיה לתבוע ולקבל את ההפסד ממכירתם בשנת מס זו.

הכרה בהוצאות רכב

מכוח סעיף 31 לפקודה חוקקו תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות רכב), התשנ"ה-1995 (להלן בפרק זה: "התקנות"), שקובעות כללים לעניין שיעור הניכוי של הוצאות הרכב.

יש לבחון לגבי כל כלי רכב לאיזו הגדרה הוא משתייך בתקנות.

כללי הניכוי

- רכב תפעולי - ההוצאה תותר במלואה.
- רכב שהמעביד העמיד לרשות עובדו - ההוצאות יותרו במלואן.
- רכב שלא שימש לייצור הכנסת עבודה - תלוי בסוג הרכב:
- רכב, למעט אופנוע שסיווגו L3 ולמעט רכב כאמור להלן - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות מס הכנסה (שווי השימוש ברכב), התשמ"ז-1987 (להלן - תקנות שווי השימוש), או סכום בגובה 45% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.
- לגבי אופנוע שסיווגו L3 - סכום הוצאות החזקת רכב בניכוי שווי השימוש כפי שנקבע בתקנה 2(ב) לתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 25% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.

- לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא אוטובוס ציבורי או מונית, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961 (להלן - תקנות התעבורה) - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 90% מהוצאת החזקת הרכב, לפי הגבוה.
 - לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא רכב סיור או רכב מדברי, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 80% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה.
 - לגבי רכב שסיווגו M1, שסיווג המשנה שלו הוא רכב שצוין ברישיון הרכב שלו כרכב להוראת נהיגה, כאמור בתקנה 271א(ד)(1) לתקנות התעבורה - סכום הוצאות החזקת הרכב בניכוי שווי השימוש ברכב כפי שנקבע בתקנות שווי השימוש, או סכום בגובה 77.5% מהוצאות החזקת הרכב, לפי הגבוה, ובלבד שבבעלות הנישום רכב כאמור אחד בלבד, ולגבי מי שבבעלותו רק שני כלי רכב כאמור, שלגבי אחד מהם בלבד צוין ברישיון הרכב שהוא בעל תיבת הילוכים אוטומטית, במקום "77.5%" יקראו "68%".
- ברכב של חברה להשכרת רכב לתקופה קצרת מועד - כל הוצאות החזקת הרכב לגבי כלי הרכב שמספרם עולה על מספר עובדי החברה..

שווי השימוש ברכב

שינוי שיטת חישוב שווי השימוש

תקנות שווי חדשות קובעות כי החל מ-1 בינואר 2010 תיושם שיטת חישוב ליניארית של שווי השימוש בהתאם למחיר המתואם לצרכן של הרכב. שווי השימוש שייזקף כהכנסה ייגזר כאחוז ממחיר זה ויהא תוצאת מכפלת המחיר המתואם לצרכן של הרכב בשיעור שווי השימוש. לגבי כלי רכב שנרשמו עד סוף שנת 2009 עדיין יש לזקוף שווי לפי שיטת הקבוצות הישנה. לפיכך יודגש כי שיטת החישוב הליניארית תחול אך ורק לגבי כלי רכב שנרשמו לראשונה ב-1.1.2010.

להלן טבלאות סכומי שווי השימוש ברכב בשנת 2016 על פי שיטת החישוב הישנה (קבוצות מחיר)

שווי רכב צמוד בשנת המס 2016 שיטת חישוב ישנה לפי קבוצות

קבוצת מחיר - רכב פרטי	שווי שימוש בש"ח לחודש החל מ-1.1.2016
1	2,710
2	2,930
3	3,770
4	4,530
5	6,260
6	8,120
7	10,440

1. אופנוע L3 שנפח מנועו עולה על 125 סמ"ק והספק מנועו מעל 33 כוח סוס - 900 ש"ח לחודש.

שווי שימוש ברכב צמוד - שיטת חישוב חדשה המודל הלינארי

החל משנת המס 2010 מחושב שווי השימוש ברכב צמוד, בנוגע לכלי רכב שנרשמו לראשונה החל מ-1.1.2010, כשיעור מתוך מחיר המכירון של הרכב בהיותו חדש.

שיעורי שווי השימוש ברכב החדש החל משנת 2013 ואילך:

2.48% ממחיר הרכב לצרכן.

תקרת מחיר המכירון לעניין חישוב שווי השימוש ברכב: 501,540 ש"ח גם בשנת המס 2016

נוסחה לחישוב שווי שימוש ברכב צמוד היברידי נכון ל-1.1.2016

שיעור שווי שימוש X מחיר מתואם X הצמדה למדד - 500 ש"ח לרכב היברידי

הפחתת שווי רכב חשמלי צמוד –

החל מ-1.7.2015 נכנס לתוקף תיקון לתקנות שווי שימוש ברכב צמוד הקובע הפחתה גם בגין רכב חשמלי דלקמן:

הפחתת שווי רכב צמוד - רכב חשמלי החל מ-1.1.2016 - 990 ש"ח לחודש

רכב - קיזוז מס תשומות

כמה תקנות בתקנות מס ערך מוסף, עוסקות ב"רכב": תקנה 1 - הגדרות; תקנה 14 - אי התרה בקיזוז מס תשומות במקרה של רכב פרטי; ותקנה 18 - תשומות מעורבות.

הנוסחה שהייתה קבועה בתקנה 18 לתקנות מע"מ לגבי תשומה מעורבת - הכרה ב-2/3 או ב-1/4 מהתשומות - נפרצה כלפי מעלה, והותרו אף 90% מהתשומות. זאת נקבע בפס"ד על רד הנדסה מעליות (ע"ש 1097/04).

הגדרות:

רכב פרטי" - רכב נוסעים פרטי, רכב פרטי דו-שימושי רכב נוסעים פרטי, רכב פרטי דו-שימושי, רכב מסחרי אחד ורכב מסחרי בלתי אחד כמשמעותם בתקנות התעבורה, התשכ"א-1961, ובלבד שמשקלו הכולל המותר של רכב מסחרי כאמור אינו עולה על 3,500 ק"ג וכן רכב המפורט בתוספת הרביעית, דומה לו במהותו או זהה לו אך למעט גיף המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי העסק או המפעל

כלומר, לא יותר ניכוי מס תשומות עפ"י תקנה 14 (א) לתקנות בגין רכישה (לרבות יבוא והשכרה) של רכב מסחרי שמשקלו אינו עולה על 3,500 ק"ג ובכלל זה טנדרים, רכב מסחרי אחד, מסחריות קלות, וואנים וכדומה. תקנה 14 (ב) לתקנות קובעת רשימה סגורה של עוסקים הרשאים לנכות את מס התשומות להלן סוגי העוסקים:

1. רכישת רכב בידי עוסק שעסקו מכירת רכבים

2. לימודי נהיגה בבית ספר לנהיגה;

3. השכרת רכב בידי מי שעסקו השכרת רכב;

4. הסעת נוסעים במהלך העסק, בידי מי שעסקו הסעת נוסעים;

5. סוירים וטיולי שטח בידי מי שעסקו ארגון סוירים כאמור.

6. גיף המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי מפעל:

גיף המועסק דרך קבע בתנאי שדה או בחצרי העסק או המפעל, אינו נחשב לעניין התקנות הנ"ל כ"רכב פרטי", פועל יוצא מכך, הוא שאם מתקיימים התנאים כמפורט בסעיף 1 לעיל, ניתן לנכות את מס התשומות בגין רכישתו או יבואו לעניין זה יובהר, כי בפסק הדין של בית המשפט המחוזי בעניין "תל שבע" נקבע שרכב פרטי כאמור מסוג גיף ייחשב כ"מועסק בתמידות בתנאי שדה" אם רוב רובו של השימוש ברכב נעשה בדרכים שאינן סלולות להוציא: נסיעות בדרך סלולה לצורכי מילוי דלק, מעבר משדה לשדה ונסיעה מהבית לשדה וחזרה. יודגש, כי כל שימוש אחר בדרכים סלולות יגרום לכך שהגיף לא ייחשב כ"מועסק בתמידות בתנאי שדה" ואין לנכות את מס התשומות בגינו.

ניכוי מס תשומות בגין הוצאות שוטפות (אחזקה, דלק וכיו"ב)

מס התשומות שהוטל על עוסק בגין הוצאות שוטפות הקשורות לשימוש ברכב הפרטי או המסחרי יותר בניכוי כאמור בהוראות תקנה 18 לתקנות בשיעור יחסי, שהוא כיחס השימוש העסקי לכלל השימוש.

היה בשימוש שלא לצורכי עסק שימוש בלתי מסוים ינהגו בו לפי הכללים כדלהלן:

א. קבע המנהל את השימוש היחסי שלא לצורכי עסק - יראו את קביעתו כשומה וינהגו על פיה כל עוד לא נקבע אחרת.

ב. לא קבע המנהל את החלק היחסי, ועיקר השימוש בנכס או השירות הוא לצורכי עסק רשאי העוסק לנכות שני שלישים ממס התשומות.

ג. לא קבע המנהל את החלק היחסי, ועיקר השימוש בנכס או בשירות הוא שלא לצורכי עסק רשאי העוסק לנכות רבע ממס התשומות.

ניכוי מס תשומות בגין רכישה או יבוא אופנוע

קטנועים ואופנועים אינם בגדר "רכב פרטי" כמשמעותו בתקנה 1 ולפיכך לא יחול בגינם האמור לעיל.

יחד עם זאת בהתחשב באופי השימוש המעורב באופנועים וקטנועים יש להחיל בגין רכישתם (לרבות יבואם או השכרתם) את הוראות תקנה 18 לתקנות מע"מ כלומר בשיעור יחסי, שהוא כיחס השימוש העסקי לכלל השימוש.

במילים אחרות, שימוש באופנוע אשר אינו ניתן לייחוס מסוים יזכה את העוסק בניכוי מס יחסי, כך שבמקרים בהם עיקר השימוש הוא לצורכי העסק (כגון שליחויות וכיו"ב) יוכר 2/3 ממס התשומות, בעוד שביתר המקרים יוכר ניכוי של 25% ממס התשומות.

במקביל, מכירת האופנוע בעתיד ע"י העוסק תחויב במס באופן יחסי למס התשומות שנוכה, כאמור בסעיף 31(4) לחוק.

השכרת רכב פרטי

הגדרת "מכר" שבסעיף 1 לחוק, כוללת בין היתר, גם השכרה.

מכאן, שכל האמור לעיל, יחול גם על עוסק השוכר רכב פרטי.

ניכוי הוצאות לפינוי דייר מוגן

כללי מס הכנסה (ניכויים מסוימים לבעלי בתים המושכרים בשכירות מוגנת), התשל"ח-1977 מאפשרים לנכות דמי פינוי דייר מוגן, שהתגורר במושכר שרכשו כשהוא פנוי או שרכשו תפוס, והפינוי היה שלוש שנים מיום רכישתו.

תנאי בסיסי לסיווג הוצאות דמי הפינוי כהוצאה פרוטית אצל בעל מושכר, שרכש את המושכר כשהוא תפוס, הוא תשלום דמי הפינוי לאחר תום שלוש שנים מיום רכישת הנכס. מי שרכש את המושכר כשהוא פנוי, ולאחר מכן השכירו בשכירות מוגנת, יכול לשלם דמי פינוי בשל פינוי הדייר המוגן בכל עת שיחפוץ [סעיף 1(א)].

דמי פינוי ששילם נישום בשל פינוי דייר מוגן ממושכר, שרכשו תפוס לפני שחלפו שלוש שנים מיום הרכישה, יותר לנכותם החל משנת המס שבה שולמו לפי שיעור הפחת המתאים למבנים (2%, 4% וכיו"ב), ובלבד שאם התקבלו בשנה מסוימת דמי מפתח מהמושכר, ינוכו דמי הפינוי בשיעור הפחת מדמי המפתח תחילה [סעיף 1(ב)].

הרציונל שבבסיס ההגבלה של התרת הניכוי ברכישת נכס תפוס, בחלוף תקופה של שלוש שנים מיום רכישת הנכס ועד לתשלום דמי הפינוי, הוא: מניעת הרכישה של נכס ברכישה לשיעורין. המחוקק ראה צורך לעודד את התרת הקשר הכפוי, שבו מצויים גם בעל המושכר וגם הדייר המוגן, שמקורו בחוק אנכרוניסטי, שאינו עולה בקנה אחד עם היתרונות הכלכליים שהמחוקק חפץ ביקרם כיום.

הפסדים

הפסד עסקי שנוצר בשנה השוטפת ניתן לקיזוז מכל הכנסה באותה שנה של שני בני זוג במקרה של חישוב משותף. הפסד עסקי המועבר משנים קודמות יקוזז מהכנסות מעסק או ממשלח יד, לרבות מרווח הון מעסק. החל משנת 2007 ניתן לקזז הפסד מועבר מעסק שנוצר משנת 2007 לעומת הכנסה ממשכורת, בהתקיים תנאים כגון שהפסיק את התעסקותו וכו'. מאידך, הפסד מהשכרת בניין ניתן לקזז מהכנסות מאותו בניין בלבד בשנים הבאות, לרבות שבת, אם יימכר הבניין.

אם צפויות לחברה הכנסות מדמי שכירות בשנים הבאות, אשר לא ניתן לקזז מהן הפסדים מועברים מעסק, מומלץ במידת האפשר לגבות עוד השנה כדי לקזז מהן את ההפסדים השוטפים.

בהתאם לנוהלי רשות המסים, חברה המתכוונת לממש נכסי מקרקעין אשר ייבאו שבת ריאלי בשנת המס הבאה, וברשותה נכסים אחרים המיועדים למכירה ומכירתם תניב הפסדי הון, מומלץ כי תממש את נכסי ההון הללו עד לתום שנת המס העכשווית; שכן, קיזוז הפסדי ההון משבח המקרקעין בשלב שומת מס שבת יהיה מורכב יותר.

הפסד הון ניתן לקיזוז מרווח הון בלבד. יתרת הפסד הון שלא קוזזה בשנת המס השוטפת ניתנת לקיזוז במשך שנות המס הבאות לאחר השנה שבה נוצר ההפסד. הפסד הון יקוזז תחילה מרווח הון ריאלי, ויתרת הפסד ההון שטרם קוזזה תקוזז ביחס של 1 ל-3.5 מן הסכום האינפלציוני.

"הפסדים על הנייר" כדאי להפוך להפסדים ממשיים, כדי לרשום אותם כהוצאה בשנת המס השוטפת, כגון:

א. "קבלנים מבצעים" שעלולים להפסיד בבנייה - כדאי שיזדרזו להשלמת 50% מההיקף הכולל של הבנייה, כדי שיוכר להם ההפסד לפי סעיף 8א(ב)(2) לפקודה.

ב. מי שמחזיק מלאי שערכו ירד - מוטב שימכור אותו ויממש את ההפסד (יש דעה שלפיה אין צורך לממש מלאי כדי להכיר בהפסד).

נישום שהוציא בשנת המס סכום לחילוף מכונות וציוד המשמשים בעסק, יותר לו ניכוי סכום השווה להוצאות שהוציא לרכישת המכונות והציוד הישנים בניכוי הפחת; או, לחלופין, הסכום שהוציא לרכישת המכונות והציוד החדשים - לפי הנמוך. המשמעות היא הפיכת הפסד הון להפסד עסקי (ראו סעיף 27 לפקודה).

לפי סעיף 103 לפקודה, אפשר לקזז הפסדים שנצברו בחברות מתמזגות עד לפני המיזוג החל משנת המס שלאחר המיזוג מהכנסתה של החברה הקולטת. בכל שנת מס לא יותר לקיזוז סכום העולה על 20% מסך כל ההפסדים של החברות המעבירות והחברה הקולטת או סכום העולה על 50% מהכנסתה החייבת של החברה הקולטת באותה שנת מס לפני קיזוז ההפסד משנים קודמות - לפי הנמוך ביניהם.

בחברות תעשייתיות שחל עליהן חוק עידוד התעשייה (מסים), התשכ"ט-1969, והמגישות דוח מאוחד - הפסד שהיה בחברה-האם או בחברה-הבת לפני שנת המס, שעליה הוגש דוח מאוחד, לא יותר לקיזוז בדוח המאוחד. הפסד כאמור יותר לקיזוז מההכנסה של החברה שבה נוצר.

סדר קיזוז הפסדים

המישור הפירותי

1. הפסד שוטף של אדם מעסק או ממשלח יד, שאילו היה רווח היה נישום לפי הפקודה, ניתן לקזזו כנגד הכנסה חייבת של אותו אדם. הקיזוז מבוצע בשנה שבה נוצר ההפסד ושבה נוצר הרווח. כלומר, אין אפשרות שבשנה אחת יש רווח ובשנה לאחר מכן - הפסד, ויותר קיזוז. אין קיזוז אחורנית.

2. היה ומבוצע חישוב נפרד לבני זוג, ניתן להעביר הפסד בין בני הזוג. החישוב בעצם יהפוך למאוחד, כך שלא יותר להעביר הפסד של אחד מבני הזוג לבן הזוג השני, אם לבן הזוג שלו יש הפסד קיימת גם הכנסה שממנה ניתן לקזז את ההפסד, לאור פסק הדין בן אליהו (עמ"ה 9025/06).

3. במקרה שאי אפשר לקזז את ההפסד בשנה שבה נוצר, יועבר ההפסד לשנים הבאות. הפסד המועבר מעסק או ממשלח יד "נחות" מהפסד שוטף, כלומר - אי אפשר לקזז הפסד מועבר מכל מקור; הפסד מועבר אפשר לקזז מול הכנסה חייבת מעסק או ממשלח יד, לרבות רווח הון בעסק או במשלח יד.

אפשר לקזז הפסד מועבר מעסק או ממשלח יד שנוצר משנת 2007 ואילך אף מול הכנסה משכר (שמקור חיובה הוא סעיף 2(2) לפקודה), בהתקיים התנאים להלן:

- א. לאותו אדם לא הייתה הכנסה מעסק או ממשלח יד בשנת הקיזוז.
- ב. אותו אדם חדל לעסוק בעסק או במשלח יד שיצרו את ההפסד המועבר.
- ג. מקור ההפסד המועבר אינו מחברת בית, מחברה משפחתית או מחברה שקופה.
4. לעניין נושא קיזוז הפסדים, "הכנסה חייבת" ו"רווח הון" כוללים שבח מקרקעין.
5. למרות הוראות סעיף 28(א) לפקודה שדן בקיזוז הפסד שוטף, והוראות סעיף 28(ב) לפקודה שדן בקיזוז הפסד מועבר, הנישום יכול לבקש שלא לקזז הפסד, שוטף או מועבר, מול סכום אינפלציוני או כנגד רווח הון, ריבית או דיווידנד, אם שיעור המס החל עליהם אינו עולה על 25%.
- סעיף 28(ח) לפקודה קובע שהפסד שהיה לאדם מהשכרת בניין, אפשר לקזזו כנגד הכנסתו מאותו בניין בשנים הבאות. בשנת המס השוטפת ניתן לקזז את ההפסד כנגד הכנסה מכל בנין אחר.
- סעיף 29 לפקודה דן בקיזוז הפסדים שנוצרו מחוץ לישראל. במרבית המקרים הקיזוז יהיה רק כנגד הכנסות מחוץ לישראל, ורק במקרים מסוימים יותר קיזוז גם כנגד הכנסות בישראל.
- סעיף 92 לפקודה דן בקיזוז הפסד הון.

1. הפסד משבח כמוהו כהפסד הון לעניין קיזוז ההפסד, כך נקבע בסעיף 92(א)(1) לפקודה.
2. הפסד מנכס מחוץ לישראל יקוזז תחילה מול רווח מנכס שמחוץ לישראל. אם אין רווח על נכס מחוץ לישראל, יקוזז ההפסד מול רווח מנכס בישראל. הכלל הזה נכון לגבי הפסד שוטף והפסד מועבר.
3. הפסד הון שוטף במכירת נייר ערך, אפשר לקזזו (בתנאים מסוימים) אף מ:

הכנסה מריבית או מדיווידנד ששולמו בשל אותו נייר ערך.

הכנסה מריבית או מדיווידנד ששולמו בשל נייר ערך אחר, ששיעור המס החל על הריבית או על הדיווידנד שקיבל אותו אדם אינו עולה על 26.5% (שיעור מס חברות הועלה משנת 2014).

משמע, אפשר לקזז הפסד שוטף ממכירת נייר ערך אף מול דיווידנד וריבית מניירות ערך. ואולם, מאחר שהחל משנת 2012 משיכת דיווידנד על ידי בעל שליטה מחברה בבעלותו חייבת במס בשיעור 30% - לא ניתן לקזז הפסד הון כנגד דיווידנד זה.

חשוב לזכור כי הפסד הון ממכירת נייר ערך הוא אף במקרה של נייר ערך זר. כך עולה מהגדרת "נייר ערך" בסעיף 88 לפקודה.

נספח ג' לדוח השנתי לגבי רווחים מניירות ערך מכיל טבלאות עזר לביצוע קיזוז הפסדי הון מריבית ודיווידנד כאמור.

הכרה בחובות אבודים

רצוי להקדים ולסכם טיפול בחובות בעייתיים, דהיינו: לקבוע את סכום ההפחתה כפי שמוסכם עם החייב ולזקוף אותו בחשבונות או להביא לסיום הליכי גבייה או פשרה. דבר זה יקל את תביעת ההוצאה לצורכי מס. מצוין בזה כי חובות אבודים מוכרים כהוצאה רק אם מוכח להנחת דעתו של פקיד השומה כי נעשו כל המאמצים לגבותם. לפיכך, רצוי להיערך לביצוע פעולות לגביית החובות, כגון פנייה חוזרת לחייבים, פנייה לעורכי דין, הגשת תביעות משפטיות וכו'.

את ההנחיות העיקריות כפי שהובאו בחוזר מס הכנסה, המבטאות את עמדת רשות המסים בנושא הנדון, אפשר לסכם כלהלן:

א. חוב אבוד יוכר רק אם הוא עסקי.

ב. החוב בלתי אפשרי לגבייה (למשל, החייב פשט את הרגל או שהוא חברה בפירוק).

ג. חייב להתקיים התנאי, שליום המאזן הגיע מועד פירעון החוב. אם מועד פירעון החוב הוא לאחר תאריך המאזן והחייב עדיין פעיל, לא קיים חוב אבוד, גם אם לאחר מכן כאשר הגיע מועד הפירעון החייב פשט את הרגל. המצב שונה אם מועד הפירעון הוא לאחר תאריך המאזן, ולתאריך המאזן ידוע שכבר לא יהיה אפשר לגבות את החוב (למשל, מכיוון שהחייב פשט את הרגל), יהיה אפשר להכיר בחוב כחוב אבוד.

ד. ויתור על חוב עסקי של חברה-אם, עליו מוותרת חברה-אם זו לחברה-הבת שלה, לא יוכר כחוב אבוד. החברה-האם צריכה להראות כי התאמצה לגבות את החוב.

מומלץ להיערך ולפעול לאיסוף ההוכחות אשר מראות את פעולת גבייתם של החובות, לרבות פנייה אל עורכי דין ואף הגשת תביעה משפטית. בגבייה חלקית של חובות ובהסכם פשרה על היתרה שלא נגבתה, יש צורך לשכנע את פקיד השומה כי לפני ההסכם נעשו כל המאמצים לגביית החוב במלואו.

חובות אבודים - אלה הם חובות של לקוחות שאינם יכולים לעמוד בתשלום חובותיהם. באלה - מוטב להגיע להסכם עם החייב עד 31 בדצמבר, או עד מועד עריכת הדוחות הכספיים, כדי שהחוב האבוד או המסופק יותר לניכוי בשנת המס העכשווית ולא בשנה הבאה.

לשם כך רצוי להוציא תעודת זיכוי לחייב ולקבל ממנו אישור על קבלתה.

יש גם אפשרות להמחות חובות רעים לחברת גבייה ולנכות את ההפרש בין סך החוב לבין הסכום שיתקבל בעבורו כהוצאה לצורכי מס.

אם מימש צד ג' את הערבות שנתנה החברה, תוכל החברה, בהתאם לעמדת נציבות מס הכנסה, לבקש להכיר בהפסד הון רק אם היא תוכיח כי החייב, שחובו שולם, הוא חדל פירעון לחלוטין, וכי אין הוא יכול לפרוע את הערבות, כולה או מקצתה. הוכחה כאמור היא כי החייב הפסיק את פעילותו, וכי הליכי הפירוק הסתיימו.

לפיכך, מומלץ לפעול במידת האפשר כדי לסיים את הליכי הפירוק ולגבש את הפסד ההון.

מצוין בזה כי עצם הדרישה להכיר בחוב כהוצאה אינה מונעת מבעל עסק מלהכחישו בבית המשפט. מומלץ גם כאן לנסות לגבש פשרה עוד לפני תום שנת המס, כדי ליהנות לפחות מסכום הפשרה כהוצאה.

לעניין מע"מ, נושא החובות האבודים הוסדר בתקנה 24 לתקנות מע"מ, בהמשך לפסיקת בית המשפט בעניין אלקה.

התחייבויות תלויות

אם תלויות ועומדות נגד העסק תביעות כספיות מגורמים שונים, בגין אירועים הקשורים למהלך העסקים הרגיל (כמו תביעה משפטית של לקוח בגין פגם במוצר או איחור באספקה), אפשר לדרוש להכיר בסכום התביעה או בחלק ממנו כהוצאה. התנאים לכך הם: ידוע בוודאות כי החוב ישולם; יש אומדן מבוסס ביחס לסכום החוב; ואי הכללת החוב בין הוצאות העסק תגרום לעיוות התוצאה העסקית.

ההוצאות בגין הפרשה לחוב תלוי ייבחנו לפי העקרונות שהתגבשו בפסיקה, כמפורט להלן:

א. הפרשה נדרשת לפי מבחנים חשבונאיים.

ב. אפשר לאמוד את ההוצאה.

ג. ההוצאה תהפוך לחוב מוחלט בעתיד בדרגת ודאות גבוהה.

יש לציין שגם אם החברה מתנגדת לחוב התלוי, ותובעים ממנה לשלם חוב זה, אין זה מונע ממנה את ניכוי ההפרשה כהוצאה.

יש לבדוק אם ההכנסות כוללות רכיב בגין אחריות טיב. אפשר ליצור הפרשה לאחריות טיב שתקטין את הכנסות השנה רק אם ניתן לאמוד את ההוצאה העתידית על בסיס סביר, כגון: חישוב לפי ניסיון העבר או לפי בסיס אחר, וכן חייב להתקיים תנאי של התחייבות כלפי צד ג' (להבדיל מ"התחייבות פנימית" של החברה כלפי עצמה).

כמו כן נקבע בפסיקה כי פקיד השומה רשאי לבדוק את נחיצותה של ההפרשה בעת הדיון על השומות.

תושבי חוץ

הוצאה ששולמה לתושב חוץ במהלך השנה, המהווה בידו הכנסה שיש לנכות ממנה מס במקור, יותר לנכותה בשנה השוטפת, אם היא מתייחסת לשנת המס, והמס נוכה מהכנסתו של תושב החוץ לא יאוחר מתום שלושה חודשים מתום השנה, בתוספת ריבית והפרשי הצמדה מתום שנת המס ועד מועד הניכוי מהעברת תשלום ההוצאה.

יש תשלומים לתושבי חוץ שאינם נחשבים בישראל להכנסה; ולכן העברת התשלומים הללו אליהם פטורה ממס. לדוגמה: דמי ניהול ודמי ייעוץ שמקבל תושב חוץ על ניהול ועל ייעוץ שנתן, כאשר העבודה בוצעה מחוץ לישראל, ועד לסכום של 250,000 דולר בשנה.

מתנות ללקוחות

כדאי להכין לפקיד השומה רשימת עובדים ישראלים (כולל עובדים לרגל אירועים אישיים) שקיבלו מתנות. תקנות מס הכנסה מאפשרות ניכוי הוצאות על מתנות, אשר ניתנו במסגרת העיסוק ולשם ייצור הכנסות, בשיעור של 210 ש"ח לשנה בשנת המס 2016.

הרשימה צריכה להיות נכונה, וצריך שיהיה יחס סביר בין עלות המתנה לבין היקף העסקים המתנהלים עם אותו לקוח.

אש"ל לעובדים

בפסק הדין בעניין עמ"ה 156/96 נקבע כי יש לראות בארוחות לעובדים בבחינת טובות הנאה שקיבלו עובדי המערכת מידיה בשווה כסף. בתור שכאלה, יש לראותן בבחינת הכנסת עבודה אצל העובדים, ולזקוף את שוויין במלואו להכנסת העובדים, לפי סעיף 2(2) לפקודה. הנושא מקבל יתר חיזוק לאור ביטול ההכרה בהוצאות אש"ל כהוצאה מוכרת החל משנת 2011. כנ"ל באשר לאפשרות קיזוז מס התשלומים מחד גיסא, וחייב העובדים במס עסקאות מאידך גיסא.

מס על שכר

בעסק המנהל את חשבונותיו על בסיס מזומן, ניכויים משכר יש לשלם עד 31 בדצמבר. בעסק שאינו עובד על בסיס מזומן אפשר לפצל את הדיווח בין בעלי השליטה לבין יתר העובדים בשני טופסי 102, ובעבור יתר העובדים - לשלם כרגיל.

אם לעובדים מגיעים ימי חופשה או דמי הבראה והם מעוניינים לפדות אותם, והנישום מעוניין להקטין את ההכנסות באותה שנה מכל סיבה שהיא, יש לבצע את התשלומים בחודש דצמבר.

בחברות פרטיות רצוי לבחון מחדש את שיעור המשכורות של בעלי השליטה. יש מקרים שבהם נזקפת המשכורת אמנם לזכותם של בעלי השליטה, ומשולמים עליה מס ודמי ביטוח לאומי, אך בפועל העסק אינו מסוגל לשלמה. יש מקרים שהרווח נמוך וייווצר הפסד או שלא ניתן לקזז את המקדמות ששולמו בשל הוצאות עודפות. יש מקרים שהמקדמות הוקטנו והרווח גדל מהמשוער. הגדלת המשכורת היא אפשרות להקטנת הרווח ולאי חיוב בריבית ובהפרשי הצמדה, לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה.

אם התוצאות העסקיות הן שליליות - אין טעם בזקיפת משכורות גבוהות לבעלי השליטה. מצד שני, יש חברות פרטיות שביטלו בזמן מקדמות מס, בטענה שכל רווחיהן מחולקים כשכר למנהלים. כדאי לבדוק אם זהו המצב בפועל.

כל שכר אשר משולם לבעל שליטה בגין השנה השוטפת, ואשר ניכויי המס בגינו ישולמו עד תום שלושה חודשים מתום השנה, יוכר כהוצאה, בתנאי שניכויי המס ישולמו עד תום אותם שלושה חודשים בצירוף הפרשי הצמדה. אפשר לרשום ולשלם מענקים לעובדים ולקרובים שאינם בעלי מניות גם בשנת המס הבאה, עד למועד עריכת הדוחות השנתיים.

החזקת כלי רכב

כלי רכב של חברה - הממומנים מאמצעיה הכספיים והרשומים בפנקסי חשבוניותיה - רשומים במשרד הרישוי ע"ש מנהליה או בעלי תפקידים אחרים. זאת, בין היתר, כדי שלא להפסיד 10% ממחיר ה"מחירון" בעת מכירת כלי רכב שהיה בבעלותה של חברה זו.

נציבות מס הכנסה נדרשה לעניין. בתוספת מס' 1 להוראת ביצוע 6/90, מיום 2.8.1993, בנידון "טיפול בנכסים שנבנו בכספי תאגיד ונרשמו על שם בעלי מניות, מנהלים, או אנשים אחרים", קבעה כי במקרה שכזה תבסס החברה את הרישום בצורה זו ובהוכחות כלהלן:

- א. יש להוכיח כי הרכב רשום בספרי החברה, וכי הוא מופיע במאזן שלה.
 - ב. יש לציין בביאור למאזן כי הרכב הוא בבעלות החברה, אף על פי שהוא רשום על שם אדם פרטי.
 - ג. החברה התייחסה אל הרכב, מהיבט המס, כאילו הוא שייך לה. לדוגמה: היא התייחסה אל הרכב כאל נכס קבוע; היא תבעה בגינו פחת; היא דיווחה בקשר אליו על רווח הון במכירה; וכד'.
 - ד. יש להוכיח כי הרכב משמש בפועל את החברה; או, הוא בשימוש של בעל המניות בחברה; או, הוא בשימוש של המנהלים הפעילים בחברה.
 - ה. החברה תמציא לפקיד השומה, בתוך 30 יום ממועד רכישת הרכב, תצהיר בכתב, חתום בידי החברה והבעלים הרשום של הרכב, כי אמנם הרכב רשום ע"ש אדם פרטי, אולם הוא בבעלות החברה ובשימוש.
 - ו. יוצהר כי ידוע למצהירים שאמנם יראו את הרכב כאילו הוא רשום על שם החברה, כי תהיה אפשרות לעקלו, או לפעול כל פעולה אחרת לצורך גביית מסים, שהחברה חייבת לשלם או תהיה חייבת לשלם; וכן יוצהר, שהמצהירים מביעים את הסכמתם, שרשויות המס יודיעו למשרד הרישוי, כי הרכב הוא בבעלות קניינית של החברה.
- כיום השתנתה הדעה, והדבר נמצא במחלוקת בין רשות המסים ללשכת רואי החשבון בישראל. כיום, רשות המסים טוענת שלא יוכרו הוצאות רכב בחברה, אם הרכב לא רשום במשרד הרישוי על שם החברה. הדבר נכון לגבי רכבים שנרכשו מספטמבר 2007. יש חוות דעת שסותרות את עמדת רשות המסים.
- תקנות ההכרה בהוצאות רכב השתנו. מחד, שווי השימוש עולה ב-3 השנים הקרובות, ומאידך, ההכרה בהוצאה הפכה להיות פשוטה יותר.
- רכב, שמעביד העמיד לרשות עובדו (נזקף השווי), כל ההוצאה תותר למעביד. באשר לרכב ברשות עצמאי, ההוצאה תותר על פי הגבוה מבין ההוצאה בניכוי שווי רעיוני (על פי קבוצת השימוש הרשומה ברישיון הרכב) לבין 45% מן ההוצאה.
- נוסף על כך, הנושא של רכב, שאינו מוצמד לעובד ובתום יום העבודה נשאר במקום העבודה (ואין מדובר בבית מגורים), הוסדר והוגדר כ"רכב תפעולי". כל הוצאות הרכב התפעולי הותרו בניכוי.
- נוסף על כך נקבע שיש לזקוף שווי לאופנוע שנפח מנועו עולה על 125 סמ"ק, וכך אופנוע כאמור נכלל בהגדרת רכב, ולא כל ההוצאה תותר אלא על פי הכללים.
- את הקילומטרים עדיין יש לספור. ייתכן מצב שבו פקיד השומה לא יתיר בניכוי את הוצאות הרכב מפני שלא נרשם מספר הקילומטרים (ראו הילכת קימה). כמו כן רישום רווח הון בעת מכירת רכב בידי יחיד, שלא הותרו בו כל ההוצאות, מצריך חישוב קילומטרים.

הכרה בהוצאות נסיעה לחו"ל

הזמנות לתערוכות, לקונגרסים ולהשתתפות בהשתלמויות ובירידים, וכן כל מסמך המעיד כי הנסיעה לחו"ל הייתה לצורך עסקים - כדאי לשמור. כך גם מסמכים המעידים על יעדי הנסיעה ומועדי הנסיעה, יומן פגישות והתעניינות במוצרים, מסמכי משא ומתן עם יצרנים וספקים בחו"ל, או כל מסמך התקשרות הכרוך בחו"ל.

רצוי גם לשמור על כל הקבלות בגין הוצאות שונות הכרוכות בנסיעה לחו"ל. אסמכתאות אלה ישכנעו את פקיד השומה שההוצאות היו עסקיות.

לפי התקנות יוכרו ההוצאות הבאות הכרוכות בנסיעה לחו"ל בשנת 2016 :

א. כרטיס טיסה

אם הטיסה היא במחלקת תיירים - 100% ממחיר הכרטיס ; אם הטיסה היא במחלקת עסקים או במחלקה ראשונה - 100% ממחיר כרטיס טיסה במחלקת עסקים באותה טיסה.

מי שטס במחלקה ראשונה רצוי שיצטייד באישור על מחיר הטיסה במחלקת עסקים.

ב. לינה בחו"ל

בנסיעה שכללה עד 90 לינות : בעבור שבע לינות ראשונות - כל הוצאות הלינה לפי קבלות או 267 דולר ללינה, לפי הנמוך ביניהם.

בעבור שאר הלינות : עד 117 דולר ללינה - לפי קבלות ; מעל 117 דולר ללינה – 75% לפי קבלות, אך לא פחות מ-117 דולר ללינה ולא יותר מ-200 דולר.

בנסיעה שכללה יותר מ-90 לינות - לפי קבלות, אך לא יותר מ-117 דולר ללינה.

שתי נסיעות או יותר, שלא הייתה ביניהן שהייה רצופה בישראל של 14 יום לפחות, ייחשבו לנסיעה אחת (רק בנסיעה של למעלה מ-90 לינות).

ג. שכירת רכב

סכום ההוצאות שיוכר : עד 59 דולר ליום. לפי הבהרות נציבות מס הכנסה, סכום ההוצאה כולל גם הוצאות הפעלת הרכב, כגון לדלק ולחנייה.

ד. הוצאות אחרות

אם נדרשו הוצאות לינה - יוכרו הוצאות אלה עד 75 דולר ליום ; אם לא נדרשו הוצאות לינה - יוכרו הוצאות אלה עד 125 דולר ליום.

בשהות של יותר מעשרה חודשים בחו"ל יוכרו הוצאות שכר לימוד עד גובה 669 דולר לחודש לכל ילד.

קיימת רשימת מדינות בהן ניתן להגדיל ב – 25% את הוצאות הלינה וההוצאות האחרות.

סכומי התרת הוצאות נסיעה לחו"ל 1.1.2016

סוג ההוצאה	הגבלות ההוצאה	שאר העולם	למקומות בהם יותר בניכוי 125% מסכומי ההוצאות המותרות לניכוי (*) (ראה רשימה בסוף הקובץ)
כרטיסי טיסה	למחלקת תיירים או עסקים	מותרות מלוא ההוצאות במחלקת עסקים	מלוא ההוצאות עד לגובה מחיר כרטיס
	למחלקה ראשונה	כרטיס באותה טיסה במחלקת עסקים	
לינה בפועל	לנסיעה שכללה עד 90 לינות		
	7 הלינות הראשונות	מותרות כל ההוצאות, אך לא יותר מ-\$267 ללילה	מותרות כל ההוצאות, אך לא יותר מ- \$333.75 ללילה
	מהלילה ה-8 ועד הלילה ה-90	עד-\$117 ללינה יתרו במלואן	עד-\$146.25 ללינה יתרו במלואן
		מעל-\$117 ללינה - 75% מההוצאה, אך לא פחות מ-\$117 ולא יותר מ-\$200.25	מעל-\$146.25 ללינה - 75% מההוצאה, אך לא פחות מ- \$146.25 ולא יותר מ-\$250.31
		לנסיעה שכללה יותר מ-90 לינות	
הוצאות אחרות	---	ההוצאות עד-\$117 ללינה	ההוצאות עד-\$146.25 ללינה
	אם נדרשו הוצאות לינה	עד-\$75 לכל יום שהייה	עד-\$93.75 לכל יום שהייה
	אם לא נדרשו הוצאות לינה	עד-\$125 לכל יום שהייה	עד-\$156.25 לכל יום שהייה
שכירות רכב	---	הוצאות השכירות בפועל עד-\$59 ליום.	
חינוך בחו"ל	בעבור ילדים שטרם מלאו להם 19 שנים	עד-\$669 לילד לחודש	

ניכוי הוצאות כיבוד

מותרים בניכוי 80% מההוצאות שהוציא הנישום לכיבוד קל במקום העיסוק שלו, דהיינו: המקום שבו הנישום מנהל דרך קבע את עיסוקו. יתרת 20% מההוצאות לא תותר בניכוי, ויחולו עליה הוראות בדבר מקדמות בשל הוצאות עודפות. כ"כיבוד קל" ייחשבו משקאות קרים ומשקאות חמים, עוגיות וכיו"ב פריטי מזון קלים הניתנים לאורח, המבקר במקום העיסוק לצורכי פעילותו של הנישום, וכן לעובדים. הוצאות אחרות למזון ולמשקה לא ייכללו בגדר "כיבוד" (לדוגמה: ארוחה עסקית הניתנת לאורח).

יצוין כי לא מותר ניכוי הוצאות בשל אירוח בארץ, למעט ניכוי הוצאה סבירה לאירוח אדם מחו"ל (תקנה 3 לתקנות).

ניכוי הוצאות לינה וארוחת בוקר בארץ

יותר בניכוי הוצאות לינה שהוצאו בייצור הכנסה, בשל לינה במרחק של 100 ק"מ ויותר ממקום העיסוק או ממקום המגורים, או לינה במקום קרוב יותר שפקיד השומה אישר. יש תקרה לסכומים המותרים בניכוי.

התקרה היא בסך התקרה הקבועה בתקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), התשל"ב-1972, לגבי לינה בחו"ל, החל מהלינה השמינית ואילך, כשהיא מתורגמת לשקלים לפי השער היציג הידוע במועד הלינה. נכון לשנת 2016 סכומי התקרה הם כלהלן:

לינה שעלותה נמוכה מ-117 דולר - מלוא הסכום.

לינה שעלותה גבוהה מ-117 דולר - 75% מהסכום, אך לא פחות מ-117 דולר ולא יותר מ-200 דולר.

הוצאות לארוחת בוקר הכלולה במחיר לינה יותרו בניכוי אם הלינה מותרת בניכוי כאמור.

ההכרה בהוצאות אש"ל בוטלה החל משנת 2011.

האמור אינו חל על לינה הנדרשת לצורך השתתפות בכנס בתחום עיסוקו של הנישום, ועל כך חלים כללי ניכוי ההוצאות על פי סעיף 17 לפקודה ואילך.

הוצאות סוציאליות

ניכוי בשל דמי ביטוח לאומי

מועד הפירעון האחרון של תשלום דמי ביטוח לאומי לעצמאיים הוא עד 15 לינואר. למרות זאת, רצוי ומומלץ להקדים ולשלם את הסכומים, אשר חובה לשלם, עוד בשנת המס השוטפת, ולקבל אישור על כך. בלי האישור לא יוכרו התשלומים בידי פקיד השומה.

לפי פקודת מס הכנסה, 52% מדמי הביטוח הלאומי מותרים בניכוי מההכנסה החייבת במס.

מומלץ להסדיר את תשלום חובות דמי הביטוח הלאומי בהקדם האפשרי, ולא לחכות עד היום האחרון של שנת המס. מבוטחים שהכנסתם גדלה בשנת המס, והיא מעבר לסכום שלפיו הם משלמים דמי ביטוח, רצוי שיגדילו את התשלום השנה, כדי לקבל את הניכוי ממס הכנסה עוד בשנה זו.

שלא כרשויות המסים, הזקפות לזכות החשבון כל תשלום המשולם - המוסד לביטוח לאומי זוקף אותו לאחר שייקלט החיוב במחשב.

אפשר להסדיר את חובות העבר באמצעות פנייה אל המל"ל לפני שיווצר בו לחץ ועומס בעבודה (מומלץ שבוע לפני תום השנה), כדי שתשלומים אלה ייקלטו במחשב.

נשים העובדות בעסקי בעליהן נחשבות ל"אשה עוזרת". הן משלמות דמי ביטוח לאומי כעצמאיות.

אם פקיד השומה השתכנע שהאשה עובדת ביגיעה אישית בעסק שההכנסה ממנו נזקפת לבעל, יותרו דמי הביטוח הלאומי בניכוי כתוספת לניכוי שמקבל הבעל על דמי הביטוח הלאומי שהוא משלם בעבור עצמו.

קופות גמל לפיצויים

לפני תשלום לקופת פיצויים יש לבדוק אם אפשר לנכות את התשלום מההכנסה החייבת במס, ואם תשואת קרן הפיצויים מצדיקה הפקדה בקופה.

את סך ההתחייבויות לתשלום פיצויים, תגמולים ודמי חופשה, כולל לבעלי שליטה בחברה, מוטב לשלם עד סך התקרות המותרות לפני תום שנת המס. פיצויים ותגמולים שלא ייפרעו השנה, לא יותרו לניכוי בשנת המס העכשווית. מי שלא מדווח בשיטת המזומנים, יכול לנכות כהוצאה תשלומים סדירים לקופ"ג בקשר לפיצויים, לתגמולים ולקצבה בעבור חודש דצמבר, בתנאי שהם ייפרעו עד סוף חודש ינואר העוקב.

יש לערוך את חישוב הסכומים הדרושים לכיסוי התחייבות לפיצויי פרישה של העובדים. הסכומים יותרו לניכוי רק אם הופקדו עד תום שנת המס ובהתאם לכללים בקופה לפיצויים מאושרת.

יש לבדוק אם אין עודפי כספים ביעודה לפיצויים על העתודה לפיצויים, העולים על העתודה (בתוספת שיעור תוספת היוקר כשהסכום שלו מוגדל ב-10%). במקרה זה יש לצמצם את סכום ההפקדות בקופה לפיצויים.

תשלום פער שוטף בקופ"ג לפיצויים אפשרי עד יום 31 בדצמבר, באישור מנהל רשות המסים בישראל.

בעקבות תיקון 3 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, קופות פיצויים ימשיכו להתקיים עד תום שנת 2010. כמו כן אי אפשר להפקיד בקופה בגין עובד שעד תום שנת 2007 לא הפקידו בעבורו בקופה. המשמעות - החל מחודש ינואר 2008 מעביד אינו יכול לפתוח חשבון חדש בקופה מרכזית לפיצויים.

הפרשה על הכנסה משכר המהווה בסיס לפנסיה

החל משנת 2008 חלה חובה על כל מעביד לדאוג לכל עובד שאין לו "הסדר פנסיוני מטיב", שיפקיד בעבורו לביטוח פנסיוני מקיף באמצעות הפקדת עובד ומעביד.

הפקדות עובד ומעביד - כל אחד - עלו בהדרגה ויגיעו ל-18.5% בשנת 2017 (6% חלק העובד, 6.5% חלק מעסיק לקצבה ו-6% חלק מעסיק לפיצויים).

ההפקדה אמורה להיות על השכר המשולם לעובד, או על השכר הממוצע במשק, הנמוך מביניהם.

ראה להלן טבלת שיעורי ההפקדות על פי צו ההרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק

החל מיום... ואילך	הפרשות מעביד	הפרשות עובד	הפרשות המעביד לפיצויים	סה"כ
1.1.2008	0.833%	0.833%	0.834%	2.5%
1.1.2009	1.66%	1.66%	1.68%	5%
1.1.2010	2.5%	2.5%	2.5%	7.5%
1.1.2011	3.33%	3.33%	3.34%	10%
1.1.2012	4.16%	4.16%	4.18%	12.5%
1.1.2013	5%	5%	5%	15%
1.1.2014	6%	5.5%	6%	17.5%
1.1.2015	6%	5.5%	6%	17.5%

צו הרחבה בדבר הגדלת ההפרשות לביטוח פנסיוני במשק

החל מיום 1.7.2016, כל עובד יבוטח, בגין שכרו הקובע, בשיעורים שלא יפחתו מהשיעורים המפורטים להלן:

העובד - 5.75%.

המעסיק - 6.25%.

בהתאם לצו, תשלום המעסיק לתגמולים בקופת ביטוח / קופת גמל שאינה קרן פנסיה כמפורט לעיל, יכלול את תשלום המעסיק עבור רכישת כיסוי למקרה של אובדן כושר עבודה בשיעור הדרוש להבטחת 75% מהשכר הקובע של העובד, אך לא פחות מ-5% מהשכר הקובע. ככל שיהיה צורך בהגדלת העלויות בשל הכיסוי בגין אובדן כושר עבודה (מעבר ל-6.25% או 6.5% בהתאמה) מוסכם כי העלויות למעסיק בגין רכישת אובדן כושר עבודה כאמור, ביחד עם הפרשות המעסיק לדמי גמולים לא יעלו על 7.5% מהשכר הקובע.

שיעור הפרשת המעסיק לרכיב פיצויים לקרן פנסיה ו/או לקופת ביטוח ו/או לקופת גמל, יהיה בהתאם לקבוע בהסכם החל על העובד והמעסיק ובלבד, שבכל מקרה לא יפחת מ-6% מהשכר הקובע.

קופות גמל

תיקון מס' 3 לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (חוק קופות הגמל) הגדיר החל משנת 2008 שני סוגי קופות בלבד: קופה משלמת לקצבה וקופה שאינה משלמת לקצבה. לפיכך הפכו קופות הגמל ההוניות לקופת גמל לא משלמת.

קופת גמל לא משלמת היא קופת גמל לכל דבר, פרט לכך שבמועד הפרישה הכספים שנצברו בה לא יימשכו כקצבה באמצעותה, אלא באמצעות קופת גמל אחרת - משלמת לקצבה - שאליה יועברו הכספים שנצברו כדי שתשלם קצבה לפורש.

בכך התבטל למעשה מסלול התגמולים ההוניים.

החוק אינו מאפשר למשדך כספים שנצברו באופן חד-פעמי (הוני). עם זאת, בהגיע העמית לגיל פרישה, יוכל להוון חלק מכספי הצבירה כחוק. זאת, אם יוכיח הפורש שמובטח לו סכום קצבה מזערי בסך 3,850 ש"ח (שיעודכן בכל שנה לפי שיעור עליית המדד), וכפוף להסדרי ההיוון הקבועים בתקנון הקופה.

משיכת הכספים באופן חד-פעמי על ידי מי שאינו עומד בתנאים האמורים (גיל, הוכחת קצבת מינימום), מהווה "משיכה שלא כדין", שחייבת במס מינימלי בשיעור 35% (עד לגובה המס השולי - הגבוה מביניהם), על פי סעיף 87 לפקודה.

הזיכוי בגין הפקדה בכל סוגי הקופות עומד לכן על 35%.

הפקדות בקופות גמל לקצבה (קופה משלמת/לא משלמת) ניכויים וזיכויים

בעל שליטה

על פי סעיף 32(9)(א)(2) לפקודה, ההפרשה לפיצויים בעבור בעל שליטה המוכרת לחברה בשנת המס מוגבלת בסכום. החל משנת 2012 בוטלה המגבלה על ההפרשה לקופת גמל לקצבה בעבור בעל שליטה.

סוגי העמיתים

מלבד ההבחנה הבסיסית בין עמית שכיר (שמעבדו מפקיד בעבורו לקופ"ג) ועמית עצמאי (שייתכן שהוא שכיר, אולם המעביד לא מפקיד בעבורו לקופ"ג, אלא העובד מפקיד בעבור עצמו בקופ"ג), ישנה הבחנה בין "עמית מוטב" לעמית שאינו "עמית מוטב".

בשנת המס 2016, "עמית מוטב" הוא כל עמית, שנעשתה הפקדה בעדו לקופת גמל לקצבה (קופת גמל משלמת לקצבה או קופת גמל לא משלמת לקצבה) בסכום שלא פחת מ-16% מהשכר הממוצע במשק.

השכר הממוצע במשק בשנת 2016 – 9,464 ש"ח לחודש.

בחישוב שנתי: $18,171 \text{ ש"ח} = 9,464 \times 12 \times 16\%$

ניכוי בגין הפקדה בקופות גמל

"עמית מוטב", יוכל ליהנות מניכוי בגין הפקדות, ששילמו הוא או בן זוגו, לקופת גמל לקצבה, לטובת העמית המוטב, וכמו כן בגין סכומים ששילם לטובת ילדו, שגילו בשנת המס 18 שנים ומעלה.

עמית שאינו "עמית מוטב" ייהנה מניכוי (בהתקיים תנאים מסויימים) בגין ההפקדות שלו או של בן זוגו בלבד לטובת אחד מהם (כלומר ניתן להעביר הפקדה בין בני זוג, בהתקיים תנאים מסויימים)

1. הניכוי ל"עמית מוטב"

עצמאי/שכיר שהוא "עמית מוטב"

פרמיה לניכוי - סעיף 47(ב1) לפקודה:

רובד ראשון: ניכוי בשיעור 11% מהכנסה עד 104,400 ש"ח לשנה (8,700 ש"ח לחודש) בניכוי הכנסה מבוטחת.

רובד שני: 7% מ"הכנסה נוספת" שהיא הנמוך מבין:

סך ההכנסה החייבת שאינה הכנסה מבוטחת עד לסכום של 104,400 ש"ח לשנה.

סך ההכנסה החייבת עד לסכום של 261,000 ש"ח לשנה, בניכוי הכנסה מבוטחת או 104,400 ש"ח, לפי הגבוה ביניהם.

ברובד השני ניתן לקבל ניכוי רק על תשלומים העולים על סכום של 18,171 ש"ח.
 אם הסכומים ששולמו עולים על 12% מההכנסה הנוספת, בשל החלק העולה על 12% יותר ניכוי נוסף של עד 4% נוספים. ניכוי מרבי ברובד שני - 11%.
 אם השכר המבוטח עולה על 21,750 ש"ח לחודש (261,000 ש"ח בשנה) - לא מגיע ניכוי.

2. הניכוי לעמית שאינו "עמית מוטב"

עצמאי

הנמוך מבין :

הסכום ששולם, אך לא יותר מ-7% מההכנסה שאינה הכנסת עבודה, עד תקרה של 146,400 ש"ח.
 לעמית עצמאי שהוא גם שכיר, ינכו מן הסכום לעיל 104,400 ש"ח, או הכנסת עבודה - כנמוך.
 אם הסכומים ששולמו עולים על 12% מההכנסה, בשל החלק העולה על 12%, יותר ניכוי נוסף של עד 4% נוספים (ניכוי מרבי 11% מתקרה של 146,400 ש"ח = 16,104 ש"ח).

שכיר

הנמוך מבין :

1. הסכום ששולם, אך לא יותר מ-5% ממשכורת לא מבוטחת עד תקרה של 104,400 ש"ח (ניכוי מרבי 5,220).
2. 5% מההכנסה חייבת ממשכורת עד תקרה של 261,000 ש"ח לשנה בניכוי הכנסה מבוטחת, עמית שאינו "עמית מוטב", אשר ביום 01/01/2016 או לפני כן, מלאו לו 50, זכאי לניכוי בשיעורים מוגדלים בכפוף לתקרות.
 אם השכר המבוטח עולה על 21,750 לחודש (261,000 ש"ח בשנה) - לא מגיע ניכוי.

זיכוי בגין הפקדה בקופת גמל - סעיף 45א

"עמית מוטב" יכול לקבל זיכוי בגין הפקדה בקופ"ג לקצבה גם בעבור ילדו, אם ילדו מעל גיל 18.
 כל העמיתים יכולים לקבל זיכוי גם בגין הפקדה בעבור בן זוג.
 הזיכוי ניתן רק מהחלק שלא ניתן זיכוי בגינו למישהו אחר.

"עמית מוטב" - סעיף 45א(ה)

הגבוה מבין :

1. 2,016 ש"ח.
 2. הנמוך מבין :
 - א. במידה ולא הייתה לעמית הכנסה מבוטחת, 5% מן ההכנסה עד תקרה של 208,800 ש"ח.
 - ב. במידה והייתה לעמית הכנסה מבוטחת, אזי סיכום של :
 1. 7% מהכנסתו המבוטחת עד למקסימום של 104,400 ש"ח.
 2. 5% מהכנסתו, שאינה הכנסה מבוטחת, עד לסכום של 208,800 ש"ח, בניכוי סכום של 104,400 ש"ח, או סכום הכנסתו המבוטחת כנמוך, רק בתנאי שהייתה הפקדה באופן עצמאי (כעמית עצמאי).
- גובה הזיכוי - 35%.

עמית שאינו "עמית מוטב" 45א(ד)

הגבוה מבין :

1. 2,016 ש"ח.
2. א. בגין הפקדה כעמית עצמאי - 5% עד לתקרה של 146,400 ש"ח לשנה.
ב. בגין הפקדה כעמית שכיר - 7% מהכנסת עבודה עד תקרה של 104,400 ש"ח לשנה.
ג. עצמאי שהוא גם שכיר - 7% מהכנסת עבודה עד תקרה של 104,400 ש"ח לשנה ו-5% מתקרה של 146,400 ש"ח בניכוי 104,400 ש"ח או הכנסת עבודה - כנמוך.
גובה הזיכוי - 35%.

זיכוי בעד סכומים ששולמו לביטוח חיים ובעד ביטוח שאירים

"הזיכוי ל"עמית מוטב"

הזיכוי בגין ביטוח חיים, מוגבל ל-5% מהכנסה מזכה, בכפוף לתקרה של 208,800 ש"ח. הזיכוי בגין תשלום לביטוח קצבת שאירים, לא יעלה על 1.5% מהכנסה מזכה.

"הזיכוי לעמית שאינו "עמית מוטב"

לגבי הכנסה שאינה הכנסת עבודה, הזיכוי בגין תשלומים עבור ביטוח חיים, מוגבל ל-5% מהכנסה מזכה, בכפוף לתקרה של 146,400 ש"ח. הזיכוי בגין תשלום לביטוח קצבת שאירים, לא יעלה על 1.5% מהכנסה מזכה.
לגבי הכנסת עבודה, הזיכוי בגין תשלומים עבור ביטוח חיים, מוגבל ל-5% מהכנסה מזכה, בכפוף לתקרה של 104,400 ש"ח. הזיכוי בגין תשלום לביטוח קצבת שאירים, לא יעלה על 1.5% מהכנסה מזכה.
הסכום הכולל לביטוח חיים וקצבת שאירים, לא יעלה על 5% מהכנסה מזכה.
גובה הזיכוי בגין ביטוח חיים 25%.
גובה הזיכוי בגין ביטוח קצבת שאירים 35%.

ביטוח מפני אובדן כושר עבודה

- מדיניות רשות המסים בדבר התרת ניכוי בגין פרמיה המשולמת לתוכנית ביטוח מפני אובדן כושר עבודה, לשכיר שמעבידו אינו רוכש אותה בעבורו, היא כדלקמן :
- א. עובד שכיר, שמעבידו אינו רוכש בעבורו פוליסה בגין אובדן כושר עבודה, רשאי ליהנות מהטבת מס בגין פרמיות ששילם לפוליסה, כאמור.
 - ב. הטבת המס היא התרת הוצאה בניכוי בשיעור של עד 3.5% ממשכורתו (שאינה מבוטחת, כאמור בסעיף א' לעיל), תקרת המשכורת לצורך הפקדה היא פעמיים וחצי השכר הממוצע במשק. 23,660 ש"ח לחודש בשנת 2016 = פרמיה מרבית של 828 ש"ח לחודש. אם על אותה המשכורת מפריש המעסיק לגמל מעל 4% אזי הניכוי לאובדן כושר יהיה בשיעור של 3.5% פחות שיעור הפרשת המעסיק העולה על 4%.
 - ג. תוכנית הביטוח לא תוכר כקופ"ג, ולא תותר בגין הפרמיה הטבת מס נוספת באמצעות זיכוי לפי סעיף 45א לפקודה, או ניכוי לפי סעיף 47 לפקודה.
 - ד. ההוצאה תותר בניכוי כפוף להגשת דוח לפקיד שומה על הכנסות המבוטח.
 - ה. הכנסות, המתקבלות על פי הפוליסה או הנספח לביטוח מפני אובדן כושר עבודה, חייבות במס לפי סעיף 3(א) לפקודה, ובדרך כלל נחשבות להכנסה מיגיעה אישית.

- ו. לפי סעיף 3(ה3) לפקודה, הסכום המרבי שאותו רשאי המעביד להפריש לעובד למרכיב התגמולים ולאובדן כושר עבודה גם יחד, בלי שהעובד יהיה חייב במס במועד ההפקדה, הוא בשיעור 7.5% משכר עד פעמיים וחצי השכר הממוצע במשק (23,660 ש"ח) $\leq$ פרמיה מרבית של 1,775 ש"ח לחודש. דהיינו, פרמיה זו כוללת גם הפרשה למרכיב התגמולים וגם הפרשה לביטוח מפני אובדן כושר עבודה.
- ז. כללי ההפקדה בביטוח מפני אובדן כושר עבודה לעצמאי ולבעל שליטה זהים למפורט לעיל.
- ח. משכורת לעניין זה, למעט שווי שימוש ברכב.

הפרשות לקרנות השתלמות

א. קרן השתלמות לעצמאי

- לפי סעיף 17(א5) לפקודה, מותר לעצמאי לנכות 4.5% מהכנסתו לתשלום לקרן השתלמות - מעבר ל-2.5% מהכנסתו עד 261,000 ש"ח בשנת המס 2016.
- כדי לזכות במרב ההטבות יש להפקיד 7% מן ההכנסה מעסק עד 261,000 ש"ח, ומהם יהיה ניכוי עד 4.5% מ-261,000 ש"ח.
- דהיינו, מן הסכום שהופקד, במגבלת הכנסה קובעת, יפחיתו 2.5% מן ההכנסה הקובעת והיתרה תותר בניכוי.
- אם נישום הוא שכיר ועצמאי, ועל הכנסתו כשכיר שילם לו מעבידו לקרן השתלמות - סך ההכנסה לצורכי הניכוי יהיה הנמוך מבין אלה:
 - הכנסת הנישום מעסק או ממשלח יד.
 - סכום התקרה, בניכוי המשכורת שבעבורה שילם המעביד לקרן השתלמות.
 - לדוגמה (הסכומים בש"ח):

1.	הכנסת הנישום כעמית עצמאי -250,000 ש"ח וכשכיר 70,000 ש"ח	
2.	סכום ההכנסה המרבי שבעבורו מותר ניכוי לקרן השתלמות	261,000
-	פחות הסכום, שבעבורו שילם המעביד לקרן השתלמות	70,000
		191,000
	סכום התקרה - הנמוך בין 1 ל-2	191,000

חישוב הניכוי:

8,000	סכום ששולם
4,775	בניכוי 2.5% מסכום התקרה 191,000
3,225	יתרת תשלום מותרת לניכוי
8,595	הגבלת הניכוי עד 4.5% מ-191,000
5,370	סכום שלא נוצל לניכוי

הסכום שיוכר לו הוא: 3,225 ש"ח.

בסעיף 9(16ב) לפקודה נקבע פטור ממס לסכומים שמשך יחיד עצמאי מקרן ההשתלמות שלו, ובכלל זאת סכומי הריבית, הפרשי ההצמדה ורווחים אחרים שמקורם ב"הפקדה מוטבת" בשנת 2016-18,240 ש"ח לשנה. זאת, בנסיבות ובתנאים המסוימים להלן:

- לאחר שלוש שנים ממועד התשלום הראשון - אם שימשו הכספים לצורך ההשתלמות של העצמאי, וכן אם היחיד הגיע ל"גיל פרישה".
 - לאחר שש שנים ממועד התשלום הראשון - ללא כל תנאי.
 - ללא הגבלת תקופה ממועד התשלום הראשון - אם הסכום נמשך בידי הזכאים לקבלת סכומים של היחיד, בעל החשבון, שנפטר.
- סכומים שמשך עצמאי מקרן ההשתלמות, אשר לא נתקיימו בהם התנאים בסעיף 9(16ב) לפקודה, יהיו חייבים במס כהכנסה מעסק או ממשלח-יד, בעת קבלתם, למעט הסכומים שהפריש העצמאי לקרן ההשתלמות, שלא הותרו בניכוי לאור הוראת סעיף 3(ה2) לפקודה.

ב. קרן השתלמות לעובד

סכומים שמשך עובד מקרן השתלמות, לרבות ריבית, הפרשי הצמדה ורווחים אחרים, שמקורם ב"הפקדה מוטבת" כהגדרתה בסעיף 9(16א) לפקודת מס הכנסה יהיו פטורים ממס: אם נמשכו לאחר שלוש שנים מיום התשלום הראשון לחשבון, ובלבד שימשו לצורך השתלמותו; או אם נמשכו לאחר שש שנים, ללא כל תנאי.

סכומים שמשך עובד מקרן השתלמות שלא בתקופות ובנסיבות כאמור, יחויבו במס, למעט סכום הקרן שמקורה בתשלומי העובד.

כמו כן אם נפטר העובד, הזכאים לסכומים מקרן ההשתלמות רשאים למשוך אותם בפטור ממס, ללא הגבלה בנוגע לזמן המשיכה.

משכורת מרבית שבגינה ניתן להפקיד היא 15,712 ש"ח לחודש (בשנת המס 2016). שיעור ההפקדה הוא: הפרשת המעביד - 7.5%, הפרשת העובד - 2.5%. מעבר לכך יש לזקוף שווי לעובד.

קרן השתלמות 2016

סכום (בש"ח)	תאור
15,712	משכורת מרבית שההפרשה בעדה לקרן השתלמות פטורה ממס בעת ההפרשה
261,000 לשנה	הכנסה קובעת (קרן השתלמות לעצמאי)

ג. קרן השתלמות לבעל שליטה

לפי סעיף 32(9)(א)(2) לפקודה, מותר לחברה, שהיא בשליטתם של לא יותר מחמישה בני אדם, כמשמעותה בסעיף 76 לפקודה, לנכות בעבור בעל שליטה בה תשלומים שמשלמת חברה כאמור לקרן השתלמות בעבור חבר בעל שליטה, כאשר סכום זה מוגבל ל-4.5% ממשכורת החבר עד לתקרה הקבועה בסעיף.

הסכום המרבי שחברה יכולה לנכות מהכנסתה בשנת 2016, בשל תשלומים לקרן השתלמות בעבור חבר בעל שליטה בה, הוא 8,485 ש"ח (4.5% מ-188,544 ש"ח); זאת, אם בעל השליטה ישלם לקרן 2,828 ש"ח לפחות (1.5% = $\frac{1}{3}$ מ-8,484 ש"ח), אשר בגינם לא יקבל הטבות מס בשנת ההפקדה, אך הרווחים עליהם יהיו פטורים ממס (יש להדגיש כי גם חלק המעסיק אחרי שש שנים פטור ממס), אם ישולמו לו בתנאי הפטור שלפי סעיף 9(16א) לפקודת מס הכנסה (בדרך כלל, בתום שש שנים מפתיחת החשבון).

הפרשות בשיעור 4.5% ועד ל-7.5% ממשכורת שאינה גבוהה מ-188,544 ש"ח, לא יותרו כהוצאה בידי המעביד, ולא ייחשבו להכנסה בידי בעל השליטה. אך זאת מותנה בתשלום מקביל של בעל השליטה בסך של:

$$4,714 = 2.5\% \times 188,544 \text{ ש"ח}$$

קרן השתלמות לבעל שליטה - סכומים ושיעורים להפקדה

שנת מס	משכורת קובעת	תשלומי מעביד-תקרת הוצאה		תשלומי העובד	
		%	סכום	%	סכום
2016	188,544	4.5%	8,485	1.5%	2,828
2015	188,544	4.5%	8,485	1.5%	2,828

זיכויים ונקודות זיכוי

זיכוי בעד הוצאות להחזקת קרוב נטול יכולת

יחיד תושב ישראל זכאי לזיכוי בעד הוצאות החזקת קרוב משפחה נטול יכולת שהוא משותק, מרותק למיטה, עיוור או בלתי שפוי בדעתו, וכן בעד ילד מפגר.

החוק מעניק הקלות למי שהחזיק בן משפחה במוסד או נקודת זיכוי אחת בגין אותם נטולי היכולת. סעיף 44 לפקודה קובע כי בחישוב הכנסתו החייבת של יחיד תושב ישראל, שהוא או בן זוגו שילם בשנת המס בעד החזקה במוסד מיוחד של ילד, בן זוג או הורה משותקים לחלוטין, מרותקים למיטה בתמידות, עיוורים או בלתי שפויים בדעתם, או בעד החזקת ילד מפגר במוסד מיוחד, יותר זיכוי ממס בשיעור 35% מהסכומים ששילם, העולים על 12.5% מהכנסתו החייבת.

יחיד תושב ישראל יהיה זכאי לזיכוי בעד הוצאות החזקת קרוב במוסד לפי סעיף 44 לפקודה, או לנקודות זיכוי בעד נטול יכולת לפי סעיף 45 לפקודה, לפי העניין (להלן: "המזכה"), אם ההכנסה החייבת של המזכה ושל בן זוגו לא הייתה יותר מהתקרה הקבועה בסעיף ליחיד או לבני זוג.

סעיף 45(א) לפקודה קובע כי יחיד תושב ישראל, שהיה לו בשנת המס ילד משותק, עיוור או מפגר, או שהיה לבן זוגו ילד כאמור, יובאו בחשבון בחישוב המס שלו או של בן זוגו שתי נקודות זיכוי בשל כל ילד, כאמור.

ישנם ילדים הסובלים מליקויי למידה, הפרעות קשב והיפראקטיביות. בגין ילדים אלה זכאים ההורים להקלות במס.

זיכוי בעד נטול יכולת - תקרות ההכנסה המאפשרות קבלת הזיכוי

תקופה	הכנסת נטול היכולת ובן זוגו	הכנסת נטול יכולת שאין לו בן זוג
2016	268,000	167,000
2015	270,000	169,000

נקודות זיכוי לתושב חוזר

1. בעקבות תיקון לפקודה נקבע כי בהגדרת "עולה" שבסעיף 35 לפקודה ייכלל גם יחיד ששב והיה לתושב ישראל מיום 16/5/2010 ועד ליום 30/9/2012, לאחר שהיה תושב חוץ במשך 6 שנים רצופות לפחות (להלן: "תושב חוזר מוטב"). לעניין זה נקבע בתיקון, כי מי שבידו תעודת "תושב חוזר" ממשרד הקליטה, לפיה שהה מחוץ לישראל 6 שנים לפחות (להלן: "תעודת תושב חוזר מוטב"), ייחשב לתושב חוזר מוטב וכפועל יוצא מכך - כ"עולה" לעניין סעיף 35.

2. בעקבות התיקון, יהיה זכאי תושב חוזר מוטב (בדומה לעולה חדש), לנקודות זיכוי הניתנות באופן מדורג במשך 3.5 שנים מיום ההגעה לישראל או מיום 1/1/2011, לפי המאוחר, באופן הבא:

- א. 1/4 נקודת זיכוי חודשית במהלך 18 החודשים הראשונים.
 - ב. 1/6 נקודת זיכוי חודשית במהלך 12 החודשים הבאים.
 - ג. 1/12 נקודת זיכוי חודשית במהלך 12 החודשים הבאים.
3. תושב חוזר מוטב ששב והיה לתושב ישראל מיום 16/5/2010 ועד ליום 31/12/2010 יהיה זכאי לנקודות הזיכוי האמורות, אולם הן יבואו בחשבון בחישוב המס שלו, החל מיום 1/1/2011.
- תושב חוזר מוטב ששב והיה לתושב ישראל מיום 1/1/2011 ועד ליום 30/9/2012, יהיה זכאי לנקודות הזיכוי לפי סעיף 35, והן יבואו בחשבון בחישוב המס שלו מיום הגעתו והיותו תושב ישראל.
- יובהר, כי ההשהיה האמורה שבתחילת קבלת ההטבה (מיום הגעתו לישראל ועד 1/1/2011) אינה באה על חשבון תקופת ההטבות, כלומר - תושב חוזר כאמור יהא זכאי לנקודות הזיכוי במשך 3.5 שנים מלאות, לפי המדרג המפורט לעיל.
4. הסדרים מסוימים החלים על עולה חדש בהתאם לסעיף 35 לפקודה ולתקנות מכוחו, כמו האפשרות להשהות את קבלת נקודות הזיכוי עקב שירות צבאי סדיר או עקב לימודים במוסד לימודים על תיכוני או עקב תקופת שהייה בחו"ל, יחולו בהתאמה גם על תושב חוזר מוטב.
5. משרד הקליטה מנפיק כאמור תעודת תושב חוזר מוטב, לפיה שהה המבקש מחוץ לישראל 6 שנים לפחות. תעודת תושב חוזר מוטב כזו קובעת את זכאותו של יחיד לנקודות הזיכוי האמורות לעיל, וזאת בלי להתייחס לשאלה בדבר מרכז חייו של היחיד. לכן הוחלט ברשות המסים, כי לצורך קביעת הזכאות לקבלת נקודות הזיכוי (לרבות במעמד תיאום המס) למי שאינו מחזיק בתעודת תושב חוזר מוטב או למי שאין בידו החלטת מיסוי מרשות המסים הקובעת את מעמדו כתושב חוזר מוטב, ייבדקו המבחנים המשמשים את משרד הקליטה לצורך הנפקת תעודת תושב חוזר מוטב, כדלקמן:
- א. היחיד לא שהה בישראל יותר מ-120 ימים בכל שנה, במהלך 6 השנים הקודמות לחזרתו לישראל. יובהר לעניין זה, כי אין הכוונה ל-6 שנות מס אלא ל-6 תקופות בנות 12 חודשים הנמדדות עד ליום החזרה לישראל.
 - ב. היחיד או בן/בת זוגו לא היו מועסקים בחו"ל במהלך התקופה האמורה לעיל על ידי מדינת ישראל, רשות מקומית בישראל, הסוכנות היהודית בארץ ישראל, הקרן הקיימת לישראל, קרן היסוד - המגבית המאוחדת לישראל, חברה ממשלתית או רשות ממלכתית או תאגיד שהוקם לפי חוק.
- למען הסר ספק, אין בעמידה בתנאים דלעיל (המזכים בנקודות זיכוי לפי סעיף 35 לפקודה) כדי לקבוע את מעמד התושבות של היחיד לצורכי מס ובכלל זה מעמדו כתושב חוזר או כתושב חוזר ותיק, שכן מעמד התושבות לצורכי מס נקבע לאור מבחן "מרכז החיים".**

נקודות זיכוי בגין ילדים

בעקבות תיקון 170 לפקודה, החל משנת 2012 יינתנו שתי נקודות זיכוי בשל כל ילד החל בשנת המס שלאחר שנת לידתו ועד לשנת המס שבה מלאו לו חמש שנים, ונקודת זיכוי אחת בשל כל ילד החל בשנת המס שבה מלאו לו שש שנים ועד לשנת בגרותו (כפי המצב לפני התיקון). כמו כן, בעקבות המלצות ועדת טרכטנברג ניתנות נקודות זיכוי לאבות לילדים עד גיל שלוש: נקודת זיכוי אחת בשנת הלידה של הילד ובשנה שבה מלאו לילד שלוש שנים, ושתי נקודות זיכוי בשנים שבהן מלאו לילד שנה ושנתיים.

זיכוי על תרומות למוסד ציבורי מאושר

הזיכוי על תרומות בשיעור 35% מסכום התרומה, שנתרמו למוסדות ציבוריים מאושרים, יינתן אם סכום התרומות עלה מעל 180 ש"ח בשנת המס 2016.

הזיכוי יינתן מסכום כולל של תרומות שאינן עולה על 30% מההכנסה החייבת, או שאינן עולה על סכום מרבי בסך 9,212,000 ש"ח בשנת המס 2016, לפי הנמוך מביניהם.

תשלומי מס

הקטנת מקדמות

המקדמות לרשות המסים נקבעות על פי שיטת האחוזים או על פי שיטת הסכום הקבוע. אפשר להקטין את המקדמות, אולם מי שמקטין אותן שלא כדין, צפוי לשלם ריבית בשיעור מסוים ובהפרשי הצמדה, לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה.

לכן, כדאי לבדוק את שיעור המקדמות במהלך השנה, ולוודא שאין הפרשים ניכרים בין המקדמות המוקטנות לבין המס לפי הרווח המשוער. אם יימצאו הפרשים יהיה אפשר להגדיל את המקדמות בהתאם לזאת.

נישום שביקש להקטין מקדמה, ולאחר מכן השתנה מצבו לטובה, מוטב שישלם את ההפרש; שכן, מרוץ הריבית והפרשי ההצמדה באשר לסכום הנוסף יופסק למי שישלם סכומים נוספים על חשבון המקדמות, והם יחושבו רק בעבור התקופה שתחל מיום 1 ביולי ועד לתאריך התשלום בפועל, במקום עד יום 31 בדצמבר.

כדי להפחית ריבית והפרשי הצמדה אפשר גם להקדים הוצאה חריגה. אם אפשר, רצוי להגדיל את הניכויים במקור מתקבולים מלקוחות באמצעות אי השימוש באישור להקטנת ניכוי המס במקור.

חברה יכולה לחסוך ריבית והפרשי הצמדה אם תחלק את מלוא הרווח במשכורת לבעלי המניות, אך לא לפני שתבדוק את חישוב הכדאיות של חלוקת הרווח במשכורת לעומת השארתו בחברה..

תשלום מקדמה על חשבון רווח הון

קיימת חובת דיווח בעסקה הונית בתוך 30 יום, אף אם הסתיימה בהפסד או ללא חבות במס.

תשלום יתרת המס לשנת המס השוטפת

נישום חייב לשלם ריבית בשיעור 4% והפרשי הצמדה על סכום חובו לרשות המסים - מתום שנת המס ועד למועד התשלום בפועל.

נישום זכאי לפטור מדורג מן הריבית בשיעור 4% והפרשי הצמדה המוטלים על פי סעיף 187(א) לפקודה, באשר לסכומי המס שהוא מקדים לשלם.

וזוהו פירוט הפטור המדורג האמור:

על סכום מס ששילם הנישום **בחודש הראשון** שלאחר תום שנת המס - **פטור מלא** מן הריבית והפרשי ההצמדה.

על סכום מס ששילם הנישום **בחודש השני** שלאחר תום שנת המס - הפטור הוא **ממחצית** מן הריבית והפרשי ההצמדה.

על סכום מס ששילם הנישום **בחודש השלישי** שלאחר תום שנת המס - הפטור הוא **מרבץ** מן הריבית והפרשי ההצמדה.

לפיכך כדאי לערוך דוחות משוערים בהקדם, כדי להשלים הפרשים במקדמות, אם נוצרו, או כדי לשלם את יתרת המס, אם נותר חוב, וליהנות מהנחה ניכרת בגין פטור מחיובי הריבית והפרשי ההצמדה. על משמעות ניפוח החוב - ראו רשימת מקדמים לחישוב ריבית מס הכנסה בירחון "ידע למידע", במדור 'מס הכנסה', מדי חודש.

יש להתחשב גם בעובדה שנציבות מס הכנסה נוהגת **להטיל** מקדמות, או **להגדיל** מקדמות, לאחר ששולמו תשלומים נוספים בשל הכנסות משנה קודמת.

נישום שביקש ביטול מקדמות או הקטנת מקדמות, ובסוף השנה מתברר כי הקטנת המקדמות הייתה לא מוצדקת, יחויב בריבית לפי סעיף 190(א)(2) לפקודה ובהפרשי הצמדה בעבור סכום ההפחתה ועד הפרש המס שעליו להשלים לפי הדוח. כדי למנוע חיוב זה מוצע לשלם את החסר בהקדם.

טבלאות שיעורי מס וסכומים בשנת המס 2016

שיעורי המס ממשכורת חודשית ושנתית על הכנסה מיגיעה אישית החל מינואר 2016

שיעור המס	הכנסה שנתית (יגיעה אישית)	שיעור המס	הכנסה חודשית (יגיעה אישית)
10%	עד 62,640	10%	עד 5,220
14%	מ-62,241 עד 107,040	14%	מ-5,221 עד 8,920
21%	מ-107,041 עד 166,320	21%	מ-8,921 עד 13,860
31%	מ-166,321 עד 237,600	31%	מ-13,861 עד 19,800
34%	מ-237,601 עד 496,920	34%	מ-19,801 עד 41,410
48%	מכל שקל נוסף	48%	מכל שקל נוסף

שיעורי מס על הכנסה שאינה מיגיעה אישית לשנת 2016

שיעור המס	הכנסה שנתית (לא מיגיעה אישית)	שיעור המס	הכנסה חודשית (לא מיגיעה אישית)
31%	עד 237,600	31%	עד 19,800
34%	מ-237,601 עד 496,920	34%	מ-19,801 עד 41,410
48%	מכל שקל נוסף	48%	מכל שקל נוסף

נקודת זיכוי חודשית = 216 ש"ח ושנתית = 2,592 ₪ בשנת המס 2016

מס נוסף על הכנסות גבוהות - יחיד שהכנסתו עלתה על 66,960 ש"ח בחודש ו- 803,520 ₪ בשנה יהיה חייב ב- 2% מס יסף בשנת המס 2016

סכומים מתואמים בשנת המס 2016

לשנה בש"ח	לחודש בש"ח	1.1.2016
100,560	8,380	קצבה מזכה
49,272	4,106	פטור מקצבה לפי סעיף 9א לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] התשכ"א-1961 (להלן - הפקודה) - 49% בין השנים 2016 - 2019
116 ש"ח לכל שנת עבודה		סכום פטור לפי סעיף 9א(ב) לפקודה
104,400	8,700	תקרת הכנסה מזכה שהיא הכנסת עבודה (סעיף 47 לפקודה)
146,400	12,200	הכנסה מזכה שאינה הכנסת עבודה - למי שיש הכנסת עבודה- בניכוי הכנסת העבודה או 8,700 לפי הנמוך
261,000	21,750	הכנסה מזכה לקצבה (סעיף 47(א)(5) לפקודה

104,400	8,700	הכנסה ל"עמית עצמאי" (סעיף 47(א)(3)) ו- (5) לפקודה
2,016	168	הסכום לפי סעיף 45א(ד) לפקודה - סכום החסכון המזערי ללא הגבלה של 5% מההכנסה.
2,016 208,800	168 17,400	הסכומים לפי סעיף 45א(ה) לפקודה
12,230 ש"ח		סכום ההפרשה לפיצויים המוכר כהוצאה לפי סעיף 32(9)(א)(2)
188,544	15,712	משכורת מרבית שההפרשה בעדה לקרן השתלמות פטורה ממס בעת ההפרשה
261,000		הכנסה קובעת משוקללת (קרן השתלמות לעצמאי וחבר קיבוץ)
	23,660	תקרת הסכום להפרשת המעביד לקופת גמל לקצבה - סעיף 3(ה2)
18,240		הפקדה מוטבת - 9(16א) ו-9(16ב) לפקודה
91,813 לתקופה		סכום צבירה מזערי
4,418 לחודש		סכום צבירה מזערי
	4,650	"שכר מינימום" לצורך משיכה מקופת גמל בפטור
12,230 לכל שנת עבודה		החלק הפטור של מענקי פרישה ששולמו מיום 1.1.2016 ואילך
24,480 לכל שנת עבודה		החלק הפטור של מענקים כאמור ששולמו במקרה של מוות
72,960		הכנסת עיוור ונכה 100% סכום ההכנסה מיגיעה אישית הפטורה ממס אצל עיוור או נכה 100% [סעיף 9(5)(א) לפקודה]: עד 184 יום - אין פטור 185-364 יום חלק יחסי עד לתקרה של
608,400		365 יום או יותר חלק יחסי עד לתקרה של כשהיא מוכפלת במספר ימי הפטור ומחולקת ב-365
72,960		הכנסה שלא מיגיעה אישית הפטורה ממס אצל עיוור או נכה 100% [סעיף 9(5)(ב) לפקודה]: עד 184 יום - אין פטור 185-364 יום - חלק יחסי עד לתקרה של
72,960		365 יום או יותר - חלק יחסי עד לתקרה של כשהיא מוכפלת במספר ימי הפטור ומחולקת ב-365
259,920		אם מדובר בהכנסה מריבית לפי סעיף 9(5)(ב) לפקודה שמקורה בפיצויים עבור נזקי גוף - התקרה תהיה
כל האמור לעיל כפוף להוראות סעיף 9(5) לפקודה.		
180	לשנת המס 2016	זיכוי בשל תרומות למוסדות ציבור מאושרים - 35% מהתרומה אם התרומה עולה על

9,212,000	לשנת המס 2016	הסכום המרבי בעדו ניתן זיכוי : או 30% מההכנסה החייבת - הנמוך מביניהם
21,240	1,770	הוצאות לינה באזור פיתוח - למי שאושר לכך
	320 (ליממה)	הוצאות שהייה למומחה המוזמן מחוץ לארץ
158,400	13,200	משכורת למומחה חוץ
	320 (ליממה)	הוצאות שהייה לעיתונאים וספורטאים זרים
178,327		משכורת מרבית שמלכ"ר משלם, הפטורה ממס שכר
80% מההוצאות שהוצאו לכיבוד קל במקום העיסוק של הנישום 210 לאדם לשנה		הוצאות מותרות בניכוי : כיבודים מתנות
	8,040	פיצויי הלנת שכר הפטורים ממס (סעיף 219) לפקודה) פיצויי הלנת שכר המשולמים לפי חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, פטורים ממס בגבולות שנקבעו בחוק, אם משכורתו של העובד לא עלתה באף אחד מ-24 החודשים האחרונים של עבודתו על :
		<u>שכר דירה</u>
	אין תקרה	שכר דירה החייב במס בשיעור 10% עפ"י סעיף 122 לפקודה -
	5,030 לחודש	פטור על הכנסות משכר דירה למגורים
		<u>הנחה ממס לכוחות הביטחון ולתושבי ישובים מיוחדים</u>
160,560		5% - עד לתקרת ההכנסה החייבת : (כוחות הביטחון)
238,920		24% מהכנסה חייבת שהופקה באזור אילת או חבל אילות
160,560		הכנסה חייבת לתושבי ישובים אחרים עפ"י רשימה המופיעה בסעיף 11 לפקודה וחלק ב' של התוספת הראשונה :
127,200 11,160	10,600 930	<u>הטבות על הכנסה בעד עבודה במשמרות</u> תקרת הכנסה זיכוי מגיע - 15% לא יעלה על
167,000 268,000		<u>סעיפים 44, 45 לפקודה</u> תקרת הכנסה של נטול יכולת ליחיד לזוג
317,000		פדיון מניות באגודה שיתופית
97,000		תקרת הפטור למילגה אצל חוקר
		פטור מהגשת דין וחשבון מקוון (לדוח 2015)
80,520		הכנסה ליחיד
161,030		הכנסה לזוג
2,592	216	סכום נקודת הזיכוי

		ניכוי מריבית - 125 לפקודה
62,160		תקרה מוטבת - 125ד(א) לפקודה
9,720		פטור למיעוטי הכנסה - 125ד(ב) לפקודה
13,320		פטור גיל פרישה ליחיד - 125ד(ג)(1) לפקודה
16,320		פטור גיל פרישה לזוג - 125ד(ג)(2) לפקודה
35,196		פטור מירבי של 35% לפי סעיף 125 לפקודה
		הוצאות לינה בארץ
מלוא הסכום		לינה שעלותה נמוכה מ-\$117
\$117		לינה שעלותה גבוהה מ-\$117 - 75% מההוצאה אך לא פחות מ-
$(75\% \times \$266) = \200		ולא יותר מ -
		סכומים אחרים
	8,700	תשלום "בתקופת הבחירות"
	7,800	סכום הלוואה לעניין 3(ט) לפקודה שחל עליה רק שיעור עליית המדד
	3.41%	שיעור הריבית לעניין סעיף 3(ט)
	4,920	תשלום חד פעמי לספק הפטור מניכוי מס במקור משירותים או נכסים
78,800		סכום ההכנסה המחייב קטין בהגשת דו"ח (לשנת המס 2015)
		פטור מהגשת דין וחשבון (לשנת 2015)
משכורת (תוספת א)		643,000 לשנה
הכנסה נוספת (תוספת ב)		334,000 לשנה
הכנסה - קצבת חוץ (תוספת ד)		334,000 לשנה
הכנסה מריבית (תוספת ה)		638,000 לשנה
הכנסה ממכירה ניירות ערך (מחזור)		810,720 לשנה
הכנסה ממכירה ניירות ערך (תוספת ו)		1,856,000 לשנה
נכסי חוץ (תקנה 3)		1,856,000 לשנה
שווי שימוש ברדיו טלפון נייד (רט"ן)	105	1,260
		הוצאות החזקת טלפון שאינו נייד
1. אם סכום ההוצאה נמוך מ-		23,600
סכום ההוצאה המוכרת מעל (או 80% מההוצאה לפי הנמוך)		2,400
2. אם סכום ההוצאה מעל -		23,600
סכום ההוצאה המוכרת מעל		4,700

הגרלות והימורים (תקרת הפטור)		49,560 להגרלה
<u>מתנדב במוסד ציבורי</u>		
כיבוד קל לאירוע	30 לאדם	
נסיעות בתחבורה ציבורית	220	2,640
הוצאות דלק	670	8,040
שיחות טלפון מביתו/נייד	110	1,320
<u>ניכוי מתשלום בעד שירותים או נכסים מ-1.1.2016</u>		
מחזור עסקי בשנת מס 2014		5,300,000
מחזור של חברה בת בשנת מס 2014		1,040,000
מחזור של מוסד ציבורי בשנת מס 2014		3,200,000
<u>ניכוי מתשלום בעד מסחר ביהלומים מ-1.1.2016</u>		
מחזור עסקי בשנת מס 2014		17,100,000
<u>עיצום כספי - סעיף 195ב לפקודה</u> (קנס על אי הגשת דוח מקוון)	500 לחודש	

ביטוח לאומי

להלן מובא לקט פרקים נבחרים מתוך מאמר מלא המתפרסם באתר "כל-מס" ובירחון ידע למידע. הפרקים מתוך מאמרה של רו"ח אורנה צח נבחרו על פי שיקול המערכת בהתאמה ל"חוזר לקוחות לסוף שנה"

סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לסיום שנת 2016

| רו"ח אורנה צח-גלרט |

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2009 עד 2016

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (להלן: דמי ביטוח), למבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה, שאינם בעלי שליטה, בשיעורים הרגילים (טור 1 בטופס 102) עד שנת 2016

פנסיה מוקדמת	חלק המעסיק							שכיר (חלק העובד)	עובד עצמאי	הכנסות שאינן מעבודה	מיום 1.1.2008
	2016	2015	2014	2013	4/11-12/12	8/09-3/11	1-7/09				
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
3.49	3.45	3.45	3.45	3.45	3.45	3.85	3.45	3.50	9.82	9.61	שיעור מופחת (1)
11.79	7.50	7.25	6.75	6.50	5.90	5.43	5.43	12.00	16.23	12.00	שיעור מלא (2)

בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית לשנים 2017 ו-2018 (תיקוני חקיקה), התשע"ו-2016 מוקדש פרק לחיסכון וסיוע לעצמאים. מוצע, בין היתר, להפחית את שיעורי דמי הביטוח של העובד העצמאי בשיעור המופחת ולהעלות את דמי הביטוח בשיעור המלא.

שיעורי דמי ביטוח באחוזים לבעלי שליטה (טור 2 בטופס 102)

להלן פירוט שיעורי דמי הביטוח בעבור בעלי שליטה בחברת מעטים, המדווחים כשכירים בחברה שבבעלותם (מבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה בשיעורים הרגילים):

סה"כ							חלק המעסיק							שכיר (חלק עובד)	מיום 1.1.2008
2016	2015	2014	2013	4/11-12/12	8/09-3/11	1-7/09	2016	2015	2014	2013	4/11-12/12	8/09-3/11	1-7/09		
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
6.90	6.90	6.90	6.90	6.90	7.30	6.90	3.41	3.41	3.41	3.41	3.41	3.81	3.41	3.49	מופחת (1)
19.07	18.84	18.38	18.15	17.59	17.16	17.16	7.28	7.05	6.59	6.36	5.80	5.37	5.37	11.79	מלא (2)

נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח

2016	2015	2014	2013	2012	2012	2011	2011	2010	2010	8-12/09	1-7/09	
ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	
43,240	43,240	43,240	42,435	502,200	41,850	881,064	73,422	957,000	79,750	76,830	38,415	הכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
5,678	5,556	5,453	5,297	62,052	5,171	59,808	4,984	57,708	4,809	4,757	4,757	הכנסה מרבית לעניין שיעור מופחת (1)
9,464	9,260	9,089	8,828	103,428	8,619	99,684	8,307	96,180	8,015	7,928	7,928	השכר הממוצע במשק, לעניין תשלום דמי ביטוח

(1) שיעור מופחת - עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק

(2) שיעור מלא - עד הכנסה מרבית

מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח

מבוטחים במעמד של "לא עובד ולא עובד עצמאי" (ללא הכנסות חייבות בדמי ביטוח), תלמיד, תלמיד ישיבה, עובד בחל"ת, מי שמצוי בהכשרה מקצועית ומי שמשלם דמי ביטוח בריאות בלבד, מקבלים פנקס מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום, בהתאם לסיווג הביטוחי.

המקדמות הרבעוניות נגזרות מן השכר הממוצע במשק שהוא 9,464 ש"ח בשנת 2016. בסיס המינימום שלפיו מחושבים דמי ביטוח למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי שאין לו הכנסות - הוא 4,260 ש"ח לרבעון (15% כפול שכר ממוצע במשק לכל חודש), ולתלמיד (לרבות תלמיד ישיבה) ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית - 1,420 ש"ח לרבעון (5% כפול שכר ממוצע במשק בכל חודש).

דמי ביטוח בריאות מחושבים בסכום קבוע של 103 ש"ח בחודש בשנים 2014 עד 2016. התשלום מחושב כדלקמן:

$$\text{לרבעון } 505 = 309 + (4,260 \times (9.61\% - 5\%)) \text{ (שהם 168 ש"ח לחודש).}$$

$$\text{לרבעון } 374 = 309 + (1,420 \times (9.61\% - 5\%)) \text{ (שהם 125 ש"ח לחודש).}$$

סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאין מעבודה

עובד עצמאי

"עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו שלא כעובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד מאלה:

- הוא עוסק במשלח ידו לפחות שנים עשרה שעות בשבוע בממוצע, והכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו היא לפחות 15% מהשכר הממוצע במשק.
 - הוא עוסק במשלח ידו לפחות 20 שעות בשבוע בממוצע.
 - הכנסתו ממשלח ידו היא לפחות 50% מן השכר הממוצע במשק.
- מי שמתקיימת בו אחת החלופות לעיל נחשב "עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.
- מבוטח מוגדר גם כעובד עצמאי על פי התוספת השנייה לצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה: נהג מונית ומי שעובד רק בביתו - בתנאים שמפורטים בצו.

האחריות לדיווח ולתשלום של עצמאים במוסד לביטוח לאומי

האחריות על הדיווח למוסד לביטוח לאומי ולתשלום דמי הביטוח חלה רק על העצמאי.

אי רישום כ"עובד עצמאי" או אי תשלום במועד, או דיווח על הכנסה נמוכה מדי לצורך תשלום מקדמות, יכולים בתנאים מסוימים, לשלול זכויות לגמלאות, כולן או חלקן.

סעיף 342 – מי חייב לדווח ולשלם דמי ביטוח

"(א) מבוטח שהוא עובד עצמאי, ומבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, חייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם; ואולם מבוטחת לפי פרק ג' בלבד מכוח היותה אשת מבוטח אינה חייבת בתשלום דמי הביטוח".

רישום עובד עצמאי

יש לבצע רישום עובד עצמאי במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת העיסוק ולא להמתין, שמא המבוטח ייפגע תוך כדי ועקב העבודה ולא יהיה מבוטח. על פי תקנות הרישום, עובד עצמאי חייב להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לעניין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד.

החייב בדמי ביטוח של עובד עצמאי

החייב בדמי ביטוח של העובד העצמאי הוא שנתי ומבוצע בהתאם לשומת המס של המבוטח, כאמור בסעיף 345 בחוק הביטוח הלאומי. החבות בדמי ביטוח היא על ההכנסות בשומה של המבוטח על פי סעיפים (1) ו-(2) לפקודת

מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 (להלן: "פקודת מס הכנסה" או "הפקודה") לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי פקודת מס הכנסה, למעט ניכויים בשל תשלומים לקופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

כל עוד לא נערכה שומה סופית, המבוטח משלם מקדמות על חשבון דמי הביטוח על פי הצהרה, או לפי שומה אחרונה המצויה במערכת הביטוח הלאומי.

עובד לשעה

לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי ולפי התקנות, עובד לשעה הוא מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים.

חובת הרישום ותשלום דמי הביטוח הם כדלקמן:

1. "עובד לשעה" בעבודה שאינה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, משלם את דמי הביטוח בעד עצמו.
 2. "עובד לשעה" בעבודה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק אינו עולה על 4 לשבוע, מדווח ומשלם את דמי הביטוח בעד עצמו. אם מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על 4 שעות, המעסיק חייב בניכוי ובתשלום דמי הביטוח בעדו.
- עובד לשעה כפוף לחובת הרישום לעניין זכאותו לגמלאות בשל פגיעה בעבודה.

קביעת מעמד המבוטח

מעמד מבוטח במוסד לביטוח לאומי נקבע בדרך כלל על פי הצהרת המבוטח, בהתאם לחוק ולתקנות. מומלץ לבחון את ההתאמה בין המעמד האמיתי למעמד המוצהר, כדי למנוע שלילת גמלאות בעת הצורך, או לחלופין - כדי למנוע תשלום מיותר (ראה בהמשך התייחסות להחזר דמי ביטוח בעת שינוי מעמד רטרואקטיבי והתייחסות לקביעת מעמד של בעלי שליטה ובני משפחה).

עדכון מעמד כולל, בין היתר, עדכון מעמד אישי כגון: ידועים בציבור. עדכון של ידועים בציבור נעשה בטופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט, שאליו יש לצרף מסמכים מאמתים.

כלומר, מבוטח שנפגע בעבודה ולא היה רשום במוסד לביטוח לאומי כ"עובד עצמאי" או כ"עובד לשעה" בעת הפגיעה, אינו מבוטח לעניין זה.

פתיחת תיק עצמאי בעקבות שומה – בעקבות פסק דין

המוסד לביטוח לאומי שלח למר יצחק חגי'אג' בעקבות שומה שהתקבלה ממס הכנסה מכתב לבירור מעמדו, לרבות פירוט מקורות ההכנסה והיקף שעות העבודה. במכתב הובהר כי המבוטח אינו מבוטח לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי בתקופה האמורה.

בהיעדר תגובת המבוטח, שלח לו המוסד לביטוח לאומי ביום 6.4.2010 פנקס לתשלום דמי ביטוח כעצמאי ומכתב שבו פורט חישוב דמי הביטוח אשר עליו לשלם.

ביום 19.4.2010 נפגע המבוטח בתאונה במסגרת עיסוקו, תבע את המוסד לביטוח לאומי ונדחה.

ביום 9.7.2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 2416-06-11) את תביעתו של המבוטח וקבע כי אף שהמבוטח לא נרשם במועד כעובד עצמאי, הרי בנסיבות המקרה יש לראותו כעובד עצמאי לעניין פגיעה בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את החלטת בית הדין גם למקרים אחרים וקבע נוהל פנימי שעל פיו בעקבות כל שומה שמגיעה למוסד לביטוח לאומי וגורמת לפתיחת תיק עצמאי חדש, ייקבע תאריך רישום לפי יום עריכת השומה במס הכנסה.

כאשר עצמאי מקבל את ההודעה על קביעת מעמדו כעובד עצמאי וחולק על כך, עליו לפנות מיד למוסד לביטוח לאומי לשינוי המעמד. עמדת המוסד לביטוח לאומי בשינוי סוג מעובד עצמאי למי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי – שלא לתקן שינוי סוג רטרואקטיבית בשל הכיסוי הביטוחי.

יש לשים לב לחשיבות תשלום דמי הביטוח. במקרה שלעיל הורה בית הדין למוסד לביטוח לאומי להתחשב בהוראות סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף זה מאפשר שלילת גמלה ממבוטח שקיים לו חוב, באופן מלא או באופן חלקי.

מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי

בקבוצה זו נכללים סוגי מבוטחים החייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם, כדלקמן:

1. בעל הכנסות שאינו נכלל בגדר הגדרת "עובד" או "עובד עצמאי", כמפורט לעיל, לרבות הכנסות שאינן מעבודה או ממשלח יד (להלן: הכנסות פסיביות).
 2. מובטל.
 3. תלמיד במוסד להשכלה גבוהה או בשיבה או במכללה, שאין לו הכנסות.
 4. תושב ישראל השוהה בחו"ל שהות של ארעי.
 5. ספורטאי - בתנאים שנקבעו בצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.
 6. מבוטח שאין לו הכנסות.
 7. הכנסות מועברות מחברה משפחתית או מחברת בית.
- אחריות לדיווח ולתשלום:

סוגים אלה, כמו העובד העצמאי, חייבים לדווח על מעמדם ולשלם את דמי הביטוח בעצמם (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי). החיוב מבוסס על שומת המס השנתית, על פי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה, לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי הפקודה, למעט ניכוי בשל קופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

הכנסות פסיביות בגיל פרישה פטורות מתשלום דמי ביטוח לאומי כאמור בסעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, ובדרך כלל גם מתשלום דמי ביטוח בריאות.

איחור בתשלום דמי הביטוח עלול בתנאים מסוימים לשלול מן המבוטח זכאות לגמלאות, כאמור בסעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי.

עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"

קיימים מצבים שבהם אדם נחשב עצמאי אצל רשויות המס, אך במוסד לביטוח לאומי ההכנסה מסווגת כהכנסה פסיבית. המצבים הללו מתקיימים כאשר לא מתקיימים התנאים שבהגדרת "עובד עצמאי" בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

מי שלא מתקיימים בעניינו התנאים אינו מוגדר "עובד עצמאי" והכנסותיו כעצמאי נחשבות להכנסה אחרת: הכנסה של מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (הכנסה פסיבית).

מי שבעת רישומו כ"עובד עצמאי" בביטוח הלאומי התקיימו התנאים בעניינו, ולאחר מכן שונו התנאים, המוסד לביטוח לאומי ממשיך לראות בו עובד עצמאי כל עוד לא שינה את סיווגו במוסד לביטוח לאומי, הוא נהנה מזכויות ביטוחיות ומשלם מקדמות דמי ביטוח כעובד עצמאי.

יוזכר ויודגש כי עובד עצמאי חייב להירשם במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת עיסוקו במשלח ידו. האחריות לדיווח על עיסוקו ועל תשלום דמי הביטוח חלה עליו בלבד. מבוטח שלא עשה את המוטל עליו כדי להירשם, אינו מבוטח בענף נפגעי עבודה.

מיום 1 בדצמבר 2009 נכנסה לתוקף תקנה 5א לתקנות הרישום המאפשרת רישום תוך 90 ימים מיום שאדם החל לעבוד כעובד עצמאי. המוסד לביטוח לאומי הבהיר שבכל מקרה, כדי שעצמאי יוכר כנפגע בעבודה עליו להיות רשום במועד הפגיעה כ"עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

החל משנת 2008, ההכנסה של מבוטח שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" כאמור לעיל, חייבת בדמי ביטוח בשיעורים של מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, למעט הכנסה שאינה עולה על 25% מן השכר הממוצע במשק, הפטורה מתשלום.

נניח למשל שלמבוטח בן 40 משכורת חודשית ממוצעת בסך של 10,000 ש"ח (הוא אינו רשום כ"עובד עצמאי"). הכנסתו הצפויה ממשלח ידו כעצמאי בכל שנת המס היא 35,000 ש"ח ושעות עבודתו הן חמש שעות בממוצע בשבוע. מאחר שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי, ההכנסה נחשבת להכנסה פסיבית. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח בשיעור של 12% היא בסכום ההכנסה שעולה על סכום בשיעור של 25% מן השכר הממוצע במשק. ההכנסה שחייבת בדמי ביטוח אינה מבוטחת לעניין פגיעה בעבודה. לכן, אם המבוטח נפגע במהלך עיסוקו כעצמאי, אזי הפגיעה הזו לא תוכר כפגיעה בעבודה, והמבוטח לא יקבל דמי פגיעה גם בעבור המשכורת שלא יקבל בתקופת אובדן הכושר.

מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח

עקרות בית מבוטחות, בתנאים מסוימים, למרות שאינן משלמות דמי ביטוח. כיום הן פטורות מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, למרות שהן מבוטחות בביטוח בריאות ומבוטחות באופן חלקי לענפי הביטוח הלאומי. מדובר בנשים, שאינן עובדות על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי, כדלקמן:

1. נשים נשואות (לרבות ידועות בציבור, בתנאים מסוימים, ולמעט עגונות, בתנאים מסוימים), שכן זוגן תושב ישראל המבוטח בביטוח הלאומי כחוק לעניין פרק זקנה ושאיירים, והן אינן עובדות כשכירות ואינן "עובדות עצמאיות" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי ("עקרת בית נכה" נחשבת "מבוטחת חובה" כמפורט בחוק הביטוח הלאומי).

2. אלמנות, המקבלות קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל (אלמנות בנות קצבה), והן אינן עובדות כשכירות ואינן "עובדות עצמאיות" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי. מאלמנות אלה מנוכים דמי ביטוח בריאות מהקצבה. לאלמנות בנות קצבה נקבעו הוראות מיוחדות לעניין תשלום דמי ביטוח, על הכנסות פסיביות.

בג"ץ דחה עתירה להכיר בגבר "עקר בית" לצורך פטור מתשלום דמי ביטוח (1046/09 מיום 15.8.2010).

ידועים בציבור

ידועים בציבור אמורים לעדכן את המעמד במוסד לביטוח לאומי באמצעות טופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט ולצרף מסמכים מאמתים. המעמד של ידועים בציבור משפיע על תשלום דמי ביטוח ועל זכויות לגמלאות.

בכל שנה מבצע תחום ילדים מדגם בדיקת ידועים בציבור למבוטחות המופיעות בתיק נפרד כחד הוריות הזכאיות לקבל מענק לימודים (חוזר 1339 מאוקטובר 2014). נשים אלה מקבלות טופס שבו הן אמורות להצהיר אם יש עמן בן זוג ידוע בציבור. המידע מועבר למחלקת הגבייה לעדכון המעמד (גם אלמנים מקבלים את ההודעות כאשר מגיע מידע למוסד לביטוח לאומי על בת זוג).

ביום 6.1.2016 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר ביטוח 1431 שבו הוא קובע כללים אחידים ליצירת חובות בדמי ביטוח ובגמלאות, להחזר דמי ביטוח ולתשלום גמלאות, במקרים שבהם נקבע מעמד ידועים בציבור לתקופה רטרואקטיבית. ככלל, תחולת קביעת המעמד הרטרואקטיבי יכול להיות ללא הגבלת זמן, אולם החזר דמי ביטוח מוגבל לשבע שנים בלבד ותשלום גמלאות מוגבל לכללי השיהוי.

על פי החוזר, יש ליצור חובות בגמלאות לתקופה שלא תעלה על שבע שנים מיום גילוי הטעות עם החרגות בעיקר לגבי מבוטחים שמסרו מידע כוזב למוסד לביטוח לאומי.

פנסיה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך

בחק המדיניות הכלכלית לשנת 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד-2004, נוסף סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי.

החל בחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסיה המוקדמת (בעת פרישה לגמלאות לפני גיל פרישה), לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הקצבה (או הפנסיה) המשולמת מכוח

חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, **לרבות "פנסיה" המשולמת בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.**

הכללים לתשלום הם:

1. דמי הביטוח מנוכים מכל הפנסיה, בגבולות ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח, בשיעורים שמשלם עובד שכיר, למעט התשלום בעד ענף אבטלה, ולפי המדרגות שנקבעו לעובד השכיר (החל מיום 1.9.2007 הכנסה מפנסיה מחויבת במלואה כאילו אין היוון והכנסה מהיוון אינה מחויבת).
2. דמי ביטוח מנוכים מפנסיה מוקדמת על פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי עד גיל פרישה, על פי חוק גיל פרישה.
3. פנסיה מוקדמת נחשבת מעסיק משני לעניין ניכוי דמי הביטוח, גם אם לצורכי מס הפנסיה היא המעסיק העיקרי.

עובד עצמאי המקבל גם פנסיה מוקדמת

מבוטח עצמאי שמקבל גם פנסיה מוקדמת - משלם דמי ביטוח על הכנסותיו כעצמאי בשלב הראשון. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד. אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עלה על המקסימום, ניתן לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת, או לערוך תיאום דמי ביטוח מראש.

מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, המקבל גם פנסיה מוקדמת

מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר ואינן מעבודה כעובד עצמאי, ובנוסף לכך הוא מקבל פנסיה מוקדמת, משלם דמי ביטוח בשלב ראשון מהכנסותיו שאינן מעבודה - על פי שיעורי דמי הביטוח והכללים המתאימים. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד. בתקופה שקיימת תקרה, אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על התקרה, ניתן לבקש החזר של דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת, או לערוך תיאום דמי ביטוח מראש.

בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי)

חשוב מאד לבדוק התאמה בין סוגי העיסוקים של המבוטח לבין הרישום במוסד לביטוח לאומי, ולבחון את סכום ההכנסה המדווח למוסד לביטוח לאומי המהווה את הבסיס למקדמות.

אפשר לראות את הסיווג הביטוחי ואת ההכנסה האמורה בפנקס המקדמות העדכני או במערכת ייצוג הלקוחות או במסמך שמקבל מי שמשלם דמי ביטוח בהוראת קבע.

חשוב לעדכן רישום עובד עצמאי כדי שיהיה מבוטח למקרה של פגיעה בעבודה ודמי לידה, וחשוב להגדיל המקדמות כאשר הבסיס למקדמות נמוך מההכנסה האמיתית, לאור חסימת השומה כאשר מבוטח נפגע בעבודה או נפטר כתוצאה מפגיעה בעבודה וגמלתו תהא חסומה.

ההכנסה שעל פיה מחושבות המקדמות בשנה השוטפת נקבעת על פי אחת מהאפשרויות הבאות:

1. לפי הצהרה עדכנית על ההכנסות.
2. אם לא הייתה הצהרה עדכנית – לפי שומת המס האחרונה שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי.

רישום עובד/ת עצמאי/ת למי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות (ליולדת – גם שמירת היריון)

יש חשיבות רבה לעדכון מעמד מבוטחת בהיריון כ"עובדת עצמאית" אם היא עונה על הגדרת "עובדת עצמאית" ואינה רשומה כנדרש. הרישום ובעיקר חובת התשלום חייבים להתבצע לפני שמירת ההיריון או הלידה.

הדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות, לרבות בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה ולתבוע דמי לידה, להורה מאמץ, להורה מיועד ולמשפחות אומנה.

בתיקון מספר 55 לחוק עבודת נשים מיום 28.7.2015 הוחלפו כל המונחים כדלקמן: במקום "חופשת לידה" יבוא "תקופת לידה והורות". לאור זאת תוקן גם חוק הביטוח הלאומי בהתאם בתיקון עקיף.

מועד שינוי הסיווג של עובד עצמאי

בסעיף 5 לחוק הביטוח הלאומי נקבע שמי שחדל להיות עובד עצמאי והפך למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי נחשב לעובד עצמאי עד ליום שבו הודיע למוסד לביטוח לאומי, או שהמוסד לביטוח לאומי הודיע לו, על היותו למבוטח כאמור. המוסד לביטוח לאומי רשאי, לפי שיקול דעתו ולבקשת העובד העצמאי, לראותו כעובד עצמאי או כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי למרות ההודעה האמורה או אף בהיעדרה.

כלומר, לפקיד הביטוח הלאומי יש אפשרות להפעיל שיקול דעת בתיקון מעמד רטרואקטיבי, אך הוא לא חייב לתקן רטרואקטיבית.

ככלל, עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שכל עוד לא פנה המבוטח לשנות את המעמד במוסד לביטוח לאומי היה לו כיסוי ביטוחי לענף פגיעה בעבודה מכוח סיווגו כעובד עצמאי, וכיסוי ביטוחי שכזה אינו מתבטל למפרע.

גמלה חוסמת

ההכנסה החייבת בתשלום מקדמות דמי ביטוח של עובד עצמאי היא הבסיס, בדרך כלל, להכנסה שממנה מחושבת גמלה בעת פגיעה בעבודה, או פגיעה בעת התנדבות מוכרת, המזכה בדמי פגיעה לתקופה של 90 ימים לפחות, בין שהם רצופים ובין שאינם רצופים, או פגיעה המזכה בקצבת נכות מעבודה, בקצבת תלויים או במענק לנכה ולאלמנה ("גמלה חוסמת").

בעבר נהג המוסד לביטוח לאומי במקרים שבהם הבסיס לחישוב הגמלה התפרס על שנתיים, לקבוע את השנה החסומה - השנה הקודמת לשנת הפגיעה. זאת, כפי שנאמר בחוזר משותף של אגף ביטוח ובריאות ואגף נפגעי עבודה מספר 46/06 מיום 2/2/06.

פסק דין - אין התיישנות ל"החזר" גמלאות ששולמו ביתר בעקבות גמלה חוסמת

ביום 9.6.2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעתו של שמואל לוי וקבע כי ניתן לקזז מתשלומים שמגיעים לו מהמוסד לביטוח לאומי חוב כלפי המוסד לביטוח לאומי בגין גמלאות ששולמו לו ביתר עקב טעות המוסד לביטוח לאומי, וזאת אף על פי שחלפו כעשר שנים.

המבוטח הוא קבלן אינסטלציה עצמאי. ביום 28.1.2000 נפגע בעבודה ושולמו לו דמי פגיעה.

דמי הפגיעה חושבו על בסיס ההכנסה ברבעון האחרון בשנה שלפני התאונה (אוקטובר-דצמבר 1999) בסך 35,388 ש"ח.

ביום 21.10.2004 הגיש המבוטח תביעה לקצבת נכות מעבודה. לאחר התנהלות שארכה זמן רב קבעה ועדה רפואית לעררים ביום 23.4.2009 את אחוז הנכות שלו ל-19%, למפרע מיום 29.7.2000, ולכן מגיע למבוטח מענק נכות חד פעמי.

המוסד לביטוח לאומי חישב מחדש את הבסיס לגמלה ומצא כי דמי הפגיעה ששולמו בעבר חושבו על פי בסיס הכנסה גבוה מדי ולפיכך נוצרה למבוטח יתרת חוב.

לטענת המוסד לביטוח לאומי במהלך ההליכים המשפטיים התגלה כי בסיס ההכנסה שעל פיו חושבו דמי הפגיעה היה שגוי, מאחר שנתוני ההכנסה לשנת 1999 התקבלו אצלו לאחר קרות התאונה. כלומר, הבסיס לחישוב הגמלה צריך להיות לפי ההכנסה ששמשה בסיס לתשלום המקדמות ולא על פי השומה, לפי ההלכה של "הגמלה החוסמת" או לפי שומה שמיטיבה עם המבוטח שהגיעה למוסד לביטוח לאומי לפני הפגיעה. בסיס ההכנסה הנכון היה צריך להיות שומת 1997.

להלן קביעת בית הדין בשתיים מהשאלות שעלו בדיון:

1. האם המוסד לביטוח לאומי חישב נכון את הבסיס לגמלאות?

אופן החישוב - לפני הפגיעה היו בידי המוסד לביטוח לאומי השומות לשנים 1997 ו-1998. השומה של שנת 1998 לא היטיבה עם המבוטח ולכן הובאה בחשבון שומת 1997, על פיה אף שילם המבוטח את מקדמותיו טרם הפגיעה.

במהלך הדין הסתבר כי המוסד לביטוח לאומי חישב את הגמלה לפי שומה עצמית לשנת 1997 ולא לפי שומה סופית, שאף היא התקבלה לפני הפגיעה. השומה הסופית הייתה גבוהה מהשומה העצמית, ובשל כך מחד גיסא הודיע המוסד לביטוח לאומי כי יגבה מהמבוטח הפרש דמי ביטוח בגין הפרש ההכנסות, אך מאידך גיסא חייב בית הדין את המוסד לביטוח לאומי להגדיל את גמלת הפגיעה המחושבת על פי השומה הסופית כאמור.

טענת ההתיישנות - בית הדין מסתמך על הלכת חגי' (עב"ל 10-09-1844 מאפריל 2015) :

"בהלכת חגי' נקבע כי חוב שהוא תוצאה של תשלום גמלת יתר אינו יכול להיחשב כחוב שניתן להחיל עליו את הוראות חוק ההתיישנות, גם אם העילה לתשלומו קמה שבע שנים לפני שדרש המוסד לביטוח לאומי את תשלומו. זאת מכיוון שאין מדובר בתביעת חוב רגילה ונוכח תכליתיו של חוק הביטוח הלאומי".

כמו כן מציין בית הדין כי הלכת חגי', ככל הלכה שיפוטית, חלה גם על תביעות שהוגשו לפני שניתנה.

צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים

אם למבוטח יש הכנסות כעצמאי שמהן מנוכים דמי ביטוח כעובד שכיר על פי צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), התשל"ב-1972 (להלן: "צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים") אזי אין לכלול הכנסות אלה בחשבון בעת עריכת החישוב בדבר סך ההכנסות של המבוטח כעצמאי. זאת כיוון שהמוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות אלה כעיסוק נפרד - כאילו המבוטח שכיר.

כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות – פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס – יש להעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי את אישור מקבל השירות על ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות, כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח.

חשוב שהאישור יכלול את כל המידע הקשור להכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח ולחודשים שבהם בוצעה העבודה. המוסד לביטוח לאומי מבקש להשתמש בנוסח של טופס 806 (אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור) שנמצא באתר רשות המסים (מי שמגיש תביעה לתגמולי מילואים אמור להגיש פירוט חודשי לפי מועדי מתן השירות ולא סכום שנתי).

תיקון מקדמות דמי ביטוח

אם הכנסות המבוטח **בפועל** שונות מההכנסה שעל פיה חושבו מקדמות דמי הביטוח, אפשר להגדיל או להקטין את המקדמות באמצעות טופס מיוחד שנועד למטרה זו שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

התנאים להוכחת הצורך בשינוי בשיעור המקדמה מצויים בתקנה 4 לתקנות הביטוח הלאומי (מקדמות), התשמ"ד-1984 והם: שומה לשנה הקודמת, שינוי מקדמות במס הכנסה, שינויים במחזור העסקאות שדווחו לצורכי מס במהלך שלושה חודשים רצופים בשנה השוטפת מול הדיווחים המקבילים למס הכנסה בשנה הקודמת, או נימוקים משכנעים אחרים.

נימוקים משכנעים הם לדוגמה: אישור רפואי המצביע על ירידה בכושרו התפקודי של המבוטח, הצהרת המבוטח שחל גידול בהכנסותיו ביותר מ-10%, או הודעת מייצג על ההכנסה המשוערת הצפויה לשנה השוטפת.

מייצגים רשאים להגדיל את המקדמות באמצעות קובץ ייצוג לקוחות כאשר המבוטח רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי.

מבוטח שמגדיל מקדמות באופן עקבי מדי שנה ובסוף כל שנה מס מגיש שומה נמוכה באופן משמעותי מההצהרה שמסר למוסד לביטוח לאומי, מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. כאשר ההגדלה נעשתה על ידי מייצג, המייצג מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי בודק אם הייתה הגדלת כיסוי ביטוחי שלא בהתאם לתקנות.

בהתאם לתקנות, שינוי מקדמות אפשרי עד 31 בדצמבר באותה השנה בכל רבעון: ארבע פעמים בשנה. כאשר הטופס משמש להגדלת מקדמות רשאי לחתום עליו המבוטח או המייצג, ואילו הקטנת מקדמות מחייבת בכל מקרה חתימה של המבוטח על הטופס. מייצג אינו רשאי לחתום במקום המיוצג על הקטנת מקדמות. המייצג רשאי למסור הודעה על ההכנסות הצפויות.

שינוי מקדמות אינו משנה את מעמדו של המבוטח במוסד לביטוח לאומי. כלומר, שינוי סוג מעצמאי שאינו כלול בהגדרת עובד עצמאי ל"עובד עצמאי", או ההיפך, מחייבים דיווח של המבוטח בטופס בל/6101 (דין וחשבון רב שנתי).

אי אפשר לתקן מקדמות של שנה קודמת. לכן רצוי ומומלץ לתקן מקדמות במהלך השנה. כאשר בוחנים את ההכנסה השנתית, יש להביא בחשבון את ההכנסה הגבוהה ביותר הרלוונטית (כפוף לתקנות) בשל סוגיית "הגמלה החוסמת". לעניין הגמלה החוסמת, ההכנסה המתוקנת המהווה בסיס למקדמות בשנה השוטפת - היא הבסיס למקדמות בשנה הבאה אחריה.

כאשר מבוטח משלם מראש מקדמות (בדרך כלל בחודש דצמבר), עליו לבקש מפקיד הביטוח הלאומי לעכב את החזר התשלום שבוצע ביתר, כדי שהתשלום לא יוחזר אוטומטית למבוטח. המייצג רשאי לעכב החזר במערכת ייצוג הלקוחות.

הגדלת מקדמות למי שבכוונתו לתבוע גמלה לשמירת היריון ודמי לידה והורות

יש לזכור שנשים בהיריון החייבות דמי ביטוח או המגדילות מקדמות, חייבות לשלם את הפרשי דמי הביטוח ואת המקדמות עוד לפני הלידה או לפני שמירת ההיריון והדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה (היולדת), בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה במקום בת זוגו, הורה מאמץ, הורה מיועד ומשפחות אומנה). זאת, כדי שהגמלה לא תישלל, בחלקה או במלואה, עקב פיגור בתשלום דמי ביטוח לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי.

כאשר מבוטחת בהיריון, לדוגמה, מקבלת דרישה עתידית לתשלום דמי ביטוח (לדוגמה בעת שינוי סוג לעובדת עצמאית), יש לשלם את הדרישה **מיד**, כפי שהוסבר לעיל.

דמי לידה לעובדת עצמאית

עובדת עצמאית הרשומה כחוק במוסד לביטוח לאומי, מקבלת בדרך כלל את דמי הלידה באופן אוטומטי, ללא צורך בהגשת תביעה. ואולם, מבוטחת שלא קיבלה הודעה על זכאותה לדמי הלידה בתוך כחודש ממועד הלידה, תגיש תביעה לדמי לידה כבעבר כדי למנוע טענת שיהוי.

עובדת עצמאית שהיא גם עובדת שכירה (לרבות לפי צו סיווג מבוטחים) מקבלת באופן אוטומטי דמי לידה חלקיים, בהתחשב בהכנסותיה כעצמאית בלבד. על הכנסותיה כשכירה עליה להגיש תביעה.

אי הגשת תביעה לדמי לידה כפופה לכללי השיהוי. כלומר, יש להגיש את התביעה לדמי הלידה בתוך 12 חודשים ממועד הלידה, או מהיום שבו המבוטחת הפסיקה לעבוד בהיותה בהיריון (לפי עמדת הביטוח הלאומי, השיהוי חל גם על השלמת דמי לידה של עצמאית על הכנסותיה כשכירה).

החל מאפריל 2016 המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי שומה ופרשי גמלאות אימהות בעקבות קבלת שומה של עובדת עצמאית כפי שפורסם בחוזר מיום 25.5.2016.

העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח

מבוטחים שחייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם כעצמאים או כבעלי הכנסות פסיביות, שהם גם שכירים בזמנית, יעבירו תלושי משכורת למוסד לביטוח לאומי (לתחום גבייה מלא שכירים בסניף). זאת, כדי שהמידע הקיים במחשב הביטוח הלאומי יהיה מעודכן.

כאשר המידע אינו מעודכן או אינו מאומת, המבוטח משלם בשלב הראשון דמי ביטוח בשיעור המלא במקום גם בשיעור המופחת, או משלם דמי ביטוח בשיעור מופחת בעוד שהיה אמור לשלם רק בשיעור המלא.

התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס

לצורך תשלום דמי ביטוח חייב המבוטח לקבל הודעת חיוב שאותה יש לשלם. דמי ביטוח המשולמים ללא הודעת חיוב, נחשבים לתשלום ביתר ואינם כלולים בתשלומים המותרים בניכוי לצורכי מס הכנסה.

יש לשים לב שרק 52% מדמי הביטוח הלאומי ששולמו בפועל מותרים בניכוי לצורכי מס. דמי ביטוח הבריאות אינם מותרים בניכוי.

תשלום דמי הביטוח באמצעות הסדר תשלומים מכל סוג (בהמחאות, בהוראת קבע בכרטיס אשראי, בהוראת קבע בבנק או בקיזוז מגמלה) מותר בניכוי לצורכי מס רק בשל התשלומים שנפרעו עד תום שנת המס. תשלום ששולם בכרטיס אשראי מותר במלואו בניכוי במועד ביצוע העסקה (אף אם חולק לתשלומים או בקרדיט).

תשלומים בעבור הפרשי שומות בדמי ביטוח ובשל חיובי רטר, שמשולמים עד תום שנת המס מזכים בהטבות במס באותה השנה, אם הדרישה לתשלום היא עד 14 בפברואר בשנה העוקבת (לדוגמה, תשלום בסוף שנת 2016 בדרישה עד 14 בפברואר 2017, מזכה בהטבות בשנת 2016).

פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי כולל סנקציות נגד מי שלא שילם דמי ביטוח, למעט חריגים, כגון מי שנפגע בעת התנדבות מוכרת.

על פי הסעיף, אי תשלום דמי ביטוח, לרבות הפרשי דמי ביטוח, במועד הנקוב בדרישה, יוצר עומק פיגור בדמי ביטוח שעלול לשלול גמלה באופן מלא או באופן חלקי. כלומר, כל עוד לא הוסדר החוב:

1. במקרה של שלילה חלקית יקבל המבוטח, לדוגמה, 75% מהגמלה בקיזוז חלק מהחוב.

2. במקרה של שלילה מלאה לא תשולם גמלה.

הפיגור בתשלום דמי הביטוח נבחן מהיום שבו דמי הביטוח היו אמורים להשתלם ולא מהמועד שבו נשלחה הדרישה לתשלום.

לכיסוי החוב נדרש המבוטח לעתים לשלם 25% מהחוב מיד ואת היתרה בהסדר תשלומים.

לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי, פיגור בתשלום דמי ביטוח של עובד עצמאי או של עובדת עצמאית עלול לגרום לשלילת דמי לידה והורות, דמי אימוץ וגמלה לשמירת היריון.

כלומר, בכל תביעה לגמלה (למעט באוכלוסיות מיוחדות, לדוגמה, נכים קשים בעלי הכנסות נמוכות), נערכת ביקורת גבייה כדי לבדוק אם קיים פיגור בתשלום דמי ביטוח ששולל גמלה באופן מלא או באופן חלקי.

בית הדין האזורי בעניין יצחק חגי'אג' (בל 11-06-2416 מיום 9.7.2012) קיבל את טענת המבוטח וקבע שאף על פי שלא נרשם כעובד עצמאי כחוק, בנסיבות המיוחדות שבהן המוסד לביטוח לאומי הודיע לו בכתב על המעמד בטרם נפגע בעבודה – הוא ייבחן כעובד עצמאי כאילו נרשם, אולם בית הדין מורה למוסד לביטוח לאומי לבחון את חישוב הגמלאות בהתחשב בפיגור בתשלום דמי הביטוח לפי הכללים בסעיף 366 ולשלול את הזכאות לגמלה בהתאם.

תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס

ייתכנו תקלות בקליטת התשלומים אשר משולמים ביום האחרון של שנת המס והם נקלטים באישור השנתי של שנת המס הבאה. אם המועד לתשלום הוא לפני 14 בפברואר בשנה העוקבת, אזי יש לשלוח למוסד לביטוח לאומי את צילום הקבלה, כדי לתקן את האישור.

חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות

המוסד לביטוח לאומי אמור לשלוח הודעות על הפרשי שומה לאחר קבלת השומה ממס הכנסה.

אם המעמד של המבוטח הוא של עובד שכיר וגם של עובד עצמאי, כדאי לבדוק אם סכום המשכורת מעודכן ברישומי המוסד לביטוח לאומי (סכום זה משפיע על החישוב בשיעור המופחת או המלא של דמי הביטוח).

הכנסות נכים מתקבלות במוסד לביטוח לאומי בסכום אחד ללא פירוט ובדרך כלל נשלח למבוטח מכתב המבקש את הפירוט. רצוי ומומלץ לשלוח את הפירוט עם אסמכתאות.

עדכון הפרשי השומה אמור לעדכן גם את הגמלאות שהתקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, למעט במקרה שהשומה חסומה בשל "גמלה חוסמת" כתוצאה מפגיעה בעבודה (או בהתנדבות מוכרת).

בגמלאות: דמי פגיעה, אימהות (מאפריל 2016) ותגמולי מילואים, המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי דמי ביטוח והפרשי גמלאות.

בעבר, כאשר התקבל במוסד לביטוח לאומי מידע חדש שנובע מנתוני שכר, משינוי עיסוק כשכיר או מגמלאות, המוסד לביטוח לאומי עדכן את נתוני ההכנסות, אך ביצע במערכת הממוחשבת חישוב דמי ביטוח מחדש רק בשנה השוטפת ובשש השנים שקדמו לה ולא בשנים ישנות יותר – כלומר, בשנים הישנות המוסד חישב רק דמי ביטוח המוחשבים לראשונה, הן באשר לבעלי הכנסות והן באשר למבוטחים מינימליסטים, שאין להם הכנסות (חוזר ביטוח/1395 מיום 12.5.2010), החוזר לא התייחס לשומות מס.

לאור תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי שקובע תקופות התיישנות, התאים המוסד לביטוח לאומי את הכללים לתיקון בחוק.

שומת מס הכנסה המחייבת לעניין דמי ביטוח

בית הדין האזורי לעבודה דחה את תביעתו של מאיר בן חמו (12-06-34728 מיום 9.12.2012) וקבע כי שומת מס הכנסה לשנת 2004 במסגרת הסכם פשרה משנת 2011 מהווה הכנסה חייבת לעניין תשלום דמי ביטוח.

המבוטח חתם על הסכם פשרה במס הכנסה שקיבל תוקף של פסק דין, מבלי להודות בטענות הצדדים, על תשלום מס בסך של 100,000 ש"ח בגין חובות לרשויות המס, והדבר קיבל ביטוי בנוסח ההסכם.

המוסד לביטוח לאומי חייב את המבוטח בדמי ביטוח והפנה אותו למס הכנסה לצורך בירור השומה.

המבוטח פנה לבית הדין בשלוש שאלות:

1. האם המוסד לביטוח לאומי יכול לחייב בדמי ביטוח בשנת 2012 לפי שומה לשנת 2004?
2. האם הסכום שבו חויב המבוטח במסגרת הסכם הפשרה מהווה תשלום בעבור "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח?
3. ואם זו "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח – מהו הסכום שממנו יש לגזור את דמי הביטוח.

בית הדין קבע כדלקמן:

ההלכה נקבעה בפסק דין איציק מועלם נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 82/09, 24.1.2010) ובפסק דין גילאון מתן ו-15 אחרים נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 397/09, 24.6.2010): "...לעניין תשלום דמי ביטוח, קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת היא המחייבת גם לגבי תשלום דמי ביטוח לאומי".

כאשר קיימת שומה סופית מרשות המסים – למוסד לביטוח לאומי אין שיקול דעת בקביעת גובה "ההכנסה החייבת". בית הדין קבע כאמרת אגב, שהמוסד לביטוח לאומי לא היה יכול להפעיל שיקול דעת כי המבוטח לא הוכיח מה שיעור הרכיבים שאינם מהווים "הכנסה חייבת".

בית הדין דחה את הטענה החלופית שהועלתה על ידי המבוטח, ולפיה המוסד לביטוח לאומי פעל בשיהוי כאשר הוציא רק בשנת 2012 דרישה לתשלום בגין שנת 2004 ובכך הפר את כללי השיהוי המנהלי. השומה המחייבת היא השומה הסופית שהתקבלה לאחר חתימת הסכם הפשרה.

המוסד לביטוח לאומי הוכיח כי דרישת התשלום הוצאה כחודש ימים בלבד לאחר שהתקבלה אצלו השומה ממס הכנסה.

הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים

לאחר שהמוסד לביטוח לאומי שולח שתי הודעות חוב המתריעות על עיקול בשל חוב בדמי ביטוח, אמור להישלח עיקול אוטומטי.

כאשר חוב נמצא במהלך בירור, יש לבדוק את המועד שבו פגה הקפאת הליכי הגבייה ולהודיע על כך מיד לפקיד הגבייה.

החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק

ברוב המקרים מחזיר המוסד לביטוח לאומי את יתרות הזכות באופן אוטומטי, גם ללא בקשה בכתב מהמבוטח. לביצוע החזרים הללו קיימים תנאים מוקדמים. להלן ריכוז נקודות חשובות:

1. כאשר יש למבוטח יתרת זכות במוסד לביטוח לאומי ואין בידי המוסד מידע עדכני על פרטי חשבונו בבנק, או כאשר מבוטח מבקש להחזיר אליו כספים לחשבון בנק שונה מזה הידוע למוסד לביטוח לאומי, הוא יתבקש להמציא את פרטי הבנק שאליו הוא מעוניין שתועבר היתרה.
2. המוסד לביטוח לאומי מאמת את החשבון בבנק, ללא צורך בקבלת אישורים מהמבוטח.
3. ניתן לבקש לעכב החזרים בפנייה לסניף או בקובץ ייצוג לקוחות.
4. תשלום דמי ביטוח ללא חיוב במקביל הופך ליתרת זכות ומוחזר למשלם באופן אוטומטי.
5. אם החזר לא התקבל בתוך 30 ימים מתאריך ההודעה, אזי על המבוטח לפנות לסניף. בדרך כלל מדובר בסכום גבוה של החזר שעל הפקיד לבדוק לפני שמחזיר למבוטח.
6. אם למבוטח קיים חוב עקב תשלום גמלת יתר בעבר, או חוב כמעסיק - אזי חוב זה מקוזז מיתרת הזכות.
7. בקשה לקיזוז יתרת זכות של מבוטח עם יתרת חובה של בן הזוג או של בת הזוג, חייבת להתבצע בכתב.
8. יש מצבים שבהם לא מתבצע החזר אוטומטי, כגון כאשר מבוטח שוהה בחו"ל.
9. כאשר נוצרת למבוטח יתרת זכות כתוצאה מהחזר דמי ביטוח שנוכו ביתר במשכורת ויתרת חובה בחשבון, מומלץ להודיע לפקיד הגבייה כדי שיקוז את החזר מהחוב.

הכנסה הונית

הכנסה הונית, שהיא הכנסה שמקורה אינו בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, אינה חייבת בתשלום דמי ביטוח. לעתים "העץ" נמכר ("פירות" לא נמכרו) ומשיקולים שונים נרשמה ההכנסה בשומה סופית של מס הכנסה כהכנסה פירותית. פקיד הביטוח הלאומי יבקש מהמבוטח לתקן את שומת המס.

הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל

בעקבות הרפורמה במס הכנסה מיום 1.1.2003 ושינוי שיטת המיסוי לשיטה הפרסונלית, גם הכנסות תושב ישראל המופקות בחו"ל נבחנות לעניין חיובן בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר בשנת 2004 (שמוצג בהמשך המאמר), שעל פיו משכורתו של תושב ישראל שעובד רק בחו"ל אצל מעסיק זר מסווגת בביטוח הלאומי כהכנסה של מי שאינו עובד שכיר ואינו עצמאי, על כל המשתמע: שיעור דמי הביטוח הוא כהכנסה פסיבית (12% בשיעור המלא) והגמלאות הן כמי שאינו עובד כלל. כלומר, אף שבדוח המוגש למס הכנסה מסווגת הכנסה זו בדרך כלל כהכנסת שכר, המוסד לביטוח לאומי מסווג את ההכנסה ככזו שאינה מעבודה, ממשלח יד או מעסק.

מעמד מבוטחים שעובדים גם בארץ וגם בחו"ל אצל המעסיק הזר נבחן לגופו של עניין, ולעתים נעשה החיוב כמבוטח שכיר המשלם בעד עצמו.

כאשר המבוטח מודיע למוסד לביטוח לאומי על עיסוק בחו"ל, הוא מצהיר על ההכנסה שחייבת במס בארץ מעיסוק זה. הכנסה זו תתעדכן לפי השומה. בכל מצב אחר - המוסד לביטוח לאומי מחייב לפי השומות שבידו, או לעתים לפי הכנסה משוערת (לדוגמה: לפי השכר הממוצע במשק), כאשר אין שומות.

החל משנת 2014 המוסד לביטוח לאומי נערך לחייב מבוטחים שעובדים בחו"ל באופן אוטומטי על פי השומות שהתקבלו ממס הכנסה, כפוף להתיישנות לפי סעיף 363א לחוק הביטוח הלאומי.

דמי אבטלה בהקשר של עובד עצמאי

שכיר שפותח עסק בתקופת האבטלה - מובטל שפותח עסק עצמאי בזמן תקופת האבטלה, ההכנסות מהעסק החדש שלו מופחתות מדמי האבטלה: בשלב הראשון לפי הצהרה שהוא מצהיר בביטוח הלאומי על גובה הכנסותיו הצפויות, ובשלב השני לפי ההכנסות בשומה. כלומר, מבוטח שפותח עסק עצמאי בתוך תקופת האבטלה, שיש לו הכנסות בשומה, אינו יכול למצות את זכותו המלאה לדמי אבטלה ועלול לאבד זכותו זו לחלוטין. הביטוח הלאומי מחלק את ההכנסה בשומה לכל תקופת הביטוח באותה השנה.

מובטל שפותח עסק עצמאי ושב להיות מובטל - תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 מאפשר למובטל שפותח עסק עצמאי ושב להיות מובטל, למצות את זכותו לדמי אבטלה בתנאים שפורטו בחוק. הכוונה למובטלים מיום 1 במאי 2009, ובלבד שמועד פתיחת העסק מיום 1 באוגוסט 2009 ואילך.

חשוב לשים לב שההתייעלות בלשכת התעסוקה ובחינת הזכאות לדמי אבטלה, חייבות להיות לפני פתיחת העסק.

התיקון בחוק מחייב הודעה גם לרשות המסים וגם למוסד לביטוח לאומי על תחילת העיסוק במשלח היד ועל הפסקת העיסוק במשלח היד.

דמי אבטלה לעצמאי - בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 מוקדש פרק לחיסכון וסיוע לעצמאים. מוצע, בין היתר, לחייב עצמאים להפקיד לקרן פנסיה.

עוד מוצע כי עצמאי שסגר את עסקו, ועמד בתנאים שונים, יהיה רשאי למשוך תשלום מסוים מתוך הכספים שהוא הפקיד לקרן הפנסיה האמורה לעיל, כדי שתהיה לו הכנסה בתקופה שבה הוא מובטל ולצורך סיוע במימון עסק חדש והשתלבות בשוק העבודה.

בחינת מעמדם של מבוטחים המדווחים כשכירים ב"חברות חשבונית"

חברה בע"מ המטפלת בהתחשבנויות של לקוחותיה מול רשויות המס ומדווחת על הלקוחות האמורים כאילו היו עובדי החברה, נקראת במוסד לביטוח לאומי "חברה בבירור". מדובר בחברה שמציגה סממנים דומים לחברת כוח אדם, אך אינה חברת כוח אדם כהגדרתה בחוק.

בדרך כלל הבעיה נוצרת כאשר מדובר בעובד עצמאי שפונה לחברה ביוזמתו או ביוזמת החברה ומבקש לפעול כעובד שכיר. החברה משמשת "גורם מדווח בלבד" לרשויות המס והביטוח הלאומי, תמורת עמלה. פעולה זו "חוסכת" לעצמאי את פתיחת התיקים ברשויות המס והביטוח הלאומי באמצעות הדיווח כשכיר ותשלום "משכורת", אף על פי שלא מתקיימים למעשה יחסי עבודה בין העצמאי לבין החברה שמפיקה את תלושי המשכורת.

כאשר מגיע מידע על עובד עצמאי כאמור לעיל למוסד לביטוח לאומי, נבחן המעמד של העובד האמור ואם הוא מדווח למוסד לביטוח לאומי ב"טעות" כשכיר. בחינת המעמד נעשית פעמים רבות בעקבות הגשת תביעה לגמלה ובמיוחד הגשת תביעה לדמי אבטלה (עצמאי אינו זכאי לדמי אבטלה). המוסד לביטוח לאומי בוחן אם מתקיימים יחסי עבודה ומביא בחשבון אלמנטים נוספים כגון: אם תשלום השכר תלוי בקבלת תמורה מגורם אחר, אם השכר אינו קבוע מידי חודש ותלוי בתזרים המזומנים מצד שלישי, אם יש דיווח כעובד שכיר גם בחודשים שבהם העובד כלל לא עבד, ואם העובד מחליט איזו עבודה לקבל ואיזו עבודה לדחות ומחליט על גובה התשלום.

ביום 13.5.2013 ניתן פסק דין בבית הדין האזורי בעניין חברת במה ותקשורת בע"מ ואחרים, ב"ל 5062/06, שקבע כעצמאיים את מעמד העובדים בחברות מעין אלה. כלומר לפי פסק הדין לא מתקיימים יחסי עבודה בין החברה לבין נותן השירות, ועמדת המוסד לביטוח לאומי התקבלה, אולם קבע בית הדין שאין מקום לתשלום כפל של מבוטחים.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 31.10.2013 בחוזר ביטוח/1413 את ההוראות לשינוי המעמד בעקבות פרסום פסק הדין במה ותקשורת.

המוסד לביטוח לאומי מאפשר לעובד כאמור לשנות את מעמדו לעצמאי החל מינואר 2015, בלי שינוי רטרואקטיבי.

עיקרי ההוראות שהמוסד מיישם בפועל

1. החל בחודש ינואר 2015 ואילך נדרש כל נותן שירותים ש"מועסק" באופן שהוצג לעיל לפתוח תיק עצמאי במוסד לביטוח לאומי.
2. הכלל העיקרי שעולה מההוראות הוא שהמוסד לביטוח לאומי אינו משנה מעמד בדיעבד למי שפתח תיק עצמאי במסגרת המבצע. המעמד נשאר "שכיר" מבחינה טכנית בלבד כדי לא להעביר כספים מחשבון המעסיק לחשבון המבוטח ולחסוך את הפרוצדורה הטכנית. לאור זאת, נדרשים נותני שירותים אלה להחזיר דמי אבטלה, אם קבלו אותם בעבר (למעט שכירים אצל גורם שלישי).
3. מהאמור לעיל עולה, כי מבוטח שבחר שלא לפנות למוסד לביטוח לאומי ולא עדכן מעמדו כעצמאי, ימצא עצמו כמי שיחויב כעצמאי בדיעבד.
4. כאשר מתבצעת העבודה כשכיר לגורם שלישי, המעסיק הישיר אמור להיות מחויב בתשלום דמי הביטוח. גם במצב כזה, לעמדת הביטוח הלאומי, החברה שמנפיקה את תלושי השכר אינה נחשבת כמעסיק ואינה מורשית לדווח על העובד כשכיר. המעסיק בפועל נחשב כמעסיק וחלה עליו חובת התשלום. כאשר המעסיק בפועל הוא תושב חוץ (ללא מען למסירת מסמכים משפטיים) או שגרירות, למשל, עמדת הביטוח הלאומי היא שלפי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו העובד הוא שכיר המשלם בעד עצמו.
5. היבטים פליליים – המוסד לביטוח לאומי בוחן ויבחן היבטים פליליים הקשורים לדיווחים האמורים.

חישוב דמי ביטוח מרביים

החוק לשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה) התשע"ב-2011 החזיר בשנת 2012 את ההכנסה המרבית לסכום של חמש פעמים הסכום הבסיסי (41,850 ש"ח לחודש בשנת 2012, 42,435 ש"ח לחודש בשנת 2013 ו-43,240 ש"ח לחודש בשנים 2014, 2015 ו-2016).

העלאת התקרה הייתה בפועל תוספת מס, מכיוון שהתקרה לתשלום גמלאות מחליפות שכר (כגון: דמי פגיעה, דמי לידה ותגמולי מילואים) לא עלתה במקביל.

לעובד עצמאי שהכנסתו בשנת 2014 עולה על 547,644 ש"ח, בשנת 2015 עולה על 547,617 ש"ח ובשנת 2016 עולה על 547,582 ש"ח, ההכנסה החייבת בדמי ביטוח היא 518,880 ש"ח שהם ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח. דמי הביטוח בחישוב חודשי לשנת 2014 - 6,668 ש"ח, לשנת 2015 - 6,662 ש"ח ולשנת 2016 - 6,654 ש"ח.

החל מסך 43,241 ש"ח מבוטח פטור מתשלום דמי ביטוח בשנים 2014 עד 2016.

מדרגת המס השולי (50%) בשנת 2014 היא 67,630 ש"ח לחודש ומדרגת המס בשיעור 48% מתחילה בסך 41,830 ש"ח. כלומר, סך של 1,410 ש"ח מדי חודש חייב גם בדמי ביטוח. כלומר, ההפרש חייב גם בדמי ביטוח.

מדרגת המס השולי (50%) בשנת 2015 היא 67,560 ש"ח לחודש ומדרגת המס בשיעור 48% מתחילה בסך 41,790 ש"ח לחודש. כלומר, סך של 1,450 ש"ח מדי חודש חייב גם בדמי ביטוח.

מדרגת המס השולי (50%) בשנת 2016 היא 66,960 ש"ח לחודש ומדרגת המס בשיעור 48% מתחילה בסך של 41,410 ש"ח לחודש.

המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי בהתאם לחוק, לצורך קביעת חיובו של אדם בדמי ביטוח לפי סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי:

1. הכנסותיו של נישום כפי שדיווח לרשות המסים או כפי שדיווח מעסיקו, לפי העניין, למעט הכנסה מרווח הון לפי סעיף 88 לפקודה.

2. מידע בדבר החזקת מניות בחברת בית ובחברה משפחתית, כמשמעותן בסעיפים 64 ו-64א לפקודת מס הכנסה, בהתאמה.

3. מידע בדבר שומות ניכויים שרשות המסים ערכה למעסיק, כפי שהוזכר לעיל.

המוסד לביטוח לאומי אמור לבקש את המידע רק אם הוא נדרש לצורך התכליות האמורות בסעיף, ואם נדרש. הסעיף מסמיך את השרים באישור ועדת העבודה והרווחה לקבוע מידע נוסף שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לקבל, ללא צורך בתיקון חקיקה נוסף.

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה מפורט בלוח י"ז.

בלוח זה מפורטים סוגי הגמלאות ומקורם החוקי, ומפורט סוג המידע שרשות המסים רשאית להעביר למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה לפי רשימת הגמלאות המפורטות.

להלן סוגי המידע הדרוש

"מידע על כל הכנסה מעבודה או משלח יד" – מידע על הכנסה לפי סעיף 2(1), 2(2) או 2(8) לפקודת מס הכנסה, ומידע כאמור בפסקאות (2) ו-3(3) של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי.

"מידע על כל הכנסה" – מידע כאמור בפסקאות (1) עד (3) של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי, מידע על הכנסה מרווחי הון כמשמעותם בסעיף 88 לפקודת מס הכנסה, וכן מידע על בעלות של מבוטח או נישום בנכסי דלא נידי.

"מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה" – מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה.

"מידע על הכנסות עבודה" – מידע על הכנסה מעבודה או משלח יד לפי סעיף 2(2) או (8) לפקודת מס הכנסה.

דוגמאות לסוג המידע הדרוש

לקביעת זכאות לדמי לידה לפי סעיף 49 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה וממשלח יד, כלומר: מידע על הכנסה לפי סעיף 2(1), 2(2), (8) לפקודה.

לקביעת זכאות לדמי אבטלה לפי סעיף 160 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה וממשלח יד ועל הכנסה מפנסיה לפי סעיף 2(5) לפקודה.

לקביעת זכאות לקצבת נכות כללית לפי סעיף 199(1) לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה (הסבר: הכנסות מעבודה ו/או ממשלח יד עלולות לשלול את הזכאות לקצבה, והכנסות פסיביות למיניהן מפחיתות תוספת בשל תלויים).

תיקוני חקיקה ופסיקה בעניין תקנות הביטוח הלאומי

בדבר הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

למען הסר ספק מובהר שחוק ההסדרים משנת 2008, בתיקון מס' 103 לחוק הביטוח הלאומי, תיקן מספר מצומצם של סעיפים אך לא ביטל אותם. בעיקר בוטלה המשוואה שיצרה פטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות. התקנות לא בוטלו כיוון שהן מסדירות את החיוב בדמי הביטוח של העיסוקים המעורבים.

חוק ההסדרים לא ביטל את הפטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות שיש למבוטחים מסוימים, לדוגמה: מבוטחים שעברו את גיל הפרישה, עקרות בית נשואות וקטינים. ההכנסות הפסיביות ממשיכות להיות פטורות מתשלום דמי ביטוח כבעבר, על פי אותם הקריטריונים.

החל משנת 2008, חוק הביטוח הלאומי מגדיר מושג חדש - "הכנסה אחרת" - כך: הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה מעבודתו של המבוטח כעובד שכיר ואינה הכנסה מעבודתו כ"עובד עצמאי" (הכוונה להכנסות פסיביות, כשבמסגרת הכנסות אלה כלולות גם הכנסות של עצמאי, שלעניין חוק הביטוח הלאומי אינן כלולות בהגדרת "עובד עצמאי").

על פי התיקון, את דמי הביטוח ישלם מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או "עובד עצמאי" גם על "הכנסתו האחרת", גם אם ההכנסה האחרת פחותה ממחצית סך הכנסותיו. כלומר, התיקון בחוק ביטל את הפטור מדמי הביטוח על הכנסות

פסיביות לפי תקנות 13, 14 ו-15 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), התשל"א-1971 (להלן: "התקנות"). ואולם, לא תובא בחשבון הכנסה אחרת עד סכום של 25% מהשכר הממוצע במשק, והיא פטורה מתשלום דמי ביטוח (על פי חוזר הביטוח הלאומי, חובת התשלום אינה מן השקל הראשון אלא על ההכנסה העולה על 25% מן השכר הממוצע במשק).

בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 תוקן גם נוסח חוק הביטוח הלאומי, ונקבע "גיל פרישה" על פי מנגנוני העלאה מדורגת.

על פי סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, מבוטח שהגיע לגיל פרישה אינו חייב בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיו הפסיביות. המוסד לביטוח לאומי לא תיקן את נוסח התקנות וטען במשך השנים כי יש לפרש את התקנות בהתאם לחוק גיל פרישה והתיקונים שנעשו בחוק הביטוח הלאומי. אף אם הוראות התקנות עומדות בסתירה להוראות החוקים, הן אינן יכולות לגבור על הוראות החקיקה הראשית.

בית הדין הארצי דחה את ערעור המוסד לביטוח לאומי (11-06-46003) וקבע ביום 9.4.2013 כי על פי לשון תקנה 15 בנוסח שעד שנת 2007, מבוטח אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעד הכנסתו מדיוידנד עד שנת 2007, כאשר גילו היה מעל 65 שנים.

אופן חישוב דמי הביטוח לעצמאי שהוא גם שכיר בו זמנית

חישוב הכנסתו החודשית של עובד (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי) - ככלל, הכנסתו החודשית של עובד שכיר היא הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, למעט חריגים.

חישוב הכנסתו השנתית של עובד עצמאי (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי) - הכנסתו השנתית של עובד עצמאי היא הכנסתו מהמקורות המפורטים בפסקאות (1) ו-(8) של סעיף 2 לפקודת מס הכנסה.

מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית (תקנה 13 לתקנות הביטוח הלאומי: הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) - מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית ישלם דמי ביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(1) ו-2(8) לפקודה, אחרי שנוכו דמי הביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודה, ובלבד שלא תובא בחשבון לעניין זה הכנסה העולה על ההפרש בין שכרו כעובד שכיר באותה שנת מס לבין ההכנסה המרבית באותה השנה.

תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) קובעות את סדר החיוב בדמי ביטוח למי שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית במגבלות ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח. לפי תקנה זו מובאות בחשבון בשלב הראשון ההכנסות של העובד השכיר ובשלב השני ההכנסות של אותו מבוטח כעובד עצמאי עד ההכנסה המרבית.

הסעיף כולל הוראות נוספות, כגון סדר החיוב בדמי ביטוח של מקבל פנסיה מוקדמת ועוד.

פסק דין בבית הדין הארצי – אשרור תקנה 13 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

ביום 14 באפריל 2016 ביטל בית הדין הארצי בהסכמת הצדדים (15-02-17704) את פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה מיום 7 בינואר 2015 (ב"ל 13-08-369).

בית הדין האזורי קבע כי בחישוב השנתי של דמי הביטוח יש לקזז את סך המשכורת השנתית מסך ההכנסה כעצמאי ולא את המשכורת החודשית.

פסק הדין פירש את סעיף 13 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) בפירוש צר, ולכן ערער המוסד לביטוח לאומי לבית הדין הארצי.

הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי

בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי מפורטת רשימה של הכנסות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח. בשנת 2008 חלו שינויי חקיקה בהכנסות אלה כמפורט להלן, ובמיוחד חל שינוי מהותי בחיוב הכנסות מדיוידנדים.

דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון

על פי סעיף 350(א)6 לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח החל משנת 2008:

1. הכנסות מדיווידנדים שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיף 125ב לפקודה (למעט הכנסה בחברה משפחתית, בחברת בית ובחברה שקופה). בין היתר, פטורה מתשלום דמי ביטוח הכנסה מדיווידנד שמקבל בעל מניות מחברה (לרבות בעל שליטה).
2. הכנסות ריבית ודמי ניכיון שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיפים 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה. ריבית המחויבת בשיעור מס שולי חייבת בדמי ביטוח.

דמי שכירות והכנסות פטורות ממס

על פי סעיף 350(א)7 לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח, החל משנת 2008:

1. הכנסות מדמי שכירות שחל עליהן מס בשיעור מוגבל:
בארץ - לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסות ממגורים בלבד, החייבות במס בשיעור 10%). מחו"ל - לפי סעיף 122א לפקודה (כל שכר דירה שבמסגרת הסעיף: הכנסות בניכוי פחת וניכוי בשל פחת החייבות במס בשיעור 15%).
2. הכנסה פסיבית (שאינה הכנסה כעובד שכיר או כ"עובד עצמאי") הפטורה ממס לפי כל דין, לרבות שכר דירה פטור ממס מהשכרה למגורים, למעט הכנסה מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) לחוק הביטוח הלאומי, ולמעט הכנסות ששר האוצר יקבע בעתיד בתנאים שבסעיף.

הרחבות בעניין שכר דירה למגורים בישראל

בחוזר הביטוח הלאומי (כללי 219/04 מיום 26.10.2004) הוצגה הבהרה בהתאם לחוות דעת משפטית, שעל פיה הכנסות משכר דירה למגורים בישראל פטורות מדמי ביטוח ללא הגבלת סכום. הכנסות מדמי שכירות למגורים בישראל פטורות ללא הגבלה, בהתאם לאותה חוות דעת משפטית, גם משנת 2008 ואילך לפי חוזר ביטוח/1368 ממאי 2008.

לגבי שכר דירה למגורים בחו"ל הפטור מדמי ביטוח ניתן רק אם שיעור המס בישראל מוגבל, כמפורט בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי.

להלן הבהרות נוספות הקשורות לחוזר 219/04 ועל הטיפול בפועל בביטוח הלאומי בנושא שכר הדירה למגורים בישראל:

1. הפטור המוצג בחוזר על הכנסות מהשכרת דירה למגורים בישראל אינו מוגבל בשלב זה בגובה ההכנסה מדמי השכירות (באופן שונה מהוראות מס הכנסה), ובלבד שמדובר בדירת מגורים בישראל המושכרת למטרת מגורים. מדובר בהכנסות שאינן מעבודה, ואינן מעסק או ממשלח יד (הל"ע).
2. הטיפול במוסד לביטוח לאומי כל עוד אין שינוי - כדי להפחית מהשומה הכנסה מהשכרת דירה למגורים שחויבה בשיעור מס שולי כהכנסה שאינה מעבודה, המבוטח מעביר לפקיד הגבייה את העתק הדוח שהגיש למס הכנסה עם הנספח המעיד על חישוב ההכנסה משכר הדירה, את שומת המס ואת הסכמי שכר הדירה.
3. השכרת דירת מגורים לצורך עסק לא הייתה פטורה בעבר ואינה פטורה מתשלום דמי ביטוח (לדוגמה, משרד או גן ילדים).

השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות

יש לזכור כי ההכנסות הפטורות ממס, ו/או הפטורות מדמי ביטוח, ו/או הכנסות מחו"ל שפטורות מדיווח לצורכי מס - עלולות להיות מובאות בחשבון בקביעת גמלה, ולכן קיומן עלול לשלול זכאות מלאה או זכאות חלקית של הגמלה על פי הכללים שנקבעו (הפטור בסעיף 350 לחוק הביטוח הלאומי חל רק על תשלום דמי ביטוח).

תיקון לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 1.1.2012 מטיל קנסות כבדים על מי שמעלים מידע מן המוסד לביטוח לאומי, על מי שתובע גמלאות שלא כדין ועל מי שאינו מדווח למוסד לביטוח לאומי על שינוי בתנאים המשפיעים על זכאותו לגמלאות.

דוגמאות להשפעת ההכנסות הפטורות על זכאות לגמלאות

א. **קצבת זקנה** - לעניין בחינת הזכאות לקצבת זקנה בגיל פרישה המותנה בהכנסות (גבר, לדוגמה, בין גיל 67 לגיל 70) - נבחנות כל הכנסותיו מהמקורות בסעיף 2 לפקודה, למעט הכנסות מפנסיה והכנסות חריגות נוספות המפורטות בתקנות. משמע, אף שכלל ההכנסות המפורטות לעיל פטורות מדמי ביטוח, הן מובאות בחשבון בקביעת הזכאות לקצבת זקנה.

גמלת זקנה מיוחדת - גמלה שניתנת על פי הסכם עם האוצר על בסיס סוציאלי למי שעלה לארץ מעל הגיל ולא מגיעה לו קצבת זקנה. הגמלה מותנית במבחן הכנסות גם אם הן פטורות מדמי ביטוח, כמפורט בהסכם.

ב. **קצבת שאירים** - זכאותו של אלמן לקצבת שאירים (כל עוד אין לו ילדים כהגדרתם בחוק) מותנית במבחן הכנסה, וכל ההכנסות דלעיל יובאו בחשבון.

ג. **קצבת נכות כללית** - מבוטח שמשתלמת לו קצבת נכות כללית, זכאותו האישית לגמלה נבחנת על פי הכנסותיו ממשלח יד ומעבודה לפי סעיף (1)2, (8)2 ו-2(2) לפקודה. עם זאת, הזכאות לתוספת תלויים בעבור בן/ת זוג מותנית במבחן הכנסה של בן/ת הזוג שכולל בין היתר גם הכנסות הפטורות מדמי ביטוח כמפורט לעיל, הכנסות מפנסיה והכנסות מחברת ביטוח בגין אובדן כושר עבודה.

המוסד לביטוח לאומי מקיז מתוספת התלויים שמקבל הנכה בשל בן/ת זוג או בשל הילדים את ההכנסות הפסיביות שלו (גם אם הן פטורות מתשלום דמי ביטוח, או שאינן חייבות בדיווח למס הכנסה) - שקל מול שקל.

ד. **דמי אבטלה** - מבוטח שמקבל דמי אבטלה והוא עובד כעצמאי שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי – גם הכנסותיו ממשלח יד שפטורות מדמי ביטוח (עד 25% מהשכר הממוצע במשק) יופחתו מסך הגמלה

חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חוזר מספר 242/2004 מחודש דצמבר 2004 והבהרות נוספות של מנהל הביטוח והגבייה בביטוח הלאומי, מפרטים את דרך הטיפול בחלוקת הכנסות שאינן מעבודה המשותפות לשני בני הזוג, שמקורן מנכסים הרשומים על שם שני בני זוג, או על שם אחד מהם.

המידע האמור מגיע למוסד לביטוח לאומי באמצעות פנייה של המבוטח או ממקורות אחרים (לדוגמה, תביעה לגמלה).

החוזר עוסק בבני זוג נשואים, באלמנים ובגרופים.

תקציר הנחיות הביטוח הלאומי באשר לחלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חלוקת הכנסות שאינן מעבודה	נישואין לפני יום 1.1.1974	נישואין אחרי יום 1.1.1974
הנכסים רשומים על שם שני בני הזוג	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם המצאת אישור שהנכס רשום על שם שני בני הזוג.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.
הנכסים רשומים על שם אחד מבני הזוג	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים.
	נוסח ההצהרה מצורף כנספח לחוזר ומצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/631).	

הערות:

(1) לבת זוג נחשבת גם "ידועה בציבור".

(2) ההצהרות הן חד פעמיות. אין צורך להצהיר מחדש על אופן החלוקה בכל שנה.

(3) כאשר המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע מגורמים נוספים, הוא רשאי לנהוג במידע על פי הכללים שבחוזר. לדוגמה: בעת ביקורת גבייה בתביעה לגמלה.

(4) האפשרות לחלוקת הנכסים על פי החוזר ניתנת בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו לה (על פי מכתב מיום 17.8.2006, שהרחיב את ההוראות משנה אחת לשנתיים שקדמו לשנה השוטפת

תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה

סעיפי החוק הרלוונטיים לפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מחברת ביטוח:

1. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי חייב עובד עצמאי בתשלום דמי ביטוח בגין הכנסותיו מהמקורות (1)2 ו- (8)2 לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי – חייב בדמי ביטוח מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה (כל עיסוק מחויב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שבחוק).

2. מכוח סעיף 371(ב) לחוק הביטוח הלאומי – מבוטח שהוא עובד שכיר, או עובד עצמאי, או עובד שכיר וגם עובד עצמאי, שיש לו הכנסה אחרת מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, ישלם דמי ביטוח גם בעד הכנסתו האחרת בשיעור שחל על הכנסות שאינן מעבודה.

3. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי – מפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מכוח פוליסה ממעסיק או מכוח חוק, לעובד או למי שהיה עובד, כאמור בהגדרה שבסעיף, משלם הפיצוי חייב בניכוי דמי הביטוח בהתאם לכללים של "פנסיה מוקדמת".

כלומר, מי שהכנסתו אינה כלולה בגדר סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, חייב לשלם את דמי הביטוח בעד עצמו בהתאם לכללים שבחוק ובתקנות, כיוון שחברת הביטוח אינה אמורה לנכות דמי ביטוח מהתשלום שהוא מקבל.

השפעה על קצבת נכות כללית

הכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה או בפנסיה נכות, מקוזזת מתוספת התלוויים שניתנת למי שמקבל קצבת נכות כללית.

הוראות הביטוח הלאומי

בקביעת חובת תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה, המוסד לביטוח לאומי מבחין בין שלושה מקורות חיוב. להלן הוראות הביטוח הלאומי שהופצו לסניפים:

מקור עצמאי - כאשר הפיצוי משולם לעובד עצמאי, הפיצוי מצטרף להכנסתו של המבוטח ממקור עצמאי וכל ההכנסה תחויב בדמי ביטוח בשיעורי דמי ביטוח של עובד עצמאי. חובת התשלום מוטלת על העובד העצמאי.

מקור שכיר - כאשר הפיצוי משולם על פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי לעובד שכיר או למי שהיה עובד שכיר, חובת התשלום מוטלת על משלם הפיצוי וכל ההכנסה חייבת בשיעור דמי ביטוח כמו של מי שמקבל פנסיה מוקדמת [למעט אם מדובר במי שזכאי ליהנות מפטור, כגון עקרת בית (שנשואה למבוטח), מבוטח שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לצמיתות וכדומה].

מקור הלי"ע (הכנסות שאינן מעבודה) - כאשר הפיצוי משולם למבוטח באופן פרטי (פוליסת פרט) תחול חובת תשלום על כל ההכנסה (ממקור הלי"ע) וחובת התשלום חלה על המבוטח עצמו.

סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון

ביום 18.2.2013 הפיץ המוסד לביטוח לאומי הוראות לסניפים (חוזר ביטוח/1407) בנושא סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון. להלן ההוראות כלשונן:

"בחוזר ביטוח 1315 מיום 26/10/2004, נקבע כי יש לראות בהכנסת "חבר דירקטוריון" כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, דהיינו הכנסה שאינה מעבודה (הכנסה פסיבית), וזאת גם אם ההכנסה סווגה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה.

במקרים אלה נקבע, כזכור, כי יש להפחית מהשומה שנתקבלה ממקור עצמאי את ההכנסה שנטען לגביה כי היא מהשתתפות בשיבות דירקטוריון, ולסווגה כהכנסה פסיבית.

בעקבות חוות דעת משפטית שנתקבלה בימים אלה הוחלט **שהחל משנת 2012 ואילך** הכנסה שמקורה משיבות דירקטוריון אשר צורפה או דווחה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף 2(1) או 2(8) לפקודה תיבחן לפי הגדרת "עובד עצמאי" שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

הכנסה זו תצטרף לכלל הכנסת המבוטח שדווחה ממקור עצמאי. כך, שאם ישנה הכנסה ממקור עצמאי, הכנסת הדירקטור תתווסף אליה, ושתי ההכנסות ייבחנו לפי הגדרת עובד עצמאי. **החל משנת 2012 לא יתאפשר יותר פיצול ההכנסות כנהוג בעבר.**

יצוין, שהכנסה שדווחה כהכנסה ממקור 2(10) לפקודה, תמשיך להיחשב כהכנסה שאינה מעבודה כפי שקיים היום.

הערה: ההתייחסות לשכר דירקטורים **בחברה פרטית או משפחתית** היא שונה, שכן שכר דירקטורים בחברה פרטית או משפחתית ממילא צריך להיכלל במסגרת דיווחי השכר. וזאת גם לפני שנת 2012, שכן מדובר בחלופת שכר לכל דבר ועניין" (עד כאן נוסח החוזר).

קיצוץ הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח

ביום 3.4.2011 קבע בבית הדין האזורי לעבודה, כי לא ניתן לקבל החזר דמי ביטוח שנוכו ממשכורת, כאשר לצורך מס הכנסה נוכו מהמשכורת הפסדי המבוטחת כעצמאית (ב"ל 10-10-34797).

ביום 15.8.2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעת מבוטח שביקש לצורך חישוב ההכנסה החייבת בדמי ביטוח לקזז מהכנסותיו שאינן מעבודה את ההפסד שנבע מעסקו (שכנראה לא קוזז בשומה). לדעת בית הדין, המחוקק יצר זיקה הדוקה בין ההוראות הנוגעות לתשלום דמי ביטוח לבין פקודת מס הכנסה והמוסד לביטוח לאומי גוזר את החבות בדמי ביטוח מהשומות של מס הכנסה (ב"ל 16-01-51979).

קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר

בית הדין האזורי הבהיר באופן חד משמעי בעניינו של יובל דרור (ב"ל 09-07-20171 מיום 1.1.2012) כי צורת תשלום התמורה כעובד עצמאי במקום משכורת, אינה קובעת את מעמד המבוטח במוסד לביטוח לאומי (במקרה זה המשמעות הייתה אישור תביעת המבוטח לדמי אבטלה).

דרישת אסמכתאות ממייצגים

במסגרת הטיפול השוטף בפניות מייצגים בנושאים שונים, המוסד לביטוח לאומי מבקש אסמכתאות כמפורט בחוזר ביטוח 1392 מיום 8 באפריל 2010. להלן מתוך החוזר האמור:

בקשות שהתוצאה שלהן היא הקטנת ההכנסה החייבת בדמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי מבקש לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

להלן דוגמאות לאסמכתאות שהמייצג מתבקש לצרף לבקשתו:

1. כאשר המייצג מבקש להפחית מהשומה הכנסה שבגינה שולמו דמי ביטוח על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, המייצג נדרש להציג אישור על ניכוי דמי הביטוח במקור (המוסד לביטוח לאומי מעדיף לקבל את האישור שנמסר לרשות המסים בטופס 806).
2. כאשר המייצג מבקש לשנות את מקור ההכנסה מפירותית להונית, המייצג נדרש להמציא אישור ממס הכנסה שההכנסה היא הונית, וששולם בעניינה מס מוגבל ולא מס שולי.
3. עד שנת 2011 - כאשר המייצג מבקש לסווג חלק מההכנסה כשכר דירקטורים כהכנסה שאינה מעבודה – המייצג נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים, על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל. יש לשים לב שעניין זה רלוונטי בעיקר עד השומה לשנת 2011.

בקשות שמשפיעות על דמי ביטוח ועל גמלאות ואשר אין בידי הפקיד אפשרות לבדוק את הבקשה באמצעות מערכות המידע הממוכנות

הבקשה הנפוצה ביותר במסגרת הבקשות שבהן למוסד לביטוח לאומי אין אפשרות לאמת את המידע היא בקשה לסווג מבוטח כעובד שכיר. זאת, מפני שבמקרים רבים המידע מגיע למוסד לביטוח לאומי באיחור רב. לאור זאת, המייצג נדרש להציג תלושי שכר, או טופס בל/100, או טופס 106, או דיווח בטופס 126 או בטופס 102, או בטופס תשלומים לעובד/ת משק בית.

המסמכים יישאו את פרטי המעסיק, לרבות כתובת, שם, מספר תיק ניכויים, פרטי העובד, מספר זיהוי של העובד ותקופת עבודתו.

בדרך כלל על כל הבקשות האלה אין למוסד לביטוח לאומי מידע במערכתיו באותו השלב, ונוצרים לעתים עימותים בין המייצגים לבין פקידי המוסד לביטוח לאומי, על רקע האיחור הרב של המוסד בקבלת המידע מרשות המסים.

המוסד לביטוח לאומי תיקן את החוק כך שטופס 126 משודר למוסד לביטוח לאומי פעמיים בשנה (ללא הצהרת המעסיק) החל משנת 2016. מי שאינו משדר דוחות יעביר את הדיווח באינטרנט.

הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח

הפחתת ניכוי דמי הביטוח הלאומי שמותרים בניכוי מהשומה מופעלת כבר בשלב חישוב המקדמות. זאת מתוך מגמה לחשב את הבסיס לחישוב דמי הביטוח באופן קרוב ככל האפשר לחישוב העתידי שיבוצע בעת קבלת השומה מרשות המסים. בדרך זו המבוטח "נהנה" מההפחתה כבר בשלב חישוב המקדמות.

ככל שההכנסה החייבת שתיווצר בסופו של דבר בשומת מס הכנסה גבוהה יותר מההכנסה שלפיה נקבעו מקדמות דמי הביטוח, דמי הביטוח יוגדלו בהתאם להכנסה חייבת זו, וינכסו מההכנסה דמי ביטוח לאומי המחושבים תיאורטית, אף שטרם שולמו בפועל. בהתאמה יחולו הדברים על קיטון בהכנסה החייבת.

הכנסות נכיס שפטורות ממס אינן בהכרח פטורות מדמי ביטוח לאומי

פטור ממס לפי סעיף 9(5) לפקודה אינו מזכה באופן אוטומטי את הנכה בפטור מדמי ביטוח לאומי.

פטור מדמי ביטוח לאומי ניתן רק למי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות או לצמיתות, או קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או שהוא זכאי לקבל קצבת זקנה (גם אם בחר לקבל קצבת נכות מעבודה בגיל פרישה במקום קצבת זקנה).

עובד עצמאי שזכאי לקבל קצבת זקנה ובוחר לקבל קצבת נכות מעבודה, פונה לפקיד גבייה מלא שכירים בסניף הביטוח הלאומי עם האישור ממחלקת הזקנה כדי להקטין את שיעורי דמי הביטוח.

פטור מתשלום דמי הביטוח הלאומי מותנה בקבלת קצבה בפועל

1. סעיף 351(ד) לחוק הביטוח הלאומי מאפשר לקבל פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי על הכנסות פסיביות של מבוטח שמגיעה לו קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או שמגיעה לו קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות או לצמיתות.

אם המבוטח הנכה עובד, התשלום למוסד לביטוח לאומי הוא בשיעור מופחת.

2. סעיף 320(ד) לחוק הביטוח הלאומי קובע שאם "היה אדם זכאי, לולא הוראות סעיף זה, ליותר מגמלה אחת, הברירה בידו לקבל אחת מהן". כאשר למבוטח מגיעות שתי קצבאות: קצבת נכות מעבודה וקצבת נכות כללית - בו זמנית, הוא חייב לבחור באחת מהן.

החזר דמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי נוהג להחזיר דמי ביטוח (למעסיקים ולמבוטחים) רק בעבור שבע שנים אחרונות, כאשר מתברר שעובד הועסק אצל קרוב משפחה כעזרה משפחתית טבעית ולא כעבודה נחוצה וחיונית, או שהוא לא עבד

כלל, כפוף לכללים שנקבעו. לאחרונה נקבע אחרת בפסק דין בבית הדין האזורי בעניין אשקר (11-06-45688 מיום 26.10.2015).

דמי ביטוח ששולמו ביתר על ידי עובד בשל תיאום דמי ביטוח שלא בוצע בשנה השוטפת, ודמי ביטוח ששילם מעסיק (לרבות בעבור העובד) ביתר, מוחזרים רק בעבור שבע שנים אחרונות ועוד השנה השוטפת, בהתאם לחוזר מעסיקים מספר 1451 מיום 18.2.2013 שמבוסס על סעיפים 5 ו-6 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 22.5.2016 חוזר מעודכן שמחליף את חוזר מעסיקים 1451 ובו קבע את הכללים שבתוקף לאור תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי בדבר התיישנות תשלום חוב דמי ביטוח במשך שבע שנים בתנאים שבחוק.

באופן כללי עולה משני החוזרים, שכאשר ניתן להגיש את הבקשה ולקבל את ההחזר כבר בשנה הנוכחית, ההתיישנות של שבע שנים נספרת ממועד הגשת הבקשה.

כאשר לא ניתן להגיש את הבקשה לשנה הנוכחית, ההתיישנות של שבע שנים נספרת מהשנה הקודמת לשנה הנוכחית.

על פי החוזרים שלעיל, החזר דמי ביטוח בעת ביטול תושבות אפשר לתבוע שבע שנים מיום הגשת הבקשה להחזר. דמי ביטוח בריאות אינם מוחזרים בעבור התקופה שהמבוטח נהנה מזכות ביטוחית.

החזר דמי ביטוח בריאות למקבלי קצבאות נפגעי עבודה

ככלל, מבוטח שזכאי לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי ואין לו הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח, מנוכים מקצבתו דמי ביטוח בריאות מינימליים. מקבל קצבה שיש לו נוסף על הקצבה הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח לאומי, מחויב בדמי ביטוח בריאות בגין הכנסתו זו, ולא מנוכים דמי ביטוח בריאות מקצבתו.

הקביעה אם יש לנכות דמי ביטוח בריאות מקצבאות אלה מתבצעת על ידי פקיד התביעות במוסד לביטוח לאומי בהתאם להצהרת המבוטח ו/או לפי כל מידע אחר שמגיע לפקיד התביעות.

המוסד לביטוח לאומי החזיר הפרשים משנת 2007 ומחזיר הפרשים מדי שנה כשמתקבלים הנתונים מטופסי 126.

עצמאי אינו מחויב בדמי ביטוח בריאות בקצבאות נכות כאשר הוא משלם מקדמות למוסד לביטוח לאומי.

סוגיות הקשורות למעסיקים

מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי

קיימת חשיבות רבה לבחינה של מעמד העובד השכיר במוסד לביטוח לאומי לאור הזכויות שמעניק החוק לשכירים. מומלץ לשים לב למבחנים שקבעה הפסיקה ולצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שהתקין המוסד לביטוח לאומי, כיוון שמעמד המבוטח השכיר נבחן בעת הבקשה לגמלה ולא בעת הרישום על ידי המעסיק.

הגדרת "עובד"

הגדרת "עובד" כוללת את הסוגים העיקריים, כדלקמן:

1. עובד העובד אצל מעסיקו כשכיר ומתקיימים יחסי עבודה (לרבות בני משפחה על פי ההגדרה שבסעיף 1 בחוק, גם כשאין מתקיימים יחסי עבודה). עובד לשעה אינו נחשב עובד שכיר בחוק הביטוח הלאומי וחייב בדיווח ובתשלום דמי ביטוח בעד עצמו.

2. עובד, המועסק כעצמאי אך נחשב לשכיר כלפי המוסד לביטוח לאומי בלבד, בהתאם לצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בהתקיים התנאים הקבועים בצו.

- דוגמאות: עובד ניקיון או חצרן, מורה, מרצה או מדריך, אמנים, מורי דרך, ספורטאים ועוד סוגי מבוטחים, בתנאים שנקבעו בצו האמור.

3. לעניין תשלום דמי ביטוח רואים כעובד גם את מי ששכרו נקבע בחוק, או בהחלטת הכנסת או על פיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו (סעיף 334 לחוק הביטוח הלאומי).
4. חבר אגודה שיתופית, שעובד במפעל האגודה או מטעמה, נחשב בחוק הביטוח הלאומי כעובד, והאגודה היא המעסיק.
 - חבר אגודה שיתופית שהיא קיבוץ או מושב שיתופי נחשב כעובד, והקיבוץ או המושב השיתופי הם המעסיק, אם החבר עוסק בתפקידו במסגרת סידור העבודה, ולא על פי התקשרות אישית בינו לבין מעסיק אחר, אף אם אין התפקיד מבוצע במפעל האגודה.
 - לגבי חבר קיבוץ - חובת התשלום היא על הקיבוץ בלבד (התשלום על בסיס הוצאות הקיום של החבר) כאשר החבר עובד בקיבוץ ולא על פי התקשרות אישית עם גורם חוץ.
 - לאור תהליכי ההפרטה, התגבשו דפוסי העסקה חדשים בקיבוצים ובהתאם חלו שינויים בהעסקת חברי הקיבוץ ובדיווח למוסד לביטוח לאומי.
5. בחבורת עובדים, בין שהיא תאגיד ובין שאינה תאגיד, רואים לעניין חוק הביטוח הלאומי, את כל אחד מבני החבורה כעובדו של האדם שמסר לחבורה את העבודה, אם היו רואים כך אילו היה קיים קשר ישיר בינו לבין כל אחד מבני החבורה.
6. עובד שכיר בארץ שמעסיקו אינו תושב ישראל, מדווח כעובד עצמאי למרות שהוא עובד שכיר.
7. עובד בחל"ת החל מהחודש השלישי המלא, מדווח בעד עצמו ומשלם דמי ביטוח בהתאם.
8. עובד לשעה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על ארבע שעות בתוך שבועה ימים רצופים (עובד לשעה: מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבועה ימים רצופים).

תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות

"השכר החודשי הרגיל" הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש, לרבות תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה). תשלומים כאלה ייחשבו לשכר חודשי רגיל של העובד, בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

דיווח על הפרשים

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאה בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, ההפרשים ייחשבו לשכר החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה. לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו ההפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות. יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

דיווח על תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר.

ל"תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו).

כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש.

כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

1. החל ממשכורת הפעולות שיש לבצע בעניין פריסת שכר

חודש יוני 2014 יש להשוות את השכר הנוסף לרבע משכר המינימום. על פי חוזר הביטוח הלאומי מס' 1455 הכוונה לרבע משכר המינימום החודשי שהוא בסך 4,650 ש"ח החל מאפריל 2015 ועד יוני 2016, ובהתאם לכך כל סכום שכר נוסף השווה לסך 1,163 ש"ח או יותר יש לפרוס לפי התקנות, גם לעובדים יומיים, שעתיים או במשרה חלקית. החל בחודש יולי 2016 שכר המינימום הוא 4,825 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,206 ש"ח.

עד משכורת חודש מאי 2014 יש לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים, כמסבר לעיל ולהשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).

2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:

2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל), אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום.

2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל) או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.

3. הוראות הפריסה:

3.1 תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים שקדמו לו.

3.2 תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו.

3.3 יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

הפרש של תשלום נוסף

המוסד לביטוח לאומי קבע בעבר כי הפרש של תשלום נוסף יושוו לשכר הרגיל בחודש שבו שולמו ההפרשים. בעקבות חוות דעת משפטית במוסד לביטוח לאומי נקבע בחודש אפריל 2008 כי ההפרש האמור יושוו לשכר הרגיל בחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור. החל מיוני 2014 ההשוואה היא לרבע משכר המינימום.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת חודש יולי, ובמשכורת חודש אוגוסט שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט.

הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש בחודש יולי (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראות תקנה 5 לתקנות.

ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, לרבות טעויות ו/או הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

חובת תשלום דמי ביטוח על הטבות שכר ופריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של תשלום הטבות שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

ביום 29/06/2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר 1458 המפרט את אופן הדיווח בעבור הטבות שכר בתקופת חל"ד וחל"ת, בתוקף ממשכורת יוני 2015 ואילך (מועד דיווח בחודש יולי 2015).

לעניין בונוסים ושכר נוסף בתקופות האמורות נקבעו בשנת 2009 הוראות כדלקמן: ככלל, תשלום נוסף יש לחלק ל-12 חודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחורה שבהם עבד העובד, אולם נקבע בהוראות שיש להוציא מהספירה חודשים מלאים שבהם העובד לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה.

לדוגמה: בחודש דצמבר שולם לרונית תשלום נוסף שעולה על 25% משכר המינימום. רונית קיבלה דמי לידה לתקופה מ-10 במארס עד 14 ביוני באותה השנה.

מאחר שבחודשים אפריל ומאי לא עבדה כלל, יש לפרוס את התשלום הנוסף ל-10 חודשים (ללא החודשים אפריל ומאי).

תשלום בעקבות פשרה בין עובד למעסיק

המוסד לביטוח לאומי מבחין בין שני סוגי תשלומים בשל פשרה בין עובד למעסיק:

1. תשלום פשרה שחייב בתשלום דמי ביטוח ונכלל בבסיס לתשלום גמלאות - ניתן לעובד כפיצוי פירותי בגין זכויות עובד המגיעות לו מכוח החוק (לדוגמה: דמי הבראה, ביגוד וחופשה), לרבות תשלום בגין הפרשי שכר.

הפרשי שכר יש לייחס לתקופה שאלה התשלום מתייחס (לדוגמה: הפרשי דרגה ששולמו לעובד בגין שנתיים אחרונות יש לייחס לשנתיים הרלוונטיות).

שכר נוסף יש לפרוס בהתאם לכללי הפריסה.

2. תשלום פשרה שפטור מתשלום דמי ביטוח ואינו נכלל בבסיס לגמלה - ניתן לעובד כפיצוי הוני (לדוגמה: פיצוי בגין הפרשי הצמדה וריבית, פיצוי בגין עוגמת נפש ופיצוי בגין אי השתתפות במכרז).

פריסת מענק לבעל שליטה

בתנאים מסוימים מענק שמקבל בעל שליטה עד חודש מארס מיוחס לשנה הקודמת לעניין חבות המס. המענק מדווח למוסד לביטוח לאומי בחודש שבו התקבל בשנה השוטפת לפי כללי הפריסה.

הפרשי גמלה

הפרשי גמלה בשל תשלום נוסף או הפרשי שכר

מעסיק ששילם בונוס שחייב בפריסת שכר (גם אחרי ניתוק יחסי העבודה), או ששילם לעובדים הפרשי שכר בשל תקופות קודמות, חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל השלמה לגמלאות שהוא קיבל בעבור העובד (לדוגמה: תגמולי מילואים), ולהפנות את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לקבל השלמה לגמלאות מחליפות שכר שהעובד קיבל, כגון: דמי לידה. **יש לשים לב למגבלת השהייה** (בדרך כלל שנה מיום מתן הבונוס).

המוסד לביטוח לאומי מזכיר למעסיקים בעקבות ביקורת ניכויים שיש להודיע לעובדים על זכאותם לתבוע הפרשי גמלה (על פי חוק הודעה לעובד), לדוגמה, לעובד שהוסיפו למשכורתו בביקורת הניכויים שווי רכב, ומשלם הפרשי גמלה בתנאים מסוימים, כמפורט בהמשך.

הפרשי גמלה כתוצאה מאי דיווח של מעסיק על משכורת

בהקשר לאמור לעיל, מבקר המדינה הזכיר למוסד לביטוח לאומי את זכותו לתבוע השבת גמלאות ממעסיק שלא דיווח או לא שילם דמי ביטוח בעד עובדו (לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי).

בפסק דין רפאל חיון נ. המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 13-07-57285 מיום 24.12.2015) הגדיל בית הדין את בסיס השכר הרבע שנתי שלפיו שולמו למבוטח גמלאות בגין תאונה בעבודה, כיוון שהמעסיק לא דיווח למוסד לביטוח לאומי על שכרו האמיתי של המבוטח.

המוסד לביטוח לאומי הוסיף את המעסיק כצד ג' לתביעה ובית הדין קבע כי צד ג' ישלם למוסד לביטוח לאומי את השלמת דמי הביטוח לשכר המתוקן ואת הסכומים העתידיים אשר נדרש המוסד לביטוח לאומי לשלם למבוטח בהתאם לשכרו המתוקן. המעסיק הגיש ערעור.

הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות

כאשר שכר עבודה כולל עמלות, יש לבחון מראש האם העמלות הן בונוס או שכר רגיל. הבעיה מתעוררת בעיקר בחישוב הבסיס לקביעת דמי לידה או דמי פגיעה בעבודה, שהרי בונוס נפרס לפי כללי הפריסה ל-12 חודשים.

בהתאם לתקנות, סבור המוסד לביטוח לאומי כי לאחר שהעובד או העובדת יחזרו לעבוד ויצברו בונוסים נוספים, יוכלו לתבוע את הפרשי הגמלה ולכן דמי הלידה לא ייפגעו. בפועל, הפרשי הגמלה בדרך כלל נמוכים משמעותית.

יולדת, לדוגמה, אינה עובדת בזמן חופשת הלידה ולכן לא תקבל בונוס בתקופה הזאת, כך שהבונוסים שתקבל לאחר הלידה יהיו נמוכים באופן משמעותי מאשר אלה שלפני הלידה.

לדעת המוסד לביטוח לאומי, קיימות שלוש אפשרויות על פי התקנות לרישום עמלות רבעוניות:

1. כשכר רגיל המשולם לעובד מדי חודש. המעסיק מגיש דוחות מתוקנים לחודשים שבעבורם שולם התשלום, אם התשלום שולם באיחור.

2. כתשלומים המדווחים בחודש שלאחר החודש שבעבורו הם אמורים להשתלם (כמו שעות נוספות).

3. כתשלומים נוספים שיש לפרוס לפי תקנות הפריסה.

צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

מי שמשלם תשלומים בעבור הרצאות, הדרכות, שמירה, תשלומים למורי דרך ולאחרים, יבחן אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מנותני השירות ולדווח עליהם כשכירים למוסד לביטוח לאומי, כמחויב בצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.

החיוב בדמי הביטוח נעשה לפי החודש שבו ניתן השירות ולא לפי חודש התשלום. חשוב שהמשלם יקפיד על מילוי האישור לעובד. בין היתר עליו לכלול באישור את הסכום שממנו נוכו דמי ביטוח, את דמי הביטוח הלאומי שנוכו, את דמי ביטוח הבריאות שנוכו, את התשלום שהמשלם העביר למוסד לביטוח לאומי ואת פרטי סניף הביטוח הלאומי.

מי שמשלם תשלום על פי הצו האמור ומנכה דמי ביטוח ממקבל התשלום, מדווח למוסד לביטוח לאומי מדי חודש בטופס 102. פעם ברבעון יש להעביר את קובץ המבוטחים הללו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (לשידור קובץ מרצים ואומנים) בטופס בל/652.

עבור קבלת תגמולי מילואים יש להעביר למוסד לביטוח לאומי אישור חודשי ולא אישור שנתי.

החל מינואר 2010 המוסד לביטוח לאומי דורש לדווח בדיווח רבעוני ממוכן את הטופס האמור באתר קשרים עסקיים של המוסד או באמצעות האינטרנט. החל משנת 2011 המוסד פרסם שלא יתקבלו דיווחים ידניים.

על סדר היום של ועדת העבודה והרווחה הועלתה הצעה לבטל את הצו אך נדחתה, ובשלב זה הצו חל כבעבר.

מעמד מבוטחים בענפי הספורט

ביום 13.4.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר ביטוח מספר 1418 שבו נערכת הבחנה בין ספורטאי מקצועי אשר עיסוקו בספורט הוא על פי רוב משלח ידו העיקרי ועל כן הוא נחשב עובד שכיר לפי צו סיווג מבוטחים, לבין ספורטאי חובב.

עובד שכיר על פי צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

להלן הבהרה מאת **מר שלמה אשכנזי**, מנהל תחום הביטוח במוסד לביטוח לאומי לשעבר:

מבוטח שהצהיר שהוא עבד כ"עובד שכיר" אצל מעסיק בהתאם לכללים הרשומים בצו לסיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה מרצה לפי פרט 6 בתוספת הראשונה לצו האמור, ההתייחסות אליו תהיה כאל שכיר שמעסיקו חייב בתשלום דמי ביטוח בעבורו, ובאחריות סניף הביטוח הלאומי להשלים את הפרטים החסרים.

בתקופת תהליך הבירור המבוטח ייחשב לפי המעמד שקיים במערכת.

צו סיווג מבוטחים בהקשר לנהג מונית

בסעיף 3 לצו סיווג מבוטחים, נקבע שמבוטח העוסק בסוג עבודה המפורט בתוספת השנייה לצו והנתון בתנאי עבודה מיוחדים כמפורט בתוספת זו, ייחשב לעניין החוק כעובד עצמאי ובלבד שמתקיימים לגביו תנאי ההגדרה של עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק.

בתוספת השנייה בצו סיווג מבוטחים נקבע כי נהג מונית יסווג כעובד עצמאי אם מתקיימים לגביו תנאי ההגדרה של עובד עצמאי, בכל תנאי העסקה, ובלבד שגמול העבודה אינו משתלם על בסיס יחידת זמן.

הגדרת עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי היא: "מי שעוסק באותה תקופה במשלח ידו שלא כעובד, ומתקיימים בו תנאי הכנסה ומספר שעות עבודה מסוימים."

חובת דיווח חודשית

המשכורת המדווחת למוסד לביטוח לאומי מהווה בסיס לגמלאות. לכן, לפי סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, יש לדווח מדי חודש על השכר הרגיל, גם אם השכר שולם באיחור (שונה מתשלום מס הכנסה, המבוצע לפי מועד התשלום בפועל).

על בעלי שליטה להקפיד **לקבל** שכר באופן שוטף, כפי שנהוג לשלם לשאר העובדים.

בעלי שליטה ולעתים גם בני משפחה מתבקשים לצרף לתביעה לגמלה מחליפת שכר, כמו דמי לידה, דף בנק שכולל הפקדת שלוש משכורות אחרונות.

דיווח רבעוני

החל בחודש ינואר 2010 המעסיקים חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי, נוסף על הדיווח החודשי, דיווח שמי מפורט באופן ממוכן בלבד, פעם ברבעון בעבור:

- 1) פנסיונרים בפנסיה מוקדמת.
- 2) תלמידים בהכשרה מקצועית.
- 3) עובדים בחופשה ללא תשלום.
- 4) דיווח לפי צו סיווג מבוטחים.

פנסיה מוקדמת - החל מפברואר 2010, משלמי הפנסיה חייבים לפרט למוסד לביטוח לאומי פעם ברבעון באופן ממוכן בלבד את שמות מקבלי הפנסיה. נוסף על דוחות אלה מוגש טופס 126 פעם בשנה. יש להמשיך ולדווח מדי חודש דיווח חודשי כמקובל.

תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)

מי שנמצא בחל"ת בהסכמת המעסיק לפחות חודש קלנדרי אחד מלא, ובתקופה זו אינו עובד אצל מעסיק אחר ואינו עובד עצמאי, מעסיקו ינהג כאמור להלן:

בכל אחד מהחודשים הראשונים של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיגיע לעובד ממנו [כמפורט בתקנה 6(ג) להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח].

סכום דמי הביטוח המינימליים נגזר משכר המינימום כפול 6.57%. בתקופה הזו העובד בחל"ת מבטח לכל ענפי הביטוח, למעט לענף פגיעה בעבודה ולענף זכויות בפירוק חברה ופשיטת רגל של מעסיק.

הכוונה לחודש מלא או לחודשיים מלאים, שבהם העובד נמצא בחופשה ללא תשלום. כאשר העובד עובד אפילו יום עבודה אחד בחודש, ישולמו דמי ביטוח בעד יום העבודה בלבד.

החל מהחודש השלישי של החל"ת על המבוטח לשלם דמי ביטוח בעצמו, לרבות מבטחת בחל"ת. יש לפנות למוסד לביטוח לאומי בסניף המגורים, למחלקת גבייה ממבוטחים שאינם שכירים (גל"ש). כל עוד לא נותקו יחסי העבודה,

לא תיחשב מבוטחת כאמור לעקרת בית נשואה או לאלמנה בת קצבה לעניין הפטור מתשלום דמי ביטוח אם היא אינה עובדת.

תקופת אכשרה לדמי לידה

בבחירת תקופת אכשרה לדמי לידה מובאים בחשבון החודשיים הראשונים של חל"ת, כאמור לעיל, אם הם לפני היום הקובע לזכאות לדמי הלידה.

מבוטחת בחופשת לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

בגין מבוטחות אלה המעסיק משלם דמי ביטוח במעמד של חופשה ללא תשלום, ולכן החל מהחודש השלישי המלא של החל"ת חובת התשלום מוטלת על המבוטחת כפי שהוסבר לעיל.

החידוש בהבהרה של הביטוח הלאומי הוא ההתייחסות לחופשת הלידה כאל חל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחופשת לידה. כיוון שלא משתלמים לה דמי לידה - רואים בה עובדת בחל"ת לעניין הביטוח הלאומי.

התשלום של המעסיק הוא בעבור חודש מלא שלא הייתה בו העסקה, ולכן המעסיק לא ישלם את המינימום בעבור חודש שבו המבוטחת עדיין מקבלת דמי לידה, אלא מהחודש העוקב. כמו כן לא ישולם המינימום בחודש שבו חזרה העובדת לעבוד, שכן בגין חודש זה ישלם המעסיק בעבורה בגין ימי עבודתה בפועל.

מבוטח שלא עבד בשל סיבה שאינה תלויה בו

לפי תקנה 11 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח - מבוטח שלא עבד מחמת מחלה, תאונה, שביתה, השבתה או אבל במשפחה, עד חודשיים רצופים בשנת מס אחת, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי, אך חייב בתשלום דמי ביטוח בריאות, אם ימלא טופס וימציא למוסד לביטוח לאומי אישורים ואסמכתאות. חוזר ביטוח 1433 מיום 11.2.2016.

העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)

סעיף 2א לחוק הביטוח הלאומי קובע כי לעניין חוק זה לא יראו כתושב ישראל, בין השאר, את מי שבידו אשרה ורישיון לשיבת ביקור בישראל (אשרות מסוג ב/1, ב/2, ב/3, ב/4, לרבות רישיון עבודה).

הדיווח על העובדים הזרים נעשה לפי שיעורי דמי ביטוח מיוחדים במוסד לביטוח לאומי או באמצעות לשכת שירות התעסוקה (להלן: "לשכת התעסוקה").

דיווח ללשכת התעסוקה

מעסיקי עובדים זרים שמקום מושבם בשטחים (למעט עובדים זרים במשק בית) שמועסקים בתחומי מדינת ישראל, מדווחים באמצעות מדור התשלומים שליד לשכת התעסוקה [תקנה 3(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (גביית דמי ביטוח), התשי"ד-1954].

ביום 29 ביולי 2012 פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה הבהרה בעניין דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה. על פי ההבהרה, הגבייה לביטוח הלאומי כוללת את ענפי הביטוח: נפגעי עבודה, אימהות ופשיטת רגל והיתרה כוללת את היטל ההשוואה.

סך שיעורי דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה הנגבים מהעובדים הפלשתינים המועסקים בישראל זהים לחלוטין לשיעורי דמי הביטוח הלאומי המוטלים על עובדים ישראלים.

דיווח במוסד לביטוח לאומי

הדיווח למוסד לביטוח לאומי על העסקת עובד זר נעשה לפי קריטריונים שונים המפורטים להלן:

1. תושבי כל המדינות, למעט תושבי מדינות שחתומות עם ישראל על אמנה לביטוחן סוציאלי [לרבות פליטים ומבקשי מקלט בעלי אשרות לפי סעיף 2(א)(5) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952].

2. תושבי שטחים שאינם תושבי ישראל שעובדים במשק בית – המעסיק מדווח ומשלם דמי ביטוח לאומי ישירות למוסד לביטוח לאומי ולא ללשכת התעסוקה.

3. עובדים זרים המועסקים ב"אזור" - הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה לפי תיקון בחוק הביטוח הלאומי מיום 1.10.2005.

4. תושבי חוץ ממדינות אמנה (כמוסבר להלן).

על פי חוזר מעסיקים מספר 1451 מתאריך 18.2.2013 החזר דמי ביטוח למעסיק בעבור תושב חוץ (לרבות תושב שטחים) שדווח בטעות כתושב ישראל, ייעשה עד שבע שנים לאחר ועוד השנה השוטפת.

ביטוח בריאות ממלכתי

מי שאינו נחשב תושב ישראל בביטוח הלאומי אינו מבטוח על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בעניין זה הותקן צו הקובע הסדר מפורט המחייב מעסיק לבטח עובד זר בישראל במסגרת ביטוח רפואי פרטי, לרבות עובדים זרים השוהים בישראל שלא כדין.

גמלאות לעובדים הזרים שאינם תושבי מדינות אמנה לביטחון סוציאלי

העובדים הזרים מבטוחים לענפי הביטוח הבאים שבהם לא קיים תנאי התשובות: ביטוח מפני פגיעה בעבודה, ביטוח מפני פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק, ביטוח אימהות (דמי לידה לעובדת זרה ומענקים) וקצבאות ילדים לשוהים בארץ כדין עם ילדיהם.

העסקת תושבי חוץ ממדינות אמנה לביטחון סוציאלי

החל בחודש ינואר 2010 דורש המוסד לביטוח לאומי לדווח על תושבי חוץ (שאינם אזרחי ישראל) שהם תושבי מדינות שישראל חתומה עמן על אמנה לביטחון סוציאלי - כעל תושבי ישראל, למעט תשלום דמי ביטוח בריאות.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזרים הכוללים הנחיות בדבר תשלום דמי ביטוח לאומי בעד תושבי חוץ ממדינות אמנה שמועסקים בישראל.

בהתאם להנחיות, כל מעסיק בארץ שמעסיק עובד תושב חוץ שאינו בעל תעודת זהות ישראלית, מאחת המדינות שנכרתה עמן אמנה לביטחון סוציאלי שכוללת ענפי ביטוח מסוימים לעניין גמלאות, חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי ולשלם דמי ביטוח לאומי (ללא דמי ביטוח בריאות) בהתאם לכללים שחלים על עובד תושב ישראל.

הדיווח על מי שאינו בעל תעודת זהות ישראלית נעשה באמצעות טופס 102 המשמש לדיווח בעד עובדים תושבי ישראל. המוסד לביטוח לאומי מנפיק לעובד האמור מספר מזהה שישמש לצורכי הביטוח הלאומי. כדי לקבל מספר מזהה, על המעסיק למלא טופס בל/1050 - שאלון לרישום נפש, שניתן להוריד מאתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. יש לצרף לטופס את צילום הדרכון הזר וכן אישור העסקה שכולל את פרטי העובד, פרטי המעסיק ומספר תיק הניכויים במוסד לביטוח לאומי, ולשלוח את הטופס לתחום הביטוח במשרד הראשי.

להלן רשימת המדינות שכלולות בהוראות המחייבות תשלום דמי ביטוח לאומי בישראל בשנת 2016: אוסטריה, אורוגוואי, בולגריה, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, נורבגיה, פינלנד, צ'כיה, צרפת, שוודיה, שווייץ, סלובקיה, רומניה ואיטליה.

עובדים זרים תושבי קנדה - עובדים אלה משלמים דמי ביטוח לאומי כתושבי חוץ כיוון שהאמנה עם קנדה היא אמנה מצומצמת שאינה כוללת ענפי ביטוח לעניין גמלאות. המעסיקים חייבים לקבל מספר מזהה בגין העובדים האלה כיוון שעם קנדה (במחוזות מסוימים) ישראל חתומה על אמנה למניעת כפל דמי ביטוח.

העסקת עובדים זרים שלא כדין

על פי הערכות, כמחצית מהעובדים הזרים עובדים בישראל שלא כדין. קבוצה זו מורכבת מכמה סוגים עיקריים, כדלקמן:

1. עובדים זרים השוהים בישראל כחוק באשרה שאינה אשרת עבודה (כגון באשרת תייר).

2. עובדים זרים שעובדים בישראל לאחר שפג תוקף אשרת העבודה שלהם.

3. עובדים זרים בהיתר עבודה שאינם מועסקים אצל מי שקיבל היתר להעסיקם.

4. עובדים זרים השוהים בישראל ללא אשרה ולכן שוהים בארץ שלא כדין.

החל מיום 1 במארס 2003 לא משולמות גמלאות לעובדים זרים בעד תקופה שבה הם שוהים באופן לא חוקי בישראל. סעיף 324 המתוקן קובע כי "לא תשולם גמלה לשוהה שלא כדין, כמשמעותו בסעיף 13 בחוק הכניסה לישראל (בסעיף זה - שוהה שלא כדין) בעד תקופת שהותו כאמור".

המונח "תשלום" (לפי הפירוש של המוסד לביטוח לאומי לסעיף) משמש בעיקרו למקרים שבהם מדובר בתשלום של גמלה בכסף, ולא חל על גמלאות אחרות. כלומר, גמלאות שאינן מוגדרות כתשלום בעד תקופה, ממשיכות להשתלם גם למי ששוהה בישראל שלא כדין. לדוגמה: דמי טיפול רפואי לנפגע בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי משלם קצבאות חודשיות המשתלמות בעד תקופה (דמי פגיעה, דמי לידה, קצבת נכות מעבודה) רק כאשר פסקה השהות הבלתי חוקית (או שהעובד הזר יצא לחו"ל, או שהשהות הפכה חוקית).

כשתובע הגמלה עוזב את ישראל הוא מקבל את הגמלה בעבור התקופה שנותרה לאחר עזיבתו.

קצבת תלויים (לדוגמה: קצבה לאלמנה שבעלה נהרג כתוצאה מפגיעה בעבודה) משתלמת על פי החוק לתלויים שאינם נמצאים בישראל ולתלויים השוהים בישראל כדין.

מעסיקי עובדים זרים שלא כדין צפויים לקנסות מנהליים ולקנסות נוספים בעבור כל יום שבו נמשכת העבירה.

אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח

מעבר למיצוי הזכויות של העובד, יש חשיבות לדיווח ככלל, ולדיווח על סכום ההכנסה האמיתי בפרט, לאור האפשרות שיש למוסד לביטוח לאומי לתבוע מהמעסיק את דמי הביטוח שלא שולמו לרבות חלק העובד (מגולם) עם הצמדה וקנסות וכן את היוון הגמלה ממעסיק שלא דיווח על העובד או שלא שילם כחוק את דמי הביטוח במועד, לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

הצעה לתיקון חוק הביטוח הלאומי

בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018, התשע"ז-2016 מוצע לקבוע כי המוסד לביטוח לאומי יגבה את החוב לפי סעיף 369 באופן שבו נגבים דמי ביטוח, באמצעות פקודת המסים (גבייה) אך כפוף לסכומים מרביים בהתחשב בחומרת ההפרה ובמשך הזמן שבו נמשכה ההפרה. התשלום המרבי המוצע הוא 20 פעמים השכר הממוצע במשך בהפרה לתקופה שעולה על 12 חודשים.

דיווח מרוכז

אין לדווח על גילום קיבוצי ברשימה מרוכזת ללא פירוט שמי. יש לפרט את התשלום ולהכניסו בחלק ב' של טופס 126 כרשומה נוספת לעובד, על כל המשתמע מכך. דיווח מרוכז כאמור גורם לכך שתלושי השכר שנמסרים לעובדים אינם כוללים את כל רכיבי השכר (עבירה לפי חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, להלן: "חוק הגנת השכר"). כתוצאה מכך המוסד לביטוח לאומי אינו יכול למצות עם תובעי הגמלאות את כל זכויותיהם, ואינו משלם גמלאות בשל הטבות אלה (ברשות המסים קיימת הוראה דומה).

דוגמה לאי מיצוי זכויות בשל שיהוי בהגשת תביעה לתוספת גמלה בשל הטבת חשמל חינם (ששולמו בגינה דמי ביטוח בגילום קיבוצי) מצויה בפסק דין של בית הדין הארצי לעבודה בעניינם של שני עובדי חברת החשמל (מיום 13.8.2014, 45521-09-11, 45477-09-11).

מילוי טופס 101 וטופס 103

יש לבקש מכל עובד למלא טופס 101 מיד עם תחילת העבודה, לצרף צילום של תעודת הזהות שלו ומסמכים הקשורים לקצבאות שהוא מקבל מהמוסד לביטוח לאומי. טופס 103 ממלא מי שחל עליו צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בייחוד אם זה מקום עבודתו היחיד כ"שכיר".

יש להקפיד לדרוש דיווח מעודכן מדי שנה, לרבות פרוט ההכנסות הנוספות באופן ברור.

כפי שיובהר בהמשך לעניין הקביעה אם מעסיקו של העובד הוא עיקרי או משני, חשוב לוודא שהעובד ממלא את הטופס כראוי וחותרם עליו.

ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי

על פי סעיף 342 לחוק הביטוח הלאומי המעסיקים חייבים לשלם למוסד לביטוח לאומי דמי ביטוח עבור כל עובדיהם, בהתאם להכנסתם מכל מקור כמפורט בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, כאמור בסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, ולהציג בתלושי השכר את כל רכיבי ההכנסה כמתחייב מסעיף 24 לחוק הגנת השכר, ובכלל זה גם הטבות שוות כסף כגון נסיעות לחו"ל, ארוחות וכדומה.

ביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי מבוצעת בדרך כלל כל שלוש עד חמש שנים. אין הגבלת זמן ואין התיישנות. ואולם, נוהגים לבדוק עד חמש השנים המוקדמות מתוך שבע השנים האחרונות (למעט חריגים). תאגידים המעסיקים יותר מ-20 עובדים נבדקים בשגרה. בעקבות דוח מבקר המדינה נבדקים גם מעסיקים קטנים יותר, לרבות חברות משפחתיות וחברות פרטיות.

התיישנות בקביעת דמי ביטוח בביקורת ניכויים

בחוזר ביקורת ניכויים מספר 7 מיום 15.5.2016 מפורטים הכללים החלים לעניין התיישנות קביעת חוב בדמי ביטוח בעקבות ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי. זאת בעקבות כניסתו לתוקף של התיקון לחוק הביטוח הלאומי בעניין ההתיישנות.

בעקבות פנייה של לשכת רואי חשבון נעשתה חשיבה מחודשת במוסד לביטוח לאומי בעניין מועד ההתיישנות של שומות סופיות. ההוראות נבחנות בימים אלה גם בגין שומות סופיות בביקורת ניכויים של מס הכנסה.

טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום

החל משנת 2008 מעסיק שהוא חברת מעטים (לפי ההגדרה בסעיף 76 לפקודת מס הכנסה) מדווח בגב טופס 102 על בעלי השליטה השכירים בחברה ללא תלות במספר העובדים המועסקים אצלו (מעסיק שיש לו יותר מתשעה בעלי שליטה, רושם את תשעת בעלי השליטה בעלי השכר הגבוה ביותר).

מעסיק המעסיק עד תשעה עובדים בחודש (שאינו לו בעלי שליטה כהגדרתם בחוק הביטוח הלאומי) – חייב לדווח בגב הטופס רק בשנים 2008 עד 2015.

מבחן מספר העובדים הוא חודשי.

טופס 102 (חזית וגב) מועבר למוסד לביטוח לאומי בטופס המקורי או במחשב. אי אפשר להעביר את הטופס בפקס. צילום גב הטופס או פלט מחשב אינם מתקבלים במוסד לביטוח לאומי.

מומלץ להעביר את הטפסים באופן ממוחשב כדי לחסוך גם את העתקת הנתונים וגם את בעיית חיסיון המידע כאשר הטופס מוגש בדואר.

ניתן לפנות למוקד התמיכה הטלפוני. מספרי הטלפון הם: 02-6463252 ו-02-6463251, בימים א'-ה' בין השעות 08:00 עד 17:00.

מעסיק שלא דיווח על פרטי העובדים בגב הטופס לתקופות קודמות וקיבל הודעה על כך, ימלא את פרטי העובדים בגב הטופס בהודעה שקיבל וימסור את הטופס בבנק, בסניף הביטוח הלאומי או בדואר. המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל דוחות מתוקנים על פלטים של בתי התכנה או בפקס.

דוחות 102 שהוגשו ללא גב הטופס נרשמים במוסד לביטוח לאומי כאילו לא הוגשו. כתוצאה מכך נוצרת קביעה, והמעסיק עלול להיתבע לשלם קנסות (ואף חשוף לעיקולים אוטומטיים).

טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל בחודש יולי 2016

במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015 נוסף סעיף 355(א1) לחוק הביטוח הלאומי.

הנחיות פורסמו בחוזר מעסיקים 1463 בחודש יוני 2016 ועדכון פורסם ביולי 2016.

להלן ההוראות שעולות מהחוק, מהחוזר ומהסיכומים בישיבת ועדת העבודה והרווחה שדנה בחוק:

לפי סעיף 355(א1) מעסיק או מי שמשלם פנסיה מוקדמת יגיש למוסד לביטוח לאומי באופן מקוון דין וחשבון על שכר עבודה או על פנסיה מוקדמת ששילם למי שבעדו הוא חייב או היה חייב בתשלום דמי ביטוח, למעט עובד במשק בית, במועדים אלה:

(א) עד יום 18 ביולי בכל שנה – לגבי החודשים ינואר עד יוני של אותה שנה (שידור ראשון התבצע מיום 3 ביולי 2016).

(ב) עד יום 18 בינואר בכל שנה – לגבי החודשים ינואר עד דצמבר של השנה שקדמה לה (שידור ראשון יתבצע בחודש ינואר 2017).

שידור טופסי 126 שלעיל מתבצע לפי המידע הקיים, ללא צורך בהתאמות הנדרשות בדרך כלל לפני הגשת טופס 126 למס הכנסה. הנחיות לשידור הטופס מפורטות בחוזר.

(ג) עד יום 30 באפריל בכל שנה – לגבי שנת המס שקדמה לה, אלא אם ניתנה לכלל המעסיקים ארכה להגשת הדוח.

הכוונה בסעיף זה למבנה זהה למבנה הדיווח של טופס 126 שמשודר למס הכנסה פעם בשנה (בתוספת של מספר תיק הניכויים הפעיל במוסד לביטוח לאומי). הטופס האמור ישודר גם למוסד לביטוח לאומי במועד שהוא משודר למס הכנסה, ובגינו ממילא יתבצעו כל ההתאמות הדרושות לדיווחים השוטפים ולספרי המעסיק, כמקובל.

הגדרת עובד לעניין טופס 126 מקוון - סעיף 342 מחייב את המעסיק בתשלום דמי ביטוח בעד העובד. הכוונה לכל מי שהמעסיק חייב בתשלום דמי ביטוח בעדו, לרבות בעלי שליטה, ולרבות מבוטחים הנחשבים שכירים לפי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, למעט עובד במשק בית (שלא לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק).

פנסיה מוקדמת לעניין טופס 126 מקוון - פנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) היא פנסיה המשולמת לפני גיל פרישה לפי חיקוק או לפי הסכם עבודה, לרבות תשלום המשולם בשל אובדן כושר עבודה או בשל נכות.

מעסיקים שמגישים טופסי 102 באופן לא מקוון - מעסיק שאין באפשרותו לשדר טופס 126 ידווח בטופס מקוון באינטרנט.

השפעה עקיפה על טופסי 102 למוסד לביטוח לאומי - החל מהדיווח בעד חודש ינואר 2016 בוטל הדיווח בגב הטופס בעבור עובדים שאינם בעלי שליטה. חברות ימשיכו לדווח על משכורות בעלי השליטה בגב הטופס.

שינויים במס הכנסה - בעקבות תיקון חוק הביטוח הלאומי בוטלה הדרישה של מס הכנסה לדווח דיווח שלישוני של טופס 126 (דרישה שלא יושמה בפועל).

מס הכנסה רשאי לקבל מהמוסד לביטוח לאומי את המידע מטופסי 126 שהועברו אל המוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת שומה או עריכת ביקורת, רק אם נדרש, כמפורט בסעיף 140א לפקודת מס הכנסה (לדוגמה: לעריכת חישוב למס הכנסה שלילי).

טופס 100/בל – פירוט שנתי של השכר

וניכויי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות לעובד ולמעסיק

טופס 100/בל הוא צילום מצב ליום מסוים והוא כולל פירוט שכר ותשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות של 12 חודשים מכל מקורות ההכנסה, כאשר "תשלומים נוספים" מיוחסים בהתאמה לחודשים הרלוונטיים. לדוגמה, כאשר שולמו דמי הבראה או שולמו הפרשי שכר לחודשים קודמים.

את הטופס (בל/100) יש לבקש מהמעסיק או ממשלם הפנסיה. תוכנות השכר מפיקות את הטופס על פי הוראות שקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, עד שבע שנים רטרואקטיבית.

המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל טופס בל/100 אשר ממולא בכתב יד, אלא רק טופס מודפס וחתום על ידי המעסיק, עם ציון מועד הפקת הטופס וסימון של בית התוכנה. חשוב להקפיד על סימול הרכיבים החייבים בפריסה.

החל משנת 2016 אפשר לעדכן את הטופס באופן מקוון ישירות ממערכת השכר של המעסיק לסניפי ניסוי במוסד לביטוח לאומי במקום לשלוח תלושי משכורת וגם כדי לקצר את משך הטיפול בתביעה לגמלה. בשלב זה מתבצע השירות כניסוי בסניפי ביטוח לאומי מסוימים. עדיין לא כל בתי התוכנה ולשכות השירות ערוכים לשירות.

תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד

מבוטח שיש לו הכנסות משני עיסוקים או יותר (לרבות מפנסיה מוקדמת המשולמת לפני גיל פרישה), משלם דמי ביטוח על פי סדר החיוב המפורט להלן ובאופן המפורט להלן, אך לא יותר מההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח וזכאי לשיעור מופחת רק פעם אחת:

1. מהכנסותיו כעובד שכיר המעסיק מנכה את דמי הביטוח.
2. מהכנסותיו כעובד עצמאי כאשר הוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי, הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
3. מהכנסות "פסיביות": הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר או כעובד עצמאי (ואינן פטורות מדמי ביטוח על פי החוק או על פי התקנות), הוא משלם דמי ביטוח בעד עצמו.
4. מהכנסותיו מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי, משלם הפנסיה מנכה את דמי הביטוח.

האחריות לניכוי דמי ביטוח בשיעור המלא

האחריות לתשלום דמי הביטוח במלואם מוטלת על העובד השכיר שעובד אצל מעסיקים שונים לפי סעיף 342(ד) לחוק הביטוח הלאומי. תקנות התיאום נקבעו לפי הוראות סעיף 342(ה) לחוק שקבעו בין היתר את חובת המעסיק לניכוי בשיעור המלא למי שעובד אצל מעסיק נוסף.

מעובד שכיר שהוא גם עובד עצמאי וגם מקבל פנסיה מוקדמת בו זמנית, מנכה משלם הפנסיה את השיעור המלא של דמי הביטוח לפי סעיף 345ב(ה1) לחוק הביטוח הלאומי, למעט אם נעשה תיאום.

מעסיק עיקרי ומעסיק משני

כאשר למבוטח יש בעיסוקו כעובד שכיר (לרבות לפי צו סיווג מבוטחים) כמה מקורות הכנסה (לרבות פנסיה מוקדמת) או שיש לו פנסיה מוקדמת משני מקורות או יותר, יש לקבוע מי המעסיק העיקרי ומי המעסיק המשני, ובהתאם נערך ניכוי דמי הביטוח. המעסיק העיקרי מנכה מהעובד שיעור מופחת (3.5% בשנת 2016) ושיעור מלא (12% בשנת 2016). המעסיק המשני מנכה מהעובד שיעור מלא, אלא אם נערך תיאום כפי שיוסבר בהמשך.

כאשר עובד שכיר מקבל גם פנסיה מוקדמת (כמוסבר להלן), הפנסיה היא ה"מעסיק המשני" לעניין תיאום דמי הביטוח. כלומר, כאשר לעובד יש משכורת ופנסיה מוקדמת, תיאום דמי הביטוח נערך בפנסיה אף על פי שבמס הכנסה התיאום נעשה במשכורת.

כאשר לעובד שכיר ההכנסה הנוספת היא ממשלח יד או שהיא הכנסה פסיבית, אין לערוך תיאום דמי ביטוח במשכורת כיוון שהחישוב נערך בתחום "גבייה מלא שכירים" במוסד לביטוח לאומי. אם ההכנסה מהמשכורת נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק – אזי יש לשלוח את התלוש (או התלושים) למחלקת גבייה מלא שכירים בסניף המוסד לביטוח לאומי, כדי לעדכן את שיעורי דמי הביטוח המופחתים בהכנסה הנוספת.

המעסיק העיקרי לעניין תיאום דמי ביטוח הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת חודש". כלומר, אותו מעסיק מנכה מס הכנסה משכר העובד על פי לוח הניכויים של מס הכנסה.

המעסיק המשני הוא המעסיק שעובדו הצהיר בטופס 101 שאצלו הוא משתכר "משכורת נוספת" (המעסיק מנכה משכרו של העובד את שיעור המס המרבי, או שיעור מס אחר שקבע פקיד השומה). אם יש יותר משני מעסיקים, אזי העובד יבחר מי מהם הוא המעסיק העיקרי ויצהיר על כך בטופס.

כאשר אין צורך למלא טופס 101, כמו למשל בתשלום על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, העובד ממלא טופס בל/103, ומצהיר אם זה מקום עבודתו היחיד כ"עובד שכיר" או שיש לנכות דמי ביטוח כמעסיק משני. ברירת המחדל של מעסיק, כאשר מבוטח הכלול בצו סיווג מבוטחים לא מילא טופס 103, היא שזה מקום עיסוקו המשני של המבוטח, ועליו לנכות מהעובד דמי ביטוח בשיעור המלא. תיאום דמי ביטוח מבוצע לעובד בלבד ובאחריותו. אין תיאום דמי ביטוח למעסיק.

תיאום דמי ביטוח לעובד

המעסיק המשני מנכה דמי ביטוח בשיעור מלא מכל שכרו של העובד, אלא אם העובד המציא למעסיק אישור על ניכוי דמי ביטוח בשיעור שונה (תיאום דמי ביטוח). האישור על ניכוי בשיעור שונה ניתן בעבור המעסיק המשני (לרבות בעבור משלם פנסיה מוקדמת) במקרים הבאים:

- א. הכנסת העובד אצל המעסיק העיקרי נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק.
- ב. לעובד שכיר יש גם הכנסה מפנסיה מוקדמת, ושכרו נמוך מ-60% מן השכר הממוצע במשק.
- ג. הכנסתו של העובד (אצל מעסיק אחד או יותר) עולה על ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.
- ד. העובד השכיר מקבל פנסיה מוקדמת וסך כל השכר והפנסיה אצלו גבוה מההכנסה המרבית.
- ה. למבוטח יש שני מקורות הכנסה או יותר שהם פנסיה מוקדמת, ובאחד מהם ההכנסה נמוכה מ-60% מן השכר הממוצע במשק, או סך ההכנסה עולה על הכנסה המרבית.

פנסיה מוקדמת (פנסיה המשולמת לפני גיל פרישה)

פנסיה מוקדמת היא פנסיה המשתלמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד בטרם הגיע לגיל פרישה, לאחר שפרש מעבודתו פרישה מוחלטת או פרישה חלקית, לרבות קצבה המשתלמת כאמור בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

אם אדם עובד כשכיר ויש לו גם הכנסות מפנסיה מוקדמת, אזי מקום העבודה שבו הוא עובד שכיר הוא המעסיק העיקרי ומשלם הפנסיה הוא "המעסיק המשני", גם אם בעבור מס הכנסה התיאום מבוצע באופן שונה.

אם משולמת פנסיה מוקדמת לגמלאי שהוא גם עובד שכיר, ו/או מקבל פנסיה מוקדמת ממקור נוסף, ו/או גם עצמאי, משלם הפנסיה מנכה מהמבוטח את השיעור המלא של דמי הביטוח, אלא אם המבוטח המציא למשלם הפנסיה אישור על ניכוי בשיעור שונה.

לעקרת בית שנשואה למבוטח ופטורה מתשלום דמי ביטוח, אין לערוך תיאום. עקרת הבית חייבת להודיע למשלם הפנסיה על כל שינוי שחל במעמדה במוסד לביטוח לאומי. עליה להודיע מיד על התחלת העבודה כשכירה כדי שמשלם הפנסיה ינכה דמי ביטוח מהפנסיה המוקדמת.

הדיווח בטופס 102 על תיאום דמי ביטוח

בטופס 102 המשמש לדיווח חודשי על העובדים, יש חזית וגב.

גב הטופס - בגב הטופס, ליד שם העובד, מצוין אם הוא עובד בעבודה נוספת.

חזית הטופס - בשורה ג' בחזית הטופס יש לרשום את חלק השכר של העובדים החייב בשיעור מופחת.

בשורה ד' יש לרשום את שכר העובדים העולה על ההכנסה המרבית, לרבות ההכנסה הפטורה שניתנה באישור לתיאום דמי ביטוח.

בשורה ה' יש לרשום את מספר העובדים השייכים לטור 1 (עובדים בגיל 18 ועד גיל פרישה) - לא כולל עובדים בעבודה נוספת.

בשורה ה' יש לרשום את חלק השכר החייב בשיעור מופחת למעסיק.

בשורה ו' יש לרשום את שכר העובדים העולה על ההכנסה המרבית, שהמעסיק אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעבורו.

מקבלי שכר בעבודה נוספת אינם רשומים בנפרד. ההבדלים בנתוני השכר בין שורה ג' לשורה ה' ובין שורה ד' לשורה ו' יכולים להיות רק אם קיימים עובדים בעבודה נוספת.

תיאום דמי ביטוח מראש בשיעור המופחת

עובד אצל שני מעסיקים או יותר (לרבות מי שמקבל פנסיה מוקדמת ממקור אחד או יותר), שהכנסתו אצל המעסיק העיקרי נמוכה מ-60% מהשכר הממוצע במשק, זכאי לתיאום דמי ביטוח. המעסיק (או משלם הפנסיה המוקדמת) מתבקש לערוך את התיאום בשיעור המופחת בעבור העובד לפי טופס בל/644 או לקבל מהעובד אישור שהופק באינטרנט, כדי לוודא שלא ינוכו מהעובד דמי ביטוח עודפים.

העובד מתבקש להגיש למעסיק המשני, ומקבל הפנסיה מתבקש להגיש למשלם הפנסיה, נוסף על ההצהרה בטופס 101, הצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644, בעבור תיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת באותה שנה – מחודש ינואר (או מתחילת העבודה באותה השנה) ועד סוף חודש דצמבר של שנת המס.

כאשר העובד ממלא טופס בל/644, המעסיק המשני מזין את נתוני ההכנסה מחודש ינואר של השנה הנוכחית, או ממועד תחילת העבודה באותה השנה. אין לשלוח את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לתבוע החזר בעבור השנה הנוכחית.

על פי הצהרות אלה, המעסיק המשני או משלם הפנסיה יזינו בתוכנת השכר את סכום ההכנסה של העובד או של מקבל הפנסיה אצל המעסיק העיקרי, וכך יתקבל אצלו אישור אוטומטי על ניכוי דמי ביטוח בשיעור המופחת (כאשר ההכנסה אצל המעסיק העיקרי נמוכה מסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק).

תיאום דמי ביטוח מבוצע מהחודש שבו העובד החל לעבוד אצל המעסיק המשני, או מחודש ינואר בשנה הנוכחית. אם לא בוצע תיאום בשנה שחלפה, אזי החזר ייעשה לאחר פנייה של העובד באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי.

כאשר המעסיק מזין את ההכנסה רטרואקטיבית, נוצרת יתרת זכות. דיווח על הפרשי שכר שליליים של עובדים מתבצע באמצעות שידור קובץ בלבד.

אישור לתיאום דמי ביטוח בשיעור המופחת לעובד אצל יותר משני מעסיקים כולל פנסיה מוקדמת אפשר להפיק באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי בשירות "תיאום דמי ביטוח" – "הפקת אישור". מספר הטלפון של מוקד התמיכה בנושא זה: 08-6509920. האישור מופק על פי תלוש אחרון ותלוש לחודש שקדם לו.

אם העובד או מקבל הפנסיה אינם מגישים את ההצהרה על ההכנסה אצל המעסיק העיקרי (בל/644) או אישור שהפיקו באינטרנט, אזי על המעסיק המשני או על משלם הפנסיה לנכות דמי ביטוח בשיעור המלא, כמוסבר בדוגמה הבאה.

דוגמה (שני מעסיקים):

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק העיקרי - 3,000 ש"ח

משכורת ברוטו חייב לביטוח הלאומי אצל המעסיק המשני - 1,000 ש"ח - העובד מצהיר על המשכורת בסך 3,000 ש"ח שהוא משתכר אצל המעסיק העיקרי בטופס בל/644.

המעסיק המשני ינכה דמי ביטוח בשיעור המופחת עד לסכום של 60% מן השכר הממוצע במשק. כלומר, ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המופחת (3.5%).

ללא התיאום האמור המעסיק המשני ינכה מסך ה-1,000 ש"ח את השיעור המלא (12%).

המשך הדוגמה למעסיק שלישי (או מעסיק משני שני):

משכורת ברוטו (חייב לביטוח הלאומי) אצל המעסיק השלישי - 500 ש"ח - העובד מצהיר בשני טופסי בל/644 על שתי המשכורות שלו: האחת אצל המעסיק העיקרי בסך 3,000 ש"ח, והשנייה אצל המעסיק המשני בסך 1,000 ש"ח. סך הכול העובד מצהיר על 4,000 ש"ח בטופס בל/644. המעסיק השלישי (המשני השני) יחייב בשיעור המופחת סך של 500 ש"ח במקום בשיעור המלא.

טופס בל/644 נמסר כדלקמן :

1. למעסיק השני (המשני הראשון) - 3,000 ש"ח, בהתאם למשכורת אצל המעסיק הראשי.
2. למעסיק השלישי (המשני השני) - 4,000 ש"ח, בהתאם למשכורות אצל המעסיק הראשי והמעסיק המשני הראשון. המעסיק השלישי (המשני השני) יזין למערכת 4,000 ש"ח. החישוב הוא כדלקמן : $4,000 - 5,678$ (בשנת 2016).

כלומר, עד משכורת בסך 5,678 ש"ח המעסיק המשני השני יכול לחייב בשיעור המופחת. מסך 5,679 ש"ח - החיוב יהיה בשיעור המלא.

מועד מילוי טופס בל/644

בתחילת כל שנת מס (אם ההצהרה ניתנת באיחור, אזי אפשר להצהיר מחודש ינואר בשנה הנוכחית, כפי שהוסבר לעיל).

לעובד חדש או למקבל פנסיה חדש – מיום תחילת העבודה או תחילת קבלת הפנסיה, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.

למי שקיים כבר אישור לתיאום דמי ביטוח לתקופה הקרובה – כשיפוג תוקפו של האישור, ולאחר מכן בתחילת כל שנת מס.

העובד מתחייב לעדכן את המעסיק המשני אם שכרו אצל המעסיק העיקרי משתנה באופן מהותי.

במקרים שבהם השכר אצל המעסיקים אינו קבוע, עדיף לא לבצע תיאום לפי טופס בל/644.

תיאום דמי ביטוח בשל הכנסה שעולה על ההכנסה המרבית

עובדים או מקבלי פנסיה מוקדמת שהכנסתם מעל ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח מבצעים תיאום דמי ביטוח במוסד לביטוח לאומי בטופס בל/753 שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

לצורך קבלת התיאום יש לפנות לאגף גבייה ממעסיקים בסניף שאליו שייך המבוטח על פי כתובת מגוריו. לבקשה יש לצרף טופסי בל/100 מודפסים וחתומים של השנה השוטפת והשנה שקדמה (או לפחות 12 חודשים שקדמו לחודש הבקשה).

ביקורת המוסד לביטוח לאומי

המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבדוק את הצהרת העובד או מקבל הפנסיה על הכנסתו אצל המעסיק העיקרי או משלם הפנסיה, על פי טופס 126 המדווח על ידי המעסיקים או משלמי הפנסיה. לכן המעסיק המשני או משלם הפנסיה אינם חייבים לבדוק את ההצהרה של העובד או של מקבל הפנסיה, אך הם חייבים לשמור את ההצהרות האמורות עם טופס 101 (או טופס 103), המעידים על הצהרת העובד על עבודה יחידה או על עבודה נוספת.

החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת

כאשר לא נערך תיאום דמי ביטוח באופן שוטף, המבוטח רשאי לתבוע מהמוסד לביטוח לאומי החזר של דמי הביטוח ששולמו ביתר החל משנת המס הבאה.

בקשה להחזר דמי ביטוח בשל הכנסה בשיעור המופחת יש להזמין מהמוסד לביטוח לאומי, באמצעות האינטרנט בלבד (למעט במקרים חריגים למי שאין לו אינטרנט). ההחזר מתבצע באמצעות טופסי 126 שקיימים במוסד לביטוח לאומי. יש לעקוב אחר ההוראות באתר האינטרנט.

כאשר קיימת בקשה באינטרנט וחסר טופס 126, המוסד לביטוח לאומי שולח למבוטח הודעה שחסר טופס 126. המבוטח אמור לשלוח טופס 106 לכתובת הרשומה בהודעה. עם קליטת הטופס, חישוב ההחזר יתבצע אוטומטית ואין צורך לשלוח בקשה נוספת.

אם מתברר שיש טעות בנתונים המצויים במוסד לביטוח לאומי, אפשר לשלוח טופס 106 מתוקן לכתובת האמורה.

מספר הטלפון של מוקד התיאום למי שמתקשה לבצע פעולות באינטרנט - 02-6463474.

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח מעל ההכנסה המרבית ששולמו ביתר בשל תיאום שלא נערך מראש, מבוצע בסניפי המוסד לביטוח לאומי בתחום גבייה ממעסיקים (טופס 752). מבטוח שיש לו חשבון דמי ביטוח בגבייה בשל הכנסות מעסק, ממשלח יד או הכנסות פסיביות – אמור לקבל את ההחזר לאחר חישוב דמי הביטוח על הכנסות אלה.

יש לבקש מהמעסיקים טופסי בל/100 לצורך החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר מעל ההכנסה המרבית.

ככלל, ההחזר מתבצע רק בעבור שנה שלמה ולא בעבור חלקי שנה. החזר בעבור השנה השוטפת מתבצע באמצעות קובץ זיכויים על ידי המעסיק אך ורק בהתאם לאישור שהתקבל מהמוסד לביטוח לאומי.

התיישנות של החזר דמי ביטוח

החזר דמי ביטוח בשל תיאום שלא נעשה מראש ניתן עד שבע שנים לאחר (לא כולל את השנה השוטפת). המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזרים המפרטים את אופן הטיפול בהחזרים (התיישנות החזרי דמי ביטוח מתאריך 18.2.2013 ומתאריך 22.5.2016).

החזר דמי ביטוח למקבל פנסיה מוקדמת

"פנסיה מוקדמת" (לרבות תקבול בשל אובדן כושר עבודה) כהגדרתה בחוק הביטוח הלאומי נחשבת "מעסיק משני", אף על פי שבמס הכנסה הפנסיה המוקדמת נחשבת למעסיק עיקרי לעניין תיאום מס.

מבוטח שהוא עובד שכיר במקום אחד או יותר וגם מקבל פנסיה מוקדמת, או מבטוח שמקבל פנסיה מוקדמת מכמה מקומות, שלא ביצעו תיאום דמי ביטוח מראש, פונים לקבל החזר דמי ביטוח בשיעור המופחת באמצעות אתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. ההחזר הוא עד שבע שנים לאחר (לא כולל השנה השוטפת).

עובד עצמאי (או עובד שכיר ועצמאי) ו/או מי שיש לו הכנסות פסיביות, שיש לו גם פנסיה מוקדמת, פונה לתחום גבייה ממעסיקים בסניף המוסד לביטוח לאומי שאליו הוא שייך לפי כתובת המגורים, כדי לקבל החזר דמי ביטוח ששולמו ביתר מהפנסיה המוקדמת, לחשבונו בגבייה, לאחר שתיערך התאמה על כל הכנסותיו.

תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008

החל משנת 2008 בוטל הפטור מדמי הביטוח הלאומי למבוטח שמקבל שכר בתקופה שבעדה הוא מקבל דמי לידה, או דמי פגיעה, או תשלומים בקשר לשיקום מקצועי. כלומר, שכר (לרבות הטבת שכר) המתקבל בתקופה זו חייב בדמי ביטוח, כמקובל.

המעסיק מנכה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מהעובד ומעביר למוסד לביטוח לאומי גם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי (אם הוא מעסיק עיקרי, אזי הוא מנכה מהעובד גם דמי ביטוח מופחתים). את הדיווח ואת התשלום יש לבצע בטופס 102.

תקנה 22 - מעסיק המורשה לשלם דמי פגיעה לעובדיו על פי תקנה 22 לתקנות הביטוח הלאומי (ביטוח מפני פגיעה בעבודה), התשי"ד-1954, נוהג כדלקמן:

החל ממשכורת חודש מארס 2008 המעסיק משלם שכר רגיל לעובד בתקופת דמי הפגיעה (שלא יפחת מדמי הפגיעה), מנכה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא שכרו של העובד, ומשלם את חלקו בדמי הביטוח הלאומי (חלק המעסיק) על כל השכר. דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות אינם מנוכים מדמי הפגיעה שהמוסד לביטוח לאומי מחזיר למעסיק.

מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים

הרפורמה במס שינתה את כללי החיוב במס של הכנסות ממימוש מניות ואופציות לעובדים בהקצאות חדשות שמבוצעות החל מיום 1 בינואר 2003.

בחירה של מסלול מיסוי שיחול על תוכנית ההקצאה - מסלול הכנסת עבודה או מסלול רווח הון - משפיעה על החבות בדמי ביטוח ועל הזכאות לגמלאות בשל הכנסה זו.

דמי אבטלה

ביום 25 ביולי 2012 התקבל בכנסת תיקון 141 לחוק הביטוח הלאומי, המשפר את התנאים לקבלת דמי אבטלה (בעיקר מקל על עובדים יומיים להשלים את תקופת האכשרה הנדרשת לזכאות לדמי אבטלה), מיום 1 באפריל 2013.

נקבעה תקופת אכשרה אחידה לכל סוגי העובדים השכירים, שנמנית בחודשים (ולא בימים). הזכאות לדמי אבטלה מושגת לאחר צבירת 12 חודשי עבודה מתוך 18 החודשים שקדמו לתקופת האבטלה, שבהם עבד העובד יום אחד או יותר מהימים בחודש.

החל מאפריל 2013 דמי האבטלה מחושבים על בסיס ממוצע השכר בששת חודשי העבודה האחרונים, כך שהשכר היומי הממוצע משקף את השכר הריאלי של העובד.

בדצמבר 2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי הוראות הקשורות לחישוב בסיס ממוצע השכר בששת החודשים הקלנדריים האחרונים שלפני התאריך הקובע:

1. אפשר "לדלג" על חודש שבו השכר מופחת בשל מחלה או תאונה, ואף עקב טיפול בבן משפחה שחלה, עם המצאת אישורי מחלה או תאונה.

2. אפשר להכליל את חודש העבודה האחרון שלפני התאריך הקובע במניין ששת החודשים הקלנדריים, אף אם העובד לא עבד עד סוף החודש, ובלבד שהעובד לא התייצב בלשכת התעסוקה באותו החודש.

פנסיה מוקדמת (פרישה לגמלאות לפני גיל הפרישה)

מחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסיה לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הפנסיה המשולמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, **לרבות "פנסיה" המשולמת בשל נכות, או אובדן כושר עבודה מלא או חלקי**, אם הקצבה נכללת בהגדרת "פנסיה" שבסעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי.

"פנסיה מוקדמת" מוגדרת בסעיף 345ב לחוק כקצבה המשתלמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד בטרם הגיעו לגיל פרישה, לאחר שפרש מעבודתו פרישה מוחלטת או חלקית, לרבות קצבה המשתלמת כאמור בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

חברות הביטוח אינן חייבות בניכוי במקור של דמי ביטוח מתשלומים המשולמים בגין פוליסות שבמקורן אינן מכוח יחסי עבודה. ההכנסה מפוליסת אובדן הכושר שמקורה בפוליסת פרט מחויבת בדמי ביטוח על ידי המבוטח.

משלמי פנסיה מבקשים ממקבל הפנסיה להביא מהמוסד לביטוח לאומי טופס בל/618 המעיד על הזכאות לפטור מניכוי דמי הביטוח מהפנסיה המוקדמת.

ועדת שומה

בסוף שנת 2015 הקים המוסד לביטוח לאומי ועדת שומה לפי סעיף 372 לחוק הביטוח הלאומי. הוועדה פועלת בהרכב משתנה של שלושה חברים מתוך שישה חברים שנבחרו על ידי מועצת המוסד לביטוח לאומי: שני חברים ושופטת בדימוס היושבת בראש כל ועדה.

אגף הביטוח והבריאות במוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביקורת ניכויים מספר 6 בעניין ועדות שומה ביום 25.5.2016.

סעיפי חוק הביטוח הלאומי הרלוונטיים

סמכות קביעה לפי סעיף 347 לחוק – פקיד גבייה ראשי רשאי לקבוע את דמי הביטוח של מבוטח ששינה את סיווג הביטוחי על בסיס מקור הכנסתו בתקופת התשלום.

קביעת דמי ביטוח בהיעדר דוח לפי סעיף 357 לחוק – פקיד הגבייה רשאי לקבוע את סכום דמי הביטוח של מי שהיה חייב בהגשת דוח למוסד לביטוח לאומי ולא הגיש. סוגי הדוחות הרלוונטיים המעניקים לפקיד הגבייה את הסמכות

מפורטים בסעיפים 342 ו-355 לחוק וכוללים את מרבית הדוחות שעל יחידים ומעסיקים להגיש. פקיד הגבייה חייב לנמק את ההחלטה (סעיף 359 לחוק).

קביעת דמי ביטוח בניגוד לדוח לפי סעיף 358 לחוק – פקיד הגבייה רשאי לקבוע את סכום דמי הביטוח למבוטח או למעסיק, אם הוא משוכנע שהכנסת המבוטח או שכר העבודה של עובדי המעסיק עולים על הסכומים המפורטים בדוח שהוגש. פקיד הגבייה חייב לנמק את ההחלטה (לפי סעיף 359 לחוק).

ערר על קביעת דמי ביטוח לפי סעיף 359 לחוק – החייב בתשלום דמי ביטוח רשאי לערער לפני ועדת שומה תוך 30 יום מיום שנמסרה לו הודעה בדואר רשום על קביעת דמי הביטוח. אם הוא אינו מערער, הקביעה היא סופית.

בערער על קביעה לפי סעיפים 347 ו-357 לחוק חובת הראייה היא על המערער. בערער על קביעה לפי סעיף 358, חובת הראייה על כך שהקביעה היא סבירה היא על המוסד לביטוח לאומי.

ועדת שומה לפי סעיף 372 לחוק – ועדת שומה תקבע את דמי הביטוח שיש לשלם, לפי בקשת החייב בתשלום דמי ביטוח. הוועדה אינה כפופה לדיני הראיות אך שומה סופית של הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיפים 344(א) ו-345(א) לחוק מחייבת אותה.

סעיף 344(א) לחוק קובע ככלל את הכנסת העובד שמקורה בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, וסעיף 345(א) לחוק קובע את הכנסתו של מבוטח שאינו עובד שכיר, שמקורה בסעיף 2 לפקודה.

החלטה של ועדת שומה בשאלה שבעובדה היא סופית (כלומר, הצדדים רשאים לערער עליה לבית הדין בשאלה משפטית בלבד).

תקציר החוזר

על פי החוזר, הוקמה בשלב זה ועדת שומה אחת ליד סניף המוסד לביטוח לאומי בתל אביב, שאמורה לטפל בעניינים מכל הארץ. הוועדה היא גוף מעין שיפוטי בהרכב של שלושה חברים בראשות שופטת בדימוס.

הנושאים אשר בהם דנה הוועדה מוגבלים בחוק. החלטות הוועדה מחייבות וניתן לערער עליהן לבית הדין בשאלות משפטיות בלבד ולא בשאלות עובדתיות.

רשאים לערער לפני הוועדה כל מי שפקיד הגבייה בביטוח הלאומי קבע את הסכום המגיע ממנו כדמי ביטוח, לפי סעיפים 347, 357 ו-358 לחוק הביטוח הלאומי, תוך 30 יום מהיום שבו נמסרה ההודעה של פקיד הגבייה **בדואר רשום**.

ועדת השומה קבעה את סדרי הדין והם פורסמו באינטרנט.

שומה סופית של הכנסה לפי סעיפים 344(א) ו-345(א) מחייבת את הוועדה ואין היא רשאית לדון בה.

מזכירות מחלקת ביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי משמשת מזכירות הוועדה.

החוזר מחייב את פקיד הגבייה שהתבקש למסור מידע בדבר החלטה שעליה הוגש ערער לוועדת שומה, להכין תעודת ציבור מפורטת בנושא ולהתייצב באופן אישי בכל ועדה.

החוזר מחייב את פקיד הגבייה להוסיף בכל הודעה על קביעת דמי ביטוח ובכל תשובה למכתב שיש אפשרות השגה לפני ועדת שומה.

הרקע להקמת ועדת שומה

פסק דין חיה זיפר נ' המל"ל (עב"ל 1096/02 מיום 14.5.2005) שניתן בבית הדין הארצי לעבודה קבע כי המוסד לביטוח לאומי חייב להקים ועדת שומה כדי לאפשר למבוטח לערער לפנייה על שומה שנערכה על ידי פקיד גבייה ולאפשר לו לברר את גובה דמי הביטוח שעליו לשלם.

בפסק דין אידאל משאבי אנוש בע"מ (ב"ל 11.5.2015, 50581-09-11) קבע בית הדין האזורי כי הערר (השגה) על שומת הניכויים שהגישה התובעת נדון ונידחה, למעשה, על ידי גוף שלא הוסמך לכך על פי הוראות החוק, ועל כן אין כל נפקות להחלטות מבקרת הניכויים בעניין השומה.

עם זאת, קבע בית הדין כי צודק המוסד לביטוח לאומי בטענתו כי אין באי הקמת ועדת שומה ו/או בעובדה כי הערר נדון לפני גוף שלא הוסמך לכך על פי הוראות חוק הביטוח הלאומי, בכדי להביא לביטולה של השומה עצמה. לאור זאת קבע בית הדין כי השומה תידון לפני ועדת שומה.

כמו כן, בבג"ץ 2300/14 חברת נס א. טכנולוגיה בע"מ נ' שר הרווחה, מיום 2.2.2015, הצהירו מועצת הביטוח הלאומי והנתבע כי "בתוך חודשים ספורים תקום ועדת-השומה הראשונה בירושלים אשר בשלב ראשון תדון בעררים שיגיעו אליה מן הסניפים השונים בכל הארץ".

בנוגע לשינוי בחוק שהמוסד לביטוח לאומי ניסה להוביל בעניין ועדות השומה הוסיף בג"ץ כי "רצונם של המשיבים לעשות לשינוי הוראות סעיפים 359 ו-372 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 הינו לגיטימי ואיננו מביעים עמדה לעניין זה אך כל עוד הוראות אלה שרירות וקיימות על המשיבים 2 ו-3 לקיימן ואין הם יכולים להתעלם מהן כפי שנהגו למרבה הצער לאורך שנים."

נוהלי העבודה העיקריים וסדרי הדין מתוך הפרסום באינטרנט

1. ערר לוועדה יוגש בתוך 30 ימים מהיום שבו נמסרה לעורר במכתב רשום הודעה על קביעת דמי הביטוח שעליו לשלם, או בתוך 30 יום מהיום שבו נמסרה לעורר במכתב רשום הודעה על דחיית ההשגה או קבלת ההשגה באופן חלקי, והכול כאמור בסעיף 359 לחוק.

2. הערר יוגש במען שצוין לצורך זה בהחלטה בדבר קביעת דמי הביטוח נשוא הערר.

3. כתב הערר יוגש מודפס וחתום ביד העורר או בא כוחו.

4. כתב הערר יוגש בשישה עותקים (כמספר החברים בוועדה, העורר, המשיבים ובצירוף עותק נוסף).

5. אלה הפרטים שיכיל כתב הערר (לרבות מסמכים):

(1) שם העורר, מספר הזהות שלו, ובתאגיד - מספר הרישום שלו ומספר תיק הניכויים שלו, מענו, מספר הטלפון והפקס שלו והמען להמצאת הודעות ומסמכים;

(2) שמו ומענו של המשיב;

(3) תמצית ההחלטה שעליה עוררים;

(4) התאריך שבו הומצאה ההחלטה נושא הערר לעורר;

(5) העובדות שעליהן מסתמך העורר;

(6) הנימוקים שעליהם מבסס העורר את הערר שלו;

(7) רשימת מסמכים שעליהם מסתמך העורר, בציון המסמכים שאינם מצויים ברשותו;

(8) הסעד המבוקש.

6. המוסד לביטוח לאומי יהיה המשיב לערר והוא אמור להגיב בתוך 30 יום מהיום שבו הומצא לו כתב הערר.

7. אם המוסד לביטוח לאומי לא הגיש כתב תשובה בתוך 30 יום כאמור, רשאית הוועדה לקבל החלטה בהיעדר כתב התשובה, אך המוסד לביטוח לאומי רשאי להגיש בתוך 15 ימים מהיום שבו הודיעו לו על ההחלטה בקשה מנומקת לביטול ההחלטה ולמתן רשות להגיש כתב תשובה במועד שתקבע הוועדה.

הדגשים נוספים בפנייה לוועדת שומה

מזכירות אגף ביקורת ניכויים משמשת בשלב זה מזכירות ועדת השומה בכל הנושאים המובאים לפני הוועדה.

המערער מוזמן להציג את טענותיו לפני הוועדה באופן אישי. הוא רשאי להתייצב לפני הוועדה לבדו או עם המייצג ואף רשאי לשלוח את המייצג במקומו.

המערער רשאי לבקש לדחות דיון בוועדה, לבקש ארכה או למשוך את הערר. יש לפנות בכתב בלבד למזכירות הוועדה ולפרט את הנימוקים לבקשה. כל פנייה מועברת לוועדה לצורך מתן תשובה בכתב.

בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018 תיקוני חקיקה, התשע"ז-2016 מוצע לבטל את סעיף 372 לחוק הביטוח הלאומי ובמקום ועדות שומה לקבוע מנגנון השגה בתוך הביטוח הלאומי על החלטת פקיד גבייה ראשי בעניין חיוב בתשלום דמי ביטוח.

עסקים משפחתיים ובעלי שליטה

חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה

בחברת בית, בחברה משפחתית ובחברה שקופה, לפי סעיפים 64 עד 164 לפקודה, בהתאמה, רואים את הכנסתה החייבת של החברה כחייבת במס הכנסה בידי בעלי המניות (בחברה משפחתית – הנישום המייצג), ואילו רווחים שחולקו בפועל לבעלי המניות, רואים אותם כאילו לא חולקו לעניין החיוב במס, על פי פקודת מס הכנסה.

חבות בדמי ביטוח – עד שנת 2007

לעניין חבותם של בעלי המניות בדמי ביטוח, נקבעו הלכות בבית הדין הארצי לעבודה כי בעלי המניות יחויבו בדמי ביטוח בשנת חלוקת הדיוידנד בפועל בלבד, בהתאם לחוק הביטוח הלאומי ולתקנותיו.

הובהר בביטוח הלאומי שעם קבלת הדיווח כי הדיוידנדים חולקו בפועל, נוצרה הזכות החוקית למוסד לביטוח לאומי לבדוק את החיוב בדמי הביטוח.

הדיווח על דיוידנדים שחולקו בפועל נבחן במסגרת ביקורת הניכויים בחברות המשפחתיות ובחברות הבית. התעלמות מהדיווח האמור עלולה הייתה להיות למעשה אי דיווח על הכנסות החייבות בדמי הביטוח.

ביום 17 במאי 2010 נקבעה הלכה דומה בעניין הכנסות חברת LLC מארצות הברית שיוחסו למבוטח, שהוא החבר היחיד בחברה. כיוון שהתובע לא נהנה מהכנסות החברה בשנים 2003 ו-2004, קבע בית הדין האזורי לעבודה שאין לראות בהן את הכנסותיו לצורך חיובו בדמי ביטוח (אבשלום הורן נגד המוסד לביטוח לאומי, בל 3423/07).

הוספת סעיף 373 לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008

החל משנת 2008 נוסף סעיף 373 לחוק הביטוח הלאומי. על פי הסעיף האמור, כאשר חברה משפחתית, חברת בית או חברה שקופה מפיקות הכנסה חייבת לפי סעיף 1 לפקודה בשנת מס פלונית, רואים את ההכנסה האמורה כאילו חולקה בסוף אותה שנת המס לבעלי המניות. זאת גם אם ההכנסה טרם חולקה בפועל, והכול בהתאם לזכאותם היחסית ברווחי החברה (לרבות בחברה משפחתית).

על פי חוזר 1368 מחודש מארס 2008, הכנסות מדיוידנדים שמקורן בחברה משפחתית או בחברת בית או בחברה שקופה, חייבות בדמי ביטוח בסוף אותה שנה שבה הופקה ההכנסה, ולא במועד חלוקת הדיוידנד בפועל כפי שהיה עד 2007. רווחי החברה המשפחתית אמורים להיות מחולקים בין בעלי המניות בחברה לפי חלקם היחסי ברווחי החברה.

כלומר, על פי החוזר, התיקון התאים את מועד החיוב בדמי הביטוח למועד החיוב במס הכנסה, וההכנסה החייבת בדמי ביטוח הושוותה להכנסה החייבת במס הכנסה, למעט הכנסה הפטורה מדמי ביטוח עד לשיעור 25% מן השכר הממוצע במשק. על פי החוזר, שיעור דמי הביטוח הוא 12%.

מבחנים בהעסקת בעל שליטה בחברה שבשליטתו

כאשר מדובר בחברה בע"מ שבני זוג או אחד מהם בעלי שליטה בה, ובני הזוג מועסקים בחברה כעובדים שכירים, מדובר באישיות משפטית נפרדת והמבחנים לקביעת המעמד הם לפי שלושת המבחנים שנקבעו בפסק דין גרוסקופף.

פסק דינו של בית הדין הארצי לעבודה - עב"ל 20182/97, דב"ע נז/182-02 **המוסד לביטוח לאומי נ' יוסף צבי גרוסקופף** - ניתן באפריל 1999. פסק הדין מהווה בסיס להחלטות בביטוח הלאומי לעניין מעמד ולעניין סכום ההכנסה המזכה בגמלה.

בית הדין הארצי קובע בפסק דין **גרוסקופף** את המסקנות שלהלן:

(1) הכלל הוא - שאדם המבצע עבודה בעבור חברה הוא "עובד" החברה.

2) על החריגים לכלל מוטלת חובת ההוכחה לעניין קיום יחסי עבודה, בין היתר במצבים שבהם קיימת קרבה משפחתית.

בפסק הדין **גרוסקופף** ערך בית הדין מבחנים, ובעזרתם קבע שהמבוטח שהוא בעל שליטה בחברה היה עובד שכיר בחברה. מבחנים אלו הפכו למבחנים מובילים בפסקי הדין בבתי הדין לעבודה, והמוסד לביטוח לאומי משתמש בהם כדי לקבוע את אופן ביטוחם של בעלי השליטה בחברות.

המבחן הראשון - האם ניתן להבחין בין תפקידו ופעילותו של בעל השליטה כ"עובד" לבין פעילותו כדירקטור, בעל מניות או קרוב משפחה.

המבחן השני - האם הסדר העבודה בחברה הוא אמיתי או פיקציה. כלומר האם בעל השליטה עובד בחברה בפועל.

המבחן השלישי - האם ניתן לקבוע מה היה "שכרו" של האדם כ"עובד":

א. האם היה לתשלומים אופי של שכר?

ב. האם יש עירוב נכסים? כלומר, האם נשמרת ההפרדה בין החברה לבין בעלי המניות בנכסים, בחובות ובהכנסות (האם יש הפרדה בפועל בהנהלת החשבונות בין חשבון משכורת לחשבון הלוואה, לחשבון משיכות וכדומה).

מי שעובד בחברה שבבעלותו ומושך כספים כמשכורת בחברה שבשליטתו חייב לקבל משכורת לפי הלכת גרוסקופף. כלומר, לשלם שכר וסוציאליות ולהתנהג כעובד שכיר ולא כבעלים, כדי שהביטוח הלאומי יכיר בפעילות הזו כמשכורת שמקנה גמלאות. כאשר בעל השליטה מושך מהחברה משכורת בסכומים שונים, בדרך כלל על פי רווחי החברה, עמדת הביטוח הלאומי שמדובר בשכר בסיס ובנוסעים שיש לפרוס בהתאם לתקנות.

סעיף 348 ולוח י"א לחוק הביטוח הלאומי, קובעים שדמי ביטוח בעד עובד שכיר ישולמו לפחות לפי משכורת בסכום שכר המינימום במשק לפי חוק שכר מינימום (חודשי, חלקי, יומי או שעת). אין החרגה בסעיף האמור לבעלי שליטה.

שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי

לפי הוראות שפרסם המוסד לביטוח לאומי בשנת 2009, כאשר בעל השליטה מדווח על משכורת כשכיר בחברה בשליטתו, והחברה לא משלמת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי באופן עקבי, ממושך ושיטתי, המוסד לביטוח לאומי רשאי לשנות את מעמדו של בעל השליטה לעצמאי ולגבות ממנו חובות שהחברה חייבת בגין משכורתו כאילו הייתה זו הכנסתו כעצמאי.

הנחיה זו אושרה ביום 15.8.2010 בבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע (2725/09), וקיבלה תוקף מחייב בבית הדין הארצי ביום 12.7.2012 (יוסף מזוז נגד המוסד לביטוח לאומי עב"ל 41787-10-10).

בפועל, בעל השליטה מקבל התראה לפני שינוי המעמד, ואם אינו מסדיר את חוב החברה, המוסד לביטוח לאומי משנה את מעמדו לעצמאי.

בפברואר 2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 54328-12-14, 26120-05-14) את תביעתם של בני הזוג גיא לבטל את החלטת המוסד לביטוח לאומי שעל פיה הם חויבו כעצמאים למרות שדווח עליהם למוסד לביטוח לאומי כעובדים שכירים, אך החברה לא שילמה בגינם את דמי הביטוח באופן עקבי.

הרמת מסך בחברה שהעבירה נכסים כדי להתחמק מתשלום דמי ביטוח

בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018, התשע"ז-2016 בפרק הביטוח הלאומי, מוצע להעמיד לרשות המוסד לביטוח לאומי מספר אמצעים אשר יעלו את גביית החובות ויקנו למוסד לביטוח לאומי אמצעי אכיפה אפקטיביים. בין היתר מוצע לאפשר גביית חוב בדמי ביטוח במקרים שבהם חברה שהיה לה חוב בדמי ביטוח העבירה נכסים במטרה להתחמק מתשלום דמי הביטוח.

המועד שבו נבחן בעל השליטה לעניין זכאותו לגמלאות

להבדיל מהעובד העצמאי שמעמדו נבחן בעת פתיחת התיק במוסד לביטוח לאומי, מעמד בעל השליטה השכיר נבחן על פי רוב בעת הגשת תביעה לגמלה. כתוצאה מכך, ייתכן שמבוטח יראה עצמו במעמד של עובד במשך שנים רבות וכשיגיש תביעה לגמלה יתברר שמעמדו לא תאם לדיווח.

לדוגמה: בעלת שליטה נשואה דיווחה כשכירה בחברה עם בעלה. אם יתברר שלא התקיימו יחסי עבודה ואין היא נכללת בהגדרת "עובד עצמאי", אזי היא עלולה לקבל קצבת זקנה כעקרת בית ולא כמבוטחת שעבדה.

כאשר בעל השליטה עובד בפועל בחברה שבבעלותו הוא זכאי לקבל דמי לידה, דמי פגיעה, תגמולי מילואים וכדומה, בין שמתקיימים יחסי עבודה ובין שהוא נכלל בהגדרת "עובד עצמאי".

לעניין דמי אבטלה, מאז חודש ינואר 2004 בעלי שליטה בחברת מעטים אינם מבוטחים בביטוח אבטלה (סעיף 66 לחוק הביטוח הלאומי), אך לעתים לבני משפחה יש פחות מ-10% ממניות החברה. במקרים אלה כל מקרה נבחן לגופו (פסק דין שביט חיים נגד המוסד לביטוח לאומי בבית הדין האזורי לעבודה ב"ל 1059-09 מיום 3.10.2010).

ככלל, כאשר לכמה בני משפחה יש מניות בחברת מעטים, מחברים את אחוזי המניות של כולם ומחלקים במספר בני המשפחה. אחוז נמוך מ-10% מאפשר לקבל דמי אבטלה, כפוף כמובן לקיום יחסי עבודה וליתר התנאים המזכים בדמי אבטלה.

כאשר לאחד מבני המשפחה אין מניות בחברה, רק העובדה שהוא קרוב של בן משפחה שיש לו מניות בחברה לא תשולל זכאות לדמי אבטלה, כפוף לבחינת שליטה במישרין או בעקיפין וכפוף לבחינת יחסי עבודה.

מאז התיקון בחוק שהוציא את בעלי השליטה מהביטוח בענף אבטלה ובזכויות בפירוק חברה המוסד לביטוח לאומי ובתי הדין כמעט ואינם נדרשים לקבוע את מעמדם של בעלי השליטה. כל זאת כאשר ברור מעל לכל ספק שההכנסה המהווה בסיס לגמלה מקורה בעבודה, וכאשר המשכורת שמושך בפועל בעל השליטה היא משכורת ראויה, שמקורה בעבודה האמורה ומשולמת לפי כללים ברורים, ואין שינויי שכר קיצוניים סמוך לפני הגשת התביעה לגמלה.

לצורך החלטה בתביעה לגמלה של בעלי שליטה, פקיד התביעות שולח שאלון לתובע הגמלה לבירור אופי העבודה על פי המבחנים בפסק דין גרוסקופף ומבקש דף בנק עם הוכחה על הפקדת 3 משכורות אחרונות (לשאלון זה יש להתייחס כחלק מהתביעה. אי מתן מענה במועד ישלול את הזכאות, והתביעה תידחה).

המוסד לביטוח לאומי ממשיך לבדוק ולחקור כאשר קיים ספק באשר לעצם עבודתו של בעל השליטה, וכאשר המשכורת אינה סדירה או אינה משולמת בפועל לבעל השליטה.

פקיד הביטוח הלאומי בודק בין היתר את הזכאות לגמלה כאשר תקופת העבודה קצרה; במצב של עזרה משפחתית; כאשר משולמים תשלומים שאינם כנגד עבודה; כאשר העבודה אינה חיונית; או שאינה נחוצה (במקום בעל השליטה אין צורך להעסיק עובד בשכר); כאשר יש שינויים גדולים במשכורתו של בעל השליטה; כאשר בעל השליטה אינו מושך את המשכורת בפועל והוא ביתר גדולה בחברה; וכאשר החברה חייבת דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי.

מעמד אשת בעל השליטה

בחוק הביטוח הלאומי אין הגדרה לעובד. עובד ככלל הוא מי שמתקיימים בינו לבין מעסיקו יחסי עבודה, וכך נדרש גם כאשר אישה מועסקת בחברה שבשליטת בעלה (או בעל שמועסק בחברה בבעלות אשתו).

מבחנים בהעסקת בן משפחה

כאשר הצדדים הטוענים ליחסי עבודה הם בני משפחה, בית הדין בוחן בקפידה רבה את טיב היחסים. לכן, במקרים של העסקת בני משפחה, יש לדאוג לקיומם של מספר עקרונות מצטברים שפורסמו על ידי המוסד לביטוח לאומי:

א. מתבצעת עבודה בעסק או במפעל. האם מדובר ביחסים וולונטריים התנדבותיים במסגרת עזרה טבעית בין בני משפחה או בקשר חוזי להסדרת מערכת זכויות וחובות בין עובד ומעסיק.

ב. העבודה מתבצעת באופן סדיר (ולא מדי פעם בפעם כשיש צורך).

ג. העסקת בן המשפחה מתבצעת בעבודה שאילולא עשה אותה בן המשפחה – הייתה נעשית

בידי עובד אחר. כלומר, העבודה נחוצה וחיונית. יש לתת את הדעת, בין היתר, לסימני היכר כגון מסגרת שעות העבודה, שכר ריאלי או "סמלי" וכדומה.

הדיווח למוסד לביטוח לאומי מבוצע באופן שוטף, ולעתים אין המבוטח או מעסיקו מודעים לכך שאין התאמה בין הדיווח כפי שהם רואים אותו לבין המעמד במוסד לביטוח לאומי. בעניין זה, מעמדם ובסיס השכר הקובע של מבוטחים שכירים נבחנים רק בדיעבד, בדרך כלל בעת בקשת גמלה מן המוסד לביטוח לאומי.

קרוב משפחה שטוען שהיחסים בינו לבין קרובו חורגים מגדר עזרה משפחתית הדדית, חובת ההוכחה מוטלת עליו, ועליו לשכנע את המוסד לביטוח לאומי כי קיימת מערכת חוזית של חובות וזכויות המאפיינת עובד שכיר.

כאשר מוגשת תביעה לגמלה מחליפת שכר, בוחן המוסד לביטוח לאומי את המתאם בין השכר המדווח לבין הפקדת הכספים. אם טרם הפסקת העבודה (כדוגמת דמי לידה) הייתה העלאת שכר לעובדת, אזי יש להביא ראיות מתאימות המעידות כי העלאת השכר אמיתית, לדוגמה: כתוצאה מגידול בעבודה או גידול במכירות וכדומה,

בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)

תקנה 24 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח מחייבת יחס חלוקה בין בני זוג העובדים בעסק משותף. ההכנסה של כל בן זוג שמובאת בחשבון לעניין דמי ביטוח כפופה להכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

בני זוג המדווחים על הכנסתם על פי תקנה 24 האמורה וההכנסה מחולקת ביניהם, רשאים להצהיר על יחס החלוקה (לפי התקנה) עד ליום 30 באפריל בכל שנה, למעט בעת זכאות לקצבת זקנה.

במקרים שבהם שני בני הזוג הם עובדים עצמאיים ללא תלות במקור הכנסתם, תקנה 24 האמורה אינה חלה עליהם. עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שחלוקת הכנסה בין בני זוג על פי תקנה 24 האמורה אפשרית רק אם בת הזוג עונה לכללים של "עובדת עצמאית".

ביולי 2002 יצאה הנחייה שלא לאפשר שינוי עיסוק של אחד מבני הזוג למעמד "שכיר" בעקבות עריכת חישוב נפרד לפי סעיף 66(ה) לפקודה. לעמדת המוסד לביטוח לאומי, במקרה זה העיסוק חייב להיות של "עובד עצמאי" בשל כמות השעות שמחייב סעיף 66(ה) לפקודה.

כאשר בני זוג הצהירו בעבר לצורכי מס שהם מבקשים חלוקה לפי סעיף 66(ה) לפקודת מס הכנסה, הם הצהירו לרשות המסים ששעות העבודה של בת הזוג הן 36 שעות בשבוע בממוצע. עולה מכך שבת הזוג עונה להגדרת "עובד עצמאי" לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

לבחירת בני הזוג בסעיף 66(ה) לפקודת מס הכנסה יש חשיבות רבה לעניין קביעת חבותם בדמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות:

חישוב נפרד בין בני הזוג - לבת הזוג הכנסה שנתית בסך 40,000 ש"ח בהתאם להצהרתה (הכנסה יחידה) והיא עובדת 11 שעות בממוצע בשבוע. בנסיבות אלו, בת הזוג לא תחויב בדמי ביטוח לאומי ובדמי ביטוח בריאות, מאחר שאינה עונה להגדרת "עובד עצמאי" לפי חוק הביטוח הלאומי.

עם זאת, בת הזוג אינה מבוטחת לענפי ביטוח כגון דמי פגיעה בעבודה, דמי לידה ועוד.

בחירה בסעיף 66(ה) לפקודה - מכוח הפקודה ולאור העובדה כי בני הזוג נדרשו להצהיר על היקף עבודה בן 36 שעות בשבוע לפחות, תהיה לכך השלכה לעניין חבות דמי הביטוח של בת הזוג, מאחר שעל פי הגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי קיימת חובת תשלום דמי ביטוח כעובד עצמאי למבוטח שעובד לפחות 20 שעות בממוצע בשבוע.

במקרה זה, בת הזוג מבוטחת בכל ענפי הביטוח שבהם מבוטח עובד עצמאי: ביטוח נפגעי עבודה, דמי לידה, גמלה לשמירת היריון ועוד, אם דיווחה למוסד לביטוח לאומי לפני קרות אירוע המזכה בגמלה ושילמה את דמי הביטוח כחוק.

בסיכום ישיבה מיום 2.10.2013 הוחלט במוסד לביטוח לאומי באשר לבני זוג שהחילו עליהם את הוראות סעיף 66(ה) לפקודה, כי כאשר בן זוג אחד משלם במהלך השנה מקדמות כעצמאי ומתקבלת במוסד שומה שבה גם לאישה יש הכנסות ממשלח יד, לא יתקבלו בקשות להעביר את ההכנסה על שם הבעל.

נוסף על כך, אם בת הזוג הצהירה למוסד לביטוח לאומי כי היא עובדת פחות מ-12 שעות שבועיות, לא מתקבלת ההצהרה ומספר השעות שנרשם הוא 36 שעות בשבוע בממוצע, בהתאם להצהרה לצורכי מס הכנסה לפי סעיף 66(ה) לפקודה.

סעיף 66(ה) לפקודה בוטל החל מיום 1.1.2014.

הכרה רטרואקטיבית באישה כעצמאית לפי יחס חלוקה להשלמת זכאות מינימלית לקצבת זקנה

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 30.7.2012 הוראות שלפיהן הוא אינו מאפשר הכרה רטרואקטיבית של חלוקת הכנסות מעבר לשנה השוטפת ולשנה שקדמה לה. ואולם, בעניין תביעה לקצבת זקנה של אישה שעבדה בעסק משותף עם בעלה תוכר תקופה מוקדמת יותר, כפוף להמצאת ראיות, אך רק עד כדי השלמה לתקופת האכשרה המינימלית הנדרשת לקבלת קצבת זקנה. זאת, לצורך איזון בין הזכות הביטוחית ותשלום דמי הביטוח לבין מיצוי הזכויות וצבירת תקופות ביטוח לענף זקנה.

המוסד לביטוח לאומי יוזם פניות לנשים כדי ליידע אותן על תקופות האכשרה שצברו אך מומלץ לבחון אם בעסק משותף, כאמור, הנשים מבוטחות לפי החוק והתקנות, בין היתר לצורך צבירת זכויות לגמלאות הביטוח הלאומי.

מצבים שבהם בת זוג שכירה בעסק של בעלה (בעסק שאינו מאוגד כחברה)

אין מניעה חוקית כי אישה תיחשב עובדת שכירה של בעלה (בעסק פרטי). בת זוג נחשבת לשכירה בעסק של בעלה אך ורק אם מתקיימים ביניהם יחסי עבודה כהלכתם. **המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרות בעניין זה עוד בשנת 1995 באיגרת למעסיקים.**

עם זאת, לאור מיעוט המקרים בפסיקה שבהם אישה הוכרה כשכירה של בעלה, אימץ המוסד לביטוח לאומי מספר מבחנים **מצטברים** שנקבעו בפסיקה, נוסף על המבחנים לקיום יחסי עבודה (הכללים זהים גם למקרים שבהם בן הזוג מועסק בעסק של אשתו):

1. שכר קבוע ויציב שמתקבל בפועל, **שאינו** מותנה במצב הכלכלי של העסק ושאינו מושפע ממנו. העובדת (האישה) אינה חשופה לסיכון כלכלי.
 2. קיימת מסגרת קבועה של שעות עבודה.
 3. בת הזוג מקבלת שכר ריאלי בתוספת התנאים הסוציאליים, כגון: חופשה, הבראה ותוספת יוקר כמו כל העובדים.
 4. האישה אינה נוהגת מנהג בעלים בעסק, ובעלה הוא זה שמקבל את ההחלטות המהותיות במקום העבודה.
- באותם מקרים שבהם האישה עובדת בפועל והוגשה תביעה לגמלה, כאשר העובדת שכירה או עובדת עצמאית היא תהיה זכאית לגמלה כפוף לכללים במוסד לביטוח לאומי.
- דיווח טכני על האישה כשכירה כאשר היא מתנהגת כעצמאית לכל דבר אינו יכול "להכשיר" את המעמד כ"שכיר" כשלא מתקיימים יחסי עבודה בין הצדדים, שכן שינוי במעמד האישה מעובדת עצמאית לעובדת שכירה שלא על פי דיני עבודה בשל תכנוני מס, טומן בחובו הוספת זכויות ביטוחיות למי שאינו מבוטח בהן, כגון ביטוח בענף אבטלה ובענף פשיטות רגל.
- אשר על כן, המוסד לביטוח לאומי מקפיד על בחינת מעמדה של אישה המדווחת כשכירה של בעלה, כדי שלא תוכל ליהנות מזכויות אשר אינן מגיעות לה.

תיקונים בסעיף 66 בפקודת מס הכנסה משנת 2014

סעיף 66 לפקודת מס הכנסה תוקן בתחולה מיום 1.1.2014. החל מיום זה, רשאים בני זוג שעובדים ביחד באותו העסק לתבוע שיערך חישוב נפרד על הכנסותיהם מהעסק המשותף, אם מתקיימים הקריטריונים שבסעיף 66(ד) החדש לפקודה, כדלקמן:

1. יגיעתו האישית של כל אחד מבני הזוג נדרשת לייצור ההכנסה מהעסק המשותף.
2. כל אחד מבני הזוג מקבל הכנסה התואמת את תרומתו לעסק המשותף ועומדת ביחס ישיר לתרומתו לייצור ההכנסה מהעסק המשותף.
3. כאשר ההכנסה מהעסק מופקת מבית המגורים – בית המגורים משמש דרך קבע את מקור ההכנסה ואת הפעילות.

תיקון נוסף בסעיף 66 לפקודה ביטל את האפשרות לסכום הכנסה קבוע שחייב במס נפרד בתנאי שבני הזוג הצהירו על עבודה משותפת של 36 שעות בממוצע בשבוע ולא בבית המגורים [בוטל סעיף 66(ה) לפקודה].

"תקנה 24"

כפי שהוסבר לעיל, תקנה 24 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) קובעת את אופן חלוקת ההכנסה בין בני זוג שעובדים ביחד בעסק משותף שאינו מאוגד כחברה (שלא כעובדים שכירים) ואת הכללים לחלוקה. התקנה חלה גם בשנים 2014 ואילך על בני זוג שאינם תובעים חישוב נפרד לפי סעיף 66(ד) החדש לפקודה.

המצב בפועל כאשר אחד מבני הזוג שכיר של בן הזוג השני

כאשר אחד מבני הזוג מקבל משכורת מבן הזוג השני, הסיווג הביטוחי כשכיר נבדק בדרך כלל רטרואקטיבית, כאשר אחד מבני הזוג מגיש תביעה לגמלה.

המוסד לביטוח לאומי קבע (כפי שהוסבר לעיל) מבחנים לבחינת קיום יחסי עבודה בין בני זוג, ומאשר את ההעסקה רק כשברור מעל לכל ספק שבן הזוג באמת עובד בעסק, עבודתו נחוצה, מסגרת השעות קבועה, בן הזוג השכיר אינו מתנהג כמנהג בעלים והוא מקבל בפועל שכר קבוע ויציב שאינו מותנה במצב הכלכלי של העסק וכולל את כל התנאים שמקבל עובד שכיר, לרבות העברת תשלום השכר לחשבון הבנק של בן הזוג השכיר. המוסד לביטוח לאומי נוהג לבחון אם יש התאמה בין השכר שנקוב בתלוש לשכר ששולם בפועל, כיוון שלעמדתו, תכליתה של גמלה מחליפת שכר היא לשמור על רמת החיים בהתאם להכנסה שהמבוטח הורגל אליה.

לעמדת הביטוח הלאומי, דיווח "טכני" כשכיר אינו מכשיר את הסיווג הביטוחי כאשר אין מתקיימים יחסי עבודה כהלכתם לקבלת זכויות של עובד שכיר, בין היתר לזכויות לדמי אבטלה ולזכויות בעת פשיטת רגל או פירוק של המעסיק.

המצב משנת 2014 ואילך בהיבט הביטוח הלאומי

כאשר בני הזוג שעובדים ביחד עומדים בתנאי סעיף 66(ד) החדש, ייתכנו האפשרויות כדלקמן:

1. שני בני הזוג עובדים במסגרת חברה: אין שינוי לעומת המצב הקודם.
2. שני בני הזוג עובדים בעסק שאינו מאוגד כחברה, ועד שנת 2013 אחד מבני הזוג היה עובד שכיר של בן הזוג השני: אין שינוי לעומת המצב הקודם.
3. בני הזוג עובדים ביחד בעסק שאינו מאוגד כחברה ועד דצמבר 2013 חילקו את ההכנסה ביניהם לפי "תקנה 24". המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביטוח 1416 בעניין זה כמפורט להלן:

דיווח כשני עצמאיים בהתאם לדרישות סעיף 66(ד) לפקודה - כל אחד מבני הזוג אמור לפתוח תיק במוסד לביטוח לאומי לפי ההכנסה הצפויה בשנה השוטפת ומספר שעות העבודה בממוצע לשבוע. פקיד הביטוח הלאומי אמור לסגור את יחס החלוקה ב-31 בדצמבר של השנה הקודמת ולפתוח לכל אחד מהם עיסוק עצמאי בנפרד בהתאם להצהרתו מיום 1 בינואר של אותה השנה.

אם אחד מבני הזוג עובד שכיר בעסק המשותף - עליו לוודא שמתקיימים יחסי עבודה כפי שהוסבר לעיל. סגירת יחס חלוקה במקרה זה אפשרית גם במהלך השנה השוטפת.

כאשר מוגשת תביעה לגמלה - החוזר מבהיר כי המוסד לביטוח לאומי ימשיך לפעול לפי הנוהל הקיים ויבחן אם בוצעה עבודה בפועל ואת סבירות ההכנסה שמשמשת בסיס לגמלה. בתביעות לאבטלה ייבדקו יחסי עבודה בקפידת יתר, לרבות הוכחות לקבלת שכר בפועל לאורך כל התקופה.

עולה מהחוזר שמאחר שהמוסד לביטוח לאומי משלם גמלאות אופן החלוקה ייבחן בדיעבד, עלולים להיווצר חובות בדיעבד ואף עלולים להיבחן היבטים פליליים. אם יתברר למוסד לביטוח לאומי שאין עמידה בתנאי סעיף 66(ד) לפקודה, הפקיד יקבע את בסיס החלוקה הנכון ויעביר את ממצאי החקירה למס הכנסה. לכן רצוי תמיד להתאים את הכנסות בני הזוג ככל שניתן למצב בפועל.

רציפות הביטוח בישראל

כאשר מעסיק תושב ישראל שולח עובד תושב ישראל לחו"ל מטעמו, וחווה העבודה נקשר בישראל - דינו של העובד כדין עובד שכיר בישראל המשלם דמי ביטוח על פי שיעורי דמי הביטוח הנהוגים בישראל. בתנאים מסוימים ניתן לראות גם עובדים שנשלחים מישראל לעבוד בחברות בנות בחו"ל, כשכירים של המעסיק הישראלי ששלח אותם לחו"ל.

המבוטח ובני משפחתו זכאים לטיפול רפואי בישראל מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי. כמו כן הם זכאים לזכויות מכוח חוק הביטוח הלאומי. לדוגמה, המשך תשלום קצבאות ילדים מותנה בהמצאת אישור מתאים למוסד לביטוח לאומי. לעניין זכויות אלו, התקופה המרבית היא חמש שנים. עם זאת, ניתן לקבל אישור מיוחד להארכת התקופה מפעם לפעם, גם אם השהייה בחו"ל נמשכת יותר מחמש שנים.

ביום 2.6.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי הוראות בחוזר ביטוח/ 1419 המתייחס למצב שבו טוען עובד שכיר שתשלום אש"ל חו"ל הוא מסווה ל"שכר אמיתי". בחינת הטענה תכלול העברת החומר לביקורת ניכויים במוסד לביטוח לאומי ובמס הכנסה. אם הבסיס יגדל המעסיק יחויב בהפרשים וגם עלול להיות מחויב בהחזר גמלאות לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

עובד עצמאי בחו"ל - מדווח למוסד לביטוח לאומי על עצמו והאחריות לדיווח ולתשלום דמי הביטוח מוטלת עליו. יש להבחין בין עובד עצמאי אשר מנהל את עסקיו בישראל ובחו"ל לסירוגין ומבוטח בארץ כעובד עצמאי, ובין מצב שבו כל עסקיו הם בחו"ל והכנסותיו הן בחו"ל.

במקרה הראשון הוא ימשיך להיות מבוטח כעובד עצמאי כאילו הוא עובד בישראל, והכנסותיו יחויבו בדמי ביטוח כמקור הכנסה של "עובד עצמאי". אדם ששווה ברציפות בחו"ל מטעם עיסוקו בישראל, ביטוחו לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי מוגבל בדרך כלל לשנה אחת וכפוף לחובת הודעה מראש למוסד לביטוח לאומי.

במקרה השני יסווגו ההכנסות כפסיביות ויחויבו בהתאם בדמי ביטוח.

תושב ישראל השווה בחו"ל באופן ארעי (לא כעובד של חברה ישראלית ולא כ"עובד עצמאי") - חייב לשלם דמי ביטוח לאומי וגם דמי ביטוח בריאות בעד עצמו כל עוד הוא נחשב ל"תושב ישראל השווה בחו"ל", כמו מבוטח שאינו עובד שכיר ואינו עובד עצמאי על פי הכנסתו החייבת בדמי ביטוח ועל פי הכללים הנהוגים בארץ.

אם אין למבוטח הכנסות, הוא משלם דמי ביטוח מינימליים. אם מתברר שיש למבוטח הכנסות שלא שולמו בגין דמי ביטוח, אזי הוא יחויב בהפרשים. כלומר, כל עוד המבוטח מוגדר כתושב ישראל במוסד לביטוח לאומי ויש לו הכנסות שמקורן בסעיף 2 לפקודה, תיבחן חבותו בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו. חיוב רטרואקטיבי של דמי ביטוח עלול לשלול זכאות לביטוח בריאות ממלכתי כפי שמוסבר להלן.

תושב ישראל השווה במדינת אמנה לביטוח סוציאלי באופן ארעי - אם המבוטח נמצא במדינה החתומה עם ישראל על אמנה המסדירה מניעת כפל דמי ביטוח לאומי – הוא משלם רק דמי ביטוח בריאות (מדינת ישראל אינה חתומה על אמנה המסדירה מניעת כפל דמי ביטוח בריאות).

המוסד לביטוח לאומי נהג בעבר לגבות דמי ביטוח בריאות בסכום מינימום, אולם בחן בשנית את ההוראה הזאת וקבע שהחל משנת 2011 תחויב כל הכנסה שאינה חייבת בדמי ביטוח לאומי כיוון ששולמו בגינה דמי ביטוח במדינת אמנה, לפי שיעורי דמי ביטוח בריאות כחוק. החיוב חל רטרואקטיבית משנת 2011 על השומות שבמערכת הביטוח הלאומי. טרם פורסמה מדיניות המוסד לביטוח לאומי בנוגע למבוטח שמסר למוסד לביטוח לאומי תלושי משכורת בחו"ל להוכחת עבודה במדינת אמנה אולם אין עדיין שומות.

בעל שליטה - תושב ישראל שנותן שירותים בחו"ל לחברות זרות ומקבל את שכרו כבעל שליטה מחברה שהקים בישראל למטרה זו בלבד, דומה לעצמאי שנותן שירות אך ורק בחו"ל ולכן אין ודאות שהוא יוכר במוסד לביטוח לאומי כמי שמעסיקו שלח אותו מטעמו לחו"ל.

בת זוג - כאשר בת הזוג אינה עובדת, היא פטורה בדרך כלל מתשלום דמי ביטוח. מבוטחת בחופשה ללא תשלום מהמעסיק בישראל חייבת בתשלום דמי ביטוח בעד עצמה כי עמדת המוסד לביטוח לאומי היא כי מעמדה כעובדת שכירה הושעה ולא בוטל.

כדי שבני זוג יוכרו כידועים בציבור לעניין זכויות וחובות לפי חוק הביטוח הלאומי, עליהם להסדיר את המעמד במוסד לביטוח לאומי.

כאשר בת הזוג עובדת בחו"ל, מעמדה בביטוח הלאומי נבחן באופן עצמאי לפי עבודה שהיא מבצעת בחו"ל. לדוגמה: אם היא עובדת בנציגות רשמית של מדינת ישראל, מעמדה יהיה כשל עובדת ישראלית.

בן הזוג של עובדת בחו"ל שיוצא עמה לחו"ל - חייב בדמי ביטוח בעד עצמו.

מבוטח בשנת שבתון - מעמדו בביטוח הלאומי הוא כשל עובד שכיר שמעסיקו חייב בתשלום דמי הביטוח בעבורו, לפחות לפי שכר המינימום במשק. השבתון בחו"ל נמשך בדרך כלל עד שנה ונועד לעבודת מחקר או להשתלמות מדעית, כפוף לאישור ועדת החופשות של המוסד שבו מועסק המבוטח.

מורה בשנת השתלמות - כאשר ההשתלמות היא בחו"ל, המעסיק מדווח למוסד לביטוח הלאומי בחודשיים הראשונים כמקובל בחל"ת. חובת הדיווח ותשלום דמי הביטוח מוטלת על המורה בעבור יתרת התקופה.

עובד מקומי ישראלי (עמ"י) - אזרח ישראלי השהה בחו"ל באורח זמני והתקבל לעבודה בנציגות ישראלית בחו"ל במעמד של עובד מקומי ומועסק באורח זמני על פי חוזה מיוחד. במקרה זה חלים חוקי העבודה הישראליים. המוסד לביטוח לאומי מתייחס לעמ"י כאל עובד שכיר בישראל כל עוד הוא נחשב לתושב ישראל במוסד לביטוח לאומי.

חייב בדמי ביטוח של הכנסות מחו"ל

ככלל, מבוטח חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי על עיסוקיו כדי שיחויב בדמי ביטוח בשלב ראשון כמקדמות, ולאחר שתתקבל שומת המס, יחייב אותו המוסד לביטוח לאומי בהפרשים.

החל משנת 2014 המוסד לביטוח לאומי עורך בדיקה אוטומטית בעת קבלת שומה של מבוטח שכוללת הכנסה ממשכורת, אם קיים דיווח במקביל על הכנסות שכיר ממקור חיצוני (כגון מטופס 126).

אם לא קיים עיסוק כשכיר במערכת, המבוטח מקבל מכתב לבירור. מבוטח שאינו שולח הסבר בצירוף מסמכים מחויב (בדרך כלל) כבירית מחדל על הכנסה שאינה מעבודה שמקורה ממשכורת בחו"ל.

במקביל, ובהדרגה אמור המוסד לביטוח לאומי לשלוח מכתבים גם למבוטחים נוספים שקיימת אי התאמה בנתונים.

כאמור לעיל ועל פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, הכנסות מחו"ל חייבות בדמי ביטוח כאשר מקורן בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה בהתאם לכללים הנהוגים במוסד לביטוח לאומי.

החזרה לארץ

מי שחוזר לישראל לאחר שהות ארוכה בחו"ל חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי. אם שהה בחו"ל פחות מחמש שנים והוא משלם באופן רצוף דמי ביטוח למוסד לביטוח לאומי, אזי עליו לעדכן את תחום הגבייה בסניף הקרוב למקום מגוריו ולהודיע שחזר לארץ.

אם שהה בחו"ל יותר מחמש שנים, הוא יתבקש להצהיר שחזר לישראל למגורי קבע והפקיד המוסמך בביטוח הלאומי יבחן את תושבותו. לצורך הוכחת רציפות התושבות, על התושב החוזר להמציא למוסד לביטוח לאומי אסמכתאות המעידות על כך ששהותו בחו"ל הייתה ארעית ושמרכז חייו נותר בארץ.

במצב שבו נשללה תושבות ממוסד לביטוח לאומי בחו"ל והוא חוזר לישראל, הוא יהיה זכאי לזכויות על פי חוק הביטוח הלאומי רק כאשר הוא יוכר במוסד לביטוח לאומי כתושב ישראל (הגדרות "תושב" במשרד הפנים, או תושב לעניין פקודת מס הכנסה, לדוגמה - אינן מקנות זכויות בביטוח הלאומי, אך לעתים המוסד מתייחס בהחלטתו לפעולות שעשה האדם מול משרדי הממשלה השונים כפי שיוסבר להלן בהקשר למשרד הקליטה), וכפוף להוראות בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, כמוסבר להלן.

כאשר מבוטח הסמוך לגיל פרישה חוזר לארץ לאחר שהות ממושכת בחו"ל (למעט לפי הנוהל המשותף עם משרד הקליטה, כמוסבר להלן), ההחלטה בדבר תושבותו מתארכת בדרך כלל, כדי לבחון את רצינות כוונתו לחזור לישראל.

ולבחון את ההוכחות שיש בהן כדי להוכיח שחזר להשתקע בישראל. זאת גם אם פדה את תקופת ההמתנה לביטוח בריאות ממלכתי (כמוסבר להלן) תמורת תשלום.

תגמולי מילואים

תגמולי מילואים לעובד עצמאי

עובד עצמאי תובע מן המוסד לביטוח לאומי את התגמול המגיע לו כעצמאי. בדרך כלל, המוסד לביטוח לאומי משלם את תגמולי המילואים לעובדים עצמאיים על פי מידע המתקבל מצה"ל, מבלי שהגישו תביעה. התשלום מועבר ישירות לחשבון הבנק של העובדים העצמאיים, ששילמו באופן שוטף את מקדמות דמי הביטוח.

אם העובד העצמאי לא קיבל את התשלום בתום 3 שבועות מיום שסיים את שירות המילואים, אזי עליו לפנות אל סניף המוסד לביטוח לאומי ולהגיש תביעה אישית.

מומלץ לוודא מפעם לפעם שחשבון הבנק של המבוטח מעודכן, כדי שהקליטה האוטומטית של תגמולי המילואים תתבצע כראוי.

את טופס התביעה ניתן למלא באופן מונחה באתר האינטרנט, להדפיס אותו ולשלוח חתום למוסד לביטוח לאומי. ההכנסה הסופית לחישוב הגמלה מתבררת עם חישוב הפרשי דמי הביטוח, בהתאם להכנסה בשומה של מס הכנסה. אם הבסיס לתגמולי המילואים היה גבוה מדי, אזי המבוטח מחזיר את התגמול העודף. אם ההכנסה לפי השומה גבוהה יותר, כי אז המבוטח מקבל תוספת לתגמול המילואים.

תגמולי מילואים לעובד שכיר

ביום 2 במארכס 2011 פורסם ברשומות תיקון מספר 127 לחוק הביטוח הלאומי.

לפני התיקון האמור המעסיק היה אמור לחשב את התגמול ולשלם אותו לעובד במלואו בחודש שבו העובד שירת במילואים. כיום, לאחר התיקון בחוק, המעסיקים אינם חייבים לחשב את התגמול ורשאים להסתמך על החישוב שיערוך עבור המוסד לביטוח לאומי. לאחר שיקבלו את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי, עליהם להעביר לעובד את ההפרש במשכורת של החודש שבו קיבלו אותו, כדלקמן:

1. בחודש השירות במילואים ישולם לעובד השכר שהיה משולם לו אילו לא שירת במילואים והוסיף לעבוד. תשלום זה נחשב למקדמה על חשבון התגמול המגיע לעובד (כשכר עבודה).

2. המוסד לביטוח לאומי יעביר למעסיק את התגמול שמגיע לעובד, לאחר שהמעסיק יתבע את התגמול.

3. המעסיק יעביר לעובד את יתרת התגמול. כלומר, המעסיק יעביר לעובד את ההפרש שבין התגמול שהועבר למעסיק מהמוסד לביטוח לאומי (סעיף 2 לעיל) ובין התשלום ששילם לעובד בחודש שבו שירת במילואים (בסעיף 1 לעיל). גם ההפרש נחשב לשכר עבודה.

המחוקק מוסיף ומבהיר שאם העובד עבד במהלך השירות, אזי שכר זה לא יובא בחשבון בחישוב יתרת התגמול, וכן סכום שהעובד היה מקבל גם אם נעדר מעבודתו (בהתאם להסכמי העבודה התקפים באותו מקום עבודה).

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה הקשורה להתחשבות שבין המעסיק לעובד כדלקמן:

בחישוב ההפרש, אין להביא בחשבון סכום ששולם לעובד עקב עבודתו וסכום שהיה משולם לעובד בין שהיה מוסיף לעבוד ובין שנעדר מעבודתו, כגון תשלומים בעד ימים כימי המנוחה השבועיים שבהם העובד אינו אמור לעבוד (שישי, שבת וחגים) או תשלומים שאינם תלויים במספר ימי העבודה בפועל, כגון תשלום בעבור דמי הבראה, החזקת רכב וכדומה.

דין תגמולי המילואים כדין שכר עבודה כאמור בחוק הביטוח הלאומי, וכך גם דין יתרת התגמול, שעל המעסיק להעבירו לעובד לכל המאוחר ביום שבו משתלם שכרו של העובד בעד החודש שבו הועבר התגמול למעסיק על ידי המוסד לביטוח לאומי.

התיקון לחוק יחול על תגמול מילואים המגיע לעניין תקופת שירות המילואים שחלה מיום תחילתו של החוק, אף אם החלה ערב תחילתו. החוק פורסם בספר החוקים ביום 2 במארכס 2011.

הבהרות נוספות חשובות לאור התיקון בחוק שפרסם המוסד לביטוח לאומי

1. על פי תיקון חוק המילואים מאוגוסט 2008, מי שמשרת במילואים כחוק יהיה זכאי לתגמול אף אם הכנסתו לא נפגעה עקב השירות. יש לשלם לעובד הן שכר עבודה והן תגמולי מילואים. אם העובד הוא עובד חודשי, או יומי לפחות 75 ימים ברבע השנה שקדם לשרות, אזי המעסיק חייב לשלם את התגמול. המוסד יחזיר למעסיק את התגמול ששולם לעובד.
2. סעיף 283 לחוק הביטוח הלאומי מחייב את המעסיק להמשיך ולשלם לעובד שיצא למילואים את התשלומים שנהג לשלם לקופת תגמולים או לקופת פנסיה כאילו לא שירת והמשיך לעבוד. על פי חוות דעת משפטית שהתקבלה במוסד, יש להפריש את אותן הפרשות סוציאליות אשר מופרשות בדרך כלל מהשכר הרגיל של העובד לאותה תקופה, ולא מסך כל התגמול לפי חוק המילואים החדש, אשר גבוה בדרך כלל מהשכר הרגיל.

נקודות חשובות בנושא תגמולי מילואים

1. המעסיק משלם את התגמול למי ששכרו משתלם על בסיס של חודש או יותר, וכן למי שבתכוף לפני שירותו במילואים היה עובד וברבע השנה שקדם לשירותו עבד לפחות 75 ימים אצל מעסיק אחד או במקום עבודה אחד (סעיף 276 לחוק הביטוח הלאומי).
2. עובד שכיר בשני מקומות מקבל את שכרו מהמעסיק העיקרי ותובע בעצמו את השלמת התגמול בגין עבודתו הנוספת.
3. דין התגמול המגיע לעובד ממעסיקו כדין שכר עבודה וזכותו של העובד להגיש תובענה לפי חוק הגנת השכר נגד מעסיק המסרב לשלם התגמול או מעכב אותו. האחריות לאכיפת החוק, לרבות בנושא ההתחשבות עם המעסיק, מוטלת על משרד הכלכלה (בעבר – משרד התמ"ת).
4. עובד שתובע את התגמול בעצמו בתביעה אישית מתבקש להצהיר שלא קיבל את התגמול מהמעסיק ושם המעסיק יתבע בעתיד את התגמול מהמוסד לביטוח לאומי, העובד יחזיר למוסד לביטוח לאומי את התגמול שקיבל באופן אישי.
5. מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי זכאי לתגמול בסכום התגמול המזערי שהוא בשנים 2014 עד 2016 בסך 5,881 ש"ח לחודש או 196.02 ש"ח ליום.
6. תשלום התגמול החל מאוגוסט 2008 בעבור שירות רצוף של עד 6 ימים, או שאירית של מספר ימי השירות הרצופים בניכוי כפולות של 7 הוא:
 - 6.1 בגין עד חמישה ימי שירות רצופים משולם התגמול בתוספת 40%.
 - 6.2 ככל שהיו בחישוב שישה ימים: משולם התגמול בתוספת יום אחד.
7. התגמול משולם בעבור כל יום שירות, ללא הבחנה אם נפגעה הכנסתו של המשרת במילואים עקב השירות או לא. כלומר, אם המשרת במילואים עבד יום עבודה רגיל וביצע את השירות מעבר לשעות העבודה, או בימי המנוחה השבועיים שלו, או בחופשתו, ישולמו לו שכר העבודה וגם תגמולי המילואים.
8. כאשר עובד מקבל בתקופה שבה הוא משרת במילואים תשלומים שאינם תלויים במספר ימי העבודה בפועל (כמו דמי הבראה וביגוד), המעסיק אינו מנכה אותם מהתגמול שהוא משלם לעובד.
9. למען הסר ספק, חישוב תגמול מילואים בצו 8 זהה לחישוב תגמול מילואים בזמן רגיעה.

ביטוח נכות כללית (תיקון לרון)

- בחודש יולי 2008 פורסם ברשומות תיקון מספר 109 לחוק הביטוח הלאומי, שעניינו קידום השתלבותם של אנשים בעלי מוגבלות בשוק העבודה.
- מטרת התיקון לחוק לאפשר לנכים להשתלב בשוק העבודה בהתאם ליכולתם, תוך כדי מנגנון הדרגתי. המנגנון אמור להבטיח שסך ההכנסה מעבודה ומקצבה גם יחד יגדל בתקופה שנקבעה בחוק המתקן. תחולת החוק החדש מחודש אוגוסט 2009.

מושגי יסוד בתיקון לרון

"נכה" הוא מבוטח שעקב ליקוי רפואי פחת כושרו להשתכר מעבודה ב-50% לפחות, והכנסתו בפועל אינה עולה על ההכנסה המפורטת להלן, במשך 90 יום לפחות:

1. בעל "ליקוי חמור" (70% נכות רפואית, או 40% בגין סעיף נפשי או פיגור שכלי) או מי שקיבל קצבה תקופה ממושכת (חמש שנים לפחות לפני 2009) שהכנסתו אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק (5,678 ש"ח בחודש בשנת 2016).

2. כל מי שלא נכלל לעיל שהכנסתו אינה עולה על 45% מהשכר הממוצע במשק (4,259 ש"ח בחודש בשנת 2016) ושיעור הנכות הרפואית 60% או יותר ובתנאים מסוימים 40% או יותר.

תיקונים בחוק ההתייעלות הכלכלית לשנות התקציב 2017 ו-2018

בהצעת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 מיום 31 באוקטובר 2016 יש פרק שלם שמטרתו לשפר את מצב הנכים שיוצאים לעבוד לאחר שהחלו לקבל קצבת נכות כללית.

מוצע לבטל את ההגדרה של "בעל ליקוי חמור" ו"בעל זכאות ממושכת" ולקבוע מבחן הכנסה אחיד ומקל יותר על הנכים.

מוצע לקבוע מפורשות כי התנאי לבירור התביעה לקצבת נכות כללית הוא כי מבוטח לא השתכר יותר מ-60% מהשכר הממוצע במשק במשך 90 ימים לפחות ללא קשר לצמצום ההכנסה.

במקום הגדרת "נכה" כפי שהיא כיום, ההגדרה תכלול מבוטח (גבר, ואישה מבוטחת) שכתוצאה מליקוי אין לו כושר להשתכר מעבודה או ממשלח יד, או שכושרו להשתכר צומצם (ללא שינוי מהחוק הקיים), ולעניין מבחן הכנסה – אין לו הכנסה בפועל מעבודה או ממשלח יד, או שגמלת הנכות שהוא זכאי לה, בצירוף תוספת התלויה החלה לגביו, אינה נמוכה לאחר כל ההפחתות לפי תיקון לרון, מ-2.68% מהסכום הבסיסי המתאים (כ-235 ש"ח לחודש בשנת 2016).

כלומר, כאשר הנכה יעבור וירוויח באופן שלאחר שיופעל עליו תיקון לרון תישאר לו קצבת נכות נמוכה מסך של כ-235 ש"ח לחודש, הוא לא יוכר יותר כנכה.

תיקון מוצע חשוב נוסף קובע שאם הכנסות הנכה מעבודה ו/או ממשלח יד יקטנו בחזרה, הוא יחזור לקבל את הקצבה המגיעה לו. בוטלה הגבלת הזמן של 36 חודשים להפסקת העבודה או לירידה בהכנסות. כלומר, מוצע שכל נכה אשר הכנסתו פחתה מ-60% מהשכר הממוצע במשק ישוב למעגל הזכאים לקצבת הנכות הכללית, ללא מגבלת זמן.

מוצע להוסיף להגדרת התאריך הקובע תנאי נוסף שלפיו אין למבוטח הכנסה מעבודה או ממשלח יד, או הכנסתו כאמור אינה עולה על 60% מהשכר הממוצע במשק, במשך 90 ימים לפחות. התיקון נועד להבהיר כי על דרישת השכר האמורה להתקיים בתקופת 90 הימים האמורים בהגדרת התאריך הקובע.

מוצע לבטל את המגבלה בעניין ימי המחלה, כך שהזכות לגמלה תתחיל בתום 90 הימים מהתאריך הקובע ולא תידחה בשל תשלום ימי המחלה. במקביל לכך ההכנסה מדמי מחלה תובא במסגרת מבחן ההכנסות (לפי תיקון לרון).

בחודש מארס 2016 תוקן החוק לבעלי ליקוי חמור, ובתנאים מסוימים הם זכאים לקבל קצבה החל מהיום ה-31. לאור ההצעה לבטל את ההגדרה של בעלי ליקוי חמור, מוצע לתת את הקצבה לאחר 31 ימים לכל הנכים שעומדים בתנאים שבסעיף ולא רק לבעלי ליקוי חמור.

התיישנות חובות והתיישנות החזרי דמי ביטוח במוסד לביטוח לאומי

ביום 1.1.2015 נכנס לתוקף תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי (להלן: תיקון 159), לפיו דרישות לתשלום חוב דמי ביטוח לאומי יתבצעו בתוך שבע שנים לכל היותר ממועד קיומו של החוב, בהתניות והוראות מעבר המפורטות בתיקון לחוק.

התיקון לחוק חל גם על דמי ביטוח בריאות בהתאם לסעיף 15 בחוק ביטוח בריאות ממלכתי שקובע שלעניין גביית דמי ביטוח בריאות ותשלום דמי ביטוח בריאות חלות הוראות חוק הביטוח הלאומי כאילו היו דמי ביטוח לאומי.

עוד קובע תיקון 159 כי לאחר שעברה תקופת ההתיישנות והביטוח הלאומי אינו רשאי לגבות חוב בדמי ביטוח (וכל חוב הנצמח מהם) – אי תשלום החוב לא יפגע בזכויות לגמלאות, על אף הוראות כל דין אחר.

בעקבות תיקון 159 פרסם המוסד לביטוח לאומי שלושה חוזרים המפרטים את כללי ההתיישנות של חובות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ושל החזרי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, בהתאם להבנתו את התיקון לחוק: חוזר גבייה מלא שכירים שמספרו 1418, חוזר גבייה ממעסיקים שמספרו 1461 וחוזר ביקורת ניכויים שמספרו 7.

המוסד לביטוח לאומי החיל עליו עד כניסתו לתוקף של תיקון 159 את כללי ההתיישנות לפי החלטות מנהליות פנימיות, לפי הוראות ביצוע ובהתאם להלכות בפסקי דין של בית הדין הארצי לעבודה וסבר במשך שנים רבות, על פי הלכה ישנה של בית הדין הארצי, כי הוא אינו כפוף לחוק ההתיישנות הכללי, למרות שהחיל עליו את כללי ההתיישנות לפי רצונו.

חובת רישום, דיווח ותשלום דמי ביטוח

על פי חוק הביטוח הלאומי, מי שאינו עובד שכיר חייב ברישום במוסד לביטוח לאומי, בדיווח על עיסוקיו ובתשלום דמי הביטוח בעד עצמו.

על פי חוק הביטוח הלאומי, המעסיק חייב לשלם למוסד לביטוח לאומי דמי ביטוח בעבור כל עובדיו, בהתאם להכנסתם מכל מקור כמפורט בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, ולהציג בתלושי השכר את כל רכיבי ההכנסה כמתחייב מסעיף 24 לחוק הגנת השכר, ובכלל זה גם הטבות שוות כסף כגון נסיעות לחו"ל, ארוחות וכדומה.

חוב דמי ביטוח מינימליים רטרואקטיביים

בעקבות התיקון בחוק הביטוח הלאומי בעניין התיישנות בגביית חובות דמי ביטוח, שולח המוסד לביטוח לאומי הודעות חוב למבוטחים רבים במסגרת "הרחבת רשת המבוטחים". מדובר בעיקר במבוטחים שחסרות להם תקופות דיווח החל מ-30 חודשים אחורה והם מחויבים בדמי ביטוח מינימליים כמי שאינם עובדים.

תשלום הקרן במלואו במועד מבטל את הפרשי ההצמדה והקנסות באופן אוטומטי. לדרישה מצורף שובר תשלום וכן דף שעליו מודפס ברקוד מיוחד שמכיל את פרטי המבוטח.

בכל פנייה למוסד לביטוח לאומי בפקס או באינטרנט (לרבות משלוח תלושי משכורת או טופסי 106), יש לצרף את הדף עם הברקוד כדי לזרז את הטיפול. מומלץ לא לשלם מקדמה על חשבון החוב אלא להמתין שבועיים לפחות עד קבלת הודעת תשלום מעודכנת.

אפשר לשלם את הדרישה בשובר התשלום שמצורף להודעה, או בכרטיס אשראי בטלפון או באינטרנט, או בהסדר תשלומים (עד 48 תשלומים ללא ריבית) בהמחאות, או בהוראת קבע בבנק או בכרטיס אשראי.

לפי חוזר גל"ש/1418 בחודש ספטמבר 2015, באישור שרי האוצר והרווחה, החליטה מינהלת המוסד לביטוח לאומי משיקולים מנהליים להימנע ממשלוח הודעות חוב לשנים 1999 עד 2007 למינימליסטים שלא נכללו ב"רשת" הגבייה ושלא נמסרה להם מעולם הודעה על קיום החוב. אי תשלום דמי הביטוח לא יפגע בזכות לגמלה של מבוטחים אלה.

סעיפי החוק הרלוונטיים לסעיף 363 לחוק הביטוח הלאומי

בתיקון 159 נוסף לחוק הביטוח הלאומי סעיף 363 שמאזכר סעיפי חוק נוספים, כדלקמן:

חובת דיווח

חובת הדיווח למוסד לביטוח לאומי מצויה בסעיף 355 לחוק. לפי סעיף זה נקבעו תקנות בדבר דין וחשבון שאדם חייב להגיש על הכנסתו, וכן על שכר עבודה ועל פנסיה מוקדמת שאדם שילם למי שבעדו הוא חייב בתשלום דמי ביטוח.

חובת רישום

חובת רישום מבוטחים ומעסיקים במוסד לביטוח לאומי ושינוי בפרטי הרישום מצויה בסעיף 379 לחוק. לפי סעיף זה נקבעו תקנות בדבר רישום המבוטחים והמעסיקים במוסד לביטוח לאומי, למעט אם הוכח כי אי הרישום נגרם על ידי מעשה שלא היה תלוי ברצונו של החייב ברישום [סעיף 380(ב) לחוק].

התיישנות על גביית חובות בדמי ביטוח - סעיף 363 לחוק הביטוח הלאומי

סעיף 363 לחוק הביטוח הלאומי קובע שדרישות לתשלום חוב דמי ביטוח כהגדרתם בסעיף 364(ב) לחוק, יתבצעו בתוך שבע שנים לכל היותר ממועד קיומו של החוב, בהתניות והוראות מעבר מסוימים.

על פי סעיף 363א(א) לחוק, החל מיום 1.1.2015, אם המוסד לביטוח לאומי לא שלח לחייב דרישה לתשלום חוב דמי ביטוח בדואר, או שלא נקט הליכי גבייה לפי פקודת המסים (גבייה), או שלא ביצע קיזוז בתוך שבע שנים ממועד הדרישה, לא ייגבו מהחייב דמי הביטוח וכל חוב הנצמח מהם, לרבות בדרך של קיזוז. **אי תשלום דמי הביטוח לא יפגע בזכויות המבוטח לקצבה או לגמלה.**

על פי סעיף 363א(ב) לחוק, אם חלה חובת דיווח לפי סעיף 355 לחוק או חובת רישום לפי סעיף 379 לחוק, שלא קוימה במועדה לגבי התקופה שבעדה נדרשים דמי הביטוח, למעט בנסיבות כאמור בסעיף 380(ב) לחוק, תתחיל התקופה האמורה בסעיף קטן (א), כלומר, תקופת ההתיישנות –

1. "מהמועד שבו קוימה החובה או ממועד קבלת מידע לעניין החבות בדמי הביטוח לפי סעיף 384א, לפי המוקדם;"
2. "לעניין מי שחלות לגביו הוראות בדבר שומה סופית של הכנסה וקביעת השומה הסופית חלה במועד מאוחר מהמועדים האמורים בפסקה (1) – ממועד קביעת השומה."

כלומר, הגבלת אפשרות הגבייה לתקופה של שבע שנים כאמור, לא תחול לגבי מבוטח או לגבי מעסיק שחלה עליו חובת רישום ולא נרשם, או שלא דיווח כחוק על ההכנסות או על המשכורות. לגביהם תחל תקופת שבע השנים לעניין ההתיישנות מהמועד שבו קוימה החובה, או ממועד קבלת מידע מרשות המסים, לפי המוקדם.

לגבי מבוטח שחבות דמי הביטוח שלו תלויה בשומה סופית של פקיד השומה, והשומה הסופית נקבעה לאחר המועד שבו קוימה החובה, או שהתקבל המידע – תחול ההתיישנות ממועד קביעת השומה הסופית.

הוראות מעבר

על פי תיקון 159, המוסד לביטוח לאומי היה רשאי לגבות חוב דמי ביטוח שביום 1.1.2015 חלפו שבע שנים מהיווצרותו ולא לפני יום 1.1.1999, אם המוסד לביטוח לאומי שלח לחייב דרישה בדואר עד יום 30.6.2016.

החל מיום 1.7.2016 הוגבלה האפשרות של המוסד לביטוח לאומי לגבות חוב רק למשך שבע שנים כאמור לעיל.

חוזרי הביטוח הלאומי בדבר התיישנות חוב בדמי ביטוח

החל מיום 1.7.2016 והחזר יתרת זכות

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר האינטרנט את חוזרי הגבייה ממבוטחים וממעסיקים שמסבירים את עמדתו בעניין תיקון 159 לגבי דרישת חובות בדמי ביטוח והחזרי דמי ביטוח בשל גביית יתר, ומפרט את המועד החוקי הקובע את תאריך תחילת תקופת ההתיישנות בכל מצב.

בעקבות פניית לשכת רואי חשבון נערכה במוסד לביטוח לאומי חשיבה חוזרת ובעקבות זאת תוקן המועד שבו מתחילה ההתיישנות כאשר דרישת דמי הביטוח תלויה בשומה סופית, למועד עריכת השומה במס הכנסה, ולא מועד קבלת השומה במוסד לביטוח לאומי כפי שפורסם בעבר.

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר האינטרנט ביום 6.9.2016 את חוזר גל"ש/1418 המעודכן במקום החוזר מיום 22.3.2016 בנושא התיישנות חוב בדמי ביטוח בתוך שבע שנים וגם חוזר גבייה ממעסיקים תוקן. הנושא נבחן בשנית בימים אלה גם לעניין ביקורת ניכויים.

החוזרים מבהירים כי רק בהתקיים התנאים המצטברים שלהלן, המוסד לביטוח לאומי רשאי לגבות חוב בדמי ביטוח לתקופה שעולה על שבע שנים:

1. משלוח דרישה לתשלום חוב בתוך שבע שנים מהמועד החוקי לתשלום החוב.

2. ביצוע הליכי גבייה אקטיביים במסגרת תקופת ההתיישנות, או קיזוז החוב.

כאשר לא מתקיים אפילו אחד מהתנאים האמורים, המוסד לביטוח לאומי אינו רשאי לגבות את דמי הביטוח וכל תוספת קנסות, פיגורים וכיוצא באלה, ואי התשלום לא יפגע בזכויות על פי החוק.

מובהר כי אין בתיקון החוק הגדרה לדרישה לתשלום חוב, ולכן כל פנייה של המוסד לביטוח לאומי שבה נדרש החוב, תיחשב ככזו.

אם הפנייה שבה נדרש החוב נשלחה בדואר רגיל לפי פרטי מען תקינים (שנמסרו למוסד לביטוח לאומי או למשרד הפנים), קיימת חזקה עובדתית שניתנת לסתירה כי הדואר הגיע למענו תוך פרק זמן סביר (גם אם דבר הדואר חזר כי לא נדרש). המבוטח או המעסיק רשאים להוכיח כי הייתה סיבה אובייקטיבית שמנעה מהם לקבל את הדואר.

מועד התחלת התיישנות חוב בדמי ביטוח של עצמאים או של הכנסות שאינן מעבודה לפי חוזר גל"ש

עובד עצמאי - הגבלת אפשרות דרישת חוב בדמי ביטוח לתקופה של שבע שנים אינה חלה על מבוטח שלא נרשם או שלא דיווח כחוק על הכנסותיו. לגבי אלה תחול תקופת ההתיישנות מהמועד שבו קוימה החובה, או ממועד קבלת המידע לעניין חבות בדמי הביטוח, לפי המוקדם.

כאשר חבות דמי הביטוח תלויה בשומה סופית של פקיד השומה, תחול ההתיישנות ממועד "קביעת השומה", כלומר, מתאריך עריכת השומה.

להלן דוגמה מהחוזר לעניין עובד עצמאי:

עובד עצמאי החל את עיסוקו ביום 1.1.2012 אך לא נרשם כחוק ולא דיווח על הכנסותיו. ביום 1.7.2013 נקבעה שומה במס הכנסה. מניין שבע השנים יהיה ממועד עריכת השומה במס הכנסה. כלומר, המוסד לביטוח לאומי רשאי לדרוש את החוב עד ליום 30.6.2020.

הכנסות שאינן מעבודה – על פי התיקון מיום 1.1.2015, המוסד לביטוח לאומי רשאי לדרוש חובות בדמי ביטוח בגין הכנסות שאינן מעבודה כאשר טרם חלפו שבע שנים מהמועד הקבוע בחוק לתשלום.

להלן דוגמה מהחוזר בעניין הכנסות שאינן מעבודה:

המוסד לביטוח לאומי דורש חוב בדמי ביטוח ביום 1.1.2016 שמקורו ברבעון 10-12.2008. המועד הקרוב לתשלום דמי ביטוח הוא ביום 25.2.2009 ולכן טרם עברו שבע שנים וניתן לגבות את החוב.

מועד התחלת תקופת התיישנות חוב בדמי ביטוח, לפי חוזר מעסיקים, החל מיום 1.7.2016

מועד תשלום דמי הביטוח בעד עובד בסעיף 353 לחוק הביטוח הלאומי הוא היום ה-15 בחודש שלאחר תקופת התשלום (כפוף לדחייה בשל ימי מנוחה).

על פי החוזר "הכלל שנקבע בחוק הוא כי מועד תחילת תקופת התיישנות בחוב דמי ביטוח הוא מהיום שנודע לביטוח הלאומי על החוב. במקרה שהמוסד לביטוח לאומי ידע על חוב בדמי ביטוח, ובמשך 7 שנים לא פעל לתשלום החוב, כלומר: לא נשלחו הודעות חוב, ולא בוצעו פעולות אכיפה או קיזוז, חלה התיישנות על החוב ויש לבטלו ולראותו כאילו הוא שולם לעניין זכויות לגמלה כאמור."

"כמו כן, במקרה בו למוסד נודע על חוב ישן שמעבר ל-7 שנים, יספרו שנות התיישנות מיום בו נודע על דבר החוב, כך שבמקרים מסוג זה תקופת התיישנות יכולה להיות ארוכה מ-7 שנים. כגון: חובות שהתקבל לגביהם מידע מרשות המיסים."

החזרי דמי ביטוח לשכירים

ביום 18.2.2013 פרסם המוסד לביטוח לאומי לראשונה חוזר מעסיקים מספר 1451 בנושא התיישנות החזרי דמי ביטוח והחיל עליו את כללי חוק התיישנות של שבע שנות מס ועוד השנה השוטפת מהיום שבו נולדה עילת התביעה להחזר דמי הביטוח, לפי סעיפים 5 ו-6 לחוק התיישנות, התשי"ח-1958. הכללים האלה קיבלו חיוק בחוזר 1461 שהחליף את החוזר הקודם, כמפורט להלן:

מועד התחלת תקופת התיישנות להחזר דמי ביטוח הוא ביום שנולדה עילת התובענה. כלומר, מהיום שבו הוגשה התביעה להחזר דמי הביטוח, או מתום שנת המס לפי סוג ההחזר.

החוזר מזכיר את תקנה 6 לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום וניכוי דמי ביטוח משכר מבוטח העובד אצל מעסיקים שונים) מגבילה החזר דמי ביטוח שנוכו ביתר לעובד אצל מעסיקים שונים לשבע שנים מסוף שנת המס שבה נוכו דמי הביטוח ביתר.

מי שנוכו ממנו דמי ביטוח כעובד רגיל ובפועל קיבל קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות או לצמיתות, או קצבת נכות מעבודה לצמיתות בשיעור של 100%, או קצבת זקנה – יוחזרו דמי הביטוח שנוכו ביתר לתקופה של שבע שנים מיום הבקשה להחזר.

כאשר תושבות המבוטח מבוטלת רטרואקטיבית, מונים את שבע שנות ההחזר מיום בקשת ההחזר. החוזר מדגיש כי בעד התקופה שהמבוטח היה רשום בקופת חולים יוחזרו רק דמי הביטוח הלאומי.

החוזר מפרט כמה מקרים נוספים שבהם מונים את שנות ההחזר לפי שבע שנות מס ועוד השנה השוטפת. בין היתר, אישה נשואה או ידועה בציבור שאינה עובדת המקבלת פנסיה מוקדמת, תושב חוץ שדווח כעובד תושב ישראל, ועוד.

מי מגיש את התביעה להחזר דמי ביטוח

יש לשים לב שהמעסיק אמור להגיש את הבקשה להחזר דמי הביטוח ולא העובד. זאת, כיוון שהמעסיק מקבל את כל ההחזר מהמוסד לביטוח לאומי (שכולל את חלק העובד ואת חלק המעסיק), ומעביר לעובד את חלקו של העובד בהחזר. תביעה להחזר של העובד לא מאפשרת למעסיק לקבל את חלקו בדמי הביטוח הלאומי.

מיצוי זכויות לקצבת זקנה

מועד העילה לזכאות לקצבת זקנה בגיל פרישה (הגיל שמותנה בהכנסות) משלב בין גיל לסכום ההכנסה. לכן, נקבע בשלב זה במוסד לביטוח לאומי לעניין מבוטחים שהגישו תביעה לקצבת זקנה באיחור כדלקמן:

1. מבוטח שהגיש תביעה לקצבת זקנה בהגיעו לגיל פרישה, והתביעה נדחתה בשל הכנסות בגיל הפרישה (בגיל המותנה בהכנסות), פונה למוסד לביטוח לאומי עם פרטי הדוח השנתי שהוגש למס הכנסה או עם השומה, והמוסד לביטוח לאומי לא יטען את טענת השיהוי אם יתברר שהמבוטח זכאי בדיעבד לגמלה.

2. מבוטח עצמאי או בעל הכנסות שאינן מעבודה, שלא הגיש תביעה לקצבת זקנה בגיל פרישה - אם בתוך 12 חודשים ממועד הגשת הדוח השנתי למס הכנסה יגיש תביעה לקצבת זקנה, אזי התביעה תיבחן ללא טענת שיהוי.

מומלץ ורצוי להחתים את הדוח המוגש בחותמת בפקיד השומה כהוכחה למועד הגשת הדוח, כדי שהדוח החתום האמור יישלח למוסד לביטוח לאומי עם התביעה החדשה לקצבת הזקנה.

לצורך מיצוי זכויות מרבי שולח המוסד לביטוח לאומי הודעות למבוטחים תושבי ישראל שנמצאים בישראל, שהגיעו לגיל פרישה.

חודשיים לפני גיל הפרישה (הגיל המותנה בהכנסות) המבוטח, כאמור, מקבל טופס תביעה, ופעם בשנה מבוטח שאינו מקבל קצבה (לרבות מבוטח שתביעתו נדחתה בעבר) מקבל תזכורת.

במסגרת מהלך אוטומטי, המוסד לביטוח לאומי משלם תשלום ראשון של קצבת זקנה (בדרך כלל ללא תוספת דחיית קצבה) בגיל הזכאות המוחלט (לגבר - 70 ולאישה על פי הטבלאות בחוק גיל הפרישה). המבוטח מקבל טופס מן המוסד לביטוח לאומי להשלמת פרטים ואמור לענות עליו כנדרש בחוק.

הכותבת - רואת חשבון, בעלת משרד ייעוץ בנושאי הביטוח הלאומי, מרצה על חוק הביטוח הלאומי ומנכ"ל חברת אורנה צח בע"מ לפתרונות בתחום הביטוח הלאומי. בין תפקידיה הציבוריים משמשת גם כיו"ר ועדת הקשר של לשכת רואי חשבון עם המוסד לביטוח לאומי ונציגת הלשכה בכנסת בנושא זה. פקס: 03-6005452, מייל: ornazachcpa@gmail.com. נוסף על האמור לעיל, הכותבת היא בעלת תואר ד"ר לרפואה טבעית (Ph.D) מאוניברסיטת קליפורניה.

הנוסח המובא לעיל אינו מחליף את החקיקה, את התקדימים מפסקי הדין או את הנוסח המלא של פרסומי הביטוח הלאומי, אלא בא להסב את תשומת הלב לאמור בהם.

כל המידע המוצג במאמר הוא מידע כללי בלבד, ואין בו כדי להוות ייעוץ ו/או חוות דעת או המלצה לנקיטת הליכים או להימנעות מהם. הכותבת אינה נושאת באחריות כלשהי כלפי קוראים ואלה נדרשים לקבל עצה מקצועית לפני כל פעולה המסתמכת על המידע האמור.

כל הזכויות שמורות © ט.ל.ח.

עבודה

פריילנסר? לא בטוח ששווה לתבוע הכרה בדיעבד כעובד שכיר

| עו"ד ארנה שר |

מעסיקים נוהגים להתקשר לעתים עם פריילנסרים - נותני שירותים - לביצוע עבודות בתחומים שונים בעסק. לעתים ה"פריילנסרים" הינם נותני שירות במסגרת עסקים חיצונית (טכנאי מחשבים וכיו"ב), ולעתים הם משתלבים בליבו של העסק ומספקים עבודה הדומה במהותה לעבודה שמתבצעת על ידי עובדי העסק השכירים לאורך זמן. להבדיל מעובד שכיר, הפריילנסר איננו זכאי לתנאים סוציאליים (חופשה, דמי מחלה, פנסיה וכד'), אלא מקבל תמורה עבור שירותיו ומפיק חשבונית למזמין השירות.

במרוצת השנים טענו פריילנסרים כי על אף החוזה למתן שירותים עם המעסיק, הם למעשה עובדים שכירים לכל דבר ועניין ותבעו מהמעסיק לשלם להם בדיעבד (לאחר סיום הקשר בין הצדדים) זכויות כעובד (פיצויי פיטורים, דמי הבראה וכד'). המשמעות היא שאדם יכול להרוויח תמורה חודשית כפריילנסר, שבמקרים רבים היא גבוהה בהרבה מזו שמשולמת לעובדי העסק השכירים, וביום בו יסתיימו היחסים, הוא יתבע את מעסיקו לשלם לו את מלוא הזכויות הסוציאליות כעובד. לכן, טענו המעסיקים הנתבעים, כי יש לקזז מהתשלום עבור הזכויות הסוציאליות של העובד את ההפרש שבין שכרו הגבוה כפריילנסר לשכרו אם היה עובד שכיר.

עד לאחרונה נקט בית הדין בגישה נוקשה כלפי מעסיקים ואם נמצא כי הפריילנסר הוגדר באופן שגוי כ"עצמאי" והוא למעשה "עובד שכיר", הינו זכאי בנוסף לתמורה שקיבל כעצמאי - גם לכל הזכויות הסוציאליות כעובד, מבלי שניתן יהיה לקזז מסכום זה את הפער בין התמורה הקבלנית לשכר שהיה משתכר אם היה "עובד שכיר".

החריג לכלל זה ולפיו הותר קיזוז חל בבית הדין רק במקרים מיוחדים, בהם הרוויח התובע כפריילנסר יותר מ- 50% יותר מאשר היה מרוויח לו היה עובד שכיר.

שני פסקי דין שניתנו לאחרונה ריככו במקצת את המגמה של בתי הדין בשאלת החזרי הסכומים וקיזוז לפריילנסר שמבקש להיות מוכר בדיעבד כעובד שכיר.

עוזרת במאי ששימשה כפריילנסרית בחברת החדשות במשך מספר שנים, ביקשה להכיר בה כעובדת שכירה. הנשיא פליטמן סבר כי אין זה צודק להחמיר ולהשית תשלומים נוספים על המעסיק, ששילם לה כל השנים שכר גבוה יותר כפריילנסרית, מאשר היה משלם לה אם הייתה עובדת שכירה. בית הדין קבע זאת גם כשהפער בין הסכומים היה קטן מ-50%.

כך למעשה נערכה השוואה בין עלות התובע כפריילנסר למול עלותו למעסיק, לו היה עובד - ורק אם יש הפרש לטובת התנאים כעובד, יקבל התובע את ההפרש מהמעסיק.

בית הדין חזר על עמדתו החדשנית לאחרונה בעניין איש סאונד, שהועסק כקבלן עצמאי בחברת החדשות במשך כ- 13 שנים. בית הדין קבע כי אמנם מדובר בקשר ארוך בין הצדדים והפריילנסר השתלב במערך הארגוני שבאמצעותו ביצעה חברת החדשות פעולות שהן בליבת עיסוקה, אך עם זאת, היה לעובד עסק עצמאי שבמסגרתו סיפק שירותים דומים לגורמים אחרים. עוד קבע כי הפריילנסר הוא שבחר מלכתחילה את אופן ההעסקה כקבלן משיקוליו. לכן, כמו במקרה של עוזרת הבמאי, נקבע כי, למרות שמדובר ביחסי עובד ומעסיק, תביעת ההשבה מן המעסיק מוגבלת בשיעורה ומהכספים המגיעים בדיעבד לאיש הסאונד יקוזז ההפרש בין שכרו כפריילנסר בהשוואה לעלות העסקתו כעובד שכיר.

התוצאה, לפי המגמה המסתמנת, מתחשבת במעסיקים יותר מבעבר. פריילנסר שתובע את המעסיק בדיעבד, ומבקש ממנו להכיר בו כעובד שכיר ולשלם לו כספים בגין זכויות סוציאליות, רטרואקטיבית, עלול בחישוב משווה להימצא כמי שהמעסיק לא יחויב לשלם לו דבר! זאת משום שהתמורה שקיבל הפריילנסר במעמדו זה, זהה או עולה על סך התמורה (כולל התשלומים הסוציאליים) אותה היה מקבל לו היה מוכר כשכיר בזמן אמת.

יש להדגיש כי גם בפסיקה המעודכנת, בית הדין אינו מצדד בהעסקת עובד, המשתלב בארגון כפרילנסר או קבלן עצמאי או נותן שירותים, אולם אם יקבע שההתקשרות נעשתה בתום-לב והתובע לא נפגע כספית כתוצאה מכך ובהשוואה למצב לו היה עובד מלכתחילה, לא יצמח לו פיצוי כספי כתוצאה מתביעה זו.

חוזר זה פורסם כלשונו בעיתון "דה מרקר" מיום 5.5.2016.

הכותבת - שותפה במשרד עו"ד נ. פינברג ושות'

כוונות טובות בדרך לגיהינום: החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה ממוטט עסקים

מאחר שקיים קושי לנהל הליך פלילי שבו למדינה חובות פרוצדורליות רבות, ולנוכח הפרה נרחבת של דיני העבודה, חברי כנסת מלאי כוונות טובות חוקקו ביוני 2012 את החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, אשר הגדיר הפרת שורה ארוכה מאוד של נורמות בדיני עבודה כעבירה מינהלית. מדובר בשינוי דרמטי שבאמצעותו המדינה הלכה על פתרון "קל ויעיל" תוך עקיפת הפרוצדורה הפלילית, וזאת על חשבון שמירה על זכויות מעסיקים להליך הוגן

| עו"ד יצחק איתן (פרנדלס) ועו"ד ארתור בלאייר |

בישראל חוקים רבים הבאים להסדיר את יחסיו של מעסיק עם עובדיו וכופים עליו שורה ארוכה של חובות שאינו יכול לחרוג מהם. חוקי המגן קובעים בשורה ארוכה של עניינים רף זכויות מינימלי תוך קביעה שרוב הזכויות והתנאים שהעובדים זכאים להם על-פי הדין אינם ניתנים לוותר. לדוגמה, עובד אינו יכול להסכים ששכרו יהיה בשיעור מתחת לשכר מינימום, אינו יכול לוותר על ההפרשות הפנסיוניות כדי ששכרו "נטו" יגדל, או לעבוד בשעות נוספות ללא גמול כחוק – וגם אם העובד הסכים ואף אישר בחתימתו, הרי שהסכמה זו נעדרת תוקף כלשהו.

דין העבודה שולל כאמור אפשרות לחרוג מתחת למינימום שבדין, כדי למנוע "מירוץ לתחתית" שבגדרו אדם המחפש עבודה וזקוק נואשות לפרנסה יסכים להעסקה נצלנית ופוגענית.

מערכת דינים ענפה היא כמובן עניין יפה, אך לא מספיק, וללא מורא אכיפת דיני העבודה כאילו לא נעשה דבר. אמנם לכל עובד קנויה הזכות להגשת תביעה כספית נגד מעסיק בדרישה לפיצוי בגין הפרת חוקי המגן, אולם נדיר שעובד, עוד במהלך העסקתו, מגיש תביעה נגד מעסיקו. זו אחת הסיבות העיקריות לאכיפת חסר של זכויות עובדים המאפיינת את שוק העבודה בישראל.

כדי להתמודד עם דבר זה, וכדי לאפשר למדינה להתערב לשם אכיפת זכויות עובדים עוד במהלך העסקתם, הוראות רבות בדיני העבודה הוגדרו כעבירות פליליות, שעונשן יכול להגיע כדי קנס של מאות אלפי שקלים. אולם כיוון שמדובר בהליך פלילי המדינה מחויבת, כחוקרת וכמאשימה, בכל כללי הפרוצדורה הנהוגים במשפט פלילי: חקירת המעסיק שמתבצעת על-ידי המדינה צריכה להיעשות באזהרה תוך פירוט העבירות שבגינן יש חשד לעבירה; יש לתת למעסיק את זכות הטיעון באופן מלא; ולהציג ראיות שיוכיחו את אשמת המעסיק במידה הדרושה במשפט פלילי – מעבר לספק סביר; ועוד כהנה וכהנה כללי יסוד.

מאחר שקיים קושי לנהל הליך פלילי שבו למדינה חובות פרוצדורליות רבות, ולנוכח הפרה נרחבת של דיני העבודה, חברי כנסת מלאי כוונות טובות חוקקו ביוני 2012 את החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, אשר הגדיר הפרת שורה ארוכה מאוד של נורמות בדיני עבודה כעבירה מינהלית.

מדובר בשינוי דרמטי שבאמצעותו המדינה הלכה על פתרון "קל ויעיל" תוך עקיפת הפרוצדורה הפלילית, וזאת על חשבון שמירה על זכויות מעסיקים להליך הוגן. במקום להתכבד ולהוכיח את אשמתו של המעסיק בבית הדין לעבודה, על כל המשתמע מכך לעניין חובות המדינה כלפי נאשמים בהליך פלילי, המדינה יצרה הליך מנהלי שבו מפקח עבודה (ולא בית משפט) מטיל על מעסיק "עיצום כספי" היכול להגיע לעשרות רבות וגם למאות אלפי שקלים. רק לאחר קבלת העיצום הכספי קמה למעסיק הזכות לפנות בבקשה מנומקת בכתב

לביטולו או להפחתתו – כלומר המעסיק קודם כל מוחזק ונמצא אשם, ורק לאחר מכן עליו לנסות ולהראות אחרת.

למעשה, מפקח עבודה, שהוא פקיד מדינה, משמש על פי החוק להגברת האכיפה גם כחוקר האוסף עדויות וראיות, גם כשופט המכריע בדבר אשמת המעסיק, וגם גוזר את דינו של המעסיק באמצעות הטלת קנסות עתק. בתוך כך הופטרה המדינה מהחובה לנהל הליך משפטי כלשהו או להוכיח בבית משפט עובדות המקימות אשמה, כדי שיוטלו על מעסיקים קנסות בסכומים עצומים היכולים בקלות למוטט עסקים קטנים ובינוניים.

מקרה שטופל במשרדנו לאחרונה מדגים את הבעיה. מדובר בחברה שהוטל עליה קנס עצום בגובה 220,000 שקלים ויותר בטענה כי לא העבירה לחברת הביטוח במועד נכויים משכר עובדיה בגין פנסיה. עולמם של בעלי החברה חשך עליהם כיוון שידעו שתשלום קנס בסכום כזה לבטח יביא אותה לחדלות פירעון.

לאחר שהועבר אלינו חומר החקירה, התחוור לנו שאילו התנהל בנסיבות הליך פלילי לא היה ניתן, על סמך הראיות שנאספו, להרשיע את החברה במיוחס לה. החומר לימד שהחקירה התנהלה באופן רשלני - בין היתר לא נגבתה גרסת חשב השכר או מי מהעובדים, עדותה של נציגת המבטחת הייתה מבולבלת וסותרת ולא ניתן ללמוד ממנה דבר, וממסמכים שנאספו לא היה ניתן ללמוד שדווקא הנכויים משכר העובדים היו אלה שהועברו לחברת הביטוח באיחור.

כידוע בהליך פלילי מוטל על המדינה הנטל להוכיח את האשמה לפי הכלל הידוע שכל אדם חף מפשע אלא אם הוכח אחרת, ובעניינה של החברה לא ניתן היה להוכיח אשמה. עוד עלה שמפקח העבודה גבה גרסה ממנהל החברה מבלי שהובהרה לו כנדרש מהות ההליך ומבלי שהוזהר כי החברה עלולה לעמוד בפני עיצום כספי בסכום עתק. כך נעשה כנראה במכוון על מנת שמנהל החברה יכשל בדבריו ויסבך את החברה.

עם כל הביקורת שמעורר ההליך הייחודי של הטלת קנסות מנהליים על מעסיקים, מדובר במציאות החיים שמתהווה מול עינינו יום-יום ושמהייבת מעסיקים ללמוד להתמודד עמה. כמוכן, אנו ממליצים לכל מעסיק להישמר, מפני הפרה של דיני עבודה כדי לא להיקלע למצבים המצריכים להתגונן מפני ההליך האימתני של הטלת קנס מנהלי. אך אם כבר מונח לפתחכם קנס או כתב אישום, היו מודעים לזכויותיכם.

הכותבים - ממשד בלאייר-איתן ושות'

נציגי הציבור פסקו נגד דעת השופטת - ודחו תביעה לפיצוי בשל פיטורים בהיריון

מקרה נדיר של דחיית תביעה מטעמי היגיון למרות הנאמר לכאורה בחוק,
על ידי נציגי הציבור - נגד דעת השופטת

| איתן אגמון |

עובדת פוטרה. אין חולק כי בעת פיטוריה לא ידעה שהיא בהיריון, וכמוכן, גם המעסיק לא ידע על כך. לאחר הפיטורים טענה העובדת שהיא בהיריון, אך לא הציגה מסמך המאשר זאת. העובדת טענה כי פוטרה בניגוד למגבלות שבחוק עבודת נשים.

השופטת קיבלה טענה זו. לדעתה, "אין נפקות למועד הידע על דבר ההיריון לצורך תחולת ההגנה שבחוק, משעפ"י לשון החוק, השאלה הרלוונטית היא האם היתה בהיריון או לא בעת כניסת פיטוריה לתוקף".

לדעת השופטת, ברגע ש"נודע" למעסיק על דבר ההיריון, גם אם בעיתוי מאוחר, הרי היה על המעסיק "לפעול ולדרוש כי תציג אישור רפואי למצבה הנטען, לפעול להשיב את העובדת לעבודה, ולחלופין לפנות לבקש היתר פיטורים מאת הממונה". אישור רפואי על ההיריון הוצג רק כחודש לפני הלידה בפועל, **כשבעה** חדשים לאחר פיטורי העובדת.

בנסיבות אלה פסקה השופטת פיצוי לעובדת בגין אובדן שכר רק מיום שהציגה מסמך רפואי בדבר הריונה, וכן עבור שני החדשים בהם אסור לפטר עובדת לאחר חופשת הלידה, וחודש הודעה מוקדמת – סך הכול ארבעה חודשי שכר. השופטת גם סירבה לבקשה לפסוק פיצוי של 150% על השכר האמור, שלכאורה מגיע לעובדת לפי סעיף 13א לחוק, בשל פיטורים שלא כחוק.

השופטת פירשה את החוק כלשונו - ופסקה בהתאם.

שני נציגי הציבור סברו אחרת. הם קבעו כי "התוצאה [שאליה הגיעה השופטת] מיטיבה עד מאוד עם התובעת, אינה ריאלית ואינה מעשית בשוק העבודה, משעסקינן בטענה (ללא אסמכתה) [טענת ההיריון – א"א] שעלתה סמוך לאחר הפיטורין".

ועוד אמרו: "איננו סבורים כי ראוי לכפוף את החיים ל"קונסטרוקציה" המשפטית שהביאה לתוצאה של השופטת. מדובר בתוצאה שהיא לא סבירה, שספק בעינינו אם לה כיוון המחוקק בקביעה האמורה".

התביעה נדחתה⁽¹⁾.

פסקי דין של שני נציגי הציבור, נגד דעת השופט שבראש המותב, הם נדירים ביותר.

נזכרתי בפסק דין שניתן לפני 28 שנים בבית הדין האזורי בנצרת⁽²⁾, במותב בראשות השופט המנוח (שכיהן אחר כך כשופט ראשי בחיפה), דורון מייבלום ז"ל. הייתי נציג ציבור - מעבידים במשפט זה (עם נציג העובדים, מר ראוף נסיר). הובאה לפנינו סוגיה של פיטורי מורה, עובדת משרד החינוך. מסיבות אישיות קשות, היא שכחה לבקש העברה ממחוז למחוז במשרד החינוך, ולכן הוכרזה כמתפטרת, שאינה זכאית כלל לפיצויים.

השופט מייבלום התייעץ אתנו, נציגי הציבור, ואמר לנו כך:

"אני משפטן, ואני חייב לפסוק לפי החוק היבש. אתם נציגי הציבור, לא משפטנים - שיפטו לפי מצפונכם..."

ובפסק הדין כתבתי, בשמי ובשם חברי נציג הציבור, כך:

"מקובלות עלינו קביעותיו המשפטיות של חבר המותב אשר הציע לדחות את התביעה, אולם הצדק זועק מבין הטענות המשפטיות, והרי בביה"ד לעבודה עסקינן, בו יושבים במותב, ולא במקרה, שני הדיוטות בתחום המשפט". פסקנו לעובדת פיצויים.

השופט לחץ את ידינו...

הערות הכותב

(1) סע"ש 37411-08-13, שמעוני פרץ נ. י. שומרוני בע"מ, ביה"ד האזורי בת"א, השופטת שרה מאירי ונציגי הציבור הורוביץ וגונצ'רובסקי. 9.5.16 (יצוין כי חלק מהתביעה, שעסק בפיצוי בגין פיטורים ללא שימוע, התקבל על דעת כל המותב).

(2) מה/3-16, חיטמן נ. מדינת ישראל, ביה"ד האזורי בנצרת

שעות טיסה לא הוכרו כשעות עבודה כמו כל נסיעה מהבית לעבודה

ככלל, אין לכלול שעות נסיעה ובכלל זה שעות טיסה כשעות עבודה המזכות בשכר אך תיתכנה נסיבות שבהן יהיה מקום לחרוג מכלל זה

| עו"ד דנה להב |

העובדות

המערער והמשיב שכנגד (להלן: "העובד") הועסק כמיישם פיננסי על ידי המשיבה והמערערת שכנגד (להלן: "המעסיקה"), חברה העוסקת ביישום, פיתוח והתקנת תוכנה.

תנאי עבודתו של העובד נקבעו בהסכם עבודה אישי, על פיו שולם לו שכר גלובלי.

במסגרת עבודתו, נדרש העובד לצאת מהארץ מעת לעת לצורך עבודה אצל לקוחות המעסיקה.

העובד הגיש מכתב התפטרות, על רקע הרעה מתמשכת בתנאי העסקתו.

לאחר התפטרותו, הגיש העובד תביעה נגד המעסיקה לתשלום פיצויי פיטורים ולתשלום שעות נוספות. בסמוך לכך, משכה המעסיקה את כספי הפיצויים שהופקדו בקופת פיצויים על שמו של העובד. בעקבות כך, תוקן כתב התביעה והוסף לו רכיב להשבת כספים אלו.

פסק דינו של בית הדין האזורי

תביעת העובד לתשלום פיצויי פיטורים בעילת נוהג, ולחילופין בגין התפטרות מחמת הרעה מוחשית בתנאי העבודה, נדחתה, כמו גם התביעה להשבת סכומים שהמעסיקה משכה מקופת פיצויים הרשומה על שמו, ולפיצוי בגין עגמת נפש.

תביעת העובד לתשלום שעות נוספות התקבלה, ונקבע שחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951 (להלן: "חוק שעות עבודה ומנוחה") חל על העובד.

ביחס לשעות בהן עשה העובד את דרכו לעבודה בחצרי לקוחות בחו"ל, הבחין בית הדין האזורי בין השעות בהן עשה העובד את דרכו מביתו לשדה התעופה ומשדה התעופה הזר לבית המלון ושעות שהייה בשדה תעופה, לבין שעות הטיסה עצמן. בעוד שלגבי הראשונות קבע, שהינן כנסיעה למקום העבודה, ועל כן על פי ההלכה הפסוקה אינן מזכות בשכר, לגבי האחרונות קבע, כי דינן כשעות עבודה המזכות בשכר.

העובד הגיש ערעור על דחיית רכיבי תביעתו

המעסיקה הגישה ערעור שכנגד על חיובה בתשלום שעות נוספות, על חיובה בתשלום שכר בגין שעות הטיסה, וכן תקפה את הקביעה, לפיה חוק שעות עבודה ומנוחה חל על העובד בנסיבות עבודתו.

פסק הדין

בית הדין הארצי קבע, כי מידת האמון האישי הנדרשת על פי סעיף 30(א)(5) לחוק שעות עבודה ומנוחה הינה מידה מיוחדת, ואין די באמון הבסיסי הקיים ברגיל במסגרת יחסי העבודה כדי לקבוע, כי אופי העבודה הנדון אינו נופל לגדר החוק.

נקבע, כי בעניינו של העובד, מבחני הפסיקה ביחס ל'משרת אמון' אינם חלים. העובד לא הועסק במשרה ניהולית, שכרו היה כמקובל בענף, ומידת עצמאותו היא נגזרת של עבודתו בחצרי לקוחות המעסיקה ושל אופי המשימות אותן נדרש לבצע, ואין היא מבטאת את בכירותו בחברה או את היותו שותף להנהלת החברה, חשוף לסודות פנימיים של החברה וכו'.

המדיניות המנחה בפסיקה פירשה את הסעיפים החריגים לחוק שעות עבודה ומנוחה בצמצום, כך שפחות עובדים יוצאו מתחולתו של החוק, ויותר עובדים ייהנו מההגנות שהחוק מעניק. רמת ההוכחה הנדרשת על פי הפסיקה, היא האם תנאי העבודה ונסיבותיה אפשרו פיקוח על עבודת העובד, ולא האם התקיים בפועל פיקוח כזה. בסעיף 30(א)(6) לחוק מדובר במצב, שבו אין 'כל' אפשרות פיקוח. נקבע, כי המעסיקה לא עמדה בנטל זה.

אמנם כבר נקבע, כי אין לך עבודה ונסיבות שבהן נשללת ממעביד כל אפשרות פיקוח על שעות עבודתו של העובד באופן ברור יותר וחד משמעי יותר מעבודה מחוץ לחצרים של המפעל, אלא אם נקבעים סידורים מיוחדים להבטחת פיקוח כזה. אף על פי כן נפסק, כי חוק שעות עבודה ומנוחה חל היות והוכח, כי הייתה למעסיק אפשרות לפקח על עבודת העובד. נקבע, כי המעסיקה העדיפה להנהיג במקום העבודה דפוס העסקה המתיר לעובד מרחב פעולה גבוה מחד, ומנגד מחייב אותו לזמינות גבוהה לביצוע משימותיו בשעות לא שגרתיות, תוך תשלום שכר כולל. העדפה זו, אף שהייתה נוחה למעסיקה מסיבותיה, אינה עולה בקנה אחד עם קביעות החוק. בשים לב לרציונל העומד בבסיס החוק ולמגמת הצמצום שנקטה הפסיקה בפרשנות החריגים לחוק, ולעובדה שמדובר בענף תעשייה רחב ובדפוס עבודה המאפיין אותו, קבע בית הדין הארצי, כי החריג הקבוע בסעיף 30(א)(6) לחוק שעות עבודה ומנוחה אינו חל בנסיבות העניין.

עוד קבע הארצי, כי ככלל, אין לכלול את הזמן בו נסע העובד ממעונו למקום עבודתו ובחזרה ממנה, כשעות עבודה המזכות בשכר, מן הטעם שהעובד אינו עומד לרשות העבודה בעת הנסיעה. זאת ועוד, בהיעדר הסכם קיבוצי, צו הרחבה, או חוזה בין הצדדים המורה כי זמן הנסיעה יחשב כשעות עבודה, וככל שהעובד בדרכו לעבודה אינו מסיע בעצמו עובדים למקום העבודה ומחזירים לביתם, אין הוא זכאי לשכר עבודה או גמול שעות נוספות בגין זמן זה. נקבע, כי העובד לא הוכיח כי התקיימו בעניינו נסיבות המצדיקות חריגה מן הכלל האמור. במקרה הנדון אין מדובר בנסיעות מרובות שנסע העובד לחו"ל וכי ההיקף היחסי של שעות הטיסה היה זניח יחסית. עם זאת, לא מן הנמנע כי תיתכנה נסיבות שבהן יהיה מקום לחרוג מכלל זה ולהכיר בשעות הנסיעה אל היעד שבו מבצע העובד עבודה כחלק משעות העבודה. בכל מקרה תיבחנה הנסיבות לגופו של עניין לאור ובהתאם לתכליותיו של חוק שעות עבודה ומנוחה. העובדה שעבודתו של העובד תהא כרוכה בנסיעות לחו"ל הייתה ידועה לעובד במועד כריתת חוזה עבודתו, והוא קיבל על עצמו את התפקיד על דעת כך. כמו כן, הטיסות לחו"ל לא היו שגרת יומו של העובד אלא חריג לה. עוד נקבע, כי העובד השתכר שכר חודשי ממוצע של כ- 17,000 ש"ח, אשר הינו גבוה ביחס לממוצע במשק, המשקף, לדעת בית הדין הארצי, תמורה ראויה בעד נכונותו של העובד להיות זמין לצאת לצורך עבודתו מעת לעת מעבר לים, בהיקף המוגבל שנדרש ממנו, לעזוב לצורך כך את משפחתו ולחרוג משגרת חייו.

לסיכום נקבע, כי שעות הטיסה במהלכן עשה העובד את דרכו לעבודה עבור לקוחות המעסיק מעבר לים, אינן נופלות להגדרת "שעות עבודה" לפי סעיף 1 לחוק שעות עבודה ומנוחה. אשר על כן, העובד אינו זכאי לתשלום בגין "שעות טיסה", וחייב המעסיקה בתשלום בגין רכיב זה דינו להתבטל.

העובד טען, כי המעסיקה משכה את כספי הפיצויים מקופת הפנסיה שלו שלא כדין. לעניין משיכת כספי הפיצויים מהקופה על שם העובד, קבע בית הדין הארצי, כי לאור נסיבות חתימת ההסכם בין הצדדים טרם כניסת תיקון החוק לתוקף, ומבלי שהובהר כי נוסח הסעיף בא לשקף ויתור של העובד על זכויותיו בכספי הפיצויים, לא מתקיימים בנסיבות העניין תנאי סעיף 26 לחוק פיצויי פיטורים, ולא נקבע בהסכם קיבוצי או אחר כי הסכומים ניתנים להחזרה למעסיקה, ועל כן המעסיקה פעלה שלא כדין כאשר משכה את הכספים מקופת הפנסיה של העובד, ועליה להשיבם. נוכח האמור, הערעור מתקבל ברכיב זה, ועל המעסיקה להשיב לעובד את הסכומים שמשכה מקופת הפנסיה.

הערעור נדחה בנוגע לתשלום שכר בגין שעות הטיסה ובגין תשלום פיצויי פיטורים בעילת הנוהג, למעט התיקון הדרוש ביחס לניכוי שעות ההפסקה מימי הטיסה.

ערעור המעסיקה מתקבל וחייבה בתשלום שכר בגין "שעות טיסה", בטל.

התיק יוחזר לבית הדין האזורי לצורך חישוב סך השעות שנתבעו בגין "שעות טיסה" וניכויין מתוך סך השעות הנוספות שנפסקו לזכות העובד.

עע (ארצי) 15233-09-13 • בבית הדין הארצי לעבודה • לפני סגנית הנשיא כבוד השופטת ורדה וירט-ליבנה • המערערת: חברת אדוונטק טכנולוגיות (אפלט) בע"מ • המשיב: יתיר זלוסקי • ניתן ב-5.11.2015.
הכותרת – עורכת דין בכל עובד מבית חשבים ה.פ.ו. מידע עסקי בע"מ

החמרה בענישה על עבירות מס חמורות - האם תפתור את הבעיה והאם תרתיע מעלימי מס?

ניתוח אובייקטיבי עד כמה שאפשר...

| יועץ מס שמואל (סמי) מזון |

הקדמה

ידוע לכולי עלמא כי אין בנמצא מס אשר ייחשב מס הוגן וצודק (קשה אם לא בלתי אפשרי למצוא מס כזה).

התודעה המושרשת בעולם הרחב לגבי כל מיסוי אחת היא: המס בא לנגוס ללא רחם בהכנסותיו של כל אזרח באשר הוא; המס נוגס נתח לא מבוטל מהכנסותיו של האזרח אשר עמל עליהן קשות; מנגד התמורה המסופקת לו מתוך המס הנגבה – אם היא מגיעה – היא מזערית וכלל אינה מספקת את הצרכים הבסיסיים; הוא מרגיש כי המסים מחולקים בצורה לא שוויונית; מכאן הרגשת הקיפוח האופפת חלק נכבד מהאוכלוסייה, ומכאן הדרך להעלמת מס היא קצרה ורבים אינם בוחלים בה.

האזרח המעלים מסים עושה זאת בדרך כלל כדי לספק את שחסר לו למחייתו ולהשלים בעיקר את המותרות שהוא חפץ בהם.

אוכלוסיית המעלימים אינה מודעת, או ליתר דיוק, אוכלוסייה זו אינה רוצה להיות מודעת לכך שבמעשים אלה ובפעילות זו הם מטילים במישרין מס על אזרחים הגונים ובעלי משמעת, המצייתים לחוקים או על בעלי יושרה, המשלמים מס אמת, ובעל כורחם משלמים מס ביתר כדי לאזן את קופת האוצר.

סיפור קצר

יהודי מגיע למסיבה. מראים לו אדם מסוים ולוחשים באוזנו כי האיש העומד בפינת החדר הוא "גנב". התגובה הראשונה והמובנת היא כי היהודי שלנו יתרחק ממנו ובוודאי לא ירצה בחברתו.

ואולם אם היו מצביעים על האיש ולוחשים באוזני באי המסיבה כי האיש הוא "מעלים מס" מומחה, ודאי היו כל באי המסיבה מתקרבים אליו, מעוניינים בחברתו, ותאבים לשמוע כמה "עצות".

הרי שני האנשים שתוארו הם "גנבים". אם כן מדוע זה שגונב מהפרט הוא "מוקצה" והשני הוא "חביב הקהל"? הכול שאלה של חינוך ושל תפיסת עולם.

מהם הדחפים להעלמת מס והאם יש צורך לתת על כך את הדין?

- יש הטוענים כי הכבדת נטל המס היא הסיבה העיקרית להעלמת מס. לדעתי אין זה כך, או לפחות אין זה אמור להיות כך.
- אי-הכרה בחלק מההוצאות החיוניות בהשגת הכנסה (כגון כיבודים, בגדי עבודה, אירוח לצורכי עבודה וכו'), כמובן לצורכי עבודה כנהוג במדינות אחרות).
- השיטה שלפיה ניתן שיפוי למפקחים בגין סגירת שומות והתחרות הקיימת בין מפקחי/ רכזי/ משרדי שומה וכמה כל אחד מהם הכניס לקופת המדינה, הן שיטות פסולות.
- יש להוציא לחלוטין מהלקסיקון של המפקחים את השאלה "כמה אתה מוסיף" (בלי לחשוד בכשרים ומבלי לכלול את עובדי האוצר העושים עבודתם נאמנה).
- אי-מתן אמון בנישום ואי הרצון להנפיק שומת 01 גם כשלכאורה היא מגיעה לנישום, והמשך פעולה על-פי השיטה המתוארת לעיל, הופכים את הדיון שאליו מוזמן הנישום/העוסק/המייצג ל"חוכא ואיטלולא".
- מרבית הדיונים מסתיימים בסוג של פשרה, בעיקר מהסיבה שהנישום/ העוסק, אין לו הכוחות הנפשיים והמשאבים הכספיים לעמוד בפרץ ולעתים קרובות הוא מעדיף פשרה מבחינת "עלות מול תועלת".

7. סגירת שומות כמתואר לעיל מעמידה בספק את אמיתות גביית המס בידי האוצר, מביאה לקיפוח בלתי הוגן של חלק נכבד מהנישומים ומעמידה בסימן שאלה את גביית מס האמת, מס אמת שאפשר היה לגבות כתוצאה של בדיקה אמפירית.
8. נישום/ עוסק אשר ירגיש מקופח בהסכם זה יחפש כל דרך "להחזיר" את מה שהוא חושב "שנגזל" ממנו.

דוגמה להתלבטות

אדם מזמין נותן שירות ומיד צפה ועולה השאלה הנצחית "עם חשבונית או בלי?"

שווי החשבונית 1,000 ש"ח + מס ערך מוסף 17% = 170 ש"ח, ובסך הכול 1,170 ש"ח. ההצעה המפתה היא לשלם רק 1,000 ש"ח. כאשר ממילא אין הוא יכול לקזז את ההוצאה ובוודאי לא את מס התשומות, ברור כי יעדיף לשלם את המחיר ללא מס ערך מוסף.

אלא שאין אלה פני הדברים. ממילא המשלם הפך להיות שותף לדבר עבירה (גם אם רוב האזרחים אינם חושבים כך). אם כבר, הגישה היא להודיע לאותו נותן שירות שהעלמת 1,000 ש"ח נותנת לו יתרון של כ-400 ש"ח (מס שולי 40%). אם מזמין השירות כבר שותף לדבר עבירה, מדוע לא מגיע גם לו נתח מהמס שנחסך? למזלנו, מרבית האזרחים אינם נוהגים כך.

ניתוח הנושא

ביום ראשון 29/03/2016 אישרה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית כי עבירות מס חמורות יוכרו כעבירות הלבנת הון, ולפיכך תהיה עליית מדרגה בענישה.

נשאלת השאלה אם החמרת העונשים היא התרופה והמזור להעלמות המס ולהלבנת ההון?

סבורני כי אם לא יתלוו לצעדי הענישה צעדים נוספים כמפורט להלן, ההרתעה תלקה בחסר ואנשים ימשיכו בדרכם ולו בשל ארבע סיבות עיקריות.

1. הגישה הרווחת היא "לי זה לא יקרה" ולכשאתפס, אני מספיק "מתוחכם" לצאת מזה.
 2. אחוזי התיקים המבוקרים נמוך מאוד (גם אחרי קבלת ההחלטה להוסיף עוד שנה להתיישנות השומות). מה הסיכוי שהתיק יגיע לביקורת?
 3. האחוז הנמוך בבדיקת שומות, אין בו הרתעה ובכך הוא מפחית את הסיכויים להיתפס.
 4. גם השיטה החדשה לקיים דיון חלקי על סעיף כזה או אחר מתוך הדוח לא תביא לישועה, ופרט לטרטור הנישום ולהרגזתו לא תהיה בכך תועלת, מה גם שהצעד יפגע בדבר מקודש הנקרא "סופיות הדיון" על כל המשתמע מכך מבחינת המנוחה הן של הנישום והן של המייצג.
- האם הדבר מוסרי? ודאי שלא, אך העלמת מס הפכה להיות ספורט לאומי ונורמה אשר לצערי מבצעה מתגאים בה. לדעתי העלמת מס מהווה פשע בל יסולח וצעד בלתי הוגן שממוקם אחרי סחר בלתי חוקי בנשק או בסמים.
- ברור כי איני חושד בכשרים. אין כל ויכוח, העלמת מס מהווה עבירה פלילית. אין ספק, שאזרח המעלים מס "גונב" מאוצר המדינה ועל-ידי כך הוא:

1. מערער את היציבות במשק
 2. מונע חלוקת תקציבים בצורה הוגנת ושוויונית
 3. מרחיב את הפערים החברתיים
- כפי שהסברנו לעיל, בעיני המעלים כל נושא העלמת מס נראה לגיטימי ונורמה מקובלת, סוג של משחק "שוטרים וגנבים" - מי יגבר על מי. אך כידוע "סוף כל גנב לתלייה". נשאלת שאלה נוספת – מתי, אם בכלל?
- האם ניתן למגר את התופעה? התשובה היא "לא". האם ניתן לצמצם את התופעה? התשובה היא "כן".

צעדים חיוביים שנקטה הממשלה ויש לברך עליהם:

1. **גילוי מרצון.** אני סבור כי על בעלי רכוש (כספים, נדל"ן וכו') לנצל את חלון ההזדמנויות בזמן שנותר אחרי הארכה ולנצל את ההטבות בהצהרה של גילוי מרצון.
2. **הפחתת השימוש במזומן** ובשקים מוסבים, ועידוד השימוש בכרטיסי אשראי. הערת אגב: שימוש בכרטיס אשראי הוא כלי שכנוע מצוין בקביעת המחיה כאשר בעת דיוני שומה קיים ויכוח על גובה צריכת המחיה לעניין "הצהרת הון".
3. **לראות בעבירות חמורות** בפקודת מס הכנסה עבירת מקור על-פי חוק הלבנת הון.

אני מתיימר להשיא עצות לראשי האוצר ולאנשי רשות המסים הבקיאים ברזי הדבר מעצם היותם יושבים בפתח הדלת אשר אליה וממנה נושבות רוחות הכסף והתקציבים. עם כל זאת, בתפקידי כיועץ מס הבא במגע עם בעלי עסקים, בעלי חברות וכאלו שהם עסקים "קטנים ובינוניים" הכורעים תחת נטל המסים, ומולם בולטים העשירים והמתעשרים העולים מעלה מעלה, אני מרגיש שהשלטונות מחפשים בעיקר את הכסף "האבוד" מתחת לפנס "המואר" ולא בתוך שקי הסמים וארגזי הנשק הלא חוקי וכל סוגי ההעלמות האחרות אשר שם, אם יורשה לי, "קבור הכלב".

פתרון הבעיה לפי ראות עיניי

העמקת ההסברה - אין די בענישה ובאיזמים על ענישה, ואין להסתפק בסיסמאות כגון "המס לך ובשבילך". ידועה הבדיחה - אם המס בשבילי, למה שתהיה תנועה סיבובית? טוב יותר להשאירו אצלי. ההסברה צריכה להתחיל בשיעורי אזרחות בכיתות י"א-י"ב, ותשלום מס הוא בוודאי אזרחות טובה. בד בבד יש להשלים את ההסברה לחיילים בצבא, בעיקר אלה שעומדים לפני שחרור ופונים למחלקה להכוונת חיילים משוחררים. אולי אפילו לחשוב על עלון תמציתי שיחולק בהרצאות.

להפיץ את תורת המס ותועלתה בכל מקום שניתן, כך שהאוכלוסייה לא תראה במס נטל כי אם הושטת יד לממשלה כדי לסייע בעדה לעזור למעוטי יכולת ולקיימם בכבוד הראוי.

פישוט פקודת מס הכנסה, חוק מס ערך מוסף וחוק הביטוח לאומי והבאתם לשקיפות מלאה בהוראות, ופרסום נאות לכל שינוי.

להשיג את אמון הציבור מבחינת היושרה של שלטונות המס בגביית מס אמת מכל נישום/עוסק/מבוטח ללא משוא פנים. אמון כזה ישכנע את החייב במס לא לחפש "תכסיסי התחמקות". אל לנו לשכוח כי האזרח הוא מטבעו אדם נורמטיבי ואינו מחפש לגזול את כספי המדינה.

לנהוג ביד קשה. גנב, שהדבר טבוע בו - הענישה היום אינה מרתיעה אותו. הוא יודע שאנו "רחמנים בני רחמנים", שהשופט לא יטיל עליו את מלוא העונש לפי החוק, ושבמקרים לא מבוטלים ישלם עבור העבירה כופר (במקום מעצר) או יבצע עבודות שירות, אולי גם קנס, אשר יש להניח שהוא יכול לעמוד בתשלומו.

על כן יש להביא את השופטים והמחוקקים להכריז על עונשי מינימום ושמעתה ואילך ידע כל עבריין את המשפט הידוע "BUSINESS MEAN WE".

הרחבת פרסום לידיעת הציבור של כל פסקי הדין וההרשעות וגזרי דין הדנים בענייני העלמות מס וכד'. לא רק ככתבות במדורים הכלכליים בעיתונים אלא כמנשר רשמי מטעם שלטונות המס. אפילו מומלץ לקרוא למנשר "למען יראו וייראו".

שיטת הגזר - להביע אימון רב יותר בדוחות המוגשים, ולחשוב תמיד כמו שכתב הפילוסוף ז'אן זאק רוסו בספרו "אמיל": "יצרים ראשונים שבטבע – הגונים הם לעולם. אין שרירות מלידה בלבו של אדם. אין לך קלקול שבו, שאין אתה יכול לומר עליו כיצד ומנין בא".

זכות היושרה - שלטונות המס יראו בכל נישום/עוסק/מבוטח אדם ישר והגון שאינו מעלים מס כל עוד לא הוכח אחרת. הדגש על המילה "הוכח".

הגינות הדיון - מצד שלטונות המס, אם הנישום לא הגיע להסכמה בשלב ראשון, ורכז החוליה או המפקח השני שאליו מופנית ההשגה היו מעורבים בשלב ראשון יש להעביר את הדיון בהשגה לחוליה אחרת, כך שהדיון לא יהיה מושפע מהתנהלות המפקח הראשון, היינו ללא דעה קדומה על התיק. לכך קוראים "הגינות".

סיכום והמלצות

1. אחרי שהממשלה, הכנסת והוועדות הסמוכות אליה מילאו את חובתן ופסקו קביעה, אין לנו כל רשות לחלוק על חוק שנתקבל, ככתוב - "דינא דמלכותא דינא". היה זה סוקרטס שקבע בהיותו נדון למוות כי "לחוקים יש לציית בצורה עיוורת".
 2. אין להתמקד רק בעצמאים. גם לשכירים במגזרים שונים קיימות מספיק הזדמנויות להעלים מס.
 3. לדוגמה: אם נבדוק כל העובדים אשר עבדו בכל חודש בין 13-17 ימים בחודש במקום 20-26 ימים. יש לוודא מה עשו בתקופה של אותם הימים שבהם לא עבדו. לפחות לוודא שהם לא השתכרו "כסף שחור" קרי, העלימו מס.
 4. אין כל פסול בלשלוח להם דרישות להגשת דוח אישי או אפילו הצהרת הון.
 5. יש מקום להגביר את אכיפת החוק ולגבי עבירות חמורות, בעיקר לאלה שחוזרים על אותו חטא, לדרוש את מלוא חומרת הדין.
 6. אני בדעה כי יש להקפיא את כל חוקי המס לתקופה של שנתיים שלוש (כמובן פרט למקרים בהולים), להקים ועדה המורכבת ממיטב אנשי המס ולעשות רביזיה בכל חוקי המס, שהרי ברור לנו שהכול מורכב כשעטנו, "תלאי על תלאי" וידוע כי על-פי תורת משה חל איסור "שעטנו". שנאמר "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך".
 7. מעל לכל אלה חינוך לתשלום מסים, כפי שהוסבר לעיל.
 8. להתייחס לאזרח כאדם הגון, ולא במבט דרך "משקפת של גנב".
 9. גם החלת חובת דיווח כללי אינה "קללה". אם אנו רוצים להקיף את האוכלוסייה, "לא בשמים היא" כפי שאמרו חז"ל. כל הנתונים נמצאים במאגר של המוסד לביטוח לאומי, מהרגע שבו נולד ילד ובהמשך כל התעסקותו, הכול נמצא במאגר של ש"מ. גם אם פקיד המס אינו יכול להכיל את מלוא הדוחות המוגשים, אני לא רואה בעיה, שכן גם עתה אנו המייצגים - עושים את עבודת העריכה, השידור וההגשה במקום פקידי המס, ואז ניתן להסתפק במדגם של בדיקה, בדומה לשיטה הנהוגה בארצות הברית שאנו מרבים ללמוד ממנה.
 10. קצת מאמץ ויוזמה.
- יש להשתחרר מיישום הכתוב "יצר לב האדם רע מנעוריו" יש להשתחרר מהפירוש הדווקני של האמרה ולדבוק במה שכתב הרב קוק באורות התורה פ"א:
- "האדם הישר צריך להאמין בחייו, כלומר שיאמין בחיי עצמו והרגשותיו ההולכות בדרך ישרה מיסוד נפשו, שהם טובים וישרים ושהם מוליכים בדרך ישרה... האיש הישראלי מחויב להאמין, שנשמה אלוהית שרויה בקרבנו, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה."

הכותב - לשעבר נשיא לשכת יועצי המס בישראל. ממועד מוזן, חשבונאים ויועצי מס מוסמכים

נטל ההוכחה לעניין חופשה שנתית עבור מי שהוכר בדיעבד כעובד

| עו"ד עמוס הלפרין |

העובדות

יהודה אמיתי שלהבת סוכנות לביטוח בע"מ (להלן: "המעסיקה") העסיקה את אוריאל צבי טרבלסי (להלן: "העובד") במטרה לסייע לה לגייס מבוטחים שיבוטחו באמצעותה. העובד קיבל מהמעסיקה תשלומים עבור טפסי הצטרפות של לקוחות חתומים על ידס אולם בין הצדדים לא נכרת הסכם בכתב. מאז ראשית ההתקשרות ובמשך כשנה וחצי שולם לעובד שכר באמצעות תלושי שכר. בהמשך החלה המעסיקה לשלם לעובד תשלומים כנגד חשבוניות מס במקום באמצעות תלושי שכר. לאחר סיום ההתקשרות הגיש העובד תביעה להכרה ביחסי עובד מעסיק ולתשלום זכויות המגיעות לו כעובד כגון פיצוי פיטורים, פדיון חופשה, וחלף הודעה מוקדמת.

פסק הדין

לאחר בחינת העובדות, בית הדין הגיע למסקנה כי בין הצדדים התקיימו יחסי עובד מעסיק וכי השתלבות העובד במפעלה של המעסיקה עונה על הכללים הקבועים במבחן ההשתלבות.

בית הדין קבע כי התקיימו שלושת מרכיבי הפן החיובי: קיומו של מפעל שניתן להשתלב בו, הפעולה המבוצעת היא חלק מהפעילות הרגילה של המפעל, מבצע העבודה מהווה חלק מהמערך הארגוני הרגיל של המפעל ואינו 'גורם חיצוני'. גם בבחינת הפן השלילי של מבחן ההשתלבות נקבע כי העובד לא ביצע את הפעילות במסגרת עסק משלו.

הסממנים לעסק עצמאי הם, בין היתר, סיכויי רווח וסיכויי הפסד, העסקת עובדים, בעלות על אמצעי הייצור, נשיאה בהוצאות הייצור, השקעה ברכישת אמצעי הייצור והשקעת הון. כל אלו לא התקיימו ביחסי העובד מול המעסיקה.

כמו כן התקיימו מבחנים נוספים ביחסי העובד והמעסיקה אשר העידו על יחסי עובד מעסיק: מבחן הקשר האישי, אספקת כלי העבודה, תלות כלכלית במעסיק, בלעדיות הקשר וסדירותו.

נסיבות סיום יחסי עובד ומעביד - בית הדין קבע כי המעסיקה אכן פיטרה את העובד בטענה לקיומם של מעשי מרמה מצדו וכי הוא זכאי לפיצויי פיטורים.

הודעה מוקדמת - בית הדין שוכנע כי סיום היחסים בין הצדדים היה בהסכמה, ככל הנראה בשל העמדתו של העובד אל מול ממצאים בלתי נעימים שנתגלו בעניינו. לפיכך שוכנע בית הדין כי העובד הוא שלא היה מעוניין בנסיבות שנוצרו בהמשך ההעסקה וזאת באופן מיד. לפיכך נקבע כי אין העובד זכאי לחלף הודעה מוקדמת ודין תביעתו ברכיב זה להידחות.

פדיון חופשה - אף שבאופן רגיל הנטל להוכחת זכאות וניצול ימי חופשה מוטל על המעסיק ככל שלא הציג פנקס חופשה, במקרה זה ראה בית הדין לנכון לסטות מהכלל. נקבע כי כאשר בשיתוף פעולה של שני הצדדים במשך שנים ובכללן השנים הרלבנטיות לרכיב תביעה זה, התנהלו הצדדים כאילו אין ביניהם יחסי עובד ומעביד בכל מובן שהוא, וכמובן גם לעניין ניהול פנקס חופשה, וכאשר אף העובד מודה כי לא מסר כלל דיווחים על שעות וימי עבודתו וניהל אותם לפי שיקוליו (ועל כן כל המידע בקשר לכך מצוי בידיו), הרי שאין להטיל לפתחו של המעסיק נטל זה, ומשכך חל הכלל הרגיל לפיו המוציא מחברו עליו הראיה. בנטל זה כאמור לא עמד העובד.

על כן נדחתה התביעה לתשלום פדיון ימי חופשה.

תקציר ס"ע 32053-03-12 • בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים • ע"י כבוד השופטת שרה ברוינר ישרזדה • התובע: אוריאל צבי טרבלסי, הנתבעת: יהודה אמיתי שלהבת סוכנות לביטוח בע"מ • ניתן ב-01.12.2015

הכותב – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ס. מידע עסקי בע"מ

שתי זכויות חדשות בחוק לעובד האב החדש - ושתייהן מיותרות

"שעת הורות" לאב כרוכה בבירוקרטיה, גם מיצוי האפשרות של חופשת לידה הוא של חצי אחוז

[| איתן אגמון |](#)

שני תיקונים בחוק עבודת נשים נכנסו לאחרונה לתוקף:

1. **חופשה מיוחדת לאב הצעיר, לאחר לידת בנו או בתו**

עובד רשאי להיעדר מעבודתו עד חמישה ימים מהיום שלאחר יום הלידה של בת זוגו; שלושת ימי ההיעדרות הראשונים – על חשבון החופשה השנתית, (ואם אין לעובד ימי חופשה לזכותו - כחופשה ללא תשלום); ועוד שני ימי היעדרות - על חשבון ימי המחלה שלרשותו, אך התשלום לשני הימים יהיה 50% מהשכר הרגיל (ולא אפס ליום הראשון). ימי מחלה אלה הם במקום ימי ההיעדרות שהעובד זכאי להם לפי חוק דמי מחלה (היעדרות עקב הריון ולידה של בת זוג).

2. האב זכאי להשתמש בחלק מזכותה של האם ל"שעת הורות"

הזכות להיעדר שעה בתשלום במשך ארבעה חודשים אחרי חופשת הלידה (בעבר קראו לזה "שעת הנקה"), הפכה לזכות הורית ששני בני הזוג יכולים לחלוק אותה (האחד על חשבון השני).

הזכות היא מלכתחילה רק למי שעבדה במשרה מלאה לפני חופשת הלידה; למעשה היא ניתנת למימוש עד החודש העשירי לאחר הלידה (ארבעה חדשים מתום חופשת הלידה שבחוק).

לכאורה - שני הישגים לשוויון המגדרי, והפעם דווקא לטובת האב העובד!

אבל...

לגבי החופשה המיוחדת: ההיעדרות היא הרי על חשבון העובד. החוק מיועד למעשה רק לאותם מעסיקים רעים, שאינם מוכנים לשחרר לחופשה, לימים ספורים, את האב הצעיר. אין כאן כמעט שום הטבה לגבי מי שמועסק אצל מעסיק "נורמלי".

אגב, בחלק גדול מצווי ההרחבה הענפיים זכאי העובד ממילא ליום (או יותר) של היעדרות בתשלום, בגין לידת בת זוגו.

לגבי "שעת ההורות" לאב: הפרוצדורה סביב הענקת הזכויות לבעל, במקום ליוולדת, היא מסובכת.

זכויותה של העובדת עצמה כמעט לא הוגבלה בחוק, ולא ברור מי קובע את מועד ההיעדרות (בבוקר, בסוף יום העבודה, באמצע) - המעסיק או העובדת; לעומת זאת, הזכויות העובד מותנית ומחייבת הסכמה מראש של המעסיק. יש צורך במילוי טפסים והצהרות; יש צורך בקביעה מראש - לא פחות מ-21 ימים! - של מועד ההיעדרות; ועוד.

יתירה מזאת: אנו יודעים, מנתוני המוסד לביטוח לאומי, כי שיעור הגברים המנצלים את זכותם לחופשת לידה חלקית הוא פחות מחצי אחוז מכלל הזכאים לחופשה זו (פחות מאחד מכל מאתיים אבות טריים מנצלים זכות לחופשת לידה). האומנם מישוהו מאמין שאחוז מנצלי שעת ההורות בין האבות יהיה גבוה יותר?

לסיכום - שתי נוצות מפוארות לכובעיהם של חברי הכנסת שהציעו את התיקון. מעשית - התיקון באמת במשקל נוצה...

הכותב - מומחה למשאבי אנוש

תקנות עובדים זרים (פיקדון לעובדים זרים), התשע"ו - 2016

| עו"ד דנה להב |

ביום 19.7.2016 פורסמו ברשומות תקנות עובדים זרים (פיקדון לעובדים זרים), התשע"ו - 2016 (להלן: "התקנות"). במסגרת התקנות, הוסדר מנגנון העברת כספי פיקדון עבור עובדים זרים המועסקים בענף הבניין, בעבודה טכנולוגית ייחודית ובענף הסייעוד. להלן עיקרי התקנות:

מעסיק בענף הבניין ובעבודה טכנולוגית ייחודית מוגדר כמעסיק ע"י קבלן כוח אדם, הנותן שירותי כוח אדם של עובדים זרים, וכל מעסיק אחר שהוא בעל היתר להעסקת עובד זר בענף הבניין או בעבודה בטכנולוגיה ייחודית.

מעסיק בענף הסייעוד מוגדר כחברת סיעוד, המעניקה שירותי סיעוד ליחיד, המיועדים לסייע בביצוע פעולות יום-יום או בהשגחה, ובכלל זה בניהול משק הבית שלא במוסד סיעודי, כהגדרתו בסעיף 223 לחוק הביטוח הלאומי.

סכום הפיקדון בענף הבניין או בעבודה טכנולוגית

מעסיק בענף הבניין או בעבודה בטכנולוגיה ייחודית, ישלם בעד כל עובד זר בעל רישיון לעבודה בענף זה המועסק בהיתר, החל מהחודש הראשון לעבודתו, פיקדון בסכום של 710 שקלים חדשים.

עוד נקבע בתקנות, כי במידה ועובד זר רק בחלק מימי החודש, בשל אחד מן הטעמים המפורטים להלן, יהיה סכום הפיקדון שעל המעסיק לשלם בעדו בשל אותו חודש שווה למכפלת הסכום האמור, במספר ימי עבודתו של העובד הזר באותו חודש, לרבות המנוחה השבועית, חופשה שנתית, ימי מחלה וימים שאין עובדים בהם לפי דין, הסכם קיבוצי או צו הרחבה, ובכלל זה ימי חג, כשהוא מחולק במספר כל הימים שבחודש האמור: (1) תחילת עבודה שלא בתחילת חודש; (2) סיום עבודה שלא בסוף חודש; (3) חופשה ללא תשלום בשל מחלה וכן חופשה ללא תשלום בעת שהייה זמנית מחוץ לישראל, אם העובד הזר הורשה מראש לחזור לישראל לפי חוק הכניסה לישראל.

סכום הפיקדון בענף הסיעוד

חברת סיעוד תשלם בעד כל עובד זר בעל רישיון לעבודה בענף הסיעוד שהיא מעסיקה בהיתר, פיקדון בסכום הגבוה מבין אלה:

(1) סכום מרכיב הפיצויים ומרכיב תגמולי המעסיק, שעל חברת הסיעוד לשלם לפי צווי הרחבה או הסכמים קיבוציים החלים עליה;

(2) סכום מרכיב הפיצויים ומרכיב תגמולי המעסיק, שעל חברת הסיעוד לשלם לפי ההסכם שבין חברת הסיעוד ובין מי שהזמין ממנה שירותי סיעוד.

תשלום סכום הפיקדון יהיה בעד חודש ההעסקה הראשון של העובד ואילך.

סכום הפיקדון לא יעלה על הסכום האמור בסעיף 1א(א) לחוק, כפי עדכנו לפי החוק.

מועדי העברת כספי הפיקדון

הפיקדון ישולם לחשבון בנק נפרד המיועד אך ורק למטרה זו, שנפתח ומנוהל לפי תקנות פיקדון בחשבון הבנק, מדי חודש בחודשו. הפיקדון ישולם לא יאוחר מ-15 בכל חודש בעד החודש שקדם לו. בחודש שבו חל מועד עזיבתו של העובד הזר את ישראל שלא לצורך יציאה זמנית ממנה, ישלם המעסיק את יתרת סכום הפיקדון בעד תקופת העסקתו של העובד הזר עד למועד האמור, 5 ימים לפחות לפני מועד זה.

אופן הדיווח על העברת כספי הפיקדון לחשבון הבנק

מעסיק לפי תקנות אלה, ידווח לממונה באופן מקוון, במועד ביצוע התשלום, על תשלום הפיקדון לגבי כל עובד זר המועסק על ידיו, על סכום הפיקדון ששולם והתקופה שבעדה שולם, ועל פרטיו ופרטי העובד הזר שלגביו שולם הפיקדון. הממונה, באמצעות הגוף המנהל את חשבון הבנק, יעביר לעובד הזר, לפי בקשתו ובלא גביית תשלום או עמלה, מידע בכתב על הכספים המתנהלים לגביו בחשבון הבנק, לרבות תשלומי המעסיק, סכומי הפיקדון, הרווחים שנצברו, העמלות ודמי הניהול שנוכו. הממונה יעביר למוסד לביטוח לאומי, לבקשתו, מידע בדבר תשלומי חברות הסיעוד לחשבון הבנק.

זכאות העובד הזר לכספי הפיקדון וניכוי סכומים מהפיקדון

במידה ועזב העובד הזר את ישראל לאחר תום התקופה לשהייה בישראל החלה לגביו, אך לא יאוחר מ-6 חודשים מתום התקופה כאמור, יהיה זכאי לקבל את הכספים שבחשבון הבנק, בתוספת רווחים ובניכוי עמלות בשל ניהול חשבון הבנק.

כמו כן, ינוכו מהעובד הזר הסכומים הבאים ולפי הסדר כמפורט להלן:

(1) הוצאות ההרחקה החלות עליו לפי הפרק הרביעי לחוק הכניסה לישראל;

2) סכום השווה למכפלת הסכום שנותר לאחר הניכוי בשיעור הניכוי המפורט בטור ב' בטבלה שלהלן, בהתאם לתקופה שחלפה מתום התקופה לשהייה בישראל החלה לגביו עד למועד עזיבתו את ישראל, המפורטת בטור א' בטבלה שלהלן ;

טור א' תקופת השהייה	טור ב' שיעור הניכוי באחוזים
מעל חודש עד חודשיים	15
מעל חודשיים עד שלושה חודשים	25
מעל שלושה חודשים עד ארבעה חודשים	35
מעל ארבעה חודשים עד חמישה חודשים	50
מעל חמישה חודשים עד שישה חודשים	65

3) מס כדין על הסכום הנותר לאחר הניכוי לפי פסקה (2), לפי סעיף 1א(ה)(2) לחוק.

מנגנון העברת כספי הפיקדון לעובד הזר

הכספים שבחשבון הבנק, ישולמו לעובד הזר באמצעות הגוף המנהל את חשבון הבנק, באחת מן הדרכים שלהלן :

1) ישירות לידי העובד הזר, לאחר שעבר את ביקורת הגבולות בנמל התעופה בן גוריון, בעת עזיבתו את ישראל שלא לצורך יציאה זמנית ממנה, ובלבד שהגיש לממונה בקשה בכתב למשיכת הכספים וצירף אליה צילום כרטיס טיסה ודרכון או מסמך נסיעה תקף אחר להנחת דעתו של הממונה, 10 ימים לפחות לפני עזיבתו את ישראל, אך לא יותר מ- 30 ימים לפני המועד האמור ;

2) בהעברה בנקאית לזכות חשבון בנק המתנהל על שמו של העובד הזר בתוך 30 ימי עבודה מהיום שנודע לממונה, כי העובד הזר עזב את ישראל שלא לצורך יציאה זמנית ממנה, ובלבד שפרטים מלאים ומדויקים על חשבון הבנק נמסרו לממונה ; לא נמסרו פרטים כאמור, תתבצע ההעברה הבנקאית לפי פסקה זו, בתוך 30 ימי עבודה מיום מסירת הפרטים כאמור.

עובד זר שנפטר

במידה ועובד זר נפטר בטרם עזב את ישראל, והיה זכאי לכספי הפיקדון לפי תקנות אלה אילו היה עוזב את ישראל ביום פטירתו, יועברו כספי הפיקדון למי שהוכח שהוא בן זוגו, באין בן זוג - למי שהוכח שהוא ילדו, ובאין בן זוג וילד - למי שהוכח שהוא הורהו. לא הוכח כי לעובד הזר בן זוג, ילד או הורה, יועברו כספי הפיקדון למי שנקבע שהם יורשי העובד הזר, בהחלטה שיפוטית או רשמית סופית, שניתנה לפי דין הירושה החל על העובד הזר ואושרה כדין בישראל.

כספי פיקדון שלא הוצאו מחשבון הבנק

כספים שלא הוצאו על ידי עובד זר מחשבון הבנק, ובכלל זה סכומים שנוכו לפי תקנות אלה בשל שיהוי בעזיבה לאחר תום התקופה לשהייה בישראל, וחלפו שנתיים מתום התקופה לשהייה בישראל, ולגבי עובד זר שהיה זכאי לכספי הפיקדון, כולם או חלקם, אך לא קיבל אותם - חלפו 7 שנים מיום יציאתו מישראל, יעבירם הממונה, באמצעות הגוף המנהל את חשבון הבנק, לאפוטרופוס הכללי לשם הקצאתם למטרת רווחתם ובריאותם של עובדים זרים כהגדרתם בסעיף 1 לחוק, ובכלל זה לצורך תגבור של שירותי טיפול ותמיכה בתינוקות ופעוטות זרים חסרי מעמד אזרחי.

מועד תחילת התקנות

תחילתן של תקנות אלה לגבי מעסיק בענף הבניין ובעבודה בטכנולוגיה ייחודית, החל מ-1 בחודש שלאחר פרסומן, קרי ה-1.8.2016, ולגבי חברת סיעוד, החל מ-1 בחודש שבתום 3 חודשים מיום פרסומן, קרי ה-1.11.2016.

הכותרת – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ו. מידע עסקי בע"מ

עובדת שאולצה לעבוד בעמידה במשך תקופה של חודשיים זכתה בפיצוי כספי

| עו"ד מורן טימן-גוגול |

רקע עובדתי

מריאנה ריינין פנצ'וק (להלן: "העובדת") הועסקה ע"י חברת ה.ק.ט הייר קליניק טיפולים בע"מ (להלן: "המעסיקה") במשך תקופה של חודשיים. המעסיקה היא חברה המספקת טיפולים ביו-קפילריים, שהם טיפולים לבריאות הקרקפת והשיער. כמו כן, העובדת הועסקה בתפקיד מטפלת ביו-קפילרית והטיפולים ניתנו על ידה בחדר טיפולים, כשאינן חולק כי נכון לאותו מועד בו עבדה בקליניקה בתוך חדר הטיפול היו שני כיסאות המיועדים לטיפול בלקוח.

כיסא אחד מצוי ליד הכיור המיועד לחפיפת ראש והכיסא השני מצוי ליד שולחן קטן המיועד להברשת שיער, לעיסוי ולטיפול במכונת אדים. בנוסף בכל חדר טיפול נמצאת עמדת מחשב המוצבת על שולחן נפרד. במהלך הטיפול יושב המטופל בכיסא המטופלים כאשר המטפלת עומדת על ידו ומטפלת בשיער ובקרקפת במשך כ-45 דקות.

אין מחלוקת, כי העובדת נדרשה לבצע את הטיפול בעמידה. קיימת מחלוקת האם כטענת העובדת, במהלך הטיפול במכונת אדים לא נדרשה העובדת לעמוד. במהלך הזמן שבו שהה המטופל תחת מכונת אדים ביצעה העובדת מטלות כגון עדכון כרטיס מטופל במחשב, הכנת משקה למטופל וברור האם הוא מעוניין לרכוש מוצרים לשימוש ביתי. בנוסף במהלך זמן זה נדרשה העובדת לעיתים לענות לטלפון, לקבוע טיפול המשך למטופל ולקבוע מועדי טיפול ללקוחות שהתקשרו בטלפון.

כעבור שני חודשי עבודה פוטרה העובדת מעבודתה לאלתר מבלי שנערך לה שימוע.

לאור האמור, העובדת הגישה את התביעה דנן, בה עתרה לזכויות הנובעות לה מתקופת עבודתה וסיומה וכן לפיצוי מכח חוק הזכות לעבודה בישיבה, התשס"ז-2007 (להלן: "חוק הזכות לעבודה בישיבה").

פסק הדין

בית הדין קיבל את התביעה באופן חלקי. ראשית, קבע בית הדין, כי במהלך ימי עבודתה נדרשה העובדת לבצע מטלות שונות. האחת, טיפולים ביו קפילריים. השנייה, מטלות נלוות אשר כללו עבודות הקלדה מול מחשב, ניהול שיחות טלפון עם לקוחות, ניקוי וסידור חדר הטיפולים שלה, ושיווק מוצרים למטופלים לשימוש ביתי. בית הדין ציין, כי פעולות אלו נעשו כאשר העובדת עומדת על רגליה ליד המטופל, פרט לזמן במהלכו מצוי המטופל תחת מכשיר האדים.

בית הדין התייחס לסעיף 2 לחוק הזכות לעבודה בישיבה המקים חזקה לפיה ביצועה הרגיל של העבודה – ללא קשר לאופייה – ניתן להיעשות בישיבה, תוך העמדת מושב מתאים וראוי לשימוש מבחינת דרישות העבודה. על מעסיק המבקש להפריך חזקה זו מוטל הנטל להביא ראיות משכנעות להטיית מאזן ההסתברויות לטובתו.

בענייננו בית הדין דחה את טענת המעסיקה, כי מדובר בתפקיד דינאמי שלא ניתן לבצעו בישיבה וקבע, כי משכי הזמן של כל אחד משלבי הטיפול אינם זניחים ובמהלכם העבודה הינה סטטית, באופן שהעובדת לא נדרשת לזוז בצורה משמעותית. בנוסף בית הדין קבע, כי יש לדחות את טענת המעסיקה לפיה ישיבה על כיסא גבוה ללא תמיכה לרגליים עלולה הייתה לסכן את שלומן של המטפלות במהלך שלבי הטיפול. בית הדין הוסיף, כי פעולות הנעשות בעזרת הידיים בלבד, על פני שטח הראש שהוא שטח קטן ומוגדר, אינן מחייבות ביצוע בעמידה וכי חלק ניכר מאותן מטלות נלוות, ובראשן עבודת ההקלדה מול עמדת המחשב הממוקמת בחדר הטיפולים, ניתנת לעשייה בישיבה. מכל האמור עולה, כי רק שלב החפיפה העומד על כחמש דקות והפעולות הדורשות מהעובדת לצאת ללובי של הקליניקה לצורך הכנת משקה למטופל, או יציאה לחדר הסמוך לשם הבאת תכשירים לצורך שיווקם למטופל – רק אותן לא ניתן לבצע בישיבה. טעם נוסף למסקנה, כי עבודתה של העובדת יכולה הייתה להתבצע בישיבה הוא העובדה שלאורך התקופה בה עבדה העובדת בקליניקה, הוצבו בסניפים אחרים של העובדת כסאות נוספים בחדרי הטיפולים, לשימוש המטפלות, על מנת שאלו יבצעו את עבודתן בישיבה כגון פעולות העיסוי ועבודות המחשב.

מכל האמור עלה, כי המעסיקה לא עמדה בנטל להוכחת טענותיה לפיה לא ניתן היה לבצע את מלוא הטיפול הביו-קפילרי בישיבה ולא סתרה את החזקה הקבועה בסעיף 2 לחוק הזכות לעבודה בישיבה. כמו כן, בית הדין הזכיר, כי העובדת פנתה לא אחת לגורמים בכירים בחברה בבקשה לשנות את תנאי העבודה בקליניקה, בין היתר מן הטעם שהצורך לעמוד לאורך פרקי זמן ממושכים פוגע בגבה.

לפיכך, אין לומר, כי מעשי החברה נעשו שלא ביודעין או מתוך טעות.

כדי לקבוע את הפיצוי הראוי, לקח בית הדין בחשבון את הנסיבות הייחודיות בעניינה של העובדת, לרבות העובדה, כי המעסיקה התעלמה כליל וביודעין מהוראות החוק ושללה בפועל אפשרות ישיבה במהלך ביצוע העבודה. כמו כן, לא נעשו התאמות במקום העבודה וסביבת העבודה לצורך הבטחת הזכות לשבת במהלך ביצוע העבודה. בנוסף, התחשב בית הדין בכך שהעובדת הלינה באופן תדיר על היעדר אפשרות לשבת במהלך ביצוע העבודה, וביקשה, כי יוכנס כיסא לחדר הטיפולים כדי שתוכל לשבת, הן ממנהלת הישיבה והן מגורמים בכירים אחרים אצל המעסיקה אולם סורבה, וכי המעסיקה לא התייחסה לתלונות העובדת על כאבים בגבה.

נקבע, כי אמנם מדובר בהפרות חוזרות ונשנות כלפי העובדת, אולם אלו נעשו על פני זמן קצר, לאור העובדה שהעובדת עבדה בקליניקה כחודשיים ימים מתוכם כחודש שהתה בהתלמדות ובסניף אחר. עוד ציין בית הדין את העובדה שהעובדת לא הוכיחה, כי נגרם לה נזק רפואי בפועל כתוצאה מהיעדר אפשרות לשבת וכי לא מדובר באישה בעלת מגבלות פיזיות או רפואיות חריגות. עוד צוין, כי נראה שהמעסיקה הטמיעה את החובות הקמות לה מכח חוק הזכות לעבודה בישיבה, עת הוסיפה כסאות בחדרי הטיפולים שבסניפיה. לאחר איזון בין השיקולים האמורים הגיע בית הדין לכלל מסקנה, כי יש לחייב את המעסיקה לפצות את העובדת בגין רכיב זה בסכום העומד על 30,000 ש"ח.

בנוסף בית הדין דחה את טענות העובדת, כי לא התאפשר לה לשהות בהפסקה או כי לא התאפשר לה להשתמש בחדר השירותים, אולם קיבל את טענותיה, כי לא התאפשר לה לשבת בזמן ההפסקות או ההפוגות מהעבודה. אמנם יומן העבודה של העובדת לא היה מלא ברוב ימי העבודה וכי היו בו פרקי זמן פנויים שניתן היה לנצלם להפסקות, אלא שאין בהכרח, כי חדר הטיפולים שלה היה פנוי מאחר שלא אחת ביצעה מטפלת אחת טיפול לשני מטופלים במקביל. במקרה שכזה, היו נמצאים בשימוש שני חדרי הטיפולים, לרבות זה של העובדת, ומכאן שהעמדת כסאות לעובדים בקליניקה לשימוש בעת הפסקה הייתה על בסיס "מקום פנוי", באופן שלא תמיד ניתן היה להשתמש בכיסאות אלה. לאחר שבית הדין איזן בין השיקולים האמורים, פסק לעובדת פיצוי בגין רכיב זה בסך 15,000 ש"ח.

יתר על כן, קבע בית הדין, כי העובדת פוטרה שלא כדין וכי העילה המרכזית בגינה פוטרה הייתה ניסיונה להיטיב את תנאי עבודתה בקליניקה. בעניין זה בית הדין ציין, כי העובדת התלוננה בפני המעסיקה על תנאי עבודתה ופוטרה בסמיכות לתלונות אלו וכי לא הוכח שבהתנהלותה המקצועית של העובדת נפל פגם שהצדיק את פיטוריה. בקביעת גובה הפיצוי, התחשב בית הדין בפרק הזמן הקצר בו עבדה העובדת אצל המעסיקה ומנגד בפגמים הנעוצים בהליך פיטוריה בפן המהותי ובפן הפרוצדוראלי - היעדר שימוע כדין. לפיכך פסק בגין רכיב זה 18,000 ש"ח.

הכותרת – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ו. מידע עסקי בע"מ

הפסקות עישון במהלך שעות העבודה

| עו"ד עמוס הלפרין |

החוק למניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון, התשמ"ג-1983 (להלן: 'החוק למניעת עישון') מונה בין המקומות בהם העישון אסור גם: "מקום עבודה, למעט חדר נפרד לחלוטין שהוקצה לעישון בידי הנהלת המקום, לאחר התייעצות עם העובדים, אם הוקצה, ובלבד שיש בו סידורי אוורור תקינים והעישון בו אינו גורם למטרד בחלקים אחרים של הבניין ואין עובדים בו או נמצאים בו אנשים שהם או חלק מהם אינם מעשנים; לעניין חוק זה, "מקום עבודה" - כל מקום בבניין שעובדים בו אנשים ושאינו משמש למגורים ולרבות מקום כאמור שמי שמבצע בו עבודה הוא במסגרת שירות בכוחות הביטחון המנויים בפסקאות (1) עד (5) שבסעיף 11." ⁽⁴⁾

העובד על איסור זה דינו - קנס כאמור בסעיף 61(א)(1) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (14,400 ש"ח נכון ל-1/1/2014).

מכאן שהחוק מוסר בידי מעסיקים, כמנהלי מקום העבודה, את הסמכות, למנוע עישון במקום העבודה ולהגבילו לאזורים נפרדים. ב- ת"א 2008-10-11 ליטל שטילרמן נ' הסתדרות העובדים הכללית החדשה, מיום 28/1/2014, חויבה מעסיקה בתשלום פיצוי בסך 14,000 ש"ח לעובדת משום שלא אכפה את החוק למניעת עישון באופן מלא.

על כן, עובד המעוניין לעשן במקום העבודה כפוף להנחיות המעסיק לגבי האזורים בהם העישון מותר. מעבר לכך חוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951 (להלן: 'חוק שעות עבודה ומנוחה') מגדיר את המושג "שעות עבודה" כדלקמן: "הזמן שבו עומד העובד לרשות העבודה, לרבות הפסקות קצרות ומוסכמות הניתנות לעובד להחלפת כוח ואויר, חוץ מהפסקות על פי סעיף 20" (העוסק בהפסקות ארוכות יותר, למנוחה וסעודה). מכאן שגם המועד להפסקות העישון צריך להיות מוסכם.

לסיכום, הפסקות עישון במהלך שעות העבודה תלויות בתיאום עם המעסיק. ככל שבמקום העבודה לא נקבע אזור המותר לעישון (החוק כלל אינו מחייב את המעסיק להתיר עישון במקום העבודה), אזי אסור לעובד לעשן במקום העבודה. במקרה כזה יאלץ העובד לצאת ממקום העבודה ולתור אחר מקום עישון. ברם, בחוק למניעת עישון יש רשימה של אתרים נוספים בהם העישון אסור. כך למשל ב-ת"א 39435/07 קסם מילניוס בע"מ נ' מיקדן-ספנות בע"מ, מיום 31/05/2009, בית המשפט קבע כי "בניין משרדים" הוא "מקום עבודה" לכל דבר ועניין, לרבות חדרי המדרגות והשטחים הציבוריים והמשותפים בבניין – כלומר, חל בהם האיסור לעשן. במצב זה ההפסקה שנוטל העובד עשויה להתארך עד שתיכלל בהפסקות להן הוא זכאי על פי סעיף 20 לחוק שעות עבודה ומנוחה, אשר אינן בגדר "שעות עבודה".

(*) ביום 11.06.2012 פורסם ברשומות צו למניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון (שינוי התוספת לחוק), התשע"ב-2012 (להלן: "הצו"). הוראות הצו תיקנו את הוראות התוספת לחוק למניעת העישון במקומות ציבוריים והחשיפה לעישון, התשמ"ג-1983. בהתאם לצו, ההגדרה הרלוונטית לעניין איסור עישון במקום עבודה שונתה בהתאם לנוסח דלעיל, כך שההחרגה לעניין אזור עישון בו העישון מותר צומצמה.

הכותב – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ס. מידע עסקי בע"מ

מוגבלותו של עובד אינה מהווה שיקול לגיטימי בפיטורי צמצום

| עו"ד עמוס הלפרין |

העובדות

הנתבעת (להלן: 'המעסיקה') העסיקה את התובעת (להלן: 'העובדת') במשך כ- 6 שנים. המוסד לביטוח לאומי הכיר בעובדת כנכה עוד בטרם הועסקה אצל המעסיקה. במהלך עבודתה מצבה הרפואי של העובדת המשיך להידרדר. יחד עם זאת העובדת קיבלה פרס על עבודתה המסורה.

המעסיקה נקלעה לקשיים כלכליים עקב ירידה משמעותית בהיקפי ההזמנות ועקב כך נקטה בפיטורי צמצום. לאחר שפנתה וביקשה שיבוץ לעבודה נאמר לעובדת כי "לא ניתן לבנות עליה". מספר ימים אחר כך נערכה לעובדת שיחה במסגרתה הודע לה על פיטוריה לאלתר. העובדת טענה בין היתר כי היא פוטרה שלא כדין בניגוד לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998 (להלן- חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות).

המעסיקה, מצידה, טענה כי הליך הפיטורים של העובדת נעשה כדין, משיקולים עניינים, ובמסגרת הליך צמצומים שנערך. זאת, לנוכח העובדה שהעובדת לא עמדה במכסות העבודה ובזמני התקן שנקבעו לביצוע העבודה וכן לנוכח היקף ההיעדרויות של העובדת אשר הקשה על תכנון סידור העבודה ועל עמידת המעסיקה בלוחות הזמנים לביצוע העבודות.

בין הצדדים לא היתה מחלוקת על כך שהעובדת היא "אדם עם מוגבלות" כהגדרתו בסעיף 5 לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, אשר אוסר על הפליית עובדים בעלי מוגבלות. איסור ההפליה מכוח החוק כולל גם דרישה פוזיטיבית לביצוע התאמות הנדרשות מחמת צרכיו המיוחדים של האדם עם המוגבלות לצורך העסקתו ושילובו בעבודה.

ההתאמות הנדרשות בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, אינן התאמות פיזיות גרידא, כגון: התקנת רמפה, מעלון או שימוש במכשירים ועזרים שונים, אלא כוללות גם מגוון רחב ומשתנה של התאמות לרבות שינויים בדרישות התפקיד ועיצובם מחדש, הגמשה של שעות העבודה, עבודה מהבית, שיבוץ בתפקיד חלופי, יצירת משרה חדשה, חריגה מנוהלי העבודה הקבועים והתאמה כלכלית שעיקרה תשלום שכר העולה על התפוקה של האדם בעל המוגבלות.

לפיכך, גם אם תפוקתו של העובד בעל המוגבלות נמוכה יותר לעומת עובד רגיל או שהעסקת העובד בעל המוגבלות מחייבת התאמות שעולות כסף, המעביד נדרש לספוג את עלות ההתאמה ובלבד שההתאמות אינן מטילות נטל בלתי סביר בנסיבות העניין, בהתחשב, בין היתר, בעלות ההתאמה וטיבה, בגודל העסק ומבנהו, בהיקף הפעילות, במספר העובדים, בהרכב כוח האדם ובקיומם של מקורות מימון חיצוניים או ממלכתיים לביצוע ההתאמה.

בענין העובדת דנן, בית הדין סבר שמתקיימות הנסיבות שבהן יש להעביר את נטל ההוכחה לכתפי המעסיקה. זאת, לנוכח העובדה שאין מחלוקת כי במשך כ-6 שנים העובדת נחשבה כעובדת טובה, מקצועית ומסורה ומנהלי המעסיקה לא התלוננו על תפקודה המקצועי ו/או הבינאישי ו/או בכלל. נהפוך הוא: כפי שעולה מחומר הראיות, העובדת הייתה בת הטיפוליים של מנהלי המעסיקה ונהנתה מיחס מיוחד ומשפחתי. יתר על כן, לטענת המעסיקה, העובדת פוטרה במסגרת הליך של צמצומים ביחד עם עובדים טובים נוספים, כך שהפיטורים אינם מהווים תולדה של התנהגות או מעשי העובדת.

בית הדין קבע שהמעסיקה לא הוכיחה שהעובדת לא פוטרה עקב מוגבלותה.

המעסיקה לא הציגה ראיות לכך שהעובדת לא עמדה בזמני התקן, למעט אירוע בודד. כך גם, המעסיקה לא הציגה בפני בית הדין נתונים המצביעים על עמידתם של יתר העובדים בזמני התקן לגבי אותה תקופה, באופן המלמד על כך שזמני העבודה של העובדת היו חריגים ביחס לעובדים האחרים. בנוסף, לא הוכח כי המעסיקה ערכה את ההתאמות הנדרשות על מנת להתאים את הנורמה למוגבלות של העובדת, לרבות לאפשר לה להיעזר בעובדים אחרים כבקשתה ו/או לעבוד מהבית, כפי שנהגה בעבר.

זאת ועוד, בתקופה המדוברת העובדת קיבלה מענק בגין עבודה מעבר לנורמה.

ממכלול הראיות עולה כי השיקול העיקרי בפיטורי העובדת נעוץ בהיעדרויות העובדת מחמת מחלה. בית הדין קיבל גם את הטענה כי פיטורי העובדת נעשו על רקע הליך של צמצומים ו/או התייעלות במסגרת נבחנה נחיצות עבודתו של כל עובד ותרומתו להבראת המעסיקה. אולם בהקשר זה בית הדין אימץ פסיקה קודמת של בית הדין האזורי לעבודה לפיה במסגרת שיקולי המעביד בפיטורים, לרבות בפיטורי צמצום, עליו לשקול לכף זכות את עובדת היות העובד אדם עם מוגבלות ולא לחובה, היינו ליתן עדיפות להוטרותו של העובד בעל המוגבלות בעבודה.

אמנם, ייתכן ובמצבה הכלכלי של המעסיקה, הצורך בתגבור של עובד נוסף שיחליף את העובדת בימי היעדרותה הוא בגדר נטל כבד מידי ואולם לנוכח העובדה שהמעסיקה לא בחנה כלל את ההתאמות האפשריות, לא היה בידי בית הדין לקבוע כי ההתאמות האפשריות הן בגדר "נטל בלתי סביר" על המעסיקה.

בהתאם ל"מודל ההכתמה", די בכך שהמוגבלות היוותה שיקול אחד במסגרת השיקולים שעמדו בבסיס הפיטורים כדי להכתים את ההחלטה כהחלטה מפלה. יחד עם זאת במסגרת פסיקת הסעד הראוי, בית הדין הוסיף ובחן האם בנוסף לשיקול הפסול, בעטיו "הוכתמה" ההחלטה עמדו שיקולים נוספים.

במקרה דנן, ההיעדרויות הרבות של העובדת שנבעו ממוגבלותה היוו שיקול מרכזי ועיקרי בהחלטה על פיטורה. יחד עם זאת, להחלטה התווספו שיקולים עניינים נוספים כגון הקושי של העובדת להסתגל לשינויים לרבות לשינויים טכנולוגיים, שיקול שהינו מובן על רקע מלחמת ההישרדות של המעסיקה באותה תקופה, קושי לקבל ביקורת ויחסים טעונים עם הממונים עליה, מנהל הייצור ומנהל אבטחת האיכות, שהיו "הקטר" של הליך ההתייעלות

וההבראה של המעסיקה. יצוין כי לאחר סיום עבודתה, העובדת קיבלה דמי אבטלה ולאחר מכן, עבדה במקום עבודה אחר. בנסיבות אלו, הועמד הפיצוי הלא ממוני על סך של 35,000 ש"ח.

תקציר ס"ע 17517-04-11 • בבית הדין האזורי לעבודה בחיפה • ע"י כבוד השופטת איריס רש העובדת: גלית דניאל, הנתבעת: ק.א.א. הרכבות וחיווט מכשירים אלקטרוניים בע"מ • ניתן ב-19/10/2015

הכותב – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ס. מידע עסקי בע"מ

פסק דין:

355 אלף ש"ח פיצוי לעובדת שפוטרה על רקע גילה

העובדת הוחלפה על ידי עובדת צעירה ולאחרונה פנתה להוצאת צו כינוס למעסיקה בשל חובו

| עו"ד יוסף עזרא |

עובדת מינימרקט 'טעם טוב' מיוקנעם, פוטרה לטענתה על בסיס אפליה גילנית – וזאת לאחר יותר מ-15 שנות עבודה במקום.

בתביעה שהגיש בשמה עו"ד יוסף עזרא ממשרד רוזנשטיין, עזרא ושות' נטען כי כאשר ביקשה לצאת למספר ימי חופשה, על מנת לסעוד את בתה החולה במחלה סופנית, אישר לה זאת מעסיקה, אולם כאשר חזרה - הודיע לה במפגיע כי החליף אותה בעובדת צעירה ממנה.

נטען כי הפיטורין נעשו שלא כדין, ללא שימוע ללא הודעה מוקדמת, וללא שהוענקו לעובדת פיצויי פיטורין.

לדבריו, המעסיק אף עבר על מספר רב של חוקי מגן נוספים, כאשר שילם לאישה לאורך תקופת עבודתה פחות משכר מינימום, העסיק אותה שבעה ימים בשבוע ללא מתן יום חופש, ומעולם לא הוסיף לשכרה ימי חופשה או מחלה ולא שילם בעד ימי הבראה.

לאחר פיטוריה חשה העובדת תחושת עלבון והשפלה קשה, ואף התדרדרה לחיסרון כיס, ואז פנתה להסתדרות כדי שתסייע לה להשיב את זכויות העובד שנגזלו ממנה.

בהסתדרות הסכימו עמה כי קופחה, אך העריכו כי היא זכאית לפיצויים בסך 30 אלף שקלים בלבד. נציגי ההסתדרות שלחו מכתב דרישה למעסיק שישלם לה את סכום הפיצויים הנמוך בו נקבו.

מזלה של העובדת שפר עליה – כי אילו הסכים המעסיק עם הפיצוי הנמוך שהציעה ההסתדרות – לא היה ניתן לערער על כך, בשל סופיות הדיון.

העובדת הגישה תביעה בסך 355 אלף שקלים לבית הדין האזורי לעבודה בנצרת – ובה פירט את כל הסעיפים עליהם עבר המעסיק.

בית הדין לעבודה קיבל את התביעה, ופסק לטובתה פיצוי בסך 355,774 שקלים (הכולל גם ריבית, הצמדה והוצאות משפט).

ואולם גם מתן פסק הדין לא זירז את המעסיק בתשלום חובו – והוא ממשיך לעמוד בסירובו עד היום, לשלם את חובו לעובדת.

בימים אלה הגישה האישה בקשת נושה למתן צו כינוס על נכסי המעסיק, ולהכרזת המינימרקט ובעליו כפושטי רגל. הבקשה נדונה בימים אלה בבית המשפט המחוזי בנצרת.

מ', תושבת יקענס בת 78, היא אלמנה, ובתה חולה במחלה סופנית. מ-1 באוקטובר 1999 ועד לפטירה ב-1 במאי 2015 היא הועסקה כשכירה בסופרמרקט ביוקנעם בשם "טעם טוב", תחת שלושה מעסיקים שונים.

- למרות שביצעה עבודתה לשביעות רצונם של הממונים עליה, החסירו המעסיקים תשלומים רבים משכרה של העובדת, באופן שיטתי ובחוסר תום לב מוחלט.

בין העבירות שביצעו המעסיקים על חוקי העבודה ניתן למנות: אי תשלום שכר מינימום, דמי הבראה, דמי חופשה, נסיעות, הפרשות לקרן פנסיה וכיו"ב. האישה לא קיבלה לידיה הסכם עבודה כפי שמחייב החוק, הועסקה שבעה ימים בשבוע - וזאת ללא יום מנוחה כמתחייב בחוק.

בתביעה נטען כי ב-1 במאי 2015 פוטרה העובדת לאחר שנעדרה בהסכמה לצורך סיעוד בתה החולה. הפיטורין נעשו מהיום להיום, מבלי שנערך לעובדת שימוע, ללא הודעה מוקדמת וללא תשלום ימי הודעה מוקדמת כחוק.

ואולם עד היום, חרף הינתן פסק דין כנגד המעסיק - הוא עדיין לא מסר לה את שכרה עבור שלושת חודשי עבודתה האחרונים, למרות בקשותיה החוזרות ונשנות.

האישה פנתה למעסיק, בניסיון לקבל את המגיע לה - באמצעות סניף ההסתדרות במרחב העמקים - אך המעסיקים התעלמו גם מפניותיה אלה.

ההסתדרות קבעה כי לעובדת מגיעים פיצויים בסך של כ-30,000 שקלים

ב-18 ביוני 2015 קבעו נציגי ההסתדרות כי על פי חוקי העבודה בישראל מגיעים לעובדת פיצויים ממעסיקה, בסך כולל של 30,070 שקלים בלבד, מתוכם 13,950 שקלים פיצויי פיטורים, 2456 שקלים פנסית חובה, 1650 חופשה שנתית, 914 שקלים דמי הבראה ו-2700 שקלים בגין השכר שהולך.

למזלה הטוב של האישה, מעסיקה לא שעו לפניית ההסתדרות עם הדרישה לפיצויים. במקרה כזה, היה המעסיק משלם פחות מ-10% פיצויים משנפסקו לו על ידי בית המשפט, אך הוא, ככל הנראה כשיטה - התעלם מדרישת ההסתדרות.

על פי התביעה שהוגשה לבית הדין האזורי לעבודה בנצרת ובה נדרשו מלוא הזכויות המגיעות לה כחוק כמו ימי החופשה שלא ניצלה וכן אלה המגיעים לה, מעסיקה של העובדת ניצלו את גילה, את חוסר הבנתה ואת רצונה העז לעבוד. משהעזה להיעדר, בהסכמה, ולשוב מחופשה לצורך סיעוד בתה, הודיע לה המעסיק כי היא יכולה ללכת הביתה שכן "מצא עובדת צעירה במקומה" - דברי התביעה.

"אחרי שנים רבות שהשקיעה את נשמתה בעסק, התנפצו תחושת הבטחון ושמחת החיים של התובעת, והיא שולחה לביתה בבוסת פנים, בעלבון ובזלזול", נטען בתביעה. "תחושותיה היו קשות מנשוא גם לאור נסיבות חייה הקשות ממילא". פיטוריה, ללא כל סיבה נראית לעין ועל בסיס גיל כפי שנטען כלפיה, הם עבירה על חוק שוויון הזדמנויות בעבודה.

"הנזק הכלכלי העצום שנגרם לתובעת הביא אותה למצב של חסרון כיס גדול", נטען עוד. "היא איבדה את עצמאותה ואינה יכולה לשלם על צרכיה בכוחות עצמה, שכן לאחר פיטוריה ולאור גילה לא הצליחה להשתלב שוב במעגל העבודה".

העובדת הוציאה בקשה לכינוס נכסים למעסיקה

לאור כל זאת, כאמור, הוגשה תביעה לבית הדין האזורי לעבודה, לפיצויי מעסיק על סך 354,273 שקלים.

ב-23 בפברואר 2016 פסק כבוד השופט ד"ר טל גולן, מבית הדין האזורי לעבודה בנצרת, כי על הנתבעים לשלם לעובדת פיצויים על סך 355,774 שקלים (הכוללים הוצאות משפט, ריבית והצמדה) - פי 12 מהסכום שאותו חישה לטובתה הסתדרות העמקים.

בפסק הדין ציין השופט כי הנתבעים מעולם לא הגישו כתב הגנה, וזאת אף על פי שקיבלו הארכה לכך לאחר שחלף המועד שהוקצה. כבוד השופט קיבל בפסק דינו את כל רכיבי הפיצויים שתבעה העובדת, באמצעות עו"ד עזרא.

אלא שלמרות זאת, ולמרות שפסק הדין נמסר למעסיקים במסירה אישית - אלה נמנעו מתשלום החוב לעובדת.

לאחר שלושה חודשים שבהם התעלמו המעסיקים מפסק הדין החלוט, אישר בית המשפט המחוזי בנצרת לעובדת להמציא למעסיקים התראת פשיטת רגל. כך, ב-3 במאי 2016 הומצאה ההחלטה, בצירוף ההתראה לפיה נדרש החייב לפרוע את חובו לעובדת עד ה-10 במאי 2016. אלא שגם בחלוף זמן זה לא נפרע החוב. לפיכך, הגישה העובדת בקשת נושה למתן צו כינוס לנכסי המעסיק, ולהכרזתו כפושט רגל, בבית המשפט המחוזי בנצרת. הבקשה נידונה בימים אלה.

הודעה לעיתונות.

הכותב - ממושרד רוזנשטיין עזרא ושות' <http://il.co.law-roz/> עוסק בייצוג עובדים ומעסיקים בפני בתי הדין לעבודה ברחבי הארץ

בית הדין הארצי דחה ערעור בנוגע להכרה ביחסי עובד-מעסיק בין מתנ"ס לבין שחקני קבוצת כדורגל

בית הדין הארצי לעבודה דחה ערעורים הדדיים על פסק דינו של בית הדין האזורי אשר קבע כי מרכז תרבות באופקים היה מעסיקם של שחקני קבוצת הכדורגל "עירוני אופקים". נקבע כי בהתנהלותו במשך שנים רבות נטל על עצמו המתנ"ס את החובות החלות על מעסיק ומשכך חב כלפי השחקנים בתשלומים שנתבעו

המשיבים והמערערים שכנגד הם שחקני כדורגל בקבוצת "עירוני אופקים". במשך שנים ארוכות שולם שכרם של שחקני הקבוצה באמצעות המחאות של המתנ"ס שנמשכו מדי חודש בחודשו. קבוצת הכדורגל נוהלה על ידי יושב ראש הקבוצה שהיה מנהל הקבוצה ועובד של המתנ"ס עד לפיטוריו ב-2007. בחודש יולי 2006 נחתמה תכנית הבראה במתנ"ס בעקבותיה לא שולם לחלק מהשחקנים שכר בעד החודשים אפריל 2006 ומאי 2006, בנוסף לא שולם לשחקנים שכר עבור עונת המשחקים 2006/2007.

בית הדין האזורי קבע כי המתנ"ס היה מעסיקם של השחקנים וחייבו לשלם לשחקנים שכר עבודה בעד החודשים אפריל ומאי 2006 בצירוף פיצויי הלנת שכר חלקיים, שכר עבודה בעד עונת המשחקים 2006/2007 ופיצויי פיטורים. בית הדין קבע כי לא שוכנע כי המתנ"ס שימש "צינור" להעברת כספים בלבד. זאת, נוכח מעורבות המתנ"ס ומנהל הקבוצה בפיקוח על השחקנים, במימון פעילויות נלוות, לרבות פעילויות קבוצתיות, ובקביעת תנאי ההתקשרות בין המתנ"ס לשחקנים.

המתנ"ס ערער על קביעת בית הדין כי היה מעסיקם של השחקנים. לחילופין טען כי העסקתם הסתיימה בתום עונת המשחקים 2005/2006 ועל כן אינו חב בתשלום עבור עונת המשחקים 2006/2007.

השחקנים טענו בערעור שכנגד כי המתנ"ס חב בתשלום שכרם עבור עונת המשחקים 2006/2007 ועבור החודשים אפריל ומאי 2006 בצירוף תשלומי הלנת שכר מלאים. עוד ערערו השחקנים על שיעור הוצאות המשפט שנפסקו לזכותם.

בית המשפט קבע:

כב' השופטת ל' גליקסמן קבעה כי דין הערעורים ההדדיים להידחות. באשר למערכת היחסים בין המתנ"ס לשחקנים קבעה השופטת כי אין מקום להתערב בקביעת בית הדין לפיה התקיימו יחסי עבודה בין המתנ"ס לשחקנים. השופטת הצביעה על כך שמחומר הראיות בתיק עולה כי במשך 15 שנים הייתה הסכמה בין העירייה לבין המתנ"ס לפיה תפעול הפעילות של קבוצת הכדורגל ייעשה על ידי המתנ"ס. בנוסף נטל על עצמו המתנ"ס את החובות החלות על מעסיק, ובראשן החובה לתשלום שכר על יסוד ההסכמים שחתמו השחקנים מול מנהל הקבוצה. כמו כן, מנהל הקבוצה קיבל את השחקנים לעבודה, השחקנים קיבלו תלושי שכר מהמתנ"ס, נעזרו בשירותי הנהלת חשבונות של המתנ"ס וכן הבדיקות הרפואיות ואירועי חברה שונים נערכו במתנ"ס. נוכח האמור קבעה השופטת כי יש לקבל את גרסתם של השחקנים כי המתנ"ס היה מעסיקם.

באשר לתשלום פיצויי הלנת שכר עבור החודשים אפריל 2006 ומאי 2006 קבעה השופטת כי בהתחשב במצבו הקשה של המתנ"ס ובכך שלא הועברו למתנ"ס כספים מן העירייה לתפעול קבוצת הכדורגל, הרי שחייב בפיצויי הלנה בשיעור של 25% שנתי מהשכר המולן כפי שקבע בית הדין האזורי, הוא איזון ראוי ואין מקום להתערב בו.

באשר לזכאות השחקנים לשכר בעד עונת המשחקים 2006/2007 קבעה השופטת כי נוכח ההתנהלות בכל הקשור לתפעול הקבוצה במשך שנים רבות, היה על המתנ"ס להודיע באופן מפורש וחד משמעי לשחקנים כי החל מעונת 2006/2007 מנהל הקבוצה אינו מוסמך להתחייב בשם המתנ"ס בנוגע להעסקתם, וכי אין בדעת המתנ"ס להעסיק את השחקנים בעונה זו. משלא עשה כן, ציפייתם של השחקנים כי המתנ"ס יכבד את ההסכמים בינם לבין מנהל הקבוצה, כפי שהיה במשך כל השנים לפני עונת 2006/2007 סבירה ומוצדקת.

באשר לפיצויי פיטורים קבעה השופטת כי משסיים המתנ"ס את העסקתם של השחקנים בתום עונת 2006/2007, זכאים השחקנים שעבדו שתי עונות ויותר לפיצויי פיטורים. לסיום נקבע כי אין להתערב בשיעור הוצאות המשפט שנפסקו לזכותם של השחקנים בסכום של 11000 ש"ח לכל השחקנים.

הערעורים ההדדיים נדחו.

ע"ע 3374-10-10 מרכז תרבות באופקים ע"ש סמואל רובין בע"מ נ' אמיר אוזן ואח' ניתן ביום 30.5.2016 ע"י כב' השופטת ל' גליקסמן (ארצי עבודה)

באדיבות דינים ועוד מבית חשבים ה.פ.ו.

חיוב המוסד לביטוח לאומי בהחזר דמי ביטוח רטרואקטיביים לאישה שלא הוכרה כעובדת

| חיים חיטמן ורו"ח (משפטן) ישי כהן |

ביום 26.10.2015 פסק בית הדין האזורי לעבודה בת"א (ב"ל 45688-06-11) כי בעקבות שלילת מעמדה של גב' אשקר לור (להלן: "המבוטחת") כעובדת בחברת "אשקר (חול"ל) עבודות עפר ותשתיות בע"מ" (להלן: "החברה") יש להשיב את כל דמי הביטוח ששולמו על ידי החברה עבור המבוטחת במשך כ-11 שנים.

תמצית עובדתית

על פי חוזר המוסד לביטוח לאומי (להלן: "המל"ל") מיום 21.8.2007, נקבע כי לאור התופעה של הגדלת שכר פיקטיבית של מעסיקים לשם הטבת בסיס לגמלה לעובד (במיוחד בעסקים משפחתיים) או בתופעה של דיווחי שכר פיקטיביים אם לא בוצעה כלל עבודה בפועל או כאשר מדובר בעזרה משפחתית - יוחזרו דמי הביטוח ששולמו, כפוף לאישור מתאים מרשות המסים (מס הכנסה) כי הוצאות השכר הופחתו וכפוף להגשת דוחות מתוקנים במל"ל.

במקרה דנן, החברה העסיקה את המבוטחת בחברה של בעלה מיום 1.10.1997 ועד יום 31.12.2009. בהגיע המבוטחת לגיל 62 הפסיקה לעבוד והגישה תביעה לתשלום קצבת זקנה.

המל"ל דחה את תביעתה בנימוק שלאור הבדיקה רואים בתרומתה עזרה משפחתית ולא רואים בה עובדת שכירה. החברה הגישה בקשה להחזר דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בעד כל השנים האמורות.

המל"ל התנה את השבת הכספים בהמצאת אישור מרשות המסים (מס הכנסה) ולפיו הוצאות השכר הופחתו מהחברה. כן יש להגיש דוחות מתוקנים למל"ל וגם אז, לא יותר משבע שנים.

בשלב הדיונים דרש המל"ל לחייב את בעלה של המבוטחת (בעל החברה) בגין שכר האישה. בא כוח החברה טען כי הבעל אינו צד להליך וכי לא ניתן לייחס לו הכנסה שהיא הכנסות החברה. נוסף על כך, אין בסיס להציג אישור מרשות המסים (מס הכנסה) כי הוצאות השכר הופחתו, והמל"ל לא טען כי מדובר במרמה או בפיקציה אלא בעזרה משפחתית.

לעומת זאת נטען כי פרשנות המונח "עובד" לצורך מס הכנסה אינה בהכרח זהה לזו של המל"ל. נציג המל"ל טען שלא הייתה חובה לבחון את טיב היחסים בין המבוטחת לחברה לאורך השנים.

לטענת המל"ל, הצורך בפנייה לרשות המסים (מס הכנסה) וייחוס ההכנסה של האישה לבעל נועד להתמודד עם תופעה של הגדלת שכר פיקטיבית על ידי מעסיק לשם הטבת הבסיס לתשלום גמלה לעובד. המל"ל עמד על טענתו כי את הכנסות המבוטח יש לזקוף להכנסת הבעל.

דיון והחלטה

בית הדין קובע כי החברה זכאית להחזר תשלום דמי הביטוח ששולמו בעד המבוטחת וכי כל אשר נותר לדיון הוא "ההתניות" של הגשת דוחות מתקנים לפקיד השומה וחיוב הבעל בדמי ביטוח בגין שכרה של האישה.

באשר לעדכוני השכר של הבעל מדגיש בית הדין כי הבעל לא צורף כנתבע הליך. בית הדין מציין כי ייתכן שבחברה יש שותף נוסף ולכן אין כל מקום לייחס את ההכנסה דווקא אליו. צוין כי בחברה הועסקו בני משפחה נוספים, ואולי יש מקום לייחס את הכנסת האישה לאחד מבני המשפחה האחרים. לפיכך אין מקום להתנות את ההחזר לחברה בגביית דמי ביטוח מהבעל כאשר עניין זה, אם זו הכנסתו אם לאו, כלל לא נדון לגופו.

בדבר התניית ההחזר בתיקון הדיווחים למס הכנסה, קובע בית הדין כי מאחר שבמקרה דנן אין מדובר בהעסקה פיקטיבית כי אם בעזרה משפחתית, משמע כי בוצעה עבודה בהיקף כלשהו. אין מדובר בכוונת זדון או מרמה ולכן אין היגיון להתנות את החזר דמי הביטוח בבקשת שומות מס הכנסה מתוקנות. זאת ועוד, נקבע בפסיקה כי הגדרת "עובד" לעניין חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, אינה זהה בהכרח להגדרת עובד בפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961. המל"ל אינו מחויב לקבל את קביעתו של פקיד השומה, אלא סוברני לקבוע את קביעותיו על פי הדינים החלים אצלו (פס"ד סגנון הכרך).

כן קובע בית הדין כי ההוראות שנקבעו בחוזר הפנימי חורגות במקרה ספציפי זה מסמכותו על פי חוק ולפיכך אין ליישמן.

הכותבים - ממשד ארצי חיבה אלמקייס כהן פתרונות מיסוי בע"מ WWW.AHEC-TAX.CO.IL

הסכמים קיבוציים

| עו"ד אסף ברנזון |

עובד עירייה חבר בהסתדרות הכללית, אינו רשאי להיבחר מטעמה כיו"ר וועד פעולה בשל חברות כפולה נוגדת בהסתדרות המורים

מר כהן חבר בהסתדרות המורים ומנהל מחלקת נוער בעיריית ביתר עילית, נבחר ליו"ר וועד פעולה בעירייה מטעם הסתדרות הכללית מרחב ירושלים.

בסעיף 8(א) לתקנון וועדי עובדים של ההסתדרות קבוע סייג להיבחר לעובד חבר בארגון עובדים אחר, אלא אם לאותו ארגון עובדים הסכם עם ההסתדרות בדבר השתייכות חבריו לאגוד מקצועי של ההסתדרות הכללית. מכיוון שלא הוכח שלהסתדרות המורים הסכם שחבריה משתייכים לאגוד המקצועי של ההסתדרות הכללית, נפסק כי העובד אינו יכול לשמש יו"ר וועד פעולה הסתדרותי. בנוסף נקבע, כי יש חשש לניגוד עניינים ולו עקיף, כי מר כהן מקיים קשרים עסקיים עם מקום העבודה בו הוא מכהן בוועד, שלא כדין. זאת באשר הוא עומד מאחורי עמותה שעד לאחרונה קיבלה כספים מהעירייה להפעלת פרויקטים לנוער. לפיכך נקבע שמר כהן פסול מלכהן כיו"ר וועד הפעולה בעירייה מטעם ההסתדרות הכללית.

ס"ק 33307-06-15 • הסתדרות העובדים הכללית החדשה במרחב ירושלים – עיריית ביתר עילית • בפני כב' השופטת שרה שדיאור

* * *

פיצוי חריג בסך חצי מיליון ש"ח בגין פגיעה בהתארגנות ופיצוי יומי על כל יום של סירוב למ"מ

נפסק כי הוכח שחברת קל אוטו הביעה עמדה פסולה כנגד ההתארגנות על-ידי עובד בכיר בחברה בשלב הראשוני של ההתארגנות, טרם ההכרה בהסתדרות הלאומית כארגון עובדים יציג ועל אף שהחברה נזפה בעובד על כך. כמו כן, מנכ"ל החברה הפיץ הודעת מייל לכל עובדי החברה, בה הוא מתבטא באופן חמור נגד ההתארגנות, בסמוך להכרה בהסתדרות כארגון יציג וטרם נוהל מו"מ קיבוצי. התנצלות המנכ"ל בתפוצה רחבה בטרם נוהל מו"מ קיבוצי וביטול פיטורי סגן יו"ר וועד העובדים אינם מרפאים לחלוטין את הנזק שנגרם. נקבע כי כיוון שהחברה ביזתה את בית-הדין, ולא קיימה מו"מ עם נציגות העובדים ואינה מתכוונת לעשות כן, חרף החלטת בית-הדין, החברה תפצה את נציגות העובדים בסך 2,000 ש"ח על כל יום שבו החברה תמשיך בסירובה לנהל מו"מ. בנסיבות אלו בהן מדובר בחברה המעסיקה מאות עובדים ולאור הצורך להרתיע מעסיקים אחרים במשק, החברה תשלם לנציגות העובדים קנס בסך חצי מיליון ש"ח.

ס"ק 48765-06-15, ס"ק 19048-07-15 • הסתדרות העובדים הלאומית בישראל ואח' - קל אוטו בע"מ • בפני כב' סגנית הנשיאה השופטת הדס יהלום, נצ. (עובדים) מר דב גרינברג ונצ. (מעסיקים) מר יעקב ענב

* * *

בית הדין אסר על חברת ביכורי השקמה להעסיק עובדים חלופיים במקום עובדים בהתארגנות ולפטר את פעילי וועד הפעולה

ועד פעולה בשלבי התארגנות ראשוניים בחברה, הגיש בקשה באמצעות ההסתדרות להוציא צו מניעה זמני, המונע מהחברה להעסיק עובדים חלופיים במקום העובדים השובתים ולמנוע פיטורים ופגיעה בוועד הפעיל ובמעמדה של ההסתדרות שדורשת לעגן הסכם קיבוצי להבטחת זכויות העובדים. הסתדרות העובדים החדשה נבחרה לארגון יציג של עובדי בכורי השקמה לאחר הצטרפות שליש מעובדי החברה. בתגובה, זומנו חברי הוועד לשימוע לפני פיטורים, סמנכ"ל חברת האם (רשת רמי לוי) הכריז "לא יקום ולא יהיה הסתדרות אצלנו". כמו כן החברה הפעילה קבלן חיצוני לבצע את עבודות העובדים השובתים ואף החלו לאיים בפיטורים והשמצות כלפי מובילי ההתארגנות. בית הדין נוכח כי מדובר בהתארגנות ראשונית המצדיקה הגנה מיוחדת על הפעילים. נקבע כי החברה פגעה בזכות העובדים להתארגן כשהעסיקה במקום השובתים עובדי קבלן ועובדי חברות בנות. על כן, ניתן צו מניעה המונע מהחברה לפגוע במעמד ההסתדרות ו/או בוועד העובדים או בפעיליו או להעסיק עובדים חלופיים ומטיל על הצדדים לנהל משא ומתן לכריתת הסכם קיבוצי.

ס"ק 14979-12-15 • הסתדרות העובדים החדשה - ביכורי השקמה בע"מ, רמי לוי • בפני כב' השופט יוחנן כהן, נצ. (עובדים) מר שלום שגב ונצ. (מעסיקים) מר חיים נחשוני

* * *

הכותב - ממשד חיים ברנזון ושות', עורכי דין il.co.law-berenzon.www

אי הפקדה לגמל ואי מסירת תלושי שכר - הרעה מוחשית המצדיקה התפטרות ללא התראה

העובדות

התובע (להלן: "העובד"), אזרח סודן, השוהה בארץ על פי צו לשחרור ממשמורת מכוח חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, עבד אצל הנתבעת (להלן: "המעסיקה"), שהינה בעלת מסעדה במשך כ-4 שנים עד להתפטרותו.

הצדדים נחלקו ביניהם בשאלה האם התפטר העובד בדין מפוטר.

לטענת העובד הוא לא קיבל תלושי שכר במשך תקופת עבודתו, אף כי פנה פעמים רבות אל המעסיקה בבקשה לקבלם, ולמשרד רו"ח המנפיק את תלושי השכר. כמו כן ביקש העובד כי יופרשו עבורו הפרשות לפנסיה. משפניותיו הרבות לא נענו, התפטר.

פסק הדין

סעיף 11(א) לחוק פיצויי פיטורים, תשכ"ג-1963 (להלן: "חוק פיצויי פיטורים") וההלכה הפסוקה בעקבותיו, קבעו שלושה תנאים אשר בהתקיימם ניתן לראות עובד המתפטר מעבודתו כמפוטר:

"ראשית, עליו להוכיח כי אכן הייתה 'הרעה מוחשית בתנאי העבודה' או 'נסיבות אחרות שביחסי עבודה לגבי אותו העובד שבהן אין לדרוש ממנו כי ימשיך בעבודתו'; שנית, עליו להוכיח כי התפטר בשל כך ולא מטעם אחר, דהיינו, עליו להוכיח קיומו של קשר סיבתי בין ההתפטרות לבין ההרעה או הנסיבות הללו; שלישית, עליו להוכיח כי נתן התראה סבירה למעביד על כוונתו להתפטר והזדמנות נאותה לתקן את ההרעה או את הנסיבות ככל שהיא ניתנת לתיקון. לתנאי השלישי קיים חריג, לפיו אי מתן התראה לא ישלול את הזכות לתשלום פיצויי פיטורים כאשר ברור כי המעביד אינו יכול או אינו מתכוון לפעול לתיקון ההרעה המוחשית או הנסיבות, או במקרים בהם תנאי עבודתו של העובד נחותים מתנאי העבודה על פי הוראות החוק במידה ניכרת" (עע (ארצי) 26706/05/11 חיים שבתאי נגד טכנובר בע"מ, ניתן ביום 10.6.13)

סעיף 24(א) לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958 (להלן: "חוק הגנת השכר") מחייב מעסיק לנהל פנקס שכר ולמסור לכל עובד, בכתב, תלוש שכר. מאחר שמדובר בחובה של המעסיק על פי דין, מוטל על המעסיק הנטל להוכיח כי אכן מסר תלושי שכר לעובד.

טענת המעסיקה כי ניתנו לעובד תלושי שכר במהלך עבודתו לא הוכחה ברמת ההוכחה הנדרשת. בתצהירו הצהיר מנהל המעסיקה כי תלושי השכר נמסרו לעובד במועד. אולם לא הובהר באיזה מועד ניתנו תלושי שכר לעובד והאם ניתנו מידי חודש בחודשו, מי נתן אותם לעובד, כיצד נעשה הדבר וכד'. גם לא הובא עד התומך בטענתה זו של המעסיקה, אף כי אין כל קושי לעשות כן שכן המעסיקה ממשיכה להעסיק עובדים.

לא הייתה מחלוקת בין הצדדים כי אכן לא הופרשו עבור העובד הפרשות פנסיוניות. נדחתה טענת המעסיקה כי העובד סירב להפריש את חלקו, וכי קיים קושי בהחלת צו ההרחבה בעניין הפנסיה על עובדים זרים. ההסכם הקיבוצי הכללי (מסגרת) לביטוח כללי מקיף במשק מיום 19.11.2007 וההסכמים שנחתמו לאחר מכן (ביום 7.9.2010 וביום 6.3.2011) וצווי ההרחבה מכוחם מקנים לעובדים שהם חלים עליהם זכויות קוגנטיות שאין בכוחו של העובד לוותר עליהן. על כן גם אם ויתר העובד על זכותו מכוח הסכמים אלה, וספק אם אמנם כך היה, אין בויתורו זה ולא כלום. יתר על כן, צו ההרחבה חל על כל עובד שאין לו הסדר פנסיוני מיטיב המועסק או שיועסק בכל מקום עבודה (סעיף 3.א להסכם). גם עובדים זרים נכללים בגדרה של הגדרה זו (בר"ע 51823-10-14 י.ב. שיא משאבים בע"מ - ADAM ABDALLA ואח', ניתן ביום 28.2.2015).

העובד התפטר על אחר ולא נתן למעסיקה די זמן לתקן את דרכיה. לדעת בית הדין הנסיבות מצדיקות את התפטרותו של העובד על אחר, על אף הדרישה ליתן למעביד שהות לתקן את דרכיו. טענת המעסיקה כי לא ניתן להפריש לעובד זר הפרשות פנסיוניות לא הוכחה ולא הובאו לה תימוכין. מכל מקום, המעסיקה יכולה אף להפריש לקופת חסכון עבור העובד אך לא עשתה כן. יתר על כן, המעסיקה גם לא הציעה לעשות כן במכתבים שנשלחו לב"כ העובד. משאלו הם פני הדברים, הרי גם אם היה העובד נותן לנתבעת שהות לתקן את מחדלה בעניין ההפרשות הפנסיוניות, לא הייתה עושה כן. על כן קבע בית הדין כי אין לייחס חשיבות רבה לכך שהעובד לא נתן למעסיקה שהות לתקן את הטעון תיקון.

על כן נפסק כי העובד התפטר בדין מפוטר וכי הוא זכאי לפיצויי פיטורים.

גמול עבודה במנוחה השבועית, עבודת לילה ופיצוי בשל שיטת העסקה

עיון בתלושי השכר מעלה כי העובד עבד ימים רבים, ולא ניתנה לו מנוחה ביום המנוחה השבועי שהוא זכאי לו. כך למשל בחודש 11/2011 עבד העובד 30 ימים מתוך 30 ימי עבודה; בחודש 12/2011 עבד 30 ימים מתוך 31 ימי עבודה; בחודש 4/2012 עבד 30 ימים מתוך 31 ימי עבודה. אין מדובר בדוגמאות זניחות אלא במתכונת העסקה קבועה.

כעולה מן האמור לעיל בחרה המעסיקה להעסיק את העובד במשך שנים בניגוד גמור לאמור בחוקי המגן, תוך העסקתו בלילות, בימי המנוחה השבועית ובימי החג, ותוך זלזול בהוראות החוק. בכתב התביעה נתבע פיצוי בלבד ולא ניתן כל פירוט לגבי הגמול הנתבע בגין עבודה במנוחה השבועית ובלילה, לפיכך חויבה המעסיקה לשלם לעובד פיצוי בגין אופן העסקתו בסך של 10,000 ש"ח.

פיצוי בגין אי מסירת תלושי שכר

לאור קבלת טענת העובד כי לא קיבל תלושי שכר במהלך עבודתו, חויבה המעסיקה לשלם פיצוי לעובד בגין הפרת הוראות חוק הגנת השכר סך של 3,500 ש"ח.

פיצוי בגין אי מתן הודעה לעובד

העובד תבע פיצוי בגין אי מתן הודעה לעובד כאמור בחוק הודעה לעובד ולמועמד לעבודה (תנאי עבודה והליכי מיון וקבלה לעבודה), התשס"ב-2002. סעיף 1 לחוק הנ"ל קובע כי על המעסיק ליתן לעובד הודעה בכתב. היינו, גם אם הסביר מנהל המעסיקה לעובד את תנאי עבודתו בשיחה ביניהם, אין בכך די. עליו ליתן לו הודעה בכתב. הדרישה למסור לעובד הודעה בכתב על תנאי עבודתו אינה עניין טכני, אלא מהווה חלק מהחובה לנהוג בתום לב ובדרך מקובלת ביחסי העבודה. לפיכך חויבה המעסיקה לשלם פיצוי בגין אי מסירת הודעה לעובד בסך של 3,000 ש"ח.

תקציר סעש 50193-02-13 • בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים • ע"י כבוד הנשיאה השופטת דיתה פרוד'נין • התובע: ISMAIL BAHAR MUSSA HUSSEIN, הנתבעת: איוו מיט בורגר בע"מ • ניתן ב-27.5.2015

סקירה מקצועית - העסקת עובדים זרים

| עו"ד דנה להב |

הליך העסקת עובד זר בישראל

הליך העסקת עובד זר בישראל הינו הליך דו-שלבי: בשלב הראשון, ובהתאם להוראות חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952 אזור זר המבקש לעבוד בישראל, חייב לקבל אשרת עבודה תואמת ממשד הפנים. בשלב השני, לפי הוראות סעיף 1(גא) לחוק עובדים זרים, התשנ"א-1991 (להלן: "חוק עובדים זרים") מעסיק ישראלי המבקש להעסיק עובד זר, חייב לקבל היתר העסקה ממשד הפנים.

יצוין, כי ביום 22.4.2010, בעקבות תיקון שנעשה בחוק עובדים זרים, פורסם חוזר, שעניינו חלוקה מחדש של סמכויות בין משרד התמ"ת (כיום משרד הכלכלה) לבין משרד הפנים. התיקון לחוק חילק את הסמכויות בין המשרדים, כך שכיום, הסמכות למתן ההיתרים לסוגיהם, פיקוח מנהלי ופלילי על תנאי ההיתר, ופיקוח על העסקה ללא היתר, נתונה לסמכותו של משרד הפנים.

העסקת עובד זר ללא אשרת עבודה וללא היתר העסקה - ענישה

בהתאם לסעיף 2 לחוק עובדים זרים, מעסיק אשר העסיק עובד זר שאינו רשאי לעבוד בישראל מכוח חוק הכניסה לישראל והתקנות על פיו, או ללא היתר מתאים - עובר עבירה פלילית ויהיה צפוי לקנס או מאסר. בנוסף, על פי תקנות העבירות המנהליות (קנס מנהלי - העסקת עובדים זרים שלא כדין), התשנ"ב - 1992, העסקת עובד זר בניגוד לחוק עובדים זרים, מהווה עבירה מנהלית. מדובר ב"עבירה נמשכת", והמעסיק צפוי, בנוסף לקנס המנהלי הקצוב, גם לקנס בגין כל יום שבו העסיק את העובד בניגוד לחוק.

תחולת דיני עבודה על עובדים זרים

בישראל חל משפט העבודה הישראלי. בית המשפט העליון קבע זה מכבר, כי חוקי משפט העבודה וצווי ההרחבה החלים על כלל המשק, הינם בעלי תחולה טריטוריאלית, והם אינם מוגבלים לתושבי ישראל או אזרחיה בלבד. הם חלים על כל עובד בשטח מדינת ישראל, ללא קשר לאזרחותו או לזיקתו הלאומית [בג"צ 5666/03 עמותת קו לעובד ואח' נ' בית הדין הארצי לעבודה בירושלים ואח', דינים עליון 2007 (50) 882].

עוד קבע בית המשפט העליון, כי החוקים במשפט העבודה המקנים זכויות לעובדים, נוקטים במונח "עובד" ואינם מבחינים בין עובד זר לבין עובד שהוא אזרח/תושב ישראל.

לפיכך, עובדים זרים המועסקים בישראל על ידי מעסיק ישראלי, יהיו זכאים לכל הזכויות המוקנות בחוקי העבודה השונים לעובדים אזרחי המדינה, כגון: מחלה, חופשה, דמי חג, הבראה, נסיעות, ימי אבל, הודעה מוקדמת, פיצויי פיטורים וכיו"ב.

חובות וזכויות מיוחדות מכוח חוק עובדים זרים והתקנות שהותקנו מכוחו

בנוסף לזכויות המוקנות לעובדים זרים מכוח חוקי העבודה, ישנן מספר חובות וזכויות מיוחדות החלות על העסקת עובדים זרים בישראל, המוסדרות במסגרת חוק עובדים זרים, כדלקמן:

חובת קבלת אישור רפואי – סעיף 11ב

המעסיק קיבל אישור ממוסד רפואי במדינת חוץ, שהכיר בו לעניין זה שר הבריאות, כי העובד נבדק בדיקה רפואית, בתוך שלושת החודשים קודם כניסתו לישראל, ונמצא שאינו נשא של אחת מהמחלות המנויות בתוספת או חולה בה (להלן - אישור רפואי); לא היה במדינה שממנה הגיע העובד הזר לישראל מוסד רפואי שהוכר כאמור, ייערכו הבדיקות וינתן האישור, באותה מדינה או במדינה אחרת, על ידי מוסד רפואי ישראלי שהכיר בו לעניין זה שר הבריאות.

הבדיקות לפי סעיף קטן (א) יבוצעו בהסכמת רשויות הבריאות של המדינה שבה הן מבוצעות ובהסכמה מדעת של העובד.

המעסיק צירף לבקשה לאשר ולרישיון לשיבת ביקור למטרת עבודה בישראל לפי חוק הכניסה לישראל, לעובד שלגביו מוגשת הבקשה, את האישור הרפואי המתייחס אליו.

שר הבריאות, בהתייעצות עם שר הפנים, רשאי להתקין תקנות לביצוע הוראות סעיף זה, ובכלל זה פרטי הזיהוי שהאישור הרפואי יכלול.

חוזה עבודה בשפה המובנת לעובד הזר – 11ג

המעסיק התקשר עם העובד הזר בחוזה עבודה בכתב, בשפה שהעובד הזר מבין, ומסר לעובד הזר העתק ממנו. בחוזה יפורטו תנאי העבודה כפי שהוסכמו בין הצדדים כפוף להוראות כל דין, וכן כל אלה:

- (1) זהות המעסיק וזהות העובד הזר;
- (2) תיאור התפקיד;
- (3) שכרו של העובד הזר, רכיביו, אופן עדכון השכר לרבות רכיביו ומועדי התשלום;
- (4) רשימת הניכויים משכר העבודה;
- (5) תשלומים של המעסיק ושל העובד הזר בעבור תנאים סוציאליים של העובד;
- (6) תאריך תחילת העבודה ותקופת העבודה;
- (7) אורכו של יום העבודה הרגיל או שבוע העבודה הרגיל של העובד הזר לרבות יום המנוחה השבועי;
- (8) תנאים לעניין היעדרות בתשלום, לרבות חופשות, ימי חג וימי מחלה;
- (9) חובותיו של המעסיק לפי סעיפים 11 ו-11א ולפי סעיף 11א, ככל שהן חלות עליו;
- (10) 2 פרטי הממונה על זכויות עובדים זרים, דרכי ההתקשרות עמו והזכות להגשת תלונות לפי סעיף 1כו.

הסדרת ביטוח רפואי פרטי לעובד הזר – סעיף 11ד

סעיף 11ד לחוק קובע, כי על מעסיק חלה חובה להסדיר, על חשבונו, לעובד הזר למשך כל תקופת עבודתו אצלו, ביטוח רפואי פרטי. יודגש, כי בהתאם להוראת סעיף 5 לצו עובדים זרים (איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים) (סל שירותי בריאות לעובד), התשס"א-2001, הביטוח הרפואי הפרטי מכסה את העובד הזר, רק במקרים של פגיעות שאינן קשורות לעבודה.

לעניין הניכוי משכרו של העובד הזר, קובעת תקנה 2 לתקנות עובדים זרים (איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים) (שיעור ניכוי מהשכר בעד דמי ביטוח רפואי), התשס"ב-2001, כי השיעור המרבי שרשאי מעביד לנכות משכרו

של עובד זר, כהחזר הוצאות שהוציא המעביד בעד דמי ביטוח רפואי או שהתחייב להוציאן, לפי סעיף 1ד לחוק עובדים זרים, לא יעלה -

(1) בעובד זר שאינו עובד סיעוד - על שליש מהסכום שהוציא או שהתחייב להוציא;

(2) בעובד סיעוד - על מחצית הסכום שהוציא או שהתחייב להוציא;

ובלבד שהניכוי המרבי משכרו החודשי של עובד זר לא יעלה על 124.73 ש"ח (נכון לינואר 2015).

העמדת מגורים הולמים לעובד הזר – סעיף 1ה

המעסיק העמיד, על חשבונו, לשימוש העובד הזר, מגורים הולמים למשך כל תקופת עבודתו אצלו ועד מועד שלא יפחת משבעה ימים לאחר סיומה, ואם נותרו מיום סיום העבודה ועד סיום תקופת שהייתו של העובד הזר בישראל פחות משבעה ימים - עד מועד שלא יפחת ממספר הימים שנותרו. המעסיק רשאי לנכות משכרו של העובד הזר סכום להחזר הוצאות שהוציא או שהתחייב בהן בפועל, למגורים כאמור, בשיעור שלא יעלה על השיעור שקבע השר, בין דרך כלל ובין לסוגי עובדים זרים.

הסכומים המותרים לניכוי – תקנות עובדים זרים (איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים) (שיעור ניכויים מהשכר בעד מגורים הולמים), התש"ס-2000

בהתאם לתקנות, רשאי מעסיק לנכות סכום מרבי משכרו החודשי של עובד זר כהחזר הוצאות למגורים הולמים לפי סעיף 1ה לחוק, בהתאם למקום המגורים, כמפורט להלן (נכון לינואר 2015):

הסכום המרבי לניכוי בעד מגורים הולמים	אזור המגורים
393.68	ירושלים
447.99	תל אביב
298.69	חיפה
298.69	מרכז
265.52	דרום
244.31	צפון

חובת החזקת מסמכים – סעיף 1ו

מי שמעסיק עובד זר, יחזיק במקום העבודה שבו מועסק העובד הזר עותק של חוזה העבודה עם העובד הזר ותרגום נכון שלו בשפה העברית, וכן מסמכים נוספים שקבע השר בהסכמת שר הפנים; ואולם רשאי המעסיק להחזיק את המסמכים האמורים במקום שבו הוא מנהל את עסקיו, ובלבד שהודיע על כך בכתב לממונה ולמי שקבע השר; ההודעה תכלול גם את המען שבו יוחזקו המסמכים כאמור.

חובת הפקדה לפנסיה ולפיצויים

בחודש ינואר 2008 חתם שר התמ"ת על צו הרחבה לביטוח פנסיוני במשק, החל על כלל העובדים, למעט עובדים שיש להם הסדר ביטוחי מיטבי, כהגדרתו בצו. לפיכך, חובת הביטוח הפנסיוני מכוח הצו חלה גם על עובדים זרים, שלא הוחרגו מתחולתו. בפועל, עובדים זרים מגיעים לעבוד בישראל לתקופות קצרות וקצובות. עובדה זו אינה מתיישבת עם הסדרי קופות הפנסיה הרגילים הקבועים בצו ההרחבה, אשר נועדו לעובדים החוסכים במשך תקופות ארוכות.

לצורך כך, ביום 16.3.2008 פרסם משרד התמ"ת חוזר, המפרט את האופן שבו יש לנהוג עם עובדים זרים, בכל הנוגע להפקדות הפנסיוניות עבורם. החוזר מתייחס לסעיף 1א(ו) לחוק עובדים זרים, אשר קובע הסדר מיוחד לעניין חובת הפנסיה לעובדים זרים. הסעיף קובע מנגנון להפרשת סכומים אלה לחשבון בנק מיוחד, המיועד אך ורק למטרה זו, שייפתח וינהל בהתאם להוראות שיקבע שר האוצר. מטרת החיסכון בחשבון בנק זה, היא לתת מענה ראוי לסוגיית

הפקדת ההפרשות הפנסיוניות לעובד הזר, המגיע לישראל לתקופה קצרה בלבד. פתרון זה מאפשר לעובד הזר למשוך את הסכומים שנצברו לזכותו בחשבון כאמור, מבלי להיקנס בגין כך, בעת יציאתו מהארץ.

נכון להיום, טרם הוקם חשבון בנק מיוחד, כאמור. עד להקמת חשבון הבנק ועיגון ההסדר בתקנות לפי סעיף 1יא לחוק כאמור, ובהתאם להנחיות הממונה על זכויות עובדים זרים במשרד הכלכלה, מעסיקי עובדים זרים ישמרו את הסכומים האמורים להיות מופקדים על ידם עבור פנסיה לעובדים הזרים, בחשבון נפרד הנושא ריבית והצמדה, בהתאם לקבוע בצווי ההרחבה ובהסכמים הקיבוציים.

מס הכנסה

חובת תשלום היטל

חוק התכנית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003 ו-2004), התשס"ג-2003 (להלן: "חוק להבראת כלכלת ישראל") קבע את חובתו של מעסיק בתשלום היטל על שכר המשולם לעובד זר.

סעיף 45(א) לחוק להבראת כלכלת ישראל קובע, כי מעסיק חייב בהיטל שישולם "מסך כל ההכנסה של עובד זר ששילם בשנת המס".

הכנסה מוגדרת בחוק להבראת כלכלת ישראל כ"הכנסה לפי סעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה". סעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] התשכ"א-1961, מגדיר הכנסת עבודה, כדלקמן:

"השתכרות או ריווח מעבודה; כל טובת הנאה או קצובה שניתנו לעובד ממעבידו; תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, לרבות תשלומים בשל החזקת רכב או טלפון, נסיעות לחוץ לארץ או רכישת ספרות מקצועית או ביגוד, אך למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה; שווי של שימוש ברכב או ברדיו טלפון נייד, שהועמד לרשותו של העובד; והכל בין שניתנו בכסף ובין בשווה כסף, בין שניתנו לעובד במישרין או בעקפין או שניתנו לאחר לטובתו;" לאור האמור, תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, הינם בגדר הכנסה של העובד לפי פקודת מס הכנסה, ולפיכך גם עליהם חלה חובת המעסיק לשלם את ההיטל.

יודגש, כי בהתאם להוראות סעיף 45(ב) לחוק להבראת כלכלת ישראל, ההיטל לא ינוכה, במישרין או בעקיפין, מההכנסה של העובד הזר.

גובה ההיטל

במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 (להלן: "חוק ההתייעלות"), שפורסם ביום 23.7.2009 נקבע בסעיף 45(א), כי החל מיום 1.1.2010 מעסיק יהיה חייב בתשלום היטל בשיעור של 20% מסך כל ההכנסה של עובד זר ששילם באותה שנת מס. עוד נקבע, כי אם העובד הזר מועסק על ידו לפי היתר להעסקת עובד זר בענף החקלאות, שיעור ההיטל יעמוד על 10%, ובענף המסעדות האתניות ובענף הבניין - 15%⁽⁴⁾.

פטור מתשלום היטל

סעיף 44 לחוק להבראת כלכלת ישראל קובע מספר חריגים, לגביהם פטור המעסיק מחובת תשלום ההיטל למס הכנסה, כדלקמן:

1) עובד זר שהוא תושב יהודה, שומרון וחבל עזה, כולל שטחי עזה ויריחו, שאינו אזרח ישראלי כהגדרתו בסעיף 3א לפקודה.

2) עובד זר, שהוא אזרח במדינה הגובלת בישראל והיוצא את ישראל בדרך כלל בתום יום העבודה למקום מגוריו באותה מדינה.

3) עובד, המועסק כדין במתן טיפול סיעודי. הפטור לעובדים המועסקים במתן טיפול סיעודי יינתן בשל עובד המועסק ישירות על ידי מקבל הטיפול, על ידי חברת כח אדם או בית חולים, ובתנאי שעסק בטיפול סיעודי.

לפטור זכאי עובד המועסק כדין. כלומר, עובד שבידיו אשרת עבודה תקפה בישראל ממשד הפנים, ובידי המטופל אישור משירות התעסוקה המתייחס לאותו עובד מסוים.

(4) עיתונאי חוץ: כהגדרתו בסעיף 75א לפקודה (תושב חוץ, הרשום בהתאגדות עיתונאי החוץ בישראל, שהגיע לישראל כדי לעסוק בעבודה עיתונאית, והכנסתו מעבודה עיתונאית מתקבלת מתושב חוץ).

(5) ספורטאי חוץ: כהגדרתו בסעיף 75א לפקודה (תושב חוץ, שהגיע לישראל על מנת לעסוק בספורט).

(6) עובד זר עם הכנסות גבוהות: עובד זר שמשולמת לו בעבור חודש עבודה, הכנסה בסכום השווה לפעמיים השכר הממוצע במשק ומעלה, ולגבי עובד זר המועסק פחות מ-180 שעות בחודש – הכנסה בסכום השווה למספר השעות, שבו הוא עובד בחודש כשהוא מחולק ב-180 ומוכפל בסכום, השווה לפעמיים השכר הממוצע במשק ומעלה.

(7) עובד זר שנעברה נגדו עבירה לפי סעיף 203א לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (העוסק בסחר בבני אדם לעסוק בזנות), או בעבירות נלוות, השהה במקלט לקרבנות סחר בתל אביב-יפו, והעובד במשך שהותו במקלט.

(8) עובד זר שניתנה לו אשרה לעבודה במהלך חופשתו בישראל מכוח הסכם חופשת עבודה בין ישראל ומדינה אחרת, המנוי בתוספת, הכולל את התנאים הבאים: מטרת ההגעה לישראל היא חופשה והעבודה היא מטרה משנית; שהות העובד בישראל לא תעלה על 12 חודשים; העובד לא יעסק יותר משלושה חודשים אצל מעסיק מסוים; העובד מבוטח בביטוח רפואי בכל תקופת שהותו בישראל; העסקת העובד הינה במסגרת מכסה מרבית של עובדים בישראל לפי ההסכם בכל שנה.

נקודות זיכוי

בהתאם לפקודת מס הכנסה, זכאים תושבי ישראל לנקודות זיכוי שונות (כגון: תושבות, נסיעות, ילדים וכיו"ב). ביום 16.04.07 פורסמו כללי מס הכנסה (נקודות זיכוי לתושב חוץ זכאי), התשס"ז-2007 הקובעים, כי בחישוב הכנסתו של תושב חוץ, אשר אינו מומחה חוץ או מרצה אורח, אשר שהייתו והעסקתו בארץ מותרת על פי דין, יובאו בחשבון 2.25 נקודות זיכוי. עוד נקבע, כי אישה זכאית בנוסף לכך לחצי נקודת זיכוי. כללים אלו חלים בחישוב המס על הכנסתו של תושב חוץ זכאי שהופקה בשנת המס 2007 ואילך.

ביום 5.10.2014 פורסמו ברשומות כללי מס הכנסה (נקודות זיכוי לתושב חוץ זכאי) (ביטול), התשע"ה-2014 (להלן: "כללי מס הכנסה") וביום 7.10.2014 פורסמו ברשומות תקנות מס הכנסה (זיכויים לעובד זר), התשע"ד-2014 (להלן: "התקנות" או "התקנות החדשות"). בהתאם לתקנות, החל מיום 1.1.2015 **בוטלו** כללי מס הכנסה (נקודות זיכוי לתושב חוץ זכאי), התשס"ז-2007, המעניקים נקודות זיכוי לעובדים זרים, כאמור. עוד נקבע בתקנות, כי יינתנו נקודות זיכוי רק לעובדים זרים העובדים באופן חוקי בענף הסיעוד: עובד זר בענף הסיעוד יהיה זכאי ל-2.25 נקודות זיכוי, ועובדת זרה בענף הסיעוד תהיה זכאית ל-2.75 נקודות זיכוי. כמו כן נקבע בתקנות, כי עובדות זרות (ביתר הענפים) תהיינה זכאיות למחצית נקודת זיכוי.

ביטוח לאומי

שיעור דמי הביטוח לעובד זר (החל ממשכורת ינואר 2015):

שיעור דמי הביטוח (עובד + מעסיק)	חלק העובד	חלק המעסיק	
0.53	0.04	0.49	שיעור מופחת (עד 60% מהשכר הממוצע)
3.21	0.87	2.34	שיעור מלא (מעל 60% מהשכר הממוצע ועד למקסימום)

מעסיק ישראלי המעסיק עובדים זרים (שאינם בעלי תעודת זהות ישראלית), שהינם תושבי המדינות החתומות על האמנה לביטחון סוציאלי עם מדינת ישראל, ישלם דמי עבורם דמי ביטוח לאומי מלאים, כאילו היו תושבי ישראל, הכוללים ביטוח עבור כל ענפי הביטוח הלאומי, למעט דמי ביטוח בריאות.

להלן המדינות שעמן חתמה מדינת ישראל על אמנה לביטחון סוציאלי:

● אוסטריה	● גרמניה	● סלובקיה
● אורוגוואי	● דנמרק	● צ'כיה
● בולגריה	● הולנד	● צרפת
● בלגיה	● נורבגיה	● רומניה
● בריטניה	● פינלנד	● שבדיה
● שווייץ		

בעבור עובדים זרים שלא מהמדינות הרשומות למעלה, מחויב המעסיק לשלם דמי ביטוח לאומי לענפים: פגיעה בעבודה, פשיטת רגל ואימהות בלבד.

(*) במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009, הוספה הוראת מעבר בדבר שיעור ההיטל המוטל על העסקת עובד זר בענף המסעדות האתניות לשנת 2010 ושנת 2011, לפיה עמד שיעור ההיטל בשנת 2010 על 10.75% ובשנת 2011 - 13.75%.

הכותבת – עו"ד ב"כל עובד" מבית חשבים ה.פ.ס. מידע עסקי בע"מ